พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๒๕

ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๒ พุทธวงศ์-จริยาปิฎก

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

อปทาน

ภัททาลิวรรคที่ ๔๒

ภัททาลิเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑป

[๑] พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า สุเมธะ ผู้เลิศ ประกอบด้วยพระกรุณา เป็นมุนี ปรารถนาความวิเวก เลิศกว่าโลก ได้เสด็จเข้าไปยังป่าหิมพานต์ ครั้นแล้ว พระสุเมธสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำโลกประเสริฐกว่าบุรุษ ได้ประทับนั่งขัดสมาธิ พระพุทธเจ้าผู้นำโลกพระนามว่าสุเมธะผู้สูงสุดกว่าบุรุษ พระองค์ประทับนั่งขัดสมาธิอยู่ ๗ คืน ๗ วัน เราถือหาบเข้าไปกลางป่า ณ ที่นั้นเราได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ครั้งนั้น เราจับไม้กวาดกวาดอาศรม ปักไม้สี่อันทำเป็นมณฑป เราเอาดอกรังมามุงมณฑป เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส โสมนัส ได้ถวายบังคมพระผู้นำโลกแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ที่ชนทั้งหลายกล่าวกันว่ามีปัญญาดังแผ่นดิน มีพระปัญญาดี ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ เทวดาทั้งปวงทราบว่าพระพุทธเจ้าจะเปล่งวาจา จึงพากันมาประชุมด้วยคิดว่า พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด มีพระจักษุ จะทรงแสดงพระธรรมเทศนา

โดยไม่ต้องสงสัย พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้สมควรรับ
เครื่องบูชา ประทับนั่งในหมู่เทวดา ได้ตรัสพระคาถาดังต่อไปนี้
ผู้ใดทรงมณฑป มีดอกรังเป็นเครื่องมุงแก่เราตลอด ๗ วัน
เราพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ผู้นั้นเกิดเป็นเทวดา
หรือมนุษย์ จักเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำจักมีโภคทรัพย์
ล้นเหลือบริโภคกาม ช้างมาตังคะ ๖ หมื่นเชือกประดับด้วยเครื่อง
อาภรณ์ทุกชนิด รัดประคน และพานหน้าพานหลังล้วนทองกอปร
ด้วยเครื่องประดับศีรษะและข่ายทอง มีนายหัตถาจารย์ผู้มีมือถือหอก
ซัดและขอ ขึ้นขี่ประจำ จักมาสู่ที่บำรุงผู้นั้นทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า
ผู้นี้จักเป็นผู้อันช้างเหล่านั้นแวดล้อมแล้ว รื่นรมย์อยู่ สินธพอาชาไนย
โดยกำเนิด ๖ หมื่นม้า ประดับด้วยเครื่องอลังการทุกอย่างเป็น
พาหนะว่องไว มีอัสวาจารย์ผู้สวมเกราะถือธนู ขึ้นขี่ประจำ จัก
แวดล้อมอยู่เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา รถ ๖ หมื่นคัน
ประดับด้วยสรรพาลังการ หุ้มด้วยหนังเสือเหลืองบ้าง ด้วยหนังเสือ
โคร่งบ้าง มีธงปักหน้ารถ มีคนขับถือธนูสวมเกราะขึ้นประจำ จัก
แวดล้อมผู้นี้อยู่เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา บ้าน ๖ หมื่นบริบูรณ์
ด้วยเครื่องใช้ทุกสิ่ง มีทรัพย์และข้าวเปลือกล้นเหลือ บริบูรณ์ดีทุก
ประการ จักมีปรากฏอยู่ทุกเมื่อ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เสนาสี่เหล่า
คือ กองช้าง กองม้า กองรถ กองราบ จักแวดล้อมผู้นี้อยู่เป็น
นิตย์ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ในกัปที่ ๑,๘๐๐ ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่
ในเทวโลก จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑,๐๐๐ ครั้ง และจักรเสวย
ราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบูลย์โดยคณนานับไม่ถ้วน ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ พระศาสดามีพระ
นามว่า โคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกากราชจักเสด็จอุบัติ
ขึ้นในโลก ข้าพระองค์เป็นทายาทในธรรมของพระองค์ท่าน เป็น
โอรสอันธรรมนิรมิตแล้ว กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มี

อาสวะอยู่ ในกัปที่ ๓๐,๐๐๐ (แต่กัปนี้) ข้าพระองค์ได้เห็นพระศาสดา
ผู้นำโลก ในระหว่างนี้ ข้าพระองค์ได้แสวงหาอมตบท การที่ข้าพระ
องค์รู้ศาสนธรรมนี้ เป็นลาภของข้าพระองค์ ข้าพระองค์ได้ดีแล้ว
วิชชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา ข้าพระ
องค์ทำเสร็จแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอ
นอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้สูงสุดกว่าบุรุษ ข้าพระองค์
ได้บรรลุอมตบท เพราะกล่าวสดุดีพระพุทธญาณ ข้าพระองค์เข้า
ในถิ่นกำเนิดใดๆ คือ จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ย่อมเป็นผู้มีความสุข
ในที่ทุกสถาน นี้เป็นผลในการที่ข้าพระองค์กล่าวสดุดีพระพุทธญาณ
นี้เป็นการเกิดครั้งหลังของข้าพระองค์ ภพสุดท้ายกำลังเป็นไปอยู่
ข้าพระองค์ตัดกิเลสเครื่องผูก ดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่ ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมด
แล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่
การที่ข้าพระองค์ได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของข้าพระองค์นี้ เป็น
การมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ พระ
พุทธศาสนา ข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ได้ทำให้แจ้ง
แล้ว พระพุทธศาสนาข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระภัททาลิเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ภัททาลิเถราปทาน.

เอกฉัตติยเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการกางเศวตฉัตรถวายพระพุทธเจ้า

[๒] ข้าพระองค์ได้สร้างอาศรมซึ่งมีทรายสีขาวสะอาดเกลื่อนกล่นใกล้แม่
น้ำจันทภาคา และได้สร้างบรรณศาลาไว้ แม่น้ำจันทภาคานั้น

เป็นแม่น้ำที่มีฝั่งลาด มีท่าน้ำราบเรียบ น่ารื่นรมย์ สมบูรณ์ด้วยปลา
และเต่า อันจระเข้เสพอาศัย หมี นกยูง เสือเหลือง นกการะเวก
และนกสาลิกา ร่ำร้องอยู่ทุกเวลา ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้
งดงาม นกดุเหว่าเสียงหวาน และหงส์มีเสียงเสนาะ ร้องอยู่ใกล้
อาศรมนั้น ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ราชสีห์ เสือ
โคร่ง หมู นกยาง หมาป่า และหมาใน บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา
ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม เนื้อทราย กวาง หมาจิ้งจอก
สุกร มีมาก บันลือเสียงอยู่ที่ช่องเขา ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์
ให้งดงาม ต้นราชพฤกษ์ ต้นจำปา ไม้แคฝอย ไม้ยางทราย ไม้
อุโลก และต้นอโศก ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นปรู
ต้นคัทเค้า ต้นตีนเป็ด เถาตำลึง ต้นคนทีสอ ไม้กรรณิการ์
ออกดอกอยู่ใกล้อาศรมของข้าพระองค์ ไม้กากะทิง ต้นรัง และ
ต้นสน บัวขาว ดอกบานสะพรั่ง ใกล้อาศรมนั้น กลิ่นหอมฟุ้ง
ไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม และที่ใกล้อาศรมนั้นมี
ไม้โพธิไม้ประดู่ ไม้สะท้อน ต้นรัง และไม้ประยงค์ ดอกบานสะพรั่ง
ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นมะม่วง ต้นหว้า ต้น
หมากหอมควาย ต้นกระทุ่ม ต้นรังที่งดงาม มีกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป
ย่อมทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นอโศก ไม้มะขวิด และ
ต้นภคินีมาลา ดอกบานสะพรั่ง มีกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป ย่อมทำ
อาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ต้นกระทุ่ม ต้นกล้วย ถั่วฤาษี
และต้นมะกล่ำดำ มีผลอยู่เป็นนิตย์ ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์
ให้งดงาม ต้นสมอไทย มะขามป้อม มะม่วง หว้า สมอพิเภก
กระเบา ไม้รกฟ้า มะตูม ผลิผลอยู่ใกล้ๆ อาศรมของข้าพระองค์
ในที่ไม่ไกลอาศรม มีสระโบกขรณี มีท่าน้ำราบเรียบ น่ารื่นรมย์ใจ
ดารดาษไปด้วยบัวขม กอปทุมและกออุบล กอปทุมกอหนึ่ง

กำลังดอกตูม กออื่นๆ มีดอกบาน บ้างก็มีใบและกลีบหลุดลง บานอยู่ใกล้อาศรมของข้าพระองค์ ปลาสลาด ปลากระบอก ปลาสวาย ปลาเค้าและปลาตะเพียน ว่ายอยู่ในน้ำใส ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม มะม่วงหอมที่น่าดู กับต้นเกดที่ขึ้นอยู่ริมฝั่งมีกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม น้ำหวานที่ไหลออกจากเหง้า รสหวานปานดังน้ำผึ้ง นมสดและเนยใสมีกลิ่นหอมฟุ้งขจรไป ย่อมทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ใกล้อาศรมนั้น มีกองทรายที่สวยงาม อันน้ำเสพแล้วเกลื่อนไป ดอกไม้หล่นไป ดอกไม้บาน สีขาวๆ ช่วยทำอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ฤาษีทั้งหลายสวมชฎามีหาบเต็ม นุ่งหนังสัตว์ทั้งเล็บ ทรงผ้าเปลือกไม้กรอง ย่อมยังอาศรมของข้าพระองค์ให้งดงาม ฤาษีทั้งหลายทอดตาดูประมาณชั่วแอก มีปัญญา มีความประพฤติสงบ ไม่ยินดีในความกำหนัดในกาม อยู่ในอาศรมของข้าพระองค์ ฤาษีทั้งหลายผู้มีขนรักแร้และเล็บงอกยาว ฟันเขลอะ มีธุลีบนศรีษะ ทรงธุลีละอองและของเปรอะเปื้อน ล้วนอยู่ในอาศรมของข้าพระองค์ ฤาษีเหล่านั้นถึงที่สุดแห่งอภิญญา เหาะเหินเดินอากาศได้ เมื่อเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้า ย่อมทำให้อาศรมของข้าพระองค์งดงาม ครั้งนั้น ข้าพระองค์อันศิษย์เหล่านั้นแวดล้อมอยู่ในป่า เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความยินดีในฌาน ไม่รู้กลางวันกลางคืน ก็สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคมหามุนี พระนามว่าอัตถทัสสี เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นยังความมืดให้พินาศไป ครั้งนั้นศิษย์คนหนึ่งได้มายังสำนักของข้าพระองค์ เขาประสงค์จะเรียนลักษณะชื่อว่าฉฬังคะ ในคัมภีร์พระเวท พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้เป็นมหามุนี ทรงอุบัติขึ้นในโลก เมื่อทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท ข้าพระองค์เป็นผู้ยินดี ร่าเริงบันเทิงจิต มีหมวดธรรมอย่างอื่นเป็นที่มานอน ออก

จากอาศรมแล้ว พูดดังนี้ว่า พระพุทธเจ้าผู้มีลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก มาเถอะท่านทั้งหลาย เรา ทุกคนจักไปยังสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ศิษย์เหล่านั้นผู้ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนถึงที่สุดในสัทธรรม แสวงหาประโยชน์อย่าง เยี่ยมได้รับปากว่า ดีแล้ว ในกาลนั้น พวกเขาผู้สวมชฎามีหาบ เต็ม นุ่งหนังสัตว์พร้อมทั้งเล็บ เสาะหาประโยชน์อย่างเยี่ยม ได้ ออกจากป่าไป สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระยศใหญ่พระนามว่า อัตถทัสสี เมื่อทรงประกาศสัจจะ ๔ ได้ทรงแสดงอมตบท ข้า พระองค์ถือเศวตฉัตรกั้นถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ข้าพระองค์ ครั้นกั้นถวายวันหนึ่งแล้ว ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ก็พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอัตถทัสสี เชษฐของโลก ประเสริฐกว่า นรชนประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระคาถา เหล่านี้ว่า ผู้ใดมีจิตเลื่อมใส ได้กั้นเศวตฉัตรให้เราด้วยมือทั้งสอง ของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าวเมื่อผู้นี้ เกิดในเทวดาหรือมนุษย์ ชนทั้งหลายจักคอยกั้นเศวตฉัตรให้ทุกเมื่อ นี้เป็นผลแห่งการกั้นฉัตรถวาย ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๗๗ กัป จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง จักเสวยราชสมบัติ ในเทวโลก ๗๗ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดย คณนานับไม่ถ้วน ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระพุทธเจ้าพระนามว่า โคดม ศากยบุตร จักเสด็จอุบัติ กำจัดความมืดมนอนธการให้พินาศ เขาจัก เป็นทายาทในธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม นิรมิตแล้ว จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะปริ นิพพานในระหว่างกาล นับตั้งแต่ข้าพระองค์ได้ทำกรรม คือ ได้ กั้นเศวตฉัตรถวายแด่พระพุทธเจ้ามา ข้าพระองค์ไม่รู้จักเศวตฉัตร ที่ไม่ถูกกั้น ชาตินี้เป็นชาติหลังสุดของข้าพระองค์ ภพสุดท้ายกำลัง เป็นไปอยู่ ทุกวันนี้ เหนือศรีษะของข้าพระองค์ได้มีการกั้นเศวตฉัตร

ซึ่งเป็นไปตลอดกาลเป็นนิตย์ โอข้าพระองค์ได้ทำกรรมไว้ดีแล้ว
แด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า อัตถทัสสี ผู้คงที่ ข้าพระองค์เป็น
ผู้สิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มี ข้าพระองค์เผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก ดัง
ช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ข้าพระองค์ได้มาใน
สำนักพระพุทธเจ้าของข้าพระองค์นี้ เป็นการมาดีแล้ว วิชชา๓
ข้าพระองค์บรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระพุทธเจ้าข้าพระองค์
ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
และอภิญญา ๖ ข้าพระองค์ทำให้เสร็จแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า
ข้าพระองค์ได้กระทำแจ้งแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกฉัตติยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกฉัตติยเถราปทาน

ติณสูลกฉาทนิยเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิซ้อนเป็นพุทธบูชา

[๓] ครั้งนั้น เราได้พิจารณาถึงความเกิด ความแก่ และความตาย ผู้เดียว
ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต เราเที่ยวไปโดยลำดับได้ไปถึงฝั่งแม่น้ำ
คงคา ได้เห็นพื้นแผ่นดินที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น เรียบราบ สม่ำเสมอ
จึงได้สร้างอาศรมขึ้นที่ฝั่งแม่น้ำคงคานั้น อยู่ในอาศรมของเรา ที่จง
กรมซึ่งประกอบด้วยหมู่นกนานาชนิด เราได้ทำไว้อย่างสวยงาม
สัตว์ทั้งหลายอยู่ใกล้เรา และส่งเสียงน่ารื่นรมย์ เรารื่นรมย์อยู่กับ
สัตว์เหล่านั้น อยู่ในอาศรม ที่ใกล้อาศรมของเรามีมฤคราชสี่เท้าออก
จากที่อยู่แล้ว มันคำรามเหมือนอสนีบาต ก็เมื่อมฤคราชคำราม เรา
เกิดความร่าเริง เราค้นหามฤคราชอยู่ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้นำโชค

ครั้นได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้นำชั้นเลิศของโลกพระนามว่าติสสะ ผู้
ประเสริฐกว่าเทวดาแล้ว เป็นผู้ร่าเริง มีจิตบันเทิง เอาดอกกากะทิง
บูชาพระองค์ ได้ชมเชยพระผู้นำโลก ผู้เด่นเหมือนพระอาทิตย์ บาน
เหมือนไม้พระยารัง รุ่งโรจน์เหมือนดาวประกายพฤกษ์ว่า พระองค์
ผู้สัพพัญญู ทำข้าพระองค์พร้อมทั้งเทพยดาให้สว่าง ด้วยพระญาณ
ของพระองค์ บุคคลทำให้พระองค์โปรดปรานแล้ว ย่อมพ้นจากชาติ
ได้ เพราะไม่ได้เฝ้าพระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้เห็นธรรมทั้งปวง สัตว์
ทั้งหลายที่ถูกราคะและโทสะทับถม จึงพากันตกนรกอเวจี เพราะ
อาศัยการได้เข้าเฝ้าพระองค์ผู้สัพพัญญูนายกของโลก สัตว์ทั้งปวงจึง
หลุดพ้นจากภพ ย่อมถูกต้องอมตบทเมื่อใด พระพุทธเจ้าผู้มีพระ
ปัญญาจักษุ เปล่งรัศมี อุบัติขึ้น เมื่อนั้นพระองค์ทรงเผากิเลสแล้ว
ทรงแสดงแสงสว่าง เราได้กล่าวสดุดีพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
ติสสะ ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกแล้ว เป็นผู้ร่าเริง มีจิตบันเทิง
เอาดอกมะลิซ้อนบูชาพระองค์ พระพุทธเจ้า พระนามว่าติสสะ ผู้
นำชั้นเลิศของโลก ทรงทราบความดำริของเรา ประทับนั่งบนอาสนะ
ของพระองค์แล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใส
ได้เอาดอกไม้บังเราด้วยมือของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่าน
ทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ผู้นั้นจักเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๒๕ ครั้ง
จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ ผลแห่งกรรมนั้น เป็นผลแห่งการ
บูชาด้วยดอกไม้ ก็บุรุษที่ได้เอาดอกไม้บังเราทั้งเย็นและเช้า เป็นผู้
ประกอบด้วยบุญกรรม จักปรากฏต่อไปข้างหน้า เขาปรารถนาสิ่ง
ใดๆ สิ่งนั้นๆ จักปรากฏตามความประสงค์ เขาทำความดำริชอบให้
บริบูรณ์แล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพาน เขาเผากิเลส มีสติ
สัมปชัญญะ นั่งบนอาสนะเดียว บรรลุอรหัตได้ เราเมื่อเดิน ยืน

นั่ง หรือนอน ย่อมระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดอยู่ทุกขณะ ความพร่องในปัจจัยนั้นๆ คือ จีวร บิณฑบาต ที่นอนที่นั่ง และ คิลานปัจจัย มิได้มีแก่เรา นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา บัดนี้ เราบรรลุ อมตบทอันสงบระงับ เป็นธรรมยอดเยี่ยม กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง แล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ในกัปที่ ๕๒ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระ พุทธเจ้าอันใด ด้วยการบูชานั้น เราจึงไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่ง พุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ เราได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าของเรานี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ แล้ว คุณวิเศษเหล่านี้คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธศาสนาเราทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณสูลกฉาทนิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ติณสูลกฉานิยเถราปทาน.

มธุมังสทายกเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเนื้อสุกรผสมน้ำผึ้ง

[๔] เราเป็นคนฆ่าหมูอยู่ในนครพันธุมดี เราเลือกเอาเนื้อดีๆ มาเทลง แช่น้ำผึ้ง เราได้ไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ ถือเอาบาตรมาใบหนึ่ง เอาเนื้อ ใส่บาตรนั้นให้เต็มแล้ว ได้ถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ครั้งนั้น เราได้ ถวายแก่พระสังฆเถระ ด้วยคิดว่าเพราะเอาเนื้อใส่บาตรให้เต็มนี้ เราจักได้สุขอันไพบูลย์ เสวยสมบัติ ๒ อย่าง อันกุศลมูลตักเตือน เราแล้ว เมื่อถึงภพสุดท้ายจักเผากิเลสได้ เรายังจิตให้เลื่อมใสใน ทานนั้นแล้ว ได้ไปยังดาวดึงสพิภพ ณ ที่นั้น เรากิน ดื่ม ได้สุข อย่างไพบูลย์ ที่มณฑป หรือโคนไม้ เรานึกถึงบุรพกรรมเสมอ

ห่าฝน คือ ข้าวและน้ำ ย่อมตกลงมาเพื่อเราในครั้งนั้น ชาตินี้เป็นครั้งสุดท้ายของเรา ภพหลังกำลังเป็นไป ถึงในภพนี้ ข้าวและน้ำก็ตกลงมาเพื่อเราตลอดกาลทุกเมื่อ เพราะมธุทานนั่นแหละ เราท่องเที่ยวไปในภพ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งมธุทาน เราเผากิเลสแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมธุมังสทายกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มธุมังสทายกเถราปทาน

นาคปัลลวกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกิ่งไม้กากะทิงบูชา

[๕] เราอาศัยอยู่ในสวนหลวงในพระนครพันธุมดี พระพุทธเจ้าผู้นำโลกได้ประทับอยู่ใกล้อาศรมของเรา เราถือเอากิ่งไม้กากะทิงไปปักไว้ข้างหน้าพระพุทธเจ้า เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายอภิวาทพระสุคตเจ้า ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้เอากิ่งไม้บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาคปัลลวกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ นาคปัลลวกเถราปทาน.

เอกทีปิยเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการตามประทีปเป็นพุทธบูชา

[๖] เมื่อพระสุคตเจ้าผู้นำโลกพระนามว่าสิทธัตถะ ปรินิพพานแล้ว ชนทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ ต่างก็บูชาพระองค์ผู้สูงสุดกว่าสัตว์

และเมื่อเขาช่วยกันยกพระผู้นำโลกพระนามว่าสิทธัตถะ ขึ้นบนเชิงตะกอน ชนทั้งหลายพากันบูชาเชิงตะกอนของพระศาสดาตามกำลังของตน เราได้ตามประทีปไว้ไม่ไกลเชิงตะกอน ประทีปของเราลุกโพลงจนพระอาทิตย์ขึ้น เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งใจชอบ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ดาวดึงสพิภพ เขาย่อมทราบกันว่า วิมานอันบุญกรรมได้ทำไว้เป็นอย่างดี เพื่อเราในดาวดึงสพิภพนั้น ชื่อว่าเอกทีป ประทีปแสนดวงส่องสว่างอยู่ในวิมานของเรา ร่างกายของเรารุ่งเรืองอยู่ทุกเมื่อเหมือนพระอาทิตย์ที่กำลังอุทัยฉะนั้น สรีระของเรามีแสงสว่างด้วยรัศมีในกาลทุกเมื่อ เรามองเห็นได้ตลอดด้วยจักษุ ทะลุฝา กำแพง ภูเขา โดยรอบร้อยโยชน์ รื่นรมย์ อยู่ในเทวโลก ๗๗ ครั้ง เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๒๘ ครั้ง เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เราจุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในครรภ์ของมารดา นัยน์ตาของเราผู้แม้จะอยู่ในครรภ์ของมารดาก็ไม่วินาศ เรามีอายุ ๔ ขวบแต่กำเนิดก็ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ได้บรรลุอรหัตแต่ยังไม่ถึงกึ่งเดือน เราชำระทิพยจักษุให้บริสุทธิ์แล้ว ถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสทั้งปวงขาดแล้ว นี้เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว นอกฝา นอกกำแพง และถึงภูเขาทั้งสิ้น เราก็เห็นทะลุไปได้ นี้ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียวสำหรับเรา ภูมิภาคที่ขรุขระ ย่อมเป็นภาพที่ราบเรียบ ความมืดย่อมไม่ปรากฏมี เราไม่เห็นความมืด นี้ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายประทีปใด ด้วยการถวายประทีปนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลแห่งประทีปดวงเดียว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกทีปิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้.

จบ เอกทีปิยเถราปทาน.

อุจฉังคปุปผิยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกไม้หนึ่งพก

[๗] ในกาลนั้น เราเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครพันธุมดี เราเอาดอกไม้ห่อเต็มพก แล้วได้ไปยังตลาด สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้นายกของโลก อันภิกษุสงฆ์ห้อมล้อมแล้ว เสด็จออกไปด้วยอานุภาพใหญ่ เราได้เห็นพระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า ผู้ส่องโลกให้โพลงทั่ว ยังโลกให้ข้ามพ้น จึงหยิบดอกไม้ออกจากพก บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วยพุทธบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุจฉังคปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุจฉังคปุปผิยเถราปทาน.

ยาคุทายกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวต้ม

[๘] ครั้งนั้น เราได้พาแขกมาบ้าน เห็นแม่น้ำที่เต็มฝั่ง จึงเข้าไปสู่สังฆาราม ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร รักษาธุดงค์ ยินดีในฌาณ มีจีวรเศร้าหมอง ชอบสงัด เป็นนักปราชญ์ ท่านกำลังอยู่ในสังฆาราม ท่านเหล่านั้นผู้หลุดพ้นดีแล้ว เป็นผู้คงที่ ได้ตัดคติเสียแล้ว ในเวลาที่แม่น้ำถูกกั้นด้วยน้ำ ท่านไปบิณฑบาตไม่ได้ เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติปราโมทย์ ประนมกรอัญชลีประคองข้าวสาร ถวายยาคุทานแล้ว เราเลื่อมใส ถวายข้าวยาคูที่เราต้มด้วยมือทั้งสองของตน ปรารภแต่เฉพาะกรรมของตัว ได้ไปถึงดาวดึงสพิภพแล้ว วิมานที่สำเร็จด้วยแก้วมณี ได้เกิดแก่เราใน

หมู่ไตรทศ เราประกอบด้วยหมู่เทพนารี บันเทิงอยู่ในวิมานอัน
อุดม เราได้เป็นจอมเทพยดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง
ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยราชสมบัติใหญ่ ๓๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เสวยยศ ในเทวโลก
บ้าง ในมนุษย์บ้าง เมื่อถึงภพที่สุด เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิต
ได้ละทิ้งสมบัติทุกอย่าง พร้อมกับผมที่ถูกโกน เราพิจารณาร่างกาย
โดยความสิ้นไปและความเสื่อมไป ก็ได้บรรลุอรหัตก่อนให้สิกขา
ทานอันประเสริฐเกิดแต่มือ ซึ่งเราประกอบดีแล้ว ชื่อว่าเป็นอันให้ดี
แล้ว เพราะข้าวยาคูนั้นนั่นเอง เราจึงได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว
เราไม่รู้สึกว่า ความโศก ความร่ำไร ความป่วยไข้ ความกระวน
กระวาย ความเดือดร้อนใจเกิดขึ้นเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายข้าว
ยาคู เราได้ถวายข้าวยาคูแก่สงฆ์ในบุญเขตอันยอดเยี่ยม ย่อมได้
เสวยอานิสงส์ ๕ ประการ เพราะเราเป็นผู้ถวายข้าวยาคูดีหนอ
คือความเป็นผู้ไม่มีพยาธิ ๑ ความเป็นผู้มีรูปสวย ๑ ความเป็นผู้ได้
ตรัสรู้ธรรมได้เร็วพลัน ๑ ความเป็นผู้ได้ข้าวและน้ำ ๑ และอายุ
เป็นที่ ๕ ผู้ใดผู้หนึ่ง เมื่อจะให้เกิดโสมนัส ผู้นั้นควรถวายข้าวยาคู
ในสงฆ์ บัณฑิตพึงถือเอาเฉพาะฐานะ ๕ ประการนี้ เราทำกิจที่
ควรทำทุกอย่างแล้ว เพิกถอนภพทั้งหลายแล้ว อาสวะสิ้นไปหมด
แล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก เราจักเที่ยวไปนมัสการพระสัมพุทธเจ้า
และพระธรรมอันดี จากบ้านหนึ่งยังบ้านหนึ่ง จากบุรีหนึ่งยังบุรีหนึ่ง
ในกัปที่สามหมื่น เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เรา
ไม่รู้ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายข้าวยาคู เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระยาคุทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ยาคุทายกเถราปทาน

ปัตโถทนทายกเถราปทานที่ ๘
ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวสาลีหนึ่งแล่ง
[๘] เมื่อก่อน เราเป็นคนชอบเที่ยวในป่า ประกอบการงานในป่าเสมอ เราถือเอาข้าวสุกแห่งข้าวสาลีแล่งหนึ่ง แล้วได้ไปทำงาน ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสยัมภูสัมพุทธเจ้าผู้ไม่พ่ายแพ้อะไรๆ เสด็จออกจากป่าเพื่อบิณฑบาต ครั้นแล้วเราได้ยังจิตให้เลื่อมใส เราประกอบในทางการงานของคนอื่น และบุญของเราก็ไม่มี มีแต่ข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง เราจะนิมนต์พระมุนีนี้ให้เสวย เราหยิบข้าวสุกแห่งข้าวสาลีแล่งหนึ่งถวายแด่พระสยัมภู เมื่อเราเพ่งดูอยู่พระมหามุนีทรงเสวย เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วก็ไปสู่ดาวดึงสพิภพ เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๒ ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ นี้เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง เมื่อเราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ได้ทรัพย์นับไม่ถ้วน ความบกพร่องในโภคทรัพย์มิได้มีแก่เราเลย นี้เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง โภคทรัพย์เปรียบด้วยกระแสน้ำเกิดขึ้นแก่เรา เราไม่สามารถจะนับได้ นี้ก็เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง เพราะมีผู้เชื้อเชิญว่า เชิญเคี้ยวกินสิ่งนี้ เชิญบริโภคสิ่งนี้ เชิญนอนบนที่นอนนี้ ฉะนั้น เราจึงเป็นคนมีความสุข นี้ก็เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลของข้าวสุกแห่งข้าวสารแล่งหนึ่ง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปัตโถทนทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปัตโถทนทายกเถราปทาน

มัญจทายกเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการทำตั่งถวายสงฆ์

[๑๐] เมื่อพระพุทธเจ้าผู้นำโลก พระนามว่าสิทธัตถะ ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ปรินิพพานแล้ว เมื่อปาพจน์มีความแพร่หลาย อันเทวดาและมนุษย์สักการะแล้ว ในครั้งนั้น เราเป็นคนจัณฑาล ทำตั่ง ๔ เหลี่ยม เลี้ยงชีพด้วยการงานนั้น เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการงานนั้น เราเลื่อมใสแล้ว ทำตั่ง ๔ เหลี่ยมเป็นอย่างดี ด้วยมือทั้งสองของตน แล้วได้เข้าถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วยตนเอง ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยความตั้งเจตนานั้นไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปยังดาวดึงสพิภพ เราไปสู่เทวโลก บันเทิงอยู่ในหมู่ไตรทศ ที่นอนมีราคามาก ย่อมเกิดตามความปรารถนา เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๘๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เราเป็นผู้ถึงความสุข มียศ นี้เป็นผลแห่งการถวายเตียงนอน ถ้าเราจุติจากเทวโลกมาสู่ภพมนุษย์ ที่นอนสวยๆ ควรแก่ค่ามาก ย่อมเกิดแก่เราเอง นี้เป็นการเกิดครั้งหลังของเรา ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ทุกวันนี้ที่นอนก็ปรากฏในเวลาจะนอน ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายเตียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมัญจทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มัญจทายกเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรนี้ คือ

๑. ภัททาลิเถราปทาน๖. เอกทีปิยเถราปทาน

๒. เอกฉัตติยเถราปทาน๗. อุจฉังคปุปผิยเถราปทาน

๓. ติณสูลฉาทนิยเถราปทาน ๘. ยาคุทายกเถราปทาน

๔. มธุมังสทายกเถราปทาน ๙. ปัตโถทนทายกเถราปทาน

๕. นาคปัลลวกเถราปทาน ๑๐. มัญจทายกเถราปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาแผนกหนึ่งได้ ๒๐๑ คาถา.

จบ ภัททาลิกวรรคที่ ๔๒

สกิงสัมมัชชกวรรคที่ ๔๓

สกิงสัมมัชชกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานพระศรีมหาโพธิ

[๑๑] เราได้เห็นไม้แคฝอย ซึ่งเป็นไม้โพธิอันอุดมของพระผู้มีพระภาค พระนามว่าวิปัสสี แล้วยังใจให้เลื่อมใสในไม้โพธินั้น เราหยิบเอาไม้กวาดมากวาด (ลานโพธิพฤกษ์) อันเป็นที่ตั้งแห่งไม้โพธิในกาลนั้น ครั้นแล้วได้ไหว้ไม้แคฝอยซึ่งเป็นไม้โพธินั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธินั้น ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า นมัสการไม้โพธินั้นแล้ว กลับไปยังกระท่อม เราเดินนึกถึงไม้โพธิอันอุดมไปตามหนทางสัญจร งูเหลือมซึ่งมีรูปร่างน่ากลัว มีกำลังมาก รัดเรา กรรมที่เราทำในเวลาใกล้จะตาย ได้ทำให้เรายินดีด้วยผล งูเหลือมกลืนกินร่างของเรา เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก จิตของเราไม่ขุ่นมัว บริสุทธิ์ขาวสะอาดในกาลทุกเมื่อ ลูกศรคือความโศก ที่เป็นเหตุทำจิตของเราให้เร่าร้อน เราไม่รู้จักมันเลย เราไม่มีโรคเรื้อน ฝี โรคกลาก ลมบ้าหมู คุดทะราด หิดเปื่อย และหิดด้าน นี้ก็เป็นผลแห่งการกวาด ความโศก ความเร่าร้อน ไม่มีในหทัยของเรา จิตของเราตรง ไม่วอกแวก นี้เป็นผลแห่งการกวาด เราถึงสมาธิอีก ใจของเราเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ สมาธิที่เราปรารถนาย่อมสำเร็จแก่เรา เราไม่กำหนัดในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ไม่ขัดเคืองในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง และไม่หลงในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความหลง นี้ก็เป็นผลแห่งการกวาด ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล

แห่งการกวาด เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสกิงสัมมัชชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สกิงสัมมัชชกเถราปทาน.

เอกทุสสทายกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเป็นพุทธบูชา

[๑๒] เราเป็นคนเกี่ยวหญ้าขายอยู่ในพระนครหงสวดี เลี้ยงชีพด้วยการ
เกี่ยวหญ้า เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการเกี่ยวหญ้านั้น พระชินเจ้า
พระนามว่าปทุมุตระผู้รู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก เสด็จ
อุบัติขึ้น กำจัดความมืดมนให้พินาศ ครั้งนั้นเรานั่งอยู่ในเรือน
ของตน คิดอย่างนี้ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก
ไทยธรรมของเราไม่มี เรามีแต่ผ้าสาฎกผืนเดียวนี้ ไม่มีใครจะให้เรา
การถูกต้องนรกนำความทุกข์มาให้ เราจะปลูกฝังทักษิณา ครั้นคิด
ได้เช่นนี้แล้ว เราจึงได้ยังจิตของเราให้เลื่อมใส ได้ถือผ้าผืนหนึ่งไป
ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้นถวายผ้าแล้วได้ประกาศ
เสียงก้องว่า ข้าแต่พระมหามุนีวีระเจ้า ถ้าพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า
ก็ขอทรงโปรดช่วยข้าพระองค์ให้ข้ามด้วยเถิด พระพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา เมื่อจะทรงประกาศ
ทานของเรา ได้ทรงทำอนุโมทนาแก่เราว่า ด้วยการถวายผ้าผืนหนึ่งนี้
และด้วยความตั้งเจตนาไว้ บุรุษนี้จะไม่ไปสู่วินิบาตเลยตลอดแสนกัป
เขาจักได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราช
อันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เมื่อเธอท่องเที่ยวอยู่ในภพ คือ
ในเทวโลกหรือมนุษย์โลก จักเป็นผู้มีรูปสวยงาม สมบูรณ์ด้วยคุณ

มีกายสง่า จักได้ผ้าร้อยล้านแสนโกฏินับไม่ได้ ตามความปรารถนา
ครั้นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ผู้เป็นนักปราชญ์ตรัสดังนี้
แล้ว ได้เสด็จเหาะขึ้นสู่อากาศเหมือนพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น
เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ
เราไม่มีความบกพร่องในโภคสมบัติเลย นี้เป็นผลแห่งผ้าผืนหนึ่ง
ผ้าเกิดแก่เราทุกๆ ย่างก้าว ข้างล่างเรายืนอยู่บนผ้า ข้างบนเรามีผ้า
เป็นเครื่องบัง ทุกวันนี้จักรวาลพร้อมทั้งป่า ภูเขา เมื่อเราปรารถนา
จะถือเอา ก็พึงคลุมได้ด้วยผ้า เพราะผ้าผืนเดียวนั่นแหละ เมื่อยัง
ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ เราเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำ
ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ เราได้ถึงความเป็นภิกษุเพราะวิบาก
แห่งผ้าผืนเดียว ถึงชาตินี้จะเป็นชาติสุดท้าย แม้ในชาตินี้ผ้าก็ยังให้
ผลแก่เราอยู่ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายผ้านั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งผ้าผืนเดียว
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระเอกทุสสทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ เอกทุสสทายกเถราปทาน.

เอกาสนทายกเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการแต่งอาสนะบูชา

[๑๓] มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อกสิกะ อยู่ในที่ไม่ไกลจากภูเขาหิมวันต์ เราสร้าง
อาศรมอย่างสวยงาม สร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เรามีนามชื่อว่า
นารทะ แต่คนทั้งหลายเรียกเราว่า กัสสปะ ในกาลนั้น เราแสวง
หาทางบริสุทธิ์อยู่ที่ภูเขากสิกะ พระชินสัมพุทธเจ้าพระนามว่า
ปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ทรงใคร่ต่อวิเวก ได้เสด็จมาทาง
อากาศ เราเห็นพระรัศมีของพระองค์ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

กำลังเสด็จมาที่ชายป่า จึงตบแต่งเตียงไม้แล้วปูลาดหนังสัตว์ ครั้น
ตบแต่งอาสนะเสร็จแล้ว จึงประนมกรอัญชลีขึ้นเหนือเศียรเกล้า
ประกาศถึงความโสมนัสแล้ว ได้กราบทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้เป็นปราชญ์ นำสัตว์ออกจากโลก ขอพระองค์ผู้เป็นดังศัลยแพทย์
รักษาความเดือดร้อน ได้โปรดประทานการรักษาแก่ข้าพระองค์
ผู้อันความกำหนัดครอบงำเถิด ข้าแต่พระมุนี ชนเหล่าใดมีความต้อง
การด้วยบุญ มองดูพระองค์ผู้เป็นพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด
ชนเหล่านั้นย่อมถึงความสำเร็จแห่งประโยชน์อันยั่งยืน พึงเป็นผู้ไม่
แก่ ข้าพระองค์หามีไทยธรรมเพื่อพระองค์ไม่ เพราะข้าพระองค์
บริโภคผลไม้ที่หล่นเอง ข้าพระองค์มีแต่อาสนะนี้ ขอเชิญประทับ
นั่งบนเตียงไม้เถิด พระผู้มีพระภาคผู้ไม่มีความสะดุ้งเหมือนราชสีห์
ได้ประทับนั่งบนเตียงไม้แล้ว ทรงยับยั้งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วได้ตรัส
อย่างนี้ว่า ท่านจงเบาใจอย่าได้กลัวเลย แก้วมณีที่สว่างไสว
ควรยินดี ท่านได้แล้ว ความปรารถนาที่ท่านได้ตั้งไว้ จักสำเร็จทุก
ประการก็เพราะอาสนะ บุญที่ได้บำเพ็ญไว้ดีแล้ว ในเขตบุญอันยอด
เยี่ยมหาน้อยไม่เลย อันผู้ที่ตั้งจิตไว้ดีแล้ว สามารถจะรื้อตนขึ้นได้
เพราะอาสนทานนี้ และเพราะการตั้งเจตนาไว้ ท่านจะไม่ไปสู่
วินิบาตตลอดแสนกัป จักได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทว
โลก ๕๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๘๐ ครั้ง จักได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ พระสัมพุทธเจ้า
ผู้มีพระนามว่าปทุมุตระ เป็นนักปราชญ์ ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ได้
เสด็จขึ้นสู่นภากาศ ปานดังว่าพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น ยานช้าง
ยานม้า รถ คานหาม เราได้สิ้นทุกอย่าง นี้เป็นผลของอาสนะ
อันหนึ่ง ในเมื่อเราเข้าป่าแล้วต้องการที่นั่ง บัลลังก์ดุจว่ารู้ความดำริ
ของเรา ตั้งขึ้นใกล้ๆ ในเมื่อเราอยู่ท่ามกลางน้ำต้องการที่นั่ง บัลลังก์
ดังจะรู้ความดำริของเรา ตั้งขึ้นใกล้ๆ เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็น
เทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ บัลลังก์ตั้งแสน ย่อมแวดล้อม

เราอยู่ทุกเมื่อ เราท่องเที่ยวอยู่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์
และเกิดในสองสกุล คือกษัตริย์และพราหมณ์ เราถวายอาสนะ
อันหนึ่งในเขตบุญอันยอดเยี่ยม รู้ทั่วถึงบัลลังก์ คือ ธรรมแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ในกัปที่แสน แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลของอาสนะ
อันหนึ่ง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกาสนทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกาสนทายกเถราปทาน.

สัตตกทัมพปุปผิยเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระทุ่ม ๗ ดอก

[๑๔] มีภูเขาชื่อกทัมพะ อยู่ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า
๗ องค์อาศัยอยู่ที่ข้างภูเขานั้น เราเห็นดอกกระทุ่มจึงประนมมือแล้ว
หยิบเอามา ๗ ดอก ได้เรี่ยรายลงด้วยจิตอันเปี่ยม เพราะกรรมที่
เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์
แล้ว ได้ไปยังดาวดึงสพิภพ ในกัปที่ ๙๔แต่กัปนี้เราได้กระทำ
กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตตกทัมพปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สัตตกทัมพปุปผิยเถราปทาน.

โกรัณฑปุปผิยเถราปทานที่ ๕
ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหงอนไก่
[๑๕] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เป็นคนทำการงานในป่า เลี้ยงชีพ
ด้วยการฆ่าปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี ใกล้กับที่อยู่ของเรา
พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นเลิศของโลก พระนามว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญา
จักษุ ได้ทรงแสดงรอยพระบาทไว้ ๓ รอย เพื่ออนุเคราะห์ ก็เรา
ได้เห็นรอยพระบาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะ ที่พระองค์
ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้ร่าเริงมีจิตยินดียังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท
เราเห็นต้นหงอนไก่ ที่ขึ้นมาจากแผ่นดิน มีดอกบานแล้ว จึงเด็ด
มาพร้อมทั้งยอด บูชารอยพระบาทอันประเสริฐสุด เพราะกรรมที่
เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์
แล้ว ไปสู่ดาวดึงสพิภพ เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดา
หรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เรามีผิวกายเหมือนสีดอกหงอนไก่ มี
รัศมีเป็นแดนซ่านออกจากตน ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำ
กรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งการบูชารอยพระพุทธบาท เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโกรัณฑปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ โกรัณฑปุปผิยเถราปทาน.
ฆฏมัณฑทายกเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายเปรียง
[๑๖] พระผู้มีพระภาคผู้มีเหตุอันทรงดำริดีแล้ว เป็นเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน เสด็จเข้าไปสู่ป่าใหญ่ ถูกอาพาธอันเกิดแต่ลม

เบียดเบียน เราเห็นแล้ว จึงทำจิตให้เลื่อมใสนำเอาขี้ตะกอนเปรียง
เข้าไปถวาย เพราะเราได้กระทำกุศลกรรมและได้บูชาพระพุทธเจ้า
เนืองๆ แม่น้ำคงคาชื่อภาคีรสีนี้ มหาสมุทรทั้ง๔และพื้นปฐพี
ที่น่ากลัวซึ่งจะประมาณมิได้นับไม่ถ้วนนี้ ย่อมสำเร็จเป็นเปรียงขึ้น
ได้สำหรับเรา น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด ดังจะรู้ความดำริของเรา เกิดขึ้น
ต้นไม้ที่งอกขึ้นแต่แผ่นดินในทิศทั้ง ๔ ดังจะรู้ความดำริของเรา
ย่อมเกิดเป็นต้นกัลปพฤกษ์ขึ้น เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราช
สมบัติในเทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง ได้
เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับไม่ถ้วนในกัปที่ ๙๔
แต่กัปนี้ เราได้ให้ทานใดในกาลนั้นด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติ
เลย นี้เป็นผลแห่งขี้ตะกอนเปรียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระฆฏมัณฑทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ฆฏมัณฑทายกเถราปทาน.
เอกธัมมสวนิยเถราปทานที่ ๗
ว่าด้วยผลแห่งการฟังธรรมครั้งเดียว
[๑๗] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงประกาศ
สัจจะ ๔ ทรงยังชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นดีแล้ว สมัยนั้น เราเป็น
ชฎิลมีตบะใหญ่ สลัดผ้าคากรองเปลือกไม้ เหาะไปในอัมพร
ในกาลนั้น เราไม่สามารถจะเหาะไปได้เหนือพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด เราเหาะไปไม่ได้ เหมือนนกเข้าไปใกล้ภูเขาแล้วไปไม่ได้
ฉะนั้น เราบังหวนเป็นไอน้ำลอยอยู่ในอัมพรเช่นนี้ ด้วยคิดว่า
เหตุเครื่องทำให้อิริยาบถกำเริบเช่นนี้ มิได้เคยมีแก่เรา เอาละ
เราจักค้นหาเหตุนั้น บางทีเราจักพึงได้ผล เราลงจากอากาศ ก็ได้

สดับพระสุรเสียงของพระศาสดา เมื่อพระศาสดาตรัสถึงว่าสังขาร
ไม่เที่ยง ด้วยพระสุรเสียงที่น่ายินดี น่าฟัง กลมกล่อม
ขณะนั้นเราได้เรียนเอาอนิจจลักษณะนั่นแหละ ครั้นเรียนอนิจจ
ลักษณะได้แล้ว ก็ไปสู่อาศรมของตน เราอยู่ในอาศรมนั้นแหละ
ตราบเท่าสิ้นอายุ ตายไปแล้ว เมื่อกาลที่สุดกำลังเป็นไป เราระลึก
ถึงการฟังพระสัทธรรม เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และ
เพราะความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ดาวดึงสพิภพ
รื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๓ หมื่นกัป ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๑
ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๑ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศ
ราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เราเสวยบุญของตน ถึงความสุข
ในภพน้อยภพใหญ่ เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ก็ยังระลึก
ได้ถึงสัญญานั้น บทอันไม่เคลื่อน คือ นิพพาน เราหาได้แทงตลอด
ด้วยธรรมอันหนึ่งไม่ สมณะผู้มีอินทรีย์อันอบรมแล้ว นั่งในเรือน
บิดา เมื่อจะแสดงธรรมกถา ท่านได้ยกอนิจจลักษณะขึ้นมาใน
ธรรมกถานั้น พร้อมกับที่ได้ฟังคาถาว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป
ความที่สังขารเหล่านั้นสงบระงับเป็นความสุข ดังนี้เราจึงนึกถึง
สัญญาขึ้นได้ทุกอย่าง เรานั่ง ณ อาสนะเดียว บรรลุอรหัตแล้ว
เราได้บรรลุอรหัตโดยเกิดได้ ๗ ปี พระพุทธเจ้าทรงให้เราอุปสมบท
แล้ว นี้เป็นผลแห่งการฟังธรรม ในกัปที่แสน แต่กัปนี้ เราได้
ฟังธรรมใด ในกาลนั้น ด้วยการฟังธรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้ก็เป็นผลแห่งการฟังธรรม เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระเอกธัมมสวนิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ เอกธัมมสวนิยเถราปทาน.

สุจินติตเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายข้าวใหม่

[๑๘] ครั้งนั้น เราเป็นชาวนาอยู่ในพระนครหงสวดี เลี้ยงชีพด้วยกสิกรรม
เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยกสิกรรมนั้น ครั้งนั้น นาของเราสมบูรณ์ดี
ข้าวของเราออกรวงแล้ว เมื่อถึงเวลาข้าวแก่ดีแล้ว เราคิดอย่างนี้
ในกาลนั้นว่า เป็นการไม่เหมาะไม่สมควรแก่เราผู้รู้คุณน้อยใหญ่
ที่เราไม่ถวายทานในสงฆ์แล้ว พึงบริโภคส่วนอันเลิศด้วยตน
พระสัมพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนในโลก มีพระลักษณะอัน
ประเสริฐ ๓๒ ประการ และพระสงฆ์ผู้มีตนอันอบรมแล้ว เป็น
นาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นจะยิ่งไปกว่า เราจักถวายทาน คือ
ข้าวกล้าใหม่ในพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์นั้นเสียก่อน ครั้นคิดเช่นนี้
แล้ว เราเป็นผู้ร่าเริง มีใจประกอบด้วยปีติ นำเอาข้าวเปลือก
มาจากนา เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า
ผู้เป็นเชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน ถวายบังคมพระบาท
พระศาสดาแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนี ข้าวกล้าสมบูรณ์
ทั้งพระองค์ก็กำลังประทับอยู่ ณ ที่นี้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาจักษุ
ขอพระองค์จงทรงพระกรุณารับเถิด พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตระ
ผู้รู้แจ้งโลกสมควรรับเครื่องบูชา ทรงทราบความดำริของเราแล้ว
ตรัสพระดำรัสนี้ว่า บุรุษบุคคลผู้ปฏิบัติ ๔ จำพวก ผู้ตั้งอยู่ในผล ๔
จำพวก นี้ คือสงฆ์ เป็นผู้ตรง มีปัญญา ศีล และมีจิตมั่นคง
บุญย่อมเป็นอันสั่งสมแล้ว ในเมื่อมนุษย์ผู้เพ่งบุญบูชากระทำอยู่
ทานที่ให้ในสงฆ์ย่อมมีผลมาก และควรให้ทานในสงฆ์นั้น ข้าวกล้า
ของท่านนี้ก็เช่นเดียวกัน ควรให้ในสงฆ์ ท่านจงอุทิศแด่สงฆ์
นำเอาภิกษุทั้งหลายไปสู่เรือนของตนแล้วจงถวายสิ่งที่มีอยู่ในเรือน

ซึ่งท่านได้ตกแต่งแล้วเพื่อภิกษุสงฆ์เถิด เราอุทิศแด่สงฆ์ นำภิกษุ
ทั้งหลายไปในเรือน ได้ถวายสิ่งที่เราได้ตกแต่งไว้ในเรือนแด่ภิกษุ
สงฆ์ เพราะกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะความตั้งเจตนาไว้
เราละร่างมนุษย์แล้ว จึงไปยังดาวดึงสพิภพ วิมานทองงามผุดผ่องสูง
๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ บุญกรรมได้สร้างไว้อย่างงามแล้วเพื่อ
เรา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น.

จบ ภาณวารที่ ๑๙

ภพของเรา เกลื่อนกล่นระคนไปด้วยเทพนารี เรากิน ดื่ม ในภพนั้น
อยู่ในสวรรค์ชั้นไตรทศ เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓,๐๐๐
ครั้ง และได้เสวยราชสมบัติในเทวโลกอีก ๕๐๐ ครั้ง ได้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราช โดย
คณนานับมิได้ เราท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ได้ทรัพย์นับไม่ได้
เราไม่มีความบกพร่องในโภคสมบัติเลย นี้เป็นผลแห่งข้าวใหม่
ยานช้าง ยานม้า วอ และคานหาม เราได้ทุกสิ่ง นี้เป็นผลแห่ง
ข้าวใหม่ ผ้าใหม่ ผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอันเลิศใหม่ เราได้ทุก
อย่าง นี้เป็นผลแห่งข้าวใหม่ ผ้าไหม ผ้ากัมพล ผ้าเปลือกไม้ ผ้า
ฝ้าย เราได้ทุกอย่าง นี้เป็นผลแห่งข้าวใหม่ หมู่ทาสี หมู่ทาส
และนารี ที่ประดับประดาอย่างสวยงาม เราได้ทุกจำพวก นี้เป็นผล
แห่งข้าวใหม่ หนาวหรือร้อน ไม่เบียดเบียนเรา เราไม่มีความ
เร่าร้อน อนึ่ง ทุกข์ทางใจไม่มีในหทัยของเรา เชิญเคี้ยวสิ่งนี้ เชิญ
บริโภคสิ่งนี้ เชิญนอนบนที่นอนนี้ คำเช่นนี้ เราได้ทุกประการ นี้
เป็นผลแห่งข้าวใหม่ บัดนี้ ชาตินี้เป็นชาติหลังสุด ภพสุดท้าย
กำลังเป็นไป ถึงทุกวันนี้ ไทยธรรมของเรา ก็ทำเราให้ยินดีอยู่ทุกเมื่อ
เราได้ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้ประเสริฐสุด ย่อมเสวยอานิสงส์ ๘
ประการ อันสมควรแก่กรรมของเรา คือเราเป็นผู้มีผิวพรรณผุดผ่อง ๑

มียศ ๑ มีโภคทรัพย์มากมายใครๆ ลักไม่ได้ ๑ มีภักษามากทุก
เมื่อ ๑ มีบริษัทไม่ร้าวรานกันทุกเมื่อ ๑ สัตว์ที่อาศัยแผ่นดินล้วน
ยำเกรงเรา ๑ เราได้ไทยธรรมก่อน จะในท่ามกลางสงฆ์ หรือเฉพาะ
พระพักตร์ พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดก็ตาม พวกทายกเลยองค์
อื่นๆ เสียหมด ถวายแก่เราเท่านั้น ๑ เราได้เสวยอานิสงส์เหล่านี้
เพราะได้ถวายข้าวใหม่ในหมู่สงฆ์ผู้อุดมก่อนนี้ก็เป็นผลแห่งข้าวใหม่
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใด ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้ก็เป็นผลแห่งข้าวใหม่ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุจินติตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สุจินติตเถราปทาน.

โสณณกิงกณิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกะดึงทอง

[๑๘] เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา เรานุ่งห่มผ้าเปลือกไม้กรอง
เห็นกรรมคือตบะ ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านระ พระนามว่าอัตถทัสสีเสด็จอุบัติขึ้นช่วยมหาชน
ให้ข้าม ก็เราสิ้นกำลังเพราะพยาธิอย่างหนัก เรานึกถึงพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด ก่อพระสถูปอันอุดมที่หาดทราย ครั้นแล้ว เป็นผู้มี
จิตยินดี มีใจโสมนัส เรี่ยรายดอกกะดึงทองโดยพลัน เราบำเรอ
พระสถูปของพระพุทธเจ้า พระนามว่าอัตถทัสสีผู้คงที่ ด้วยใจอัน
เลื่อมใสนั้นปานดังบำเรอพระพุทธเจ้าเฉพาะพระพักตร์ เราไป
สู่เทวโลกแล้ว ได้ความสุขอันไพบูลย์ ในเทวโลกนั้น เรามี
ผิวพรรณปานทองคำ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เทพนารีของเรามี
ประมาณ ๘๐ โกฏิ ประดับประดาสวยงาม บำรุงเราอยู่ทุกเมื่อ นี้

เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดนตรี ๖ หมื่น คือ กลอง ตะโพน สังข์
บัณเฑาะว์ มโหระทึก บรรเลงอย่างไพเราะในเทวโลกนั้น ช้าง
กุญชรตระกูลมาตังคะแตกมัน ๓ ครั้ง อายุ ๖๐ ปี ๘,๔๐๐ เชือก
ประดับสวยงามคลุมด้วยตาข่ายทอง ทำการบำรุงเรา ความเป็นผู้
บกพร่องในพลกายและที่อยู่ ไม่มีแก่เรา เราเสวยผลของดอก
กะดึงทองได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๘ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิ ๗๑ ครั้ง และได้เสวยราชสมบัติในมหาปฐพี ๑๐๑ ครั้ง
บัดนี้ เราได้บรรลุอมตบทอันลึกซึ้ง ยากที่จะเห็นได้ สังโยชน์หมด
สิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี ในกัปที่ ๑,๘๐๐ แต่กัปนี้ เราได้เอา
ดอกไม้บูชาใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสณณกิงกณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโสณณกิงกณิยเถราปทาน

โสวัณณโกนตริกเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกระโหลกน้ำเต้า

[๒๐] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้อบรมใจ ฝึกพระองค์แล้ว มีพระทัยตั้งมั่น
เสด็จดำเนินอยู่ในทางใหญ่ ทรงข้ามโอฆะได้แล้วทรงยินดีในการ
สงบระงบจิต ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีใน
ฌาน เป็นมุนี เข้าสมาบัติ สำรวมอินทรีย์ จึงเอากระโหลกน้ำเต้า
ตักน้ำเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ล้างพระบาทของพระ
พุทธเจ้าแล้วถวายน้ำเต้า และพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ
ได้ทรงบังคับว่า ท่านจงเอากระโหลกน้ำเต้านี้ ตักน้ำมาวางไว้ที่
ใกล้ๆ เท้าของเรา เรารับสนองพระพุทธดำรัสว่า สาธุ แล้วเอา

กระโหลกน้ำเต้ามาวางไว้ใกล้พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เพราะความ
เคารพต่อพระศาสดา พระศาสดาผู้ทรงความเพียรใหญ่ เมื่อจะทรง
ยังจิตของเราให้ดับสนิท ได้ทรงอนุโมทนาว่า ด้วยการถวายน้ำเต้านี้
ขอความดำริของท่านจงสำเร็จ ในกัปที่ ๑๕ แต่กัปนี้ เรารื่นรมย์
อยู่ในเทวโลก ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๓๓ ครั้ง จะเป็น
กลางวันหรือกลางคืนก็ตาม เมื่อเราเดินหรือยืนอยู่ คนทั้งหลายถือ
ถ้วยทองยืนอยู่ข้างหน้าเราเราได้ถ้วยทองเพราะการถวายน้ำเต้า
แด่พระพุทธเจ้า สักการะที่ทำไว้ในท่านผู้คงที่ทั้งหลาย ถึงจะน้อย
ก็ย่อมเป็นของไพบูลย์ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายน้ำเต้าใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งน้ำเต้า
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโสวัณณโกนตริกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โสวัณณโกนตริกเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สกิงสัมมัชชกเถราปทาน๖. ฆฏมัณฑทายกเถราปทาน
๒. เอกทุสสทายกเถราปทาน ๗. เอกธัมมสวนิยเถราปทาน
๓. เอกาสนทายกเถราปทาน ๘. สุจินติตเถราปทาน
๔. สัตตกทัมพปุปผิยเถราปทาน ๙. โสณณกิงกณิยเถราปทาน
๕. โกรัณฑปุปผิยเถราปทาน๑๐. โสวัณณโกนตริกเถราปทาน

และในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๑๗๒ คาถา.

จบสกิงสัมมัชชกวรรคที่ ๔๓.

เอกวิหาริวรรคที่ ๔๔
เอกวิหาริยเถราปทานที่ ๑
ว่าด้วยผลแห่งการอยู่ป่าแต่ผู้เดียว
[๒๑] ในภัททกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะโดยพระโคตรเป็น
เผ่าพรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว พระองค์ไม่มีธรรมเครื่องให้เนิ่นช้า ไม่มีเครื่อง
ยึดหน่วง มีพระทัยเสมอด้วยอากาศ มากด้วยสุญญตสมาธิ คงที่
ยินดีในอนิมิตตสมาธิ ประทับอยู่แล้ว พระองค์ผู้มีพระทัยรังเกียจ
ไม่มีตัณหาเครื่องฉาบทา ไม่เกี่ยวข้องในกุศล ในคณะ ประกอบด้วย
พระกรุณาใหญ่ เป็นนักปราชญ์ ทรงฉลาดในอุบายเครื่องแนะนำ
ทรงขวนขวายในกิจของผู้อื่น ทรงแนะนำในหนทางอันยังสัตว์ให้ถึง
นิพพาน ซึ่งเป็นเหตุทำเปือกตมคือคติให้แห้ง ในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลก ประทับนั่งแสดงอมตธรรมอันเป็นความแช่มชื่นอย่างยิ่ง
ซึ่งเป็นเครื่องห้ามชราและมรณะ ในท่ามกลางบริษัทใหญ่ ยังสัตว์
ให้ข้ามโลก พระวาจาไพเราะเหมือนนกการะเวก เป็นนาถะของโลก
มีพระสุรเสียงก้องประหนึ่งเสียงพรหม ผู้เสด็จมาด้วยประการนั้น
ถอนพระองค์ขึ้นจากมหันตทุกข์ ในเมื่อโลกปราศจากผู้แนะนำ ทรง
แสดงธรรมที่ปราศจากธุลี นำสัตว์ออกจากโลก เราได้เห็นแล้ว
ได้ฟังธรรมของพระองค์ จึงออกบวชเป็นบรรพชิตครั้นเราบวชแล้ว
ในกาลนั้น คิดถึงคำสอนของพระชินเจ้าถูกความเกี่ยวข้องบีบคั้น
จึงได้อยู่เสียในป่าที่น่ารื่นรมย์แต่ผู้เดียวเท่านั้น การที่เรามีกายหลีก
ออกมาได้ เป็นเหตุแห่งการหลีกออกแห่งใจของเราผู้เห็นภัยใน
ความเกี่ยวข้อง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกวิหาริยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกวิหาริยเถราปทาน.

เอกสังขิยเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการเป่าสังข์เป็นพุทธบูชา

[๒๒] ได้มีการสมโภชไม้มหาโพธิ์ ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่า วิปัสสี มหาชนมาประชุมกันบูชาไม้มหาโพธิ์อันอุดม ไม้มหาโพธิ์ที่ควรบูชาเช่นนี้ ของพระศาสดาพระองค์ใด พระศาสดาพระองค์นั้นจักเป็นผู้เว้นจากความเศร้าโศกใหญ่มีปัญญา เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้งนั้น เราถือเอาสังข์มาบำรุงโพธิพฤกษ์ เราเป่าสังข์ตลอดวันยังค่ำ ไหว้ไม้มหาโพธิ์อันอุดมแล้ว กรรมที่เราได้ทำในเวลาก่อนจะตายส่งให้เราไปเทวโลก ซากศพของเราตกไปแล้ว เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ดนตรีหกหมื่นยินดี ร่าเริง บันเทิง บำรุงเราอยู่ทุกเมื่อ นี้เป็นผลของพุทธบูชา ในกัปที่ ๗๑ เราได้เป็นพระราชาพระนามว่า สุทัสสนะ เป็นใหญ่อยู่ในชมพูทวีป มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต ครั้งนั้น ดนตรี ๘๐๐ แวดล้อมเราตลอดเวลา เราย่อมเสวยกรรมของตน นี้เป็นผลของการบำรุง เราเข้าถึงกำเนิดใด คือเทวดาหรือมนุษย์ แม้เรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา กลองก็ประโคมอยู่ตลอดเวลา เพราะอุปัฏฐากพระสัมพุทธเจ้า เราได้เสวยสมบัติแล้ว เป็นผู้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว เป็นบทอันเกษมไม่มีมลทินไม่ตาย ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกสังขิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกสังขิยเถราปทาน.

ปาฏิหิรสัญญกเถราปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในปาฏิหาริย์
[๒๓] ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้สมควรรับเครื่องบูชาพระนามว่าปทุมุตระ ได้เสด็จเข้าไปยังพระนคร พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ผู้มีอินทรีย์อันสำรวมแล้ว แสนรูป ขณะนั้น ได้มีเสียงสนั่นก้องไพเราะรับเสด็จพระพุทธเจ้าผู้สงบระงับ คงที่ ซึ่งกำลังเสด็จเข้าพระนครโดยทางรถด้วยพุทธานุภาพ พิณที่ไม่ถูกทำเพลง ไม่ถูกเคาะ ก็บรรเลงขึ้นได้เองในเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าบุรี เรานมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่าปทุมุตระ ผู้เป็นพระมหามุนี และเห็นปาฏิหาริย์แล้วได้ยังจิตให้เลื่อมใสในปาฏิหาริย์นั้น โอ พระพุทธเจ้า โอ พระพระธรรม โอ สมบัติแห่งพระศาสดาของเรา ดนตรีถึงไร้เจตนาก็ยังบรรเลงได้เองเทียว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งสัญญาในพระพุทธเจ้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระปาฏิหิรสัญญกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ปาฏิหิรสัญญกเถราปทาน
ญาณัตถวิกเถราปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการสดุดีพระพุทธองค์
[๒๔] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ ผู้รุ่งเรืองเหมือนต้นกรรณิการ์ โชติช่วงดังดวงประทีป ไพโรจน์ดุจทองคำ เราวางคณโฑน้ำ ผ้าเปลือกไม้กรอง ธมกรก ทำหนังเสือเฉวียงบ่า แล้วก็สดุดีพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดว่า ข้าแต่พระมุนี พระองค์ทรงขจัด

ความมืดมิด ซึ่งอากูลไปด้วยข่ายคือ โมหะ ทรงแสดงแสงสว่าง
คือ พระญาณ แล้วเสด็จข้ามไป พระองค์ได้ยกโลกนี้ขึ้นแล้ว สิ่งที่
ยอดเยี่ยมซึ่งมีอยู่ทั้งหมด จะเปรียบปานกับพระญาณเป็นประมาณ
เครื่องไปจากโลกของพระองค์ไม่มี ด้วยพระญาณนั้น โลกจึงขนาน
นามพระองค์ว่าสัพพัญญู สัพพัญญู ข้าพระองค์ขอถวายบังคม
พระองค์ผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงทราบธรรมทั้งปวง ไม่มีอาสวะ
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สดุดีพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ด้วย
การสดุดีนั้นเราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการสดุดีพระญาณ
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระญาณัตถวิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ญาณัตถวิกเถราปทาน.

อุจฉุขัณฑิกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายท่อนอ้อย

[๒๕] เราเป็นคนเฝ้าประตูอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศ
จากธุลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัสได้ถือเอาท่อน
อ้อยมาถวาย แด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดพระนามว่าวิปัสสี ผู้
แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายอ้อยใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายอ้อยนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งการถวายท่อนอ้อย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุจฉุขัณฑิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุจฉุขัณฑิกเถราปทาน.

กลัมพทายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมันอ้อน

[๒๖] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโรมสะ ประทับอยู่ที่ซอกเขา เราเลื่อมใส ได้ถวายมันอ้อนแด่พระองค์ด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายมันอ้อน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกลัมพทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กลัมพทายกเถราปทาน.

อัมพาฏกทายกเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะกอก

[๒๗] เราได้เห็นพระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ในป่าใหญ่ จึงได้เอาผลมะกอกมาถวายแด่พระสยัมภูในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพาฏกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัมพาฏกทายกเถราปทาน.

หรีตกิทายกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกสมอ

[๒๘] เรากำลังนำผลสมอ ผลมะขามป้อม ผลมะม่วง ผลหว้า สมอพิเภก กระเบา ผลรกฟ้า มะตูมมาด้วยตนเอง เราได้เห็นพระมหามุนีผู้มี

ปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นนักปราชญ์ ถูกอาพาธเบียดเบียน
เสด็จเดินทางไกล ประทับอยู่ที่เงื้อมเขา จึงได้เอาผลสมอถวายแด่
พระสยัมภู ก็พอเราทำเภสัชเสร็จแล้ว พยาธิหายไปในทันใดนั้น
เอง พระพุทธเจ้าผู้มีความกระวนกระวายอันละได้แล้ว ได้ทรงทำ
อนุโมทนาว่า ก็ด้วยการถวายเภสัชอันเป็นเครื่องระงับพยาธินี้
ท่านเกิดเป็นเทวดา เป็นมนุษย์ หรือจะเกิดในชาติอื่น จงเป็นผู้ถึง
ความสุขในที่ทุกแห่ง และท่านอย่าถึงความป่วยไข้ ครั้นพระสยัมภู
พุทธเจ้าผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร เป็นนักปราชญ์ ตรัสดังนี้แล้ว ได้
เสด็จเหาะขึ้นสู่นภากาศ เหมือนพญาหงส์ในอัมพร ฉะนั้น
เพราะเราได้ถวายสมอแด่พระสยัมภูพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ความป่วยไข้จึงมิได้เกิดแก่เราเลยจนถึงชาตินี้ นี้เป็นความเกิดครั้ง
หลังของเรา ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้ว โดย
ลำดับพระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายเภสัชในกาลนั้น ด้วยการถวายเภสัชนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งเภสัชทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระหรีตกิทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ หรีตกิทายกเถราปทาน.

อัมพปิณฑิยเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วง

[๒๙] ครั้งนั้น เราเป็นพญาช้างมีงางอนงาม ทรงกำลังพิริยะกล้าว่องไว
เที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ ได้เห็นพระผู้นำโลก เราได้หยิบเอาชิ้นมะม่วง
มาถวายแด่พระศาสดา พระมหาวีรเจ้า พระนามว่าสิทธัตถะ นายก
ของโลก ทรงรับประเคน เมื่อเราเพ่งดูอยู่ พระพิชิตมารได้ทรง

เสวยในกาลนั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระชินเจ้าพระองค์นั้น จึง
เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต เราจุติจากดุสิตนั้นแล้ว ได้เป็นพระเจ้าจักร
พรรดิราช เสวยสมบัติโดยอุบายเช่นนั้นแหละ เรามีตนส่งไปเพื่อ
ความเพียรสงบระงับ ไม่มีอุปธิกิเลส กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ในกัปที่ ๘๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดใน
กาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวาย
ผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพปิณฑิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัมพปิณฑิยเถราปทาน.

ชัมพูผลิยเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกหว้า

[๓๐] เมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ เชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ ผู้
ทรงยศอันสูงสุด กำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ ข้าพระองค์มีใจ
เลื่อมใส ได้ถือเอาผลชมพู่อย่างดีมาถวายแด่พระศาสดา ผู้เป็นทัก
ขิไณยบุคคล เป็นนักปราชญ์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์เชษฐ
บุรุษของโลกประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเป็น
ผู้ละความชนะและความแพ้แล้ว ได้ถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหวในกัปที่
แสนแต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น
ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้อย่างดีเป็น
ทาน ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาข้าพระองค์
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชัมพูผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ชัมพูผลิยเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. เอกวิหาริยเถราปทาน ๖. กลัมพทายกเถราปทาน

๒. เอกสังขิยเถราปทาน๗. อัมพาฏกทายกเถราปทาน

๓. ปาฏิหิรสัญญกเถราปทาน๘. หรีตกิทายกเถราปทาน

๔. ญาณัตถวิกเถราปทาน๙. อัมพปิณฑิยเถราปทาน

๕. อุจฉุขัณฑิกเถราปทาน ๑๐. ชัมพูผลิยเถราปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๘๖ คาถา.

จบ เอกวิหาริวรรคที่ ๔๔

วิเภทกิวรรคที่ ๔๕

วิเภทกพีชิยเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเมล็ดพืชสมอพิเภก

[๓๑] พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรใหญ่ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง พระนามว่า
กกุสันธะ พระองค์เสด็จหลีกออกจากหมู่ไปสู่ภายในป่า เราถือ
เมล็ดพืชเครือเถาเที่ยวมา สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเข้าฌาน
อยู่ ณ ระหว่างภูเขา เราเห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นเทพของทวยเทพแล้ว
มีใจเลื่อมใส ได้ถวายเมล็ดพืชแด่พระพุทธเจ้า ผู้เป็นทักขิไณย
บุคคล เป็นนักปราชญ์ ในกัปนี้เอง เราได้ถวายพืชใดในกาลนั้น
ด้วยการถวายพืชนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งเมล็ดพืช
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวิเภทกพีชิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ วิเภทกพีชิยเถราปทาน.

โกลทายกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายพุทรา

[๓๒] ครั้งนั้น เรานุ่งหนังเสือ ห่มผ้าคากรอง บำเพ็ญวัตรจริยาอย่างหนัก
ใกล้อาศรมของเรามีต้นพุทรา ในกาลนั้น พระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิขี เป็นเอก ไม่มีผู้เสมอสอง ทรงทำโลกให้โชติช่วงอยู่ตลอดกาล
ทั้งปวง เสด็จเข้ามายังอาศรมของเรา เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส
และถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้มีวัตรอันงามแล้ว ได้เอามือทั้งสอง
กอบพุทราถวายแด่พระพุทธเจ้า ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวาย

พุทราใด ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งการถวายพุทรา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้
ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มี
อาสวะอยู่ การที่เราได้มายังสำนักของพระพุทธเจ้าของเรานี้ เป็นการ
มาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราได้บรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘
และอภิญญา ๖ เราได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโกลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โกลทายกเถราปทาน.

เวลุวผลิยเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะตูม

[๓๓] เราสร้างอาศรมไว้อย่างสวยงาม ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา อาศรมนั้น
เกลื่อนกล่นไปด้วยต้นมะตูม เป็นที่รวมหมู่ไม้นานาชนิด เราเห็น
ผลมะตูมมีกลิ่นหอมแล้ว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เรา
ทั้งยินดีทั้งสลดใจ เอาผลมะตูมใส่หาบจนเต็ม ได้เข้าไปเฝ้าพระ
พุทธเจ้าพระนามว่า กกุสันธะ แล้วถวายผลมะตูมสุกแด่พระองค์
ผู้เป็นเนื้อนาบุญ เป็นนักปราชญ์ ด้วยใจอันผ่องใส ในกัปนี้เอง
เราได้ถวายผลมะตูมใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลมะตูมนั้น เรา
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายมะตูม เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเวลุวผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เวลุวผลิยเถราปทาน.

ภัลลาตกทายกเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกรกฟ้า

[๓๔] เราตกแต่งเครื่องลาดที่ทำด้วยหญ้าแล้ว ได้ทูลอาราธนาพระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณเหมือนทองคำ มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ผู้ประหนึ่งว่าพระยารังที่กำลังดอกบาน เป็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด กำลังเสด็จไปทางท้ายป่าใหญ่ว่า ขอพระพุทธเจ้าทรงโปรดอนุเคราะห์ข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์ปรารถนาจะถวายภิกษา พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา มีพระยศใหญ่ ได้ทรงทราบความดำริของเรา จึงเสด็จแวะที่อาศรมของเรา ครั้นแล้ว พระองค์ได้ประทับบนเครื่องลาดที่ทำด้วยหญ้า เราได้หยิบเอาผลไม้รกฟ้ามาถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เมื่อเรามองดูอยู่ พระพิชิตมารทรงเสวยในเวลานั้น เรายังจิตให้เลื่อมใสในทานนั้นแล้ว ได้ถวายบังคมพระพิชิตมารในกาลนั้น ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ถวายผลไม้ใด ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภัลลาตกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ภัลลาตกทายกเถราปทาน.

อุมมาปุปผิยเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกผักตบ

[๓๕] ก็ครั้นเมื่อต้นไทรอันเป็นไม้โพธิพฤกษ์ งอกงามสีเขียวขจี เราได้เอาดอกผักตบมาบูชาไม้โพธิพฤกษ์ ในกัปนี้เอง เราได้บูชาโพธิพฤกษ์ใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชา

ไม้โพธิพฤกษ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุมมาปุปผิยเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุมมาปุปผิยเถราปทาน.

อัมพาฏกิยเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกมะกอก

[๓๖] พระมุนีพระนามว่าเวสสภูผู้อภิชาติ เสด็จเข้าไปสู่ป่ารังซึ่งมีดอกบาน
สะพรั่ง ประทับอยู่ที่ซอกเขา เหมือนไกรสรสีหราช ฉะนั้น เรามี
จิตผ่องใสโสมนัส เลื่อมใส ได้เอาดอกมะกอกบูชาพระมหาวีรเจ้า
ผู้เป็นบุญเขตด้วยมือทั้งสองของตน ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้
เอาดอกไม้บูชาใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพาฏกิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัมพาฏกิยเถราปทาน.

สีหาสนิกเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาสนะทอง

[๓๗] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายอาสนะทองแด่พระผู้มีพระภาค
พระนามว่าปทุมุตระ ผู้แสวงหาประโยชน์แด่สรรพสัตว์ เราอยู่ใน
โลกใดๆ คือ ในเทวโลกหรือมนุษยโลก ในโลกนั้นๆ เราได้
วิมานอันไพบูลย์ นี้เป็นผลของอาสนะทอง บัลลังก์อันสำเร็จด้วย

ทองและเงิน สำเร็จด้วยแก้วปทุมราช และสำเร็จด้วยแก้วมณี เกิดแก่เรามากมาย ในกาลทุกเมื่อ เราทำอาสนะไม้โพธิของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระแล้ว ได้บังเกิดในสกุลสูง โอ พระธรรมเป็นธรรมดี ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำอาสนะทองด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งอาสนะทอง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสีหาสนิกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สีหาสนิกเถราปทาน.

ปาทปิฐิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายตั่งรองเท้า

[๓๘] พระมหามุนีสัมพุทธเจ้า ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา พระนามว่าสุเมธะ ยังสัตว์ให้ข้ามเป็นอันมากแล้ว พระองค์ผู้ทรงพระยศใหญ่ก็ได้เสด็จนิพพาน เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้ให้คนทำตั่งสำหรับรองเท้าไว้ที่ใกล้อาสนะทอง ของพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เราทำกุศลกรรมอันมีความสุขเป็นผล มีความสุขเป็นกำไรแล้ว เป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อเราผู้มีความพร้อมเพรียงด้วยบุญกรรมอยู่ในดาวดึงส์นั้น ตั่งทองย่อมเกิดแก่เราผู้ยกเท้าก้าวไปอยู่ นรชนเหล่าใดได้การเข้าไปฟังใกล้ๆ ทำสักการะในพระพุทธเจ้าผู้เสด็จนิพพานแล้ว ได้สุขอันไพบูลย์ นรชนเหล่านั้นได้ลาภดีแล้ว แม้เราก็ได้สร้างกรรมไว้ดีแล้ว เราทำตั่งสำหรับรองเท้าอันประกอบแล้วในการค้าขาย จึงได้ตั่งทอง เราเหยียบไปบนตั่งทองในทิศที่ไปด้วยกิจบางอย่าง นี้เป็นผลแห่งบุญกรรม ในกัปที่สามหมื่น เราได้ทำกรรมใด

ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งตั่ง
สำหรับรองเท้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

จบ ปาทปิฐิยเถราปทาน.

เวทิยการกเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายไพรที

[๓๙] เราได้สร้างไพรทีอย่างสวยงาม ไว้ที่โพธิพฤกษ์ของพระพุทธเจ้า
พระนามว่าปทุมุตระ ซึ่งเป็นไม้สูงสุดกว่าไม้ทั้งหลาย แล้วยังจิต
ของตนให้เลื่อมใส เครื่องใช้สอยหลายชนิดเลิศโอฬาร ทั้งที่ทำ
เสร็จและยังทำไม่เสร็จ ตกลงมาจากอากาศ นี้เป็นผลแห่งไพรที
ในสงครามที่สองฝ่ายประชิดกัน อันน่ากลัว เมื่อเราเข้าไป ก็ไม่
พบสิ่งที่น่าขลาดกลัวเลย นี้เป็นผลแห่งไพรที วิมานอันงดงามและ
ที่นอนอันล้นค่า เกิดขึ้นดังจะรู้ความดำริของเรา นี้ก็เป็นผลแห่ง
ไพรที ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำไพรทีใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งไพรที เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเวทิยการกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เวทิยการกเถราปทาน.

โพธิฆรการกเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างเรือนไม้โพธิ

[๔๐] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้คนทำเรือนไม้โพธิของพระผู้
มีพระภาคผู้เป็นใหญ่กว่าสัตว์ผู้คงที พระนามว่าสิทธัตถะ เราเข้าถึง
สวรรค์ชั้นดุสิต อยู่ในเรือนแก้ว หนาว ร้อน หรือลม มิได้ถูกต้อง

ตัวเราเลย ในกัปที่ ๖๕ แต่กัปนี้ เราได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
วิสสุกรรมเทพบุตรได้เนรมิตนครชื่อกาสิกะ ยาว ๑๐ โยชน์ กว้าง
๘ โยชน์ให้เรา ในนครนั้นไม่มีไม้ เครือเถา และดินเลย
วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตปราสาทชื่อมงคล ยาวโยชน์หนึ่ง กว้าง
ครึ่งโยชน์ ให้เรา เสาปราสาท ๘๔,๐๐๐ ต้น ล้วนเป็นทองคำ
พื้นสำเร็จด้วยแก้วมณี หลังคาเป็นเงิน เรือนสำเร็จด้วยทอง นี้
เราได้อยู่ครอบครองมาแล้ว นี้เป็นผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน
เราได้เสวยผลทั้งปวงนั้น ในภพทั้งที่เป็นของเทวดาและมนุษย์
วันนี้เราบรรลุนิพพานอันเป็นบทสงบระงับ ไม่มีบทใดจะยิ่งกว่า
ในกัปที่สามหมื่น เราได้ให้ทำเรือนโพธิพฤกษ์ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลแห่งการให้เรือนเป็นทาน เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโพธิฆรการกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ โพธิฆรการกเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วิภฑกิพีชิยเถราปทาน ๖. อัมพาฏกิยเถราปทาน
๒. โกลทายกเถราปทาน๗. สีหาสนิกเถราปทาน
๓. เวลุวผลิยเถราปทาน๘. ปาทปิฐิยเถราปทาน
๔. ภัลลาตกทายกเถราปทาน ๙. เวทิยการกเถราปทาน
๕. อุมมาปุปผิยเถราปทาน๑๐. โพธิฆรการกเถราปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตได้ภาษิตคาถาไว้คำนวณได้ ๗๘ คาถา.
จบ วิภฑกิวรรคที่ ๔๕

ชคติวรรคที่ ๔๖

ชคติทายกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการพรวนดินโคนต้นโพธิ

[๔๑] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ใช้ให้คนพรวนดินที่ไม้โพธิพฤกษ์ ของพระมหามุนีพระนามว่าธัมมทัสสี อันเป็นต้นไม้สูงสุดกว่าไม้ทั้งหลาย เราพลาดจากภูเขาหรือตกจากต้นไม้จุติแล้ว ย่อมได้ที่พึ่ง นี้เป็นผลของดิน โจรไม่เบียดเบียนเรา กษัตริย์ก็ไม่ดูหมิ่นเรา เราก้าวล่วงข้าศึกได้ทุกคน นี้เป็นผลของดิน เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เราย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาทุกแห่งไป นี้ก็เป็นผลของดิน ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ใช้ให้คนพรวนดินด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลของดิน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชคติทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ชคติทายกเถราปทาน.

โมรหัตถิยเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกำหางนกยูง

[๔๒] เราถือกำหางนกยูงเข้าไปเฝ้าพระโลกนายก เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายกำหางนกยูง ด้วยกำหางนกยูงนี้ และด้วยการตั้งเจตนาไว้ ไฟ ๓ กองของเราจึงดับสนิทแล้ว เราได้สุขอันไพบูลย์ โอ พระพุทธเจ้า โอ พระธรรม โอ สัมปทาแห่งพระศาสดาของเรา เราถวายกำหางนกยูงแล้ว ได้ความสุขอันไพบูลย์ ไฟ ๓ กองของเราดับสนิทแล้ว เราถอนภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว อาสวะ

ทั้งปวงหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มี ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้
เราได้ถวายทานใดในกาลนั้นด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้
เป็นผลแห่งการถวายกำหางนกยูง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโมรหัตถิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ โมรหัตถิยเถราปทาน.
สีหาสนพีชิยเถราปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งการพัดพุทธอาสน์
[๔๓] เราได้ไหว้โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าติสสะ ได้ถือเอา
พัดวีชนีพัดอาสนะทองในที่นั้น ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้ถวาย
พัดทอง ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลของการพัด
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสีหาสนพีชิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สีหาสนพีชิยเถราปทาน.
ติณุกกธาริยเถราปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการทำคบเพลิงบูชา
[๔๔] เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ชูคบเพลิงไว้ ๓ ดวง ที่ไม้
โพธิพฤกษ์ ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ซึ่งเป็นไม้สูงสุด
กว่าไม้ทั้งหลาย ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาคบเพลิงใด ด้วย
การชูคบเพลิงนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลของการให้คบเพลิง
เป็นทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณุกกธาริยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ติณุกกธาริยเถราปทาน.

อักกมนทายกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการเหยียบนวด

[๔๕] เราได้ถวายการเหยียบแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ ผู้เป็น
นักปราชญ์ มีบาปอันลอยเสียแล้ว ทรงอยู่จบพรหมจรรย์ ซึ่ง
กำลังเสด็จดำเนินไปสู่ที่พักกลางวัน ในกัปนี้เองเราได้ถวายทานใด
ในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการ
ถวายเหยียบ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอักกมนทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อักกมนทายกเถราปทาน.

วนโกรัณฑิยเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหางช้าง

[๔๖] เราถือเอาดอกหางช้างป่ามาบูชาพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า พระนามว่า
สิทธัตถะ ผู้ประเสริฐสุดกว่าโลก ผู้คงที่ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชาเราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวนโกรัณฑิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ วนโกรัณฑิยเถราปทาน.

จบ ภาณวารที่ ๒๐

เอกฉันตติยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการกั้นร่มถวายพระพุทธองค์

[๔๗] แผ่นดินร้อนดังเพลิง แผ่นดินดุจมีเถ้ารึงไหล พระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระ เสด็จจงกรมอยู่ที่กลางแจ้ง เรากั้นร่มขาวเดินทางไป ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าเข้าที่กลางแจ้งนั้น แล้วเกิดความคิดขึ้นว่า ภูมิภาคถูกพยับแดดแผ่คลุม แผ่นดินนี้จึงกลายเป็นเหมือนถ่านเพลิง ลมพายุใหญ่ที่ทำสรีรกายให้ลอยขึ้นได้ ตั้งขึ้นอยู่ หนาวร้อน ย่อมทำให้ลำบาก ขอได้โปรดรับร่มนี้ อันเป็นเครื่องป้องกันลมและแดดเถิด ข้าพระองค์จักถูกต้องนิพพาน พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้ทรงอนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา มีพระยศใหญ่ ทรงทราบความดำริของเราแล้ว ทรงรับไว้ในกาลนั้น เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ เราได้เสวยกรรมของตนซึ่งตนได้ก่อสร้างไว้ดีแล้วในปางก่อน นี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา ภพที่สุดกำลังเป็นไป ถึงทุกวันนี้ชนทั้งหลายก็พากันกั้นเศวตฉัตรให้เราตลอดกาลทุกเมื่อ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายร่มนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายร่ม เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเอกฉัตติยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกฉัตติยเถราปทาน.

ชาติปุปผิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกมะลิ

[๔๘] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีพระยศใหญ่ปรินิพพานแล้ว เราได้เอาผอบอันเต็มด้วยดอกไม้ไปบูชาพระสรีระ เรา

ยังจิตให้เลื่อมใสในบุญกรรมนั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นนิมมานรดี
เราถึงจะไปอยู่ยังเทวโลก ก็ยังประพฤติบุญกรรมอยู่ ฝนดอกไม้ตก
จากฟากฟ้าเพื่อเราตลอดกาลทั้งปวง เราสมภพในมนุษย์ก็เป็นพระ
ราชาผู้มียศใหญ่ ในอัตภาพนั้น ฝนดอกโกสุมตกลงมาเพื่อเราทุกเมื่อ
เพราะอำนาจที่เอาดอกไม้บูชาที่พระกายของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็น
เหตุทั้งปวง นี้เป็นความเกิดครั้งสุดท้ายของเรา ภพที่สุดกำลังเป็น
ไป ถึงทุกวันนี้ ฝนดอกไม้ก็ตกลงมาเพื่อเราทุกเวลา ในกัปที่แสน
แต่กัปนี้ เราเอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระ
พุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระชาติปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล

จบ ชาติปุปผิยเถราปทาน.

สัตติปัณณิยเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสัตตบรรณ

[๔๙] เมื่อมหาชนช่วยกันนำพระสรีระของพระพุทธเจ้าไป เมื่อกลอง
บรรเลงอยู่ เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาดอกสัตตบรรณ
บูชา ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดมาบูชา ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระสรีระ เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัตติปัณณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สัตติปัณณิยเถราปทาน

คันธปูชกเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยของหอม

[๕๐] เมื่อมหาชนกำลังช่วยกันทำจิตกาธารอยู่ และเมื่อของหอมนานา
ชนิดถูกนำเอามา เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้เอาของหอม
กำมือหนึ่งบูชา ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้บูชาจิตกาธารใด ด้วย
การบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคันธปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ คันธปูชกเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชคติทายกเถราปทาน ๖. วนโกรัณฑิยเถราปทาน

๒. โมรหัตถิยเถราปทาน ๗. เอกฉัตติเถราปทาน

๓. สีหาสนพีชิยเถราปทาน๘. ชาติปุปผิยเถราปทาน

๔. ติณุกกธาริยเถราปทาน๙. สัตติปัณณิยเถราปทาน

๕. อักกมนทายกเถราปทาน๑๐. คันธปูชกเถราปทาน

บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๖๕ คาถา.

จบ ชคติทายกวรรคที่ ๔๖

สาลปุปผิวรรคที่ ๔๗

สาลกุสุมิยเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกสาละ

[๕๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าปทุมุตระปรินิพพานแล้ว เมื่อมหาชน
ช่วยกันยกพระพุทธสรีระขึ้นบนจิตกาธาร เราได้เอาดอกสาละบูชา
ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น เรา
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลแห่งการบูชาจิตกาธาร เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสาลกุสุมิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สาลกุสุมิยเถราปทาน

จิตกปูชกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาจิตกาธาร

[๕๒] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวายพระเพลิงพระผู้มีพระภาคพระนามว่า
สิขี ผู้เป็นเผ่าพันธุ์ของโลก เราได้เอาดอกจำปา ๘ ดอกบูชาจิต
กาธาร ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการ
บูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจิตกปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ จิตกปูชกเถราปทาน

จิตกนิพพาปกเถราปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งการดับจิตกาธาร
[๕๓] เมื่อเทวดาและมนุษย์พากันถวายพระเพลิงพระสรีระ ของผู้แสวงหา
คุณใหญ่ พระนามว่าเวสสภู เราเอาน้ำหอมดับจิตกาธาร ใน
กัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราเอาน้ำหอมดับจิตกาธารใด ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลของน้ำหอม เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระจิตกนิพพาปกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ จิตกนิพพาปกเถราปทาน.
เสตุทายกเถราปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการสร้างสะพาน
[๕๔] เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส ได้ใช้คนให้สร้างสะพานในที่เฉพาะ
พระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จจงกรมอยู่
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ให้สร้างสะพานใดไว้ ด้วยกรรมนั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายสะพาน เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระเสตุทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ เสตุทายกเถราปทาน.
สุมนตาลวัณฏิยเถราปทานที่ ๕
ว่าด้วยผลแห่งการถวายพัดใบตาล
[๕๕] เราได้ถวายพัดใบตาลอันคลุมด้วยดอกมะลิ แด่พระผู้มีพระภาค
พระนามว่าสิทธัตถะ เราจึงได้ทรงยศใหญ่ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้

เราได้ถวายพัดใบตาลใด ด้วยการถวายพัดใบตาลนั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพัดใบตาล เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสุมนตาลวัณฏิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สุมนตาลวัณฏิยเถราปทาน.
อวฏผลิยเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ
[๕๖] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูพระนามว่าสตรังสี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ
ทรงใคร่ต่อความวิเวก ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เสด็จออกบิณฑบาต
เราถือผลไม้อยู่ ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไปเฝ้าพระนราสภ เรามีจิต
เลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลไม้ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้นั้น เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระอวฏผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ อวฏผลิยเถราปทาน.
ลพุชผลทายกเถราปทานที่ ๗
ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนุนสำมะลอ
[๕๗] ครั้งนั้น เราเป็นคนเฝ้าสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้เห็นพระ
พุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลีเสด็จเหาะไปในอากาศ เราได้หยิบเอา
ผลขนุนสำมะลอถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้า

ผู้มีพระยศใหญ่ ให้เกิดความปลื้มใจแก่เรา นำความสุขมาให้ใน
ปัจจุบันประทับอยู่ในอากาศนั่นเอง ได้ทรงรับประเคน เราถวาย
ผลไม้แด่พระพุทธเจ้าด้วยใจอันเลื่อมใสแล้ว ได้ประสบปีติอัน
ไพบูลย์ เป็นสุขยอดเยี่ยมในครั้งนั้น รัตนะเกิดขึ้นแก่เราผู้เกิดใน
ที่นั้นๆ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระลพุชผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ลพุชผลทายกเถราปทาน.

มิลักขุผลทายกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลมิลักขุ

[๕๘] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ เป็นผู้
มีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลไม้มิลักขุ ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เรา
ได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็น
ผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมิลักขุผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มิลักขุผลทายกเถราปทาน.

สยัมปฏิภาณิยเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการสดุดีพระพุทธเจ้าด้วยปฏิภาณ

[๕๙] ใครได้เห็นพระนราสภผู้ประเสริฐกว่าเทวดา งามเหมือนดอกรก
ฟ้าขาว กำลังเสด็จดำเนินอยู่ที่ถนนแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใคร

ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้กำจัดความมืดให้พินาศ ทรงช่วยเหลือนรชน ให้ข้ามพ้นไปได้เป็นอันมาก ยังโลกให้โชติช่วงด้วยแสงสว่างคือพระญาณแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จออกไปพร้อมกับพระขีณาสพผู้มีอำนาจตั้งแสน ผู้ทรงรื้อขนสัตว์ไปเสียมากมายแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ใครได้เห็นพระพุทธเจ้า ผู้ตีกลองคือพระธรรม ทรงย่ำยีหมู่เดียรถีย์ บันลือสีหนาทแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ทวยเทพพร้อมด้วยพรหม พากันมาจากเทวโลก ตราบเท่าพรหมโลก แล้วทูลถามปัญหาอันลุ่มลึกกะพระพุทธเจ้าพระองค์ใด พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า มนุษย์พร้อมด้วยเทวดาประนมกรอัญชลีแด่พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ย่อมได้เสวยบุญด้วยการประณมกรอัญชลีนั้น พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ชนทั้งปวงมาประชุมห้อมล้อมพระผู้มีปัญญาจักษุ พระผู้มีปัญญาจักษุพระองค์ใด ถูกบังคับแล้วไม่ทรงหวั่นไหว พระผู้มีปัญญาจักษุพระองค์นั้น ใครได้เห็นแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า เมื่อพระนราสภพระองค์ใดเสด็จเข้าพระนคร กลองเป็นอันมากประโคมกึกก้อง คชสารที่ตกมันพากันบันลือ พระนราสภพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้วจะไม่เลื่อมใสเล่า เมื่อพระนราสภพระองค์ใดเสด็จดำเนินไปในถนน พระรัศมีย่อมส่องสว่างไสวทุกเมื่อ ที่ซึ่งลุ่มๆ ดอนๆ ย่อมสม่ำเสมอ พระนราสภพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสอยู่ ประชาสัตว์ในจักรวาลได้ยินทั่วกัน พระพุทธเจ้าพระองค์ใดยังสัตว์ให้รู้ชัดได้ทั่วกัน พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ใครได้เห็นเข้าแล้ว จะไม่เลื่อมใสเล่า ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้สดุดีพระพุทธเจ้าใด ด้วยการสดุดีนั้น เราไม่รู้จัก

ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการสดุดี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระ
พุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสยัมปฏิภาณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สยัมปฏิภาณิยเถราปทาน.
นิมิตตพยากรณิยเถราปทานที่ ๑๐
ว่าด้วยผลแห่งการพยากรณ์นิมิต
[๖๐] ครั้งนั้น เราได้เข้าไปป่าหิมวันต์บอกมนต์ ศิษย์ ๕,๔๐๐ คน ได้อุปัฏ
ฐากเรา ศิษย์เหล่านั้นล้วนเป็นนักศึกษา รู้จบไตรเพทถึงความเต็ม
เปี่ยมในธรรมมีองค์ ๖ พวกเขาถือตัวจัดเพราะวิทยาของตน อยู่ใน
ป่าหิมวันต์ เทพบุตรผู้มียศใหญ่ เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ จุติจาก
ชั้นดุสิตอุบัติในครรภ์แห่งมารดา เมื่อพระสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น
หมื่นโลกธาตุก็หวั่นไหว คนตาบอดก็มองเห็นได้ ในเมื่อพระผู้นำ
เสด็จอุบัติขึ้น พื้นพสุธานี้ทั้งสิ้นสั่นสะเทือน ๖ ประการ มหาชน
ได้สดับเสียงกึกก้องแล้ว พากันแย้มสรวล ชนทั้งปวงประชุมกัน
แล้ว ได้พากันไปยังสำนักของเรา ถามว่าพื้นพสุธานี้สั่นสะเทือน
จักมีผลเป็นอย่างไร ครั้งนั้น เราได้พยากรณ์แก่เขาทั้งหลายว่า อย่า
กลัวเลยไม่มีภัยแก่ท่านทั้งหลาย ท่านทุกๆ คนจงเบาใจเถิด ความ
เกิดนี้ประกอบด้วยสุขประโยชน์ พื้นพสุธาอันเหตุ ๘ ประการถูก
ต้องแล้ว ย่อมจะสั่นสะเทือน นิมิตย่อมจะปรากฏโดยอาการเช่น
เดียวกัน แสงสว่างอันไพบูลย์ใหญ่โตก็เช่นนั้น พระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด ผู้มีจักษุ จักเสด็จอุบัติขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย เรายัง
ประชุมชนให้เข้าใจดีแล้ว ได้บอกเบญจศีล พวกเขาได้สดับ
เบญจศีลแล้วคิดว่า การเสด็จอุบัติของพระพุทธเจ้า ยากที่จะหาได้

เป็นผู้เกิดอุพเพงคาปีติ มีใจโสมนัส ยินดีร่าเริง ในกัปที่ ៩๒ แต่
กัปนี้ เราได้พยากรณ์นิมิตใด ด้วยการพยากรณ์นิมิตนั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการพยากรณ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนิมิตตพยากรณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นิมิตตพยากรณิยเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. สาลกุสุมิยเถราปทาน๖. อวฏผลิยเถราปทาน
๒. จิตกปูชกเถราปทาน๗. ลพุชผลทายกเถราปทาน
๓. จิตกนิพพาปกเถราปทาน ๘. มิลลักขุผลทายกเถราปทาน
๔. เสตุทายกเถราปทาน ៩. สยัมปฏิภาณิยเถราปทาน
๕. สุมนตาลวัณฏิยเถราปทาน๑๐. นิมิตตพยากณิยเถราปทาน
บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๗๒ คาถา.
จบ สาลปุปผิวรรคที่ ๔๗.

นฬมาลิวรรคที่ ๔๘
นฬมาลิยเถราปทานที่ ๑
ว่าด้วยผลแห่งการถวายพวงดอกอ้อ
[๖๑] เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้ามีพระฉวีวรรณดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่อง
บูชา เป็นนายกของโลก กำลังเสด็จไปทางชายป่าใหญ่ เราหยิบ
พวงดอกไม้อ้อและออกไปในทันใดนั้น ได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าผู้
ข้ามโอฆะได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ณ ที่นั้นเรามีจิตเลื่อมใสมีใจ
โสมนัส ได้เอาพวงดอกไม้อ้อบูชาพระพุทธเจ้าผู้เป็นทักขิไณย
บุคคล มีความเพียรใหญ่ ทรงอนุเคราะห์โลกทั้งสิ้น ในกัปที่ ๓๑
แต่กัปนี้ เราได้ดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนฬมาลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นฬมาลิยเถราปทาน
มณิปูชกเถราปทานที่ ๒
ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยแก้วมณี
[๖๒] พระชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง ใคร่ต่อความ
สงบ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง เสด็จไปในอากาศ สระใหญ่มีอยู่
ในที่ไม่ไกลป่าหิมวันต์ ภพของเราอันบุญกรรมประกอบดีแล้ว มี
อยู่ในสระนั้น เราออกจากภพได้เห็นพระผู้นำโลก ผู้ทรงรุ่งเรือง
เหมือนต้นราชพฤกษ์ โชติช่วงเหมือนดังกับไฟลุกโพลง เราได้

เห็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีในป่าเปลี่ยว คิดว่าจักบูชาพระผู้นำโลก ทำจิตของตนให้เลื่อมใสแล้ว ได้ถวายบังคมพระศาสดา เราหยิบแก้วมณีที่ศีรษะของเรา บูชาพระผู้นำด้วยความปรารถนาว่า ด้วยการเอาแก้วมณีบูชานี้ขอจงมีวิบากอันดี พระศาสดาพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ประทับอยู่ในอากาศ ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ขอความดำริของท่านจงสำเร็จเถิด ท่านจงได้สุขอันไพบูลย์ ด้วยการบูชาแก้วมณีนี้ ขอท่านจงได้เสวยยศอันใหญ่หลวงเถิด พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระนามว่าปทุมุตระ ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ครั้นตรัสแก่เราผู้ตั้งจิตปรารถนาไว้ดังนี้แล้ว ได้เสด็จไป เราได้เป็นจอมเทพเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๖๐ กัป และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิหลายร้อยครั้ง เมื่อเราเกิดเป็นเทวดา ระลึกถึงบุญกรรมขึ้นมา แก้วมณีอันส่องแสงสว่างให้เรา ย่อมเกิดแก่เรา เรามีนางเทพอัปสร ๘๖,๐๐๐ ซึ่งมีผ้าและเครื่องอาภรณ์อันวิจิตร สวมต่างหูแก้วมณี เป็นบริวาร นางเทพอัปสรเหล่านั้นมีหน้าแฉล้ม มักยิ้มก่อนเจรจา ตะโพกผายเอวบางอ้อนแอ้น แวดล้อมเราอยู่เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งการบูชาด้วยแก้วมณี ภัณฑะ คือ เครื่องประดับอันสำเร็จด้วยทอง สำเร็จด้วยแก้วมณี และสำเร็จด้วยแก้วทับทิม ย่อมเป็นของอันบุคคลทำดีแล้วเพื่อเรา ตามที่เราต้องการ เรือนยอดและถ้ำที่น่ารื่นรมย์ และที่นอนอันสูงค่า ดังจะรู้ความประสงค์ของเรา ย่อมเกิดตามความปรารถนา ก็การที่ชนเหล่าใดได้เข้าไปฟัง ชนเหล่านั้นได้ลาภดีแล้ว การได้เข้าไปฟังเป็นบุญเขตของมนุษย์ เป็นโอสถของสรรพสัตว์ ถึงกรรมที่เราผู้ได้เห็นพระผู้นำ ก็ชื่อว่าเป็นอันทำไว้ดีแล้ว เราเป็นผู้รอดพ้นจากวินิบาต เป็นผู้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ แสงสว่าง

ย่อมมีแก่เราทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืนเพราะการบูชาด้วย
แก้วมณีนั้น เราจึงได้เสวยสมบัติ พบแสงสว่าง คือ ญาณ เป็นผู้
บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราเอาแก้วมณี
บูชา ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชา
ด้วยแก้วมณี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมณิปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มณิปูชกเถราปทาน.

อุกกาสติกเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการจุดคบเพลิงบูชา

[๖๓] ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่าโกสิกะ ประทับอยู่ที่ภูเขาจิตต
กูฏ พระองค์เป็นผู้เพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นผู้ตื่นแล้ว อภิรมย์
ในวิเวก เป็นมุนี ข้าพระองค์อันหมู่นารีแวดล้อมเข้าไปในป่าหิมวันต์
ได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ปานดังพระจันทร์ใน
วันเพ็ญ ครั้งนั้น ข้าพระองค์ถือเอาคบเพลิงร้อยดวงแวดล้อมพระ
พุทธเจ้าอยู่ตลอด ๗ วัน ๗ คืน ได้ไปโดยวันที่ ๘ ข้าพระองค์มีจิต
เลื่อมใส ถวายบังคมพระสยัมภูพุทธเจ้าพระนามว่าโกสิกะ ผู้ไม่
ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ เสด็จออกจากสมาบัติ แล้วได้ถวายภิกษา
อย่างหนึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน เพราะกรรมนั้น ข้าพระองค์จึงเกิดในหมู่เทพ
ชั้นดุสิต นี้เป็นผลแห่งภิกษาอย่างหนึ่ง แสงสว่างย่อมมีแก่
ข้าพระองค์ทุกเมื่อ ทั้งกลางวันและกลางคืน ข้าพระองค์แผ่รัศมีไป
ได้โดยรอบร้อยโยชน์ ในกัปที่ ๕๕ ข้าพระองค์ได้เป็นพระเจ้าจักร

พรรดิผู้เป็นใหญ่ในชมพูทวีป มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ชำนะ
แล้ว ครั้งนั้น พระนครของข้าพระองค์ เป็นเมืองมั่งคั่ง เจริญ
สร้างสรรอย่างสวยงาม ยาว ๓๐ โยชน์ กว้าง ๒๐ โยชน์ พระนคร
ชื่อโศภนอันวิสสุกรรมเทพบุตรนิรมิตให้ นครนั้นสงัดจากเสียง
๑๐ อย่าง ประกอบด้วยกังสดาลเสียงไพเราะ ในพระนครนั้นไม่มี
เครือเถา ไม้ และดินเลย สำเร็จด้วยทองคำล้วนๆ ทีเดียว
โชติช่วงอยู่ตลอดกาลเนืองนิตย์ พระนครนั้นล้อมด้วยกำแพง
๔ ชั้น ๓ ชั้น สำเร็จด้วยแก้วมณี ส่วนตรงกลางวิสสุกรรมเทพบุตร
ได้เนรมิตถ่องแถวต้นตาลไว้ สระโบกขรณีตั้งหมื่นปกคลุมไปด้วย
ปทุมและอุบล ดารดาษไปด้วยบุณฑริกเป็นต้น หอมกรุ่นไปด้วย
กลิ่นนานาชนิด ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์ได้ทรงคบเพลิง
ใด ด้วยกรรมนั้น ข้าพระองค์ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการ
ทรงคบเพลิงไว้ ข้าพระองค์เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุกกาสติกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุกกาสติกเถราปทาน.

สุมนวีชนิยเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการพัดไม้โพธิ์

[๖๔] เราเป็นผู้มีใจโสมนัส จับพัดวีชนีพัดไม้โพธิ์อันอุดม ที่ไม้โพธิ์ของ
พระผู้มีพระภาคพระนามว่าวิปัสสี ซึ่งเป็นไม้สูงสุด ในกัปที่ ๙๑ แต่
กัปนี้ เราได้พัดไม้โพธิ์อันอุดม ด้วยการพัดไม้โพธิ์นั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการพัดไม้โพธิ์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุมนวีชนิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สุมนวีชนิยเถราปทาน.

กุมมาสทายกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนมกุมมาส

[๖๕] เราเห็นบาตรอันว่างเปล่าของพระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่

พระนามว่าวิปัสสี ผู้เสด็จเที่ยวแสวงหาบิณฑบาตอยู่ จึงใส่ขนม

กุมมาสจนเต็มบาตร ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายภิกษาใด ด้วย

การถวายภิกษานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งขนมกุมมาส

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกุมมาสทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กุมมาสทายกเถราปทาน.

กุสัฏฐกทายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหญ้าคา ๘ กำ

[๖๖] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายหญ้าคา ๘ กำ แด่พระผู้มี

พระภาคพระนามว่ากัสสปะ ผู้มีบาปอันลอยเสียแล้ว มีพรหมจรรย์

อันอยู่จบแล้ว ในกัปนี้ นั่นเอง เราได้ถวายหญ้าคา ๘ กำ ด้วยการ

ถวายหญ้าคานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งหญ้าคา ๘ กำ

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว

ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกุสัฏฐกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กุสัฏฐกทายกเถราปทาน.

คิริปุนนาคิยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบุนนาคบูชา

[๖๗] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตะ ประทับอยู่ที่ภูเขาจิตตกูฏ

เราได้ถือเอาดอกบุนนาคเข้ามาบูชาพระสยัมภู ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้

เราได้บูชาพระสัมพุทธเจ้า ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย

นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ... เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา

เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระคิริปุนนาคิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ คิริปุนนาคิยเถราปทาน.

วัลลิการผลทายกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแตง

[๖๘] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุมนะ ประทับอยู่ในพระนคร

ตักกรา เราได้หยิบเอาผลไม้วัลลิการะถวายแด่พระสยัมภู ในกัปที่

๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้

นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลส

ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวัลลิการผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ วัลลิการผลทายกเถราปทาน.

ปานธิทายกเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายรองเท้า

[๖๙] พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอโนมทัสสี เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐ

กว่านรชน มีพระจักษุ เสด็จออกจากที่ประทับ สำราญกลางวันแล้ว

เสด็จขึ้นถนน เราสวมรองเท้าที่ทำอย่างดีออกเดินทางไป ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้างามน่าดูน่าชม เสด็จดำเนินด้วยพระบาทเปล่า เรายังจิตของตนให้เลื่อมใส ถอดรองเท้าออกวางไว้แทบพระบาท แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระสุคต ผู้เป็นมหาวีรบุรุษเป็นใหญ่เป็นผู้นำชั้นพิเศษ ขอเชิญสวมรองเท้าเถิด ข้าพระองค์จักได้ผลแต่รองเท้าคู่นี้ ขอความต้องการของข้าพระองค์จงสำเร็จเถิด พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอโนมทัสสี เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่านรชน ทรงสวมรองเท้าแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่าผู้ใดเลื่อมใสถวายคู่รองเท้าแก่เรา ด้วยมือทั้งสองของตน เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว เทวดาทุกๆ องค์ได้ทราบพระพุทธดำรัสแล้ว มาประชุมกัน ต่างก็มีจิตปีติ ดีใจ เกิดความโสมนัสประนมกรอัญชลี พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า เพราะการถวายรองเท้านี้แล ผู้นี้จักเป็นผู้ถึงความสุข จักเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๕ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช ๑,๐๐๐ ครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ ในกัปซึ่งนับไม่ถ้วนแต่กัปนี้ สกุลโอกกากะจักสมภพ พระศาสดามีพระนามว่าโคดมจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพพาน ผู้นี้บังเกิดในเทวโลกหรือในมนุษยโลก จักเป็นผู้มีปัญญา จักได้ยานอันเปรียบด้วยยานของเทวดา ปราสาท วอ ช้าง ที่ประดับประดาแล้ว และรถที่เทียมแล้วด้วยม้าอาชาไนย ย่อมเกิดปรากฏแก่เราทุกเมื่อแม้เมื่อเราออกบวช ก็ได้ออกบวชด้วยรถ ได้บรรลุอรหัต เมื่อกำลังปลงผม นี้เป็นลาภของเรา เราได้ดีแล้ว คือ การค้าขายเราได้ประกอบถูกทางแล้ว เราถวายรองเท้าคู่หนึ่งจึงได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว ในกัปอัน

ประมาณมิได้แต่กัปนี้ เราได้ถวายรองเท้าใด ด้วยการถวายรองเท้า
นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งรองเท้า เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระปานธิทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ปานธิทายกเถราปทาน.
ปุฬินจังกมิยเถราปทานที่ ๑๐
ว่าด้วยผลแห่งการขนทรายใส่ที่จงกรม
[๗๐] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เราเที่ยวหาเนื้อสมันอยู่ในอรัญราวป่า
ได้พบที่จงกรม เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส กอบเอาทรายใส่พกมา
โรยลงในที่จงกรมของพระสุคตเจ้าผู้มีสิริ ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้
เราได้โรยทราย ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
ทราย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระปุฬินจังกมิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ปุฬินจังกมิยเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. นฬมาลิยเถราปทาน๖. กุสัฏฐกทายกเถราปทาน
๒. มณิปูชกเถราปทาน ๗. คิริปุนนาคิยเถราปทาน
๓. อุกกาสติกเถราปทาน ๘. วัลลิการผลทายกเถราปทาน
๔. สุมนวีชนิยเถราปทาน ๙. ปานธิทายกเถราปทาน
๕. กุมมาสทายกเถราปทาน ๑๐. ปุฬินจังกมิยเถราปทาน
บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๔๕ คาถา.
จบ นฬมาลิวรรคที่ ๔๘.

ปังสุกุลสวรรคที่ ๔๙

ปังสุกุลสัญญกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการไหว้ผ้าบังสุกุล

[๗๑] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภู ผู้นำของโลกพระนามว่าติสสะ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพิชิตมารทรงวางบังสุกุลจีวรไว้แล้ว เสด็จเข้าพระวิหาร เราสะพายธนูที่มีสายและกระบอกน้ำ ถือดาบเข้าป่าใหญ่ ครั้งนั้น เราได้เห็นบังสุกุลจีวรซึ่งแขวนอยู่บนยอดไม้ในป่านั้น จึงวางธนูลง ณ ที่นั้นเอง ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า เรามีจิตเลื่อมใส มีใจโสมนัส และมีปีติเป็นอันมาก ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด แล้วได้ไหว้บังสุกุลจีวร ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ไหว้บังสุกุลจีวร ใด ด้วยการไหว้บังสุกุลจีวรนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการไหว้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปังสุกุลสัญญกเถระ ได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปังสุกุลสัญญกเถราปทาน.

พุทธสัญญกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการเกิดพุทธสัญญา

[๗๒] เราเป็นคนเล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท ชำนาญในคัมภีร์ทำนายมหาปุริสลักษณะ คัมภีร์อิติหาสะ พร้อมด้วยคัมภีร์นิฆัณฑุศาสตร์ และคัมภีร์เกฏุภศาสตร์ ครั้งนั้นพวกศิษย์มาหาเราปานดังกระแสน้ำ เราไม่เกียจคร้าน บอกมนต์แก่ศิษย์เหล่านั้นทั้งกลางวันและกลางคืน ในกาลนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ

เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงกำจัดความมืดมิดให้พินาศแล้ว ยัง
แสงสว่างคือ พระญาณ ให้เป็นไป ครั้งนั้นศิษย์ของเราคนหนึ่งได้
บอกแก่ศิษย์ทั้งหลายของเรา พวกเขาได้ฟังความนั้น จึงได้บอกแก่
เรา เราคิดว่าพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว ชนย่อมอนุวัตรตามพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราไม่มีลาภ
พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้มีการอุบัติเลิศลอย มีจักษุ ทรงยศใหญ่
ไฉนหนอเราพึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นผู้นำโลก เรา
ถือหนังเสือผ้าเปลือกไม้กรอง และคนโทน้ำของเราแล้วออกจาก
อาศรม เชิญชวนพวกศิษย์ว่า ความเป็นผู้นำของโลกหาได้ยาก
เหมือนกับดอกมะเดื่อ กระต่ายในดวงจันทร์ หรือเหมือนกับน้ำนมกา
ฉะนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลกแล้ว แม้ความเป็นมนุษย์ก็
หาได้ยากและเมื่อความเป็นผู้นำโลก และความเป็นมนุษย์ทั้งสอง
อย่างมีอยู่การได้ฟังธรรมก็หาได้ยาก พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
พวกเราจักได้ดวงตาอันเป็นของพวกเรา มาเถอะท่านทั้งหลาย เราจัก
ไปยังสำนักของพระพุทธเจ้าด้วยกันทุกคน ศิษย์ทุกคนแบกคนโทน้ำ
นุ่งหนังเสือทั้งเล็บ พวกเขาเต็มไปด้วยภาระคือชฎา พากันออกไป
จากป่าใหญ่ ในครั้งนั้น พวกเขามองดูประมาณชั่วแอก แสวงหา
ประโยชน์อันสูงสุด เดินมาเหมือนลูกช้าง เป็นผู้ไม่สะดุ้ง ประหนึ่ง
ไกรสรสีหราช ฉะนั้น เขาทั้งหลายไม่มีความสะดุ้ง หมดความละโมภ
มีปัญญา มีความประพฤติสงบ เมื่อเสาะแสวงหาโมกขธรรม ได้
พากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราเกิดป่วยเจ็บขึ้นใน
ประเทศประมาณหนึ่งโยชน์ครึ่ง เราระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุดแล้ว ตายที่ประเทศนั้น ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดใน
กาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
สัญญาในพระพุทธเจ้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระพุทธสัญญกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ พุทธสัญญกเถราปทาน.

ภิสทายกเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายเหง้าบัวกับน้ำผึ้ง

[๗๓] ครั้งนั้น เราลงสู่สระโบกขรณีที่ช้างนานาชนิดเสพแล้ว ถอนเหง้าบัว
ในสระน้ำ เพราะเหตุจะกิน สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่า
ปทุมุตระ ผู้ตื่นแล้ว ทรงผ้ากำพลสีแดง สลัดผ้าบังสุกุลเหาะไปใน
อากาศ เวลานั้นเราได้ยินเสียงจึงแหงนขึ้นไปดู ได้เห็นพระผู้นำโลก
เรายืนอยู่ในสระโบกขรณีนั่นแหละ ได้ทูลอ้อนวอนพระผู้นำโลกว่า
น้ำผึ้งกำลังไหลออกจากเกษรบัว น้ำนมและเนยใสกำลังไหลจาก
เหง้าบัว ขอพระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักษุ โปรดทรงรับเพื่อ
อนุเคราะห์แก่ข้าพระองค์เถิด ลำดับนั้นพระสัมพุทธเจ้าผู้ศาสดา
ทรงประกอบด้วยพระกรุณา มียศใหญ่ มีพระปัญญาจักษุ เสด็จลง
จากอากาศมารับภิกษาของเรา เพื่อความอนุเคราะห์ ครั้นแล้วได้
ทรงทำอนุโมทนาแก่เราว่า แน่ะท่านผู้มีบุญใหญ่ ท่านจงเป็นผู้มีความ
สุขเถิด คติจงสำเร็จแก่ท่าน ด้วยการให้เหง้าบัวเป็นทานนี้ ท่านจง
ได้สุขอันไพบูลย์เถิด ครั้นพระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ
ตรัสฉะนี้แล้ว ได้ทรงรับภิกษาแล้ว เสด็จไปในอากาศ ลำดับนั้น เรา
เก็บเหง้าบัวจากสระนั้น กลับมายังอาศรม วางเหง้าบัวไว้บนต้น
ไม้ ระลึกถึงทานของเรา ครั้งนั้น ลมพายุใหญ่ตั้งขึ้นแล้วพัดป่าให้
สั่นสะเทือน อากาศดังลั่นในเมื่อฟ้าผ่า ลำดับนั้นอสนีบาต
ได้ตกลงบนศรีษะของเรา ในการนั้น ก็เราเป็นผู้นั่งตายอยู่ ณ ที่นั้น
เราเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต ซากศพของ
เราตกไป ส่วนเรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก นางเทพอัปสร ๘๔,๐๐๐

นาง ล้วนประดับประดาสวยงาม ต่างก็บำรุงเราทั้งเช้าเย็น นี้เป็นผลแห่งการถวายเหง้าบัว ครั้งนั้น เรามาสู่กำเนิดมนุษย์ เป็นผู้ถึงความสุข ความบกพร่องในโภคทรัพย์ ไม่มีแก่เราเลย นี้ก็เป็นผลแห่งการถวายเหง้าบัว เราอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าทวยเทพ ผู้คงที่ พระองค์นั้นทรงอนุเคราะห์แล้ว จึงเป็นผู้สิ้นอาสวะทั้งปวง บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายภิกษาใดในกาลนั้น ด้วยการถวายภิกษานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายเหง้าบัว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระภิสทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ภิสทายกเถราปทาน.

ญาณถวิกเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการสรรเสริญพุทธญาณ

[๗๔] เราสร้างอาศรมอย่างสวยงามไว้ ณ ทิศทักษิณแห่งภูเขาหิมวันต์ ครั้งนั้น เราเสาะหาประโยชน์อันสูงสุด จึงอยู่ในป่าใหญ่ เรายินดีด้วยลาภและความเสื่อมลาภ คือ ด้วยเหง้ามันและผลไม้ ไม่เบียดเบียนใครๆ เที่ยวไป เราอยู่คนเดียว ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์กำลังรื้อขนมหาชนประกาศสัจจะอยู่ เรามิได้สดับข่าวพระสัมพุทธเจ้า ถึงใครๆ ที่จะบอกกล่าวให้เรารู้ก็ไม่มี เมื่อล่วงไปได้ ๘ ปี เราจึงได้สดับข่าวพระนายกของโลก เรานำเอาไฟและฟืนออกไปเสียแล้ว กวาดอาศรม ถือเอาหาบสิ่งของออกจากป่าไป ครั้งนั้น เราพักอยู่ในบ้านและนิคมแห่งละคืน เข้าไปใกล้พระนครจันทวดีโดยลำดับ สมัยนั้น พระผู้

มีพระภาคผู้นำของโลกพระนามว่าสุเมธะ กำลังรื้อขนสัตว์เป็นอันมาก ทรงแสดงอมตบท เราได้ผ่านหมู่ชนไปถวายบังคมพระชินเจ้าผู้เสด็จมาดี ทำหนังสัตว์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วสรรเสริญพระผู้นำของโลกว่า พระองค์เป็นพระศาสดาประหนึ่งยอด เป็นธงชัยและเป็นเสายัญของหมู่สัตว์ เป็นที่ยึดหน่วง เป็นที่พึ่ง และเป็นที่เกาะของหมู่สัตว์ เป็นผู้สูงสุดกว่าสัตว์.

จบ ภาณวารที่ ๒๑

พระองค์เป็นผู้ฉลาด เป็นนักปราชญ์ในทัสนะ ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปได้ ข้าแต่พระมุนี ผู้อื่นที่จะช่วยให้สัตว์ข้ามพ้นไปได้ยิ่งไปกว่าพระองค์ ไม่มีในโลก สาครแสนลึกสุด ก็พึงอาจที่จะประมาณได้ด้วยปลายหญ้าคา ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วนพระญาณของพระองค์ ใครๆ ไม่อาจจะประมาณได้เลย แผ่นดินก็อาจที่จะวางในตาชั่งแล้วกำหนดได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักษุ แต่สิ่งที่เสมอกับพระปัญญาของพระองค์ไม่มีเลย อากาศก็อาจจะวัดได้ด้วยเชือกและนิ้วมือ ข้าแต่พระสัพพัญญู ส่วนศีลของพระองค์ ใครๆ ไม่อาจจะประมาณได้เลยน้ำในมหาสมุทร อากาศ และพื้นภูมิภาค ๓ อย่างนี้ประมาณเอาได้ ข้าแต่พระองค์ผู้มีจักษุ พระองค์ย่อมเป็นผู้อันใครๆ จะประมาณเอาไม่ได้ เรากล่าวสรรเสริญพระสัพพัญญูผู้มีพระยศใหญ่ ด้วยคาถา ๖ คาถาแล้ว ประนมกรอัญชลี ยืนนิ่งอยู่ในเวลานั้น พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน เป็นเมธีชั้นดี เขาขนานพระนามว่าสุเมธะ ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ผู้ใดมีใจเลื่อมใสได้กล่าวสรรเสริญญาณของเรา เราจักพยากรณ์ผู้นั้น ท่านทั้งหลาย

จงฟังเรากล่าว ผู้นี้จักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๓๗ กัป จักเป็นจอม
เทวดาเสวยราชสมบัติอยู่ในเทวโลก ๑,๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้า
จักรพรรดิเกินร้อยครั้ง และจักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอัน
ไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ เขาเป็นเทวดาหรือมนุษย์ จักเป็นผู้
ตั้งมั่นในบุญกรรม จักเป็นผู้มีความดำริแห่งใจไม่บกพร่อง มี
ปัญญากล้า ในสามหมื่นกัป พระศาสดามีพระนามว่าโคตมะ ซึ่ง
สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นี้จัก
ไม่มีความกังวล ออกบวชเป็นบรรพชิต จักบรรลุอรหัต แต่อายุ
๗ ขวบ ในระหว่างเวลาที่เราระลึกถึงตน และได้บรรลุศาสนธรรม
เจตนาที่ไม่น่ารื่นรมย์ใจ เราไม่รู้จักเลย เราท่องเที่ยวไปเสวยสมบัติ
ในภพน้อยภพใหญ่ ความบกพร่องในโภคทรัพย์ไม่มีแก่เราเลย นี้
เป็นผลในการสรรเสริญพระญาณ ไฟ ๓ กอง เราดับสนิทแล้ว
เราถอนภพทั้งปวงขึ้นหมดแล้ว เราเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่างแล้ว
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่สามหมื่น เราได้สรรเสริญพระญาณ
ใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้ก็เป็นผลแห่ง
การสรรเสริญพระญาณ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระญาณถวิกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ญาณถวิกเถราปทาน.

จันทนมาลิยเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแก่นจันทน์และดอกรัง

[๓๕] เราละเบญจกามคุณอันน่ารัก น่ารื่นรมย์ใจ และละทรัพย์ประมาณ
๘๐ โกฏิแล้ว บวชเป็นบรรพชิต ครั้นบวชแล้ว ได้เว้นการทำ
ความชั่วด้วยกาย ละความประพฤติชั่วด้วยวาจา อยู่แทบฝั่งแม่น้ำ

พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ได้เสด็จมาหาเราผู้อยู่คนเดียว เราไม่รู้จักว่าเป็นพระพุทธเจ้า เราได้ทำปฏิสันถาร ครั้นทำปฏิสันถารแล้ว จึงได้ทูลถามถึงพระนามและพระโคตรว่า ท่านเป็นเทวดาหรือคนธรรพ์ หรือเป็นท้าวสักกปุรินททะ ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร หรือเป็นท้าวมหาพรหม มาในที่นี้ ย่อมสว่างไสวไปทั่วทิศ เหมือนพระอาทิตย์อุทัยฉะนั้นข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ จักรมีกำพันหนึ่งปรากฏที่เท้าของท่าน ท่านเป็นใคร หรือเป็นบุตรของใคร เราจะรู้จักท่านอย่างไร ขอท่านจงบอกชื่อและโคตรบรรเทาความสงสัยของเราเถิด. พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า เราไม่ใช่เทวดาไม่ใช่คนธรรพ์ ไม่ใช่ท้าวสักกปุรินททะ และความเป็นพรหมก็หามีแก่เราไม่ เราสูงสุดกว่าพรหมเหล่านั้น ล่วงวิสัยของพรหมเหล่านั้น เราได้ทำลายเครื่องผูกพันคือกามได้แล้ว เผากิเลสเสียหมดสิ้นบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดมแล้ว เราได้สดับพระดำรัสของพระองค์แล้ว จึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี ถ้าพระองค์เป็นพระสัพพัญญูพุทธเจ้า ขอเชิญพระองค์ประทับนั่งเถิด ข้าพระองค์จะขอบูชาพระองค์ ขอพระองค์จงทำที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เถิด เราได้ลาดหนังสัตว์ถวายพระศาสดาแล้ว พระผู้มีพระภาคประทับนั่งเหนือหนังสัตว์นั้น ดังสีหราชนั่งอยู่ที่ซอกภูเขา ฉะนั้น เรารีบขึ้นภูเขาเก็บเอาผลมะม่วง ดอกรังอันสวยงามและแก่นจันทน์อันมีค่ามาก เรารีบกอบเอาทั้งหมดเข้าไปเฝ้าพระผู้นำของโลก ถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้า แล้วเอาดอกรังบูชา ก็เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัสมีปีติอันไพบูลย์ ได้เอาแก่นจันทน์ลูบไล้แล้ว ถวายบังคมพระศาสดาพระผู้นำของโลกพระนามว่าสุเมธะ ประทับนั่งบนหนังสัตว์ เมื่อจะยังเราให้รื่นเริง ได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราในครั้งนั้นว่า ด้วยการถวายผลไม้กับของหอมและดอกไม้ทั้งสองอย่างนี้ ผู้นี้จักรื่นรมย์

อยู่ในเทวโลก ๒,๕๐๐ กัป เขาจักเป็นผู้มีความดำริทางใจไม่บกพร่อง ยังอำนาจให้เป็นไป ในกัปที่ ๒๖,๐๐๐ จักไปสู่ความเป็นมนุษย์ จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นขอบเขต วิสสุกรรมเทพบุตรเนรมิตพระนครอันมีนามว่าเวภาระให้ พระนครนั้นจักสำเร็จด้วยทองล้วนๆ ประดับประดาด้วยรัตนะนานาชนิด เขาจักท่องเที่ยวไปยังกำเนิดทั้งหลายโดยอุบายนี้เทียว เขาจักเป็นผู้ถึงความสุขในทุกภพ คือ ในความเป็นเทวดาหรือมนุษย์ เมื่อถึงภพสุดท้ายเขาจักเป็นบุตรพราหมณ์ จักออกบวชเป็นบรรพชิต จักเป็นผู้ไม่มีวิญญัติปัจจัย ไม่มีอาสวะปรินิพพาน พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ ผู้นำของโลก ครั้นตรัสดังนี้ เมื่อเรากำลังเพ่งมองอยู่ ได้เสด็จเหาะไปในอากาศ ด้วยกรรมที่กระทำไว้ดีแล้วนั้นและด้วยความตั้งเจตนาไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากดุสิตแล้ว ไปเกิดในครรภ์ของมารดา ในครรภ์ที่เราอยู่ ไม่มีความบกพร่องด้วยโภคทรัพย์แก่เราเลย เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ของมารดา ข้าว น้ำ โภชนาหาร เกิดตามความปรารถนาแก่มารดาของเราตามชอบใจ เราออกบวชเป็นบรรพชิตอายุ ๕ ขวบ เมื่อปลงผมเสร็จเราก็ได้บรรลุอรหัต เราค้นหาบุรพกรรมอยู่ ก็มิได้เห็นโดยอุรประเทศ เราระลึกถึงกรรมของเราในสามหมื่นกัปได้ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าพระองค์อาศัยคำสั่งสอนของพระองค์ จึงได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว ในกัปที่สามหมื่น เราบูชาพระสัมพุทธเจ้า ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชาพระพุทธเจ้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจันทนมาลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ จันทนมาลิยเถราปทาน.

ธาตุปูชกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาพระบรมสารีริกธาตุ

[๗๖] เมื่อพระโลกนาถผู้นำของโลกพระนามว่าสิทธัตถะปรินิพพานแล้ว
เราได้นำพวกญาติของเรามาทำการบูชาพระธาตุ ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้บูชาพระธาตุใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งการบูชาพระธาตุ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระธาตุปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ธาตุปูชกเถราปทาน.

ปุพินุปปาทกเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการก่อเจดีย์ทราย

[๗๗] เราเป็นดาบสชื่อเทวละ อาศัยอยู่ที่ภูเขาหิมพานต์ ที่จงกรมของเรา
เป็นที่อันอมนุษย์ เนรมิตให้ ณ ภูเขานั้น ครั้งนั้นเรามุ่นมวยผม
สะพายคนโทน้ำ เมื่อจะแสวงหาประโยชน์อันสูงสุด ได้ออกจากป่า
ใหญ่ไป ครั้งนั้น ศิษย์ ๘,๔๐๐๐ คน อุปัฏฐากเรา เขาทั้งหลาย
ขวนขวายเฉพาะกรรมของตนอยู่ในป่าใหญ่ เราออกจากอาศรมก่อ
พระเจดีย์ทรายแล้วรวบรวมเอาดอกไม้นานาชนิดมาบูชาพระเจดีย์นั้น
เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระเจดีย์นั้นแล้ว เข้าไปสู่อาศรม พวกศิษย์
ได้มาประชุมพร้อมกันทุกคนแล้ว ถามถึงความข้อนี้ว่า ข้าแต่

ท่านผู้ประเสริฐ สถูปที่ท่านนมัสการก่อด้วยทราย แม้ข้าพเจ้าทั้งหลายก็อยากจะรู้ ท่านอันข้าพเจ้าทั้งหลายถามแล้วขอจงบอกแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย.
เราตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้มีพระจักษุ มียศใหญ่ ท่านทั้งหลายได้พบแล้วในบทมนต์ของเรามิใช่หรือ เรานมัสการพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดมียศใหญ่เหล่านั้น.
ศิษย์เหล่านั้นได้ถามอีกว่า พระพุทธเจ้าผู้มีความเพียรใหญ่รู้ไญยธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำโลกเหล่านั้น เป็นเช่นไร มีคุณเป็นอย่างไร มีศีลเป็นอย่างไร พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่เหล่านั้นเป็นดังฤา.
เราได้ตอบว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย มีพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีพระทนต์ครบ ๔๐ ทัศ มีดวงพระเนตรดังตาแห่งโคและเหมือนผลมะกล่ำ อนึ่ง พระพุทธเจ้าเหล่านั้นเมื่อเสด็จดำเนินไป ก็ย่อมทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแอก พระชานุของพระองค์ไม่ลั่น ใครๆ ไม่ได้ยินเสียงที่ต่อ อนึ่ง พระสุคตทั้งหลาย เมื่อเสด็จดำเนินไป ย่อมไม่รีบร้อนเสด็จดำเนินไป ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และพระพุทธเจ้าเหล่านั้น เป็นผู้ไม่หวาดกลัว เปรียบเหมือนไกรสรมฤคราช ฉะนั้น พระพุทธเจ้าเหล่านั้น ไม่ทรงยกพระองค์และไม่ทรงข่มขี่สัตว์ทั้งหลาย ทรงหลุดพ้นจากการถือตัว และดูหมิ่น ท่านเป็นผู้มีพระองค์เสมอในสัตว์ทั้งปวง พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่ทรงยกพระองค์ นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย และพระพุทธเจ้าทั้งหลายเมื่อเสด็จอุบัติขึ้นพระองค์ทรงแสดงแสงสว่าง ทรงประกาศวิการ ๖ทั่วพื้นแผ่นดินนี้ทั้งสิ้นทั้งพระองค์ทรงเห็นนรกด้วย ครั้งนั้น ไฟนรกดับ มหาเมฆยังฝนให้

ตก นี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พระพุทธเจ้าผู้มหานาค เหล่านั้น เป็นเช่นนี้ พระพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่เหล่านั้น ไม่มีใคร เทียมเท่า พระตถาคตทั้งหลาย เป็นผู้มีพระคุณหาประมาณมิได้ ใครๆ ไม่เกินพระองค์ไปโดยเกียรติคุณ.

ศิษย์ทุกคนเป็นผู้มีความเคารพ ชื่นชมถ้อยคำของเรา ต่างได้ปฏิบัติ เช่นนั้น ตามสติกำลัง พวกเขามีความเพลิดเพลินในกรรมของตน เชื่อฟังถ้อยคำของเรา มีฉันทะอัธยาศัยน้อมไปในความเป็น พระพุทธเจ้า พากันบูชาพระเจดีย์ทราย ในกาลนั้น เทพบุตรผู้มียศ ใหญ่ จุติจากชั้นดุสิต บังเกิดในพระครรภ์ของพระมารดา หมื่น โลกธาตุหวั่นไหว เรายืนอยู่ในที่จงกรมไม่ไกลอาศรม ศิษย์ทุกคน ได้มาประชุมพร้อมกันในสำนักของเรา ถามว่า แผ่นดินบันลือลั่น ดุจโคอุสภะ คำรณดุจมฤคราช ร้องดุจจระเข้ จักมีผลเป็นอย่างไร.

เราตอบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดที่เราประกาศ ณ ที่ใกล้ พระสถูปคือกองทราย บัดนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้มีโชค เป็น ศาสดา พระองค์นั้น เสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดาแล้ว.

เราแสดงธรรมกถาแก่พวกศิษย์เหล่านั้นแล้ว กล่าวสดุดีพระมหามุนี ส่งศิษย์ของตนไปแล้ว นั่งขัดสมาธิ ก็เราเป็นผู้สิ้นกำลังหนอ เจ็บหนัก ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ทำกาลกิริยา ณ ที่นั้นเอง ครั้งนั้น ศิษย์ทุกคนพร้อมกันทำเชิงตะกอนแล้ว ยกซาก ศพของเราขึ้นเชิงตะกอน พวกเขาล้อมเชิงตะกอน ประนมอัญชลี เหนือเศียร อันลูกศรคือ ความโศกครอบงำ ชวนกันมาคร่ำครวญ เมื่อศิษย์เหล่านั้นพิไรรำพันอยู่ เราได้ไปใกล้เชิงตะกอน สั่งสอน พวกเขาว่า เราคืออาจารย์ของท่าน แน่ะท่านผู้มีปัญญาดีทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกเลย ท่านทั้งหลายควรเป็นผู้ไม่ เกียจคร้าน พยายามในประโยชน์ของตน ทั้งกลางคืนและกลางวัน

ท่านทั้งหลายอย่าได้ประมาท ควรทำขณะเวลาให้ถึงเฉพาะ เราพร่ำ
สอนศิษย์ของตนแล้วกลับไปยังเทวโลก เราได้อยู่ในเทวโลกถึง
๑๘ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เสวยราช
สมบัติในเทวโลกเกินร้อยครั้ง ในกัปที่เหลือ เราได้ท่องเที่ยวไป
อย่างสับสน แต่ก็ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการก่อเจดีย์ทราย
ในเดือนที่ดอกโกมุทบาน ต้นไม้เป็นอันมากต่างก็ออกดอกบานฉันใด
เราก็เป็นผู้อันพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ให้บานแล้วในสมัย
ฉันนั้นเหมือนกัน ความเพียรของเรานำธุระน้อยใหญ่ไป นำเอา
ธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมา เราตัดกิเลสเครื่องผูก ดังช้างตัด
เชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้
สรรเสริญพระพุทธเจ้าใด ด้วยการสรรเสริญนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการสรรเสริญ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปุพินุปปาทกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปุพินุปปาทกเถราปทาน.

ตรณิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการทอดตนเป็นสะพาน

[๓๘] ก็พระผู้มีพระภาคพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้เป็นพระสยัมภูเป็นนายก
ของโลก เป็นพระตถาคต ได้เสด็จไปที่ฝั่งแม่น้ำวินดา เราเป็นเต่า
เที่ยวไปในน้ำ ออกไปจากน้ำแล้ว ประสงค์จะเชิญพระพุทธเจ้าเสด็จ
ข้ามฟาก จึงเข้าไปเฝ้าพระองค์ ผู้นายกของโลก (กราบทูลว่า)
ขอเชิญพระพุทธเจ้า ผู้เป็นพระมหามุนีพระนามว่าอัตถทัสสี เสด็จขึ้น
หลังข้าพระองค์เถิด ข้าพระองค์จะให้พระองค์เสด็จข้ามฟาก ขอ
พระองค์โปรดทรงทำที่สุดแห่งทุกข์แก่ข้าพระองค์เถิด พระพุทธเจ้า

ผู้มีพระยศใหญ่พระนามว่าอัตถทัสสี ทรงทราบถึงความดำริของเรา จึงได้เสด็จขึ้นหลังเราแล้วประทับยืนอยู่ ความสุขของเราในเวลาที่นึกถึงตนได้ และในเวลาถึงความเป็นผู้รู้เดียงสา หาเหมือนกับเมื่อพื้นพระบาทสัมผัสไม่ พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอัตถทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ เสด็จขึ้นประทับยืนที่ฝั่งแม่น้ำแล้ว ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า เราข้ามกระแสคงคา ชั่วเวลาประมาณเท่าจิตเป็นไป ก็พระยาเต่าผู้มีบุญนี้ ส่งเราข้ามฟาก ด้วยการส่งพระพุทธเจ้าข้ามฟากนี้ และด้วยความเป็นผู้มีจิตเมตตา เขาจักรื่นรมย์อยู่ในเทวโลกตลอด๑,๘๐๐ กัป จากเทวโลกมามนุษยโลกนี้ เป็นผู้อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว นั่ง ณ อาสนะอันเดียวจักข้ามพ้นกระแสน้ำ คือ ความสงสัยได้ พืชแม้น้อยแต่เขาเอาหว่านลงในเนื้อนาดี เมื่อฝนยังอุทกธารให้ตกอยู่โดยชอบ ผลย่อมทำชาวนาให้ยินดี แม้ฉันใด พุทธเขตที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อบุญเพิ่มอุทกธารโดยชอบ ผลจักทำเราให้ยินดี เราเป็นผู้มีตนอันส่งไปแล้วเพื่อความเพียร เป็นผู้สงบระงับ ไม่มีอุปธิ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว ย่อมเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ ในกัปที่ ๑,๘๐๐ เราได้ทำกรรมใด ในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการส่งพระพุทธเจ้าข้ามฟาก เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตรณิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ตรณิยเถราปทาน.

ธัมมรุจิเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งความพอใจในธรรม

[๗๙] ในเวลาที่พระพุทธเจ้าผู้พิชิตมารพระนามว่าทีปังกร ทรงพยากรณ์สุเมธดาบสว่า ในกัปจากกัปนี้ไปนับไม่ถ้วน ดาบสนี้จักเป็นพระ-

พุทธเจ้า พระมารดาบังเกิดเกล้าของดาบสนี้จักทรงพระนามว่ามายา พระบิดาจักทรงพระนามว่าสุทโธทนะ ดาบสนี้จักชื่อว่าโคดม ดาบสนี้จักเริ่มตั้งความเพียรทำทุกกรกิริยาแล้ว จักเป็นพระสัมพุทธเจ้าผู้มียศใหญ่ ตรัสรู้ที่ควงไม้อัสสัตถพฤกษ์ พระอุปติสสะและพระโกลิตะจักเป็นพระอัครสาวก ภิกษุอุปัฏฐากชื่อว่าอานนท์ จักบำรุงดาบสนี้ ผู้เป็นพระพิชิตมาร นางภิกษุณีชื่อว่าเขมาและอุบลวรรณาจักเป็นอัครสาวิกา จิตตคฤหบดีและเศรษฐีชาวเมืองอาฬวี จักเป็นอัครอุบาสิกา ไม้โพธิ์ของนักปราชญ์ผู้นี้เรียกว่าอัสสัตถพฤกษ์ มนุษย์และเทวดาได้สดับพระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ซึ่งจะหาใครเสมอเหมือนมิได้ ต่างก็เป็นผู้เบิกบานประนมอัญชลีถวายนมัสการ เวลานั้น เราเป็นมานพชื่อเมฆะ เป็นนักศึกษา ได้สดับคำพยากรณ์อันประเสริฐซึ่งสุเมธดาบส ของพระมหามุนี เราเป็นผู้คุ้นเคยในสุเมธดาบสผู้เป็นที่อยู่แห่งกรุณาและได้บวชตามสุเมธดาบส ผู้เป็นวีรบุรุษนั้น ผู้ออกบวชอยู่ เป็นผู้สำรวมในพระปาติโมกข์และอินทรีย์ ๕ เป็นผู้มีอาชีวะหมดจด มีสติ เป็นนักปราชญ์ กระทำตามคำสอนของพระพิชิตมาร เราเป็นผู้อยู่เช่นนี้ ถูกบาปมิตรบางคนชักชวนในอนาจาร ถูกกำจัดจากหนทางอันชอบ เป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งวิตก จึงได้หลีกไปจากพระศาสนา ภายหลังถูกมิตรอันน่าเกลียดนั้น ชักชวนให้ฆ่ามารดา เรามีใจอันชั่วช้าได้ทำอนันตริยกรรมฆ่ามารดา เราจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดในอเวจีมหานรกอันแสนทารุณ เราไปสู่วินิบาตถึงความลำบากท่องเที่ยวไปนาน ไม่ได้เห็นสุเมธดาบสผู้เป็นนักปราชญ์ผู้ประเสริฐกว่านระอีก ในกัปนี้ เราเกิดเป็นปลาติมิงคละ อยู่ในมหาสมุทร เราเห็นเรือในสาครเข้าจึงเจ้าไปเพื่อจะกิน พวกพ่อค้าเห็นเราก็กลัว ระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราได้ยินเสียงกึกก้อง

ว่าโคตโม ที่พ่อค้าเหล่านั้นเปล่งขึ้น จึงนึกถึงสัญญาเก่าขึ้นมาได้ ต่อ
จากนั้น ได้ทำกาลกิริยา เกิดในสัญชาติพราหมณ์ ในสกุลอันมั่งคั่ง
ณ พระนครสาวัตถี เราชื่อว่าธัมมรุจิ เป็นคนเกลียดบาปกรรม
ทุกอย่าง พออายุได้ ๗ ขวบ ก็ได้พบพระพุทธองค์ผู้ส่องโลกให้
โชติช่วง จึงได้ไปยังพระมหาวิหารเชตวัน แล้วบวชเป็นบรรพชิต
เราเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ๓ ครั้งต่อคืนหนึ่งกับวันหนึ่ง ครั้งนั้น พระ
องค์ผู้เป็นพระมหามุนี ทอดพระเนตรเห็นเราเข้า จึงได้ตรัสว่า ดูกร
ธัมมรุจิ ท่านจงระลึกถึงเรา ลำดับนั้น เรากราบทูลบุรพกรรมอย่าง
แจ่มแจ้งกะพระพุทธเจ้าว่า

เพราะปัจจัยแห่งความบริสุทธิ์ในปางก่อน ข้าพระองค์จึงมิ
ได้พบพระองค์ ผู้ทรงพระลักษณะแห่งบุญตั้งร้อย เสียนาน
วันนี้ ข้าพระองค์ได้เห็นแล้วหนอ ข้าพระองค์เห็นพระ
สรีระของพระองค์ อันหาสิ่งอะไรเปรียบมิได้ ข้าพระองค์
ตามหาพระองค์มานานนักแล้ว ตัณหานี้ข้าพระองค์ทำให้
เหือดแห้งไปโดยไม่เหลือด้วยอินทรีย์สิ้นกาลนาน ข้าพระ
องค์ชำระนิพพานให้หมดมลทินได้ โดยกาลนาน ข้าแต่
พระมหามุนี นัยน์ตาอันสำเร็จด้วยญาณ ถึงความพร้อม
เพรียงกับพระองค์ได้ก็สิ้นเวลานานนัก ข้าพระองค์พินาศ
ไปเสีย ในระหว่างอีกเป็นเวลานาน วันนี้ ได้สมาคมกับ
พระองค์อีก ข้าแต่พระโคดม กรรมที่ข้าพระองค์ทำไว้
จะไม่พินาศไปเลย.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระธัมมรุจิเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ธัมมรุจิเถราปทาน.

สาลมัณฑปิยเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑปดอกรังเป็นพุทธบูชา

[๘๐] เราเข้าถึงป่ารัง สร้างอาศรมอย่างสวยงาม มุงบังด้วยดอกรัง ครั้งนั้น เราอยู่ในป่า ก็แต่พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูเอกอัครบุคคลตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง พระนามว่าปิยทัสสี ทรงประสงค์ความสงัด จึงได้เสด็จเข้าสู่ป่ารัง เราออกจากอาศรมไปป่าเที่ยวแสวงหามูลผลป่า ณ เวลานั้น ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าปิยทัสสี ผู้มีพระยศใหญ่ประทับนั่งเข้าสมาบัติรุ่งโรจน์อยู่ในป่าใหญ่ เราปักเสา ๔ เสา ทำปรำอย่างเรียบร้อย แล้วเอาดอกรังมุงเหนือพระพุทธเจ้า เราทรงปรำซึ่งมุงด้วยดอกรังไว้ ๗ วัน ยังจิตให้เลื่อมใสในกรรมนั้น ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคผู้อุดมบุรุษ เสด็จออกจากสมาธิประทับนั่งทอดพระเนตรดูเพียงชั่วแอก สาวกของพระศาสดาพระนามว่าปิยทัสสี ชื่อว่าวรุณ กับพระอรหันตขีณาสพแสนองค์ได้มาเฝ้าพระศาสดาผู้นำชั้นพิเศษ ส่วนพระผู้มีพระภาคพิชิตมารพระนามว่าปิยทัสสี เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐกว่านรชน ประทับนั่งในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้ทรงกระทำการแย้มพระสรวลให้ปรากฏ พระอนุรุทธเถระผู้อุปัฏฐาก ของพระศาสดาพระนามว่าปิยทัสสี ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว ได้ทูลถามพระมหามุนีว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค อะไรเล่าหนอเป็นเหตุให้พระศาสดาทรงแย้มพระสรวลให้ปรากฏ เพราะเมื่อมีเหตุ พระศาสดาจึงทรงแย้มพระสรวลให้ปรากฏ พระศาสดาตรัสว่า มาณพใดธารปรำที่มุงด้วยดอกไม้ให้ตลอด ๗ วัน เรานึกถึงกรรมของมาณพนั้น จึงได้ทำการยิ้มแย้มให้ปรากฏ เราไม่พิจารณาเห็นช่องทางที่ไม่ควรที่บุญจะไม่ให้ผล ช่องทางที่ควรใน

เทวโลกหรือมนุษยโลกย่อมไม่ระงับไปเลย เขาผู้เพรียบพร้อมด้วย
บุญกรรมอยู่ในเทวโลกมีบริษัทเท่าใด บริษัทเท่านั้นจักถูกบังคับด้วย
ดอกรัง เขาเป็นผู้ประกอบด้วยบุญกรรม จักรื่นเริงอยู่ในโลกนั้นด้วย
การฟ้อน การขับ การประโคม อันเป็นทิพย์ในกาลนั้นทุกเมื่อ
บริษัทของเขาประมาณเท่าที่มี จักมีกลิ่นหอมฟุ้งและฝนดอกรังจักตก
ลงทั่วไปในขณะนั้น มาณพนี้จุติจากเทวโลกแล้ว จักมาสู่ความเป็น
มนุษย์ แม้ในมนุษยโลกนี้หลังคาดอกรังก็จักทรงอยู่ตลอดกาลทั้งปวง
ณ มนุษยโลกนี้การฟ้อนและการขับ ที่ประกอบด้วยกังสดาล จัก
แวดล้อมมาณพนี้อยู่เป็นนิตย์ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา และเมื่อ
พระอาทิตย์อุทัย ฝนดอกรังก็จะตกลง ฝนดอกรังที่บุญกรรมปรุงแต่ง
แล้ว จักตกลงทุกเวลา ในกัปที่ ๑,๘๐๐ พระศาสดามีพระนามว่า
โคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
มาณพนี้จักเป็นทายาทในธรรมของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรส
อันธรรมเนรมิต จักกำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักไม่มีอาสวะ
นิพพาน เมื่อเขาตรัสรู้ธรรมอยู่ จักมีหลังคาดอกรัง เมื่อถูกทำ
ฌาปนกิจอยู่บนเชิงตะกอน ที่เชิงตะกอนนั้น ก็จักมีหลังคาดอกรังฯ
พระมหามุนีพระนามว่าปิยทัสสี ทรงพยากรณ์วิบากแล้ว ทรงแสดง
ธรรมแก่บริษัท ให้อิ่มหนำด้วยฝนคือธรรม เราได้เสวยราชสมบัติ
ในเทวโลกในหมู่เทวดา ๓๐ กัป ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๗ ครั้ง
เราออกจากเทวโลกมาในมนุษยโลกนี้ ได้ความสุขอันไพบูลย์ แม้
ในมนุษยโลกนี้ ก็มีหลังคาดอกรัง นี้เป็นผลแห่งปรำ นี้เป็นความ
เกิดครั้งหลังของเรา ภพสุดท้ายกำลังเป็นไป แม้ในภพนี้หลังคา
ดอกรังก็จักมีตลอดกาลทั้งปวง เรายังพระมหามุนีพระนามว่าโคดม
ผู้ประเสริฐกว่าศากยราชให้ทรงยินดีได้ ละความมีชัยและความ
ปราชัยเสียแล้ว บรรลุถึงฐานะที่ไม่หวั่นไหว ในกัปที่ ๑,๘๐๐

เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยพุทธบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสาลมัณฑปิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สาลมัณฑปิยเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปังสุกูลสัญญกเถราปทาน๖. ธาตุปูชกเถราปทาน
๒. พุทธสัญญกเถราปทาน๗. ปุพินุปปาทกเถราปทาน
๓. ภิสทายกเถราปทาน ๘. ตรณิยเถราปทาน
๔. ญาณถวิกเถราปทาน ๙. ธัมมรุจิเถราปทาน
๕. จันทนมาลิยเถราปทาน๑๐. สาลมัณฑปิยเถราปทาน

มีคาถาคำนวณได้ ๒๑๙ คาถา.

จบ ปังสุกูลวรรคที่ ๔๙.

กิงกณิปุปผวรรคที่ ๕๐

ตีณิกิงกณิปุปผิยเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกระดึงทอง

[๘๑] เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลีพระนามว่าวิปัสสี ผู้เป็นนายก
ของโลก โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ์ ประทับนั่งที่ซอกเขา เรา
เก็บดอกกระดึงทอง ๓ ดอกมาบูชา ครั้นบูชาพระสัมพุทธเจ้าแล้ว
เดินบ่ายหน้าไปทางทิศทักษิณ ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วย
ตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยพุทธบูชานั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตีณิกิงกณิปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ตีณิกิงกณิปุปผิยเถราปทาน.

ปังสุกูลปูชกเถราปทานที่๒

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาผ้าบังสุกุล

[๘๒] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่ออุทัพพละที่ภูเขานั้น
เราได้เห็นผ้าบังสุกุลจีวรห้อยอยู่บนยอดไม้ ครั้งนั้น เราร่าเริง มีจิต
ยินดี เลือกเก็บเอาดอกกระดึงทอง ๓ ดอกมาบูชาผ้าบังสุกุลจีวร
ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่าง
มนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่๙๑ แต่กัปนี้ เราได้
ทำกรรมใดในการนั้น เพราะบูชาธงชัยแห่งพระอรหันต์ เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปังสุกูลปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปังสุกูลปูชกเถราปทาน.

โกรัณฑปุปผิยเถราปทานที่๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกหงอนไก่

[๘๓] เมื่อก่อน เรากับบิดาและปู่ เป็นคนทำงานในป่า เลี้ยงชีพด้วยการฆ่าปศุสัตว์ กุศลกรรมของเราไม่มี พระผู้นำชั้นเยี่ยมของโลก พระนามว่าติสสะ ผู้มีพระปัญญาจักษุ ทรงแสดงรอยพระบาท ๓ รอยไว้ใกล้ที่อยู่ของเรา ด้วยทรงพระอนุเคราะห์ เราเห็นรอยพระบาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะที่ทรงเหยียบไว้ เป็นผู้ร่าเริงมีจิตบันเทิง ยังจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาท เราเห็นต้นหงอนไก่งอกงามอยู่มีดอกบาน จึงเก็บใส่ผะอบมาบูชารอยพระบาทอันประเสริฐสุด ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เป็นเทวดาหรือมนุษย์ในกำเนิดนั้นๆ เรามีผิวพรรณเหมือนดอกหงอนไก่ มีรัศมีซ่านออกจากตัว ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการบูชารอยพระพุทธบาท เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโกรัณฑปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โกรัณฑปุปผิยเถราปทาน.

กิงสุกปุปผิยเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกทองกวาว

[๘๔] เราเห็นต้นทองกวาวมีดอก จึงประนมกรอัญชลี นึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด แล้วบูชาในอากาศ ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการสร้างเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผา กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกิงสุกปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กิงสุกปุปผิยเถราปทาน.

อุปัฑฒทุสสทายกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าครึ่งผืน

[๘๕] ครั้งนั้นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าปทุมุตระชื่อสุชาตะ แสวงหาผ้าบังสุกุลอยู่ที่กองอยากเยื่อใกล้ทางรถ เราเป็นลูกจ้างของ คนอื่นอยู่ในพระนครหงสวดี ได้ถวายผ้าครึ่งผืนแล้วอภิวาทด้วย เศียรเกล้า ด้วยกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์ ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราเป็นจอมเทวดาเสวย ราชสมบัติในเทวโลก ๓๓ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๗ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณานับมิได้ เพราะ ถวายผ้าครึ่งผืนเป็นทาน เราเป็นผู้ไม่มีภัยแต่ที่ไหน เบิกบานอยู่ทุก วันนี้ เราปรารถนา ก็พึงเอาผ้าเปลือกไม้คลุมแผ่นดินนี้ พร้อมทั้งป่า และภูเขาได้ นี้เป็นผลแห่งผ้าครึ่งผืน ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล

แห่งผ้าครึ่งผืน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุปัฑฒทุสสทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุปัฑฒทุสสทายกเถราปทาน.

ฆตมัณฑทายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายกากเปรียง

[๘๖] เราเห็นพระผู้มีพระภาคผู้ทรงดำริดี เชษฐบุรุษของโลกประเสริฐกว่า
นรชน เสด็จเข้าป่าใหญ่ประชวรด้วยโรคลม จึงทำจิตให้เลื่อมใส
นำกากเปรียงเข้าไปถวาย เพราะกุศลกรรมอันเราได้ทำและสั่งสมไว้
แม่น้ำคงคานี้ และมหาสมุทรทั้ง ๔ ย่อมสำเร็จเปรียบเทียบกับเรา
และแผ่นดินอันกว้างใหญ่จะนับประมาณมิได้นี้ ดังจะรู้ความดำริของ
เรา ย่อมกลายเป็นน้ำผึ้งและน้ำตาลกรวด พฤกษชาติที่งอกงามอยู่
บนแผ่นดินซึ่งมีอยู่ทั่วทั้งสี่ทิศนี้ ดังจะรู้ความดำริของเรา ย่อมกลาย
เป็นต้นกัลปพฤกษ์ไป เราได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติใน
เทวโลก ๕๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ครั้ง และได้เป็น
พระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ในกัปที่ ๘๔แต่
กัปนี้ เราได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งกากเปรียง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระฆตมัณฑทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ฆตมัณฑทายกเถราปทาน.

อุทกทายกเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำดื่ม

[๘๗] เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ในภิกษุสงฆ์ผู้ยอดเยี่ยมของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ จึงได้ตักน้ำใส่หม้อน้ำฉันจนเต็ม ในเวลาที่เราจะต้องการน้ำ จะเป็นยอดภูเขา ยอดไม้ในอากาศ หรือพื้นดิน น้ำย่อมเกิดแก่เราทันที ในกัปที่แสนแต่กัปนี้เราได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุทกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุทกทายกเถราปทาน.

ปุฬินถูปิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการก่อสถูปเจดีย์

[๘๘] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อยมกะ เราได้ทำอาศรมสร้างบรรณศาลาไว้ที่ภูเขานั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะใหญ่มีนามชื่อว่านารทะ ศิษย์สี่หมื่นคนบำรุงเรา ครั้งนั้น เราเป็นผู้หลีกออกเร้นอยู่ คิดอย่างนี้ว่า มหาชนบูชาเรา เราไม่บูชาอะไรๆ เลย ผู้ที่จะกล่าวสั่งสอนเราก็ไม่มี ใครๆ ที่จะตักเตือนเราก็ไม่มี เราไม่มีอาจารย์และอุปัชฌาย์ อยู่ในป่า ศิษย์ผู้ภักดีพึงบำรุงใจครูทั้งคู่ได้ อาจารย์เช่นนั้นของเราไม่มี การอยู่ในป่าจึงไม่มีประโยชน์ สิ่งที่ควรบูชาเราควรแสวงหาสิ่งที่ควรเคารพก็ควรแสวงหาเหมือนกัน เราจักชื่อว่าเป็นผู้มีที่พึ่งพำนักอยู่ ใครๆ จักไม่ติเราได้ ในที่ไม่ไกลอาศรมของเรา มีแม่น้ำซึ่งมีชายหาด มีท่าน้ำราบเรียบ น่ารื่นรมย์ใจ

เกลื่อนไปด้วยทรายที่ขาวสะอาด ครั้งนั้น เราได้ไปยังแม่น้ำชื่ออมริกา ตะล่อมเอาทรายมาก่อเป็นเจดีย์ทรายพระสถูปของพระสัมพุทธเจ้าผู้ทำที่สุดภพ เป็นมุนี ที่ได้มีแล้ว เป็นเช่นนี้ เราได้ทำสถูปนั้นให้เป็นนิมิต เราก่อพระสถูปที่หาดทรายแล้วปิดทอง แล้วเอาดอกกระดึงทอง ๓๐๐ ดอกมา เราเป็นผู้มีความอิ่มใจประนมกรอัญชลีนมัสการทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า ไหว้พระเจดีย์ทราย เหมือนถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าในที่เฉพาะพระพักตร์ ฉะนั้น ในเวลาที่กิเลสและความตรึกเกี่ยวด้วยกามเกิดขึ้น เราย่อมนึกถึง เพ่งดูพระสถูปที่ได้ทำไว้ เราอาศัยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำสัตว์ออกจากที่กันดาร ผู้นำชั้นพิเศษตักเตือนตนว่าท่านควรระวังกิเลสไว้ แน่ะท่านผู้นิรทุกข์ การยังกิเลสให้เกิดขึ้นไม่สมควรแก่ท่าน ครั้งนั้น เมื่อเราคำนึงถึงพระสถูปย่อมเกิดความเคารพขึ้นพร้อมกัน เราบรรเทาวิตกที่น่าเกลียดเสียได้เปรียบเหมือนช้างตัวประเสริฐ ถูกเครื่องแทงหูเบียดเบียนฉะนั้น เราประพฤติอยู่เช่นนี้ได้ถูกพระยามัจจุราชย่ำยี เราทำกาลกิริยา ณ ที่นั้นแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก เราอยู่ในพรหมโลกนั้นตราบเท่าหมดอายุ แล้วมาบังเกิดในไตรทิพย์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยราชสมบัติในเทวโลก ๘๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ เราได้เสวยผลของดอกกระดึงทองเหล่านั้น ดอกกระดึงทอง ๒๒,๐๐๐ ดอก แวดล้อมเราทุกภพ เพราะเราเป็นผู้บำเรอพระสถูป ฝุ่นละอองย่อมไม่ติดกับตัวที่ตัวเรา เหงื่อไม่ไหล เรามีรัศมีซ่านออกจากตัว โอ พระสถูป เราได้สร้างไว้ดีแล้ว แม่น้ำอมริกาได้เห็นดีแล้ว เราได้บรรลุบทอันไม่หวั่นไหวก็เพราะได้ก่อพระสถูปทราย อันสัตว์ผู้ปรารถนาจะกระทำกุศลควรเป็นผู้ยึดเอาสิ่งที่เป็นสาระ ไม่ใช่เป็นด้วย

เขตหรือไม่ใช่เขตความปฏิบัตินั่นเองเป็นสาระ บุรุษผู้มีกำลัง มีความ
อุตสาหะที่จะข้ามทะเลหลวง พึงถือเอาท่อนไม้เล็ก วิ่งไปสู่ทะเล
หลวงด้วยคิดว่า เราอาศัยไม้นี้จักข้ามทะเลหลวงไปได้ นรชนพึงข้าม
ทะเลหลวงไปด้วยความเพียรอุตสาหะ แม้ฉันใด เราก็ฉันนั้นเหมือน
กัน อาศัยกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ได้ทำไว้แล้ว จึงข้ามพ้นสงสาร
ไปได้ เมื่อถึงภพสุดท้าย เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้วเกิดในสกุล
พราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่ง ในพระนครสาวัตถี มารดาบิดาของเรา
เป็นคนมีศรัทธานับถือพระพุทธเจ้า ท่านทั้งสองนี้เป็นผู้เห็นธรรมฟัง
ธรรม ประพฤติตามคำสอน ท่านทั้งสองถือเอาผ้าลาดสีขาว มีเนื้อ
อ่อนมากที่ต้นโพธิ์มาทำพระสถูปทองนมัสการในที่เฉพาะพระพักตร์
แห่งพระศากยบุตรทุกเย็นเช้าในวันอุโบสถ ท่านทั้งสองนำเอา
พระสถูปทองออก กล่าวสรรเสริญคุณพระพุทธเจ้า ยับยั้งอยู่ตลอด
๓ ยาม เราได้เห็นพระสถูปเสมอ จึงระลึกถึงเจดีย์ทรายขึ้นได้
นั่งบนอาสนะอันเดียวได้บรรลุอรหัตแล้ว.
จบ ภาณวารที่ ๒๒.
เราแสวงหาพระพุทธเจ้าผู้เป็นปราชญ์นั้นอยู่ได้เห็นพระธรรมเสนาบดี
จึงออกจากเรือนบรรพชาในสำนักของท่าน เราได้บรรลุอรหัตแต่
อายุ ๗ ขวบ พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักษุทรงทราบคุณวิเศษของ
เราจึงให้เราอุปสมบท เรามีการกระทำอันบริบูรณ์ดีแล้ว แต่ยังเป็น
ทารกอยู่ทีเดียว ทุกวันนี้ กิจที่ควรทำในศาสนาของพระศากยบุตร
เราทำเสร็จแล้ว ข้าแต่พระฤาษีผู้มีความเพียรใหญ่ สาวกของ
พระองค์เป็นผู้ล่วงพ้นเวรภัยทุกอย่าง ล่วงพ้นความเกี่ยวข้องทั้งปวง

นี้เป็นผลแห่งพระสถูปทอง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระปุพินถูปิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ปุพินถูปิยเถราปทาน.
นฬกุฏิกทายกเถราปทานที่ ๙
ว่าด้วยผลแห่งการสร้างกุฏิไม้อ้อ
[๘๙] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อหาริกะ ครั้งนั้น
พระสยัมภูพระนามว่านารทะ ประทับอยู่ใกล้ต้นไม้ ทำเรือนไม้อ้อ
แล้วมุงด้วยหญ้า เราได้ชำระที่จงกรมถวายพระสยัมภู ด้วยกรรมที่
ได้ทำดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้เราละร่างมนุษย์แล้วได้
ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ณ ดาวดึงส์นั้นวิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์
กว้าง ๓๐ โยชน์ อันบุญกรรมเนรมิตขึ้นอย่างสวยงาม เพราะกุฏีไม้
อ้อ เรารื่นรมย์อยู่ในเทวโลก ๑๔ กัป ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก
๗๑ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ครั้งและได้เป็นพระเจ้า
ประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับไม่ถ้วน เราขึ้นปราสาท คือ
ธรรมแล้ว เข้าเรือนอันว่างเปล่าอยู่ในศาสนาของพระศากยบุตรตาม
ปรารถนาในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งกุฏีไม้อ้อ เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ...พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนฬกุฏิกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นฬกุฏิกทายกเถราปทาน.

ปิยาลผลทายกเถราปทานที่ ๑๐
ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกมะหาด
[๙๐] เมื่อก่อนเราเป็นพรานเนื้อ ครั้งนั้น เราเที่ยวอยู่ในป่าใหญ่ได้เห็น
พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เราเลื่อมใส
ได้เอาผลมะหาดมาถวายพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นเขตแห่ง
บุญ ผู้แกล้วกล้า ด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เรา
ได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติ
เลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระปิยาลผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ปิยาลผลทายกเถราปทาน.
รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. ตีณิกิงกณิปุปผิยเถราปทาน๖. ฆตมัณฑทายกเถราปทาน
๒. ปังสุกูลปูชกเถราปทาน๗. อุทกทายกเถราปทาน
๓. โกรัณฑปุปผิยเถราปทาน ๘. ปุฬินถูปิยเถราปทาน
๔. กิงสุกปุปผิยเถราปทาน๙. นฬกุฏิกทายกเถราปทาน
๕. อุปัฑฒทุสสทายกเถราปทาน๑๐. ปิยาลผลทายกเถราปทาน
บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๑๐๙ คาถา.
จบ กิงกณิปุปผวรรคที่ ๕๐.

รวมวรรคมี ๑๐ วรรค คือ

๑. เมตเตยยวรรค ๖. ชคติวรรค

๒. ภัททาลิวรรค ๗. สาลปุปผวรรค

๓. สกิงสัมมัชชกวรรค ๘. นฬมาลิวรรค

๔. เอกวิหาริวรรค ๙. ปังสุกูลวรรค

๕. วิเภทกิวรรค๑๐. กิงกณิปุปผวรรค

มีคาถา ๑,๕๘๒ คาถา.

จบ เมตเตยยวัคคทสกะที่ ๕๐.

กณิการวรรคที่ ๕๑

ตีณิกณิการปุปผิยเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกรรณิการ์

[๙๑] พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ มีพระมหาปุริสลักษณะอัน ประเสริฐ ๓๒ ประการ พระองค์ทรงประสงค์ความสงัด จึงเสด็จ ไปป่าหิมพานต์ พระมุนีผู้เลิศ ประกอบด้วยพระกรุณา เป็นอุดม บุรุษเสด็จถึงป่าหิมพานต์แล้ว ประทับนั่งขัดสมาธิ ครั้งนั้น เราเป็น วิทยาธรสัญจรไปในอากาศ เราถือตรีศูลซึ่งกระทำไว้ดีแล้วเหาะไป พระพุทธเจ้าส่องสว่างอยู่ในป่า เหมือนกับไฟบนยอดภูเขา เหมือน พระจันทร์ในวันเพ็ญและเหมือนต้นพระยารังที่มีดอกบาน เราออก จากป่าเหาะไปตามพระรัศมีพระพุทธเจ้า เห็นคล้ายกับสีของไฟที่ ไหม้ไม้อ้อ ยังจิตให้เลื่อมใส เราเลือกเก็บดอกไม้อยู่ ได้เห็นดอก กรรณิการ์ที่มีกลิ่นหอมจึงเก็บเอามา ๓ ดอก บูชาพระพุทธเจ้าผู้ ประเสริฐสุด ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า ครั้งนั้น ดอกไม้ของ เราทั้ง ๓ ดอกเอาขั้วขึ้นเอากลีบลงทำเป็นเงา (บัง) แด่พระศาสดา ด้วยกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนง เราละร่าง มนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานของเราสูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ อันบุญกรรมทำให้อย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น ปรากฏชื่อว่า กรรณิการ์ แล่งธนูตั้งพัน ลูกคลีหนัง ๗ ลูก คนถือธง สำเร็จด้วยสีเขียวใบไม้ หิ้งแขวนตั้งแสนปรากฏในปราสาทของเรา บัลลังก์ สำเร็จด้วยทองก็มี สำเร็จด้วยแก้วมณีก็มี สำเร็จด้วยแก้ว ทับทิมก็มี สำเร็จด้วยแก้วผลึกก็มี ตามแต่จะต้องการปรารถนา ที่นอนมีค่ามากยัดด้วยนุ่น มีผ้าลาดลายรูปสัตว์ต่างๆ มีราชสีห์เป็นต้น

ผ้าลาดมีชายเดียว มีหมอนพร้อม ปรากฏว่ามีอยู่ในปราสาทของเรา ในเวลาที่เราปรารถนาจะออกจากภพเที่ยวจาริกไปในเทวโลก ย่อมเป็นผู้อันหมู่เทวดาแวดล้อมไป เราสถิตอยู่ภายใต้ดอกไม้ เบื้องบนเรามีดอกไม้เป็นเครื่องกำบัง สถานที่โดยรอบร้อยโยชน์ ถูกคลุมด้วยดอกกรรณิการ์ดนตรี ๖ หมื่นบำรุงทั้งเช้าและเย็น ไม่เกียจคร้านแวดล้อมเราเป็นนิตย์ ตลอดคืนตลอดวัน เรารื่นรมย์ด้วยการฟ้อนการขับและด้วยกังสดาล เครื่องประโคม เป็นผู้มักมากด้วยกามบันเทิงอยู่ด้วยความยินดีในการเล่น ครั้งนั้น เราบริโภคและดื่มในวิมานนั้นบันเทิงอยู่ในไตรทศ เราพร้อมด้วยหมู่นางเทพอัปสรบันเทิงอยู่ในวิมานอันสูงสุด เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๕๐๐ ครั้งได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์ โดยคณนานับมิได้ เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมได้โภคทรัพย์มากมาย ความบกพร่องในโภคทรัพย์ไม่มีแก่เราเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราท่องเที่ยวอยู่ในสองภพ คือ ในความเป็นเทวดาและในความเป็นมนุษย์ คติอื่นไม่รู้จัก นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเกิดในสองสกุล คือ ในสกุลกษัตริย์หรือสกุลพรหมณ์ย่อมไม่เกิดในสกุลอันต่ำทรามนี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ยานช้าง ยานม้า และวอคานหามนี้ เราได้ทุกสิ่งทุกอย่างทีเดียว นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา หมู่ทาส หมู่ทาสี และนารีที่ประดับประดาแล้ว เราได้ทุกอย่างทีเดียว นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ผ้าแพร ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เราได้ทุกชนิด นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ผ้าใหม่ ผลไม้ใหม่ โภชนะมีรสอันเลิศใหม่ๆ เราได้ทุกชนิด นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา คำว่าเชิญเคี้ยวสิ่งนี้ เชิญบริโภคสิ่งนี้ เชิญนอนบนที่นอนนี้ เราได้ทั้งนั้น นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเป็นผู้อันเขาบูชาในที่ทุกสถาน

เรามียศใหญ่ยิ่ง มีศักดิ์ใหญ่ มีบริษัทไม่แตกแยกทุกเมื่อ เราเป็น
ผู้อุดมกว่าหมู่ญาติ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราไม่รู้จักหนาว
ไม่รู้จักร้อน ไม่มีความกระวนกระวาย อนึ่ง ทุกข์ทางจิตย่อมไม่มี
ในหทัยของเราเลย เราเป็นผู้มีผิวพรรณดังทองคำ เที่ยวไปในภพ
น้อยภพใหญ่ ความเป็นผู้มีวรรณะผิดแผกไป เราไม่รู้จักเลย นี้เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จึงจุติจากเทวโลก
มาเกิดในสกุลพราหมณ์มหาศาลอันมั่งคั่ง ในพระนครสาวัตถี
ละกามคุณ ๕ ออกบวชเป็นบรรพชิต เรามีอายุได้ ๗ ขวบแต่กำเนิด
ได้บรรลุอรหัต พระพุทธเจ้าผู้มีพระปัญญาจักษุ ทรงทราบถึงคุณ
ของเรา จึงรับสั่งให้เราอุปสมบท เรายังหนุ่มก็ควรบูชา นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา ทิพยจักษุของเราบริสุทธิ์ เราฉลาดในสมาธิ ถึงความ
บริบูรณ์แห่งอภิญญา นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราบรรลุปฏิสัมภิทา
ฉลาดแหลมในอิทธิบาท ถึงความบริบูรณ์ในพระสัทธรรม นี้เป็น
ผลแห่งพุทธบูชา ในกัปที่สามหมื่น เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระตีณิกณิการปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ตีณิกณิการปุปผิยเถราปทาน.
เอกปัตตทายกเถราปทานที่ ๒
ว่าด้วยผลแห่งการถวายบาตร
[๘๒] ข้าพระองค์เป็นช่างหม้ออยู่ในพระนครหงสวดี ได้เห็นพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีโอฆะอันข้ามได้แล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าพระองค์
ได้ถวายบาตรดินที่ทำดีแล้ว แด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ครั้น

ถวายบาตรแด่พระผู้มีพระภาคผู้ตรงผู้คงที่แล้ว เมื่อข้าพระองค์เกิด
ในภพ ย่อมได้ภาชนะทองและจานที่ทำด้วยเงิน ทำด้วยทอง และ
ทำด้วยแก้วมณี ข้าพระองค์บริโภคในถาด นี้เป็นผลแห่งบุญกรรม
ข้าพระองค์เป็นผู้เลิศกว่าชนทั้งหลายโดยยศ พืชแม้ถึงน้อยแต่หว่าน
ลงในนาดีเมื่อฝนยังท่อธารให้ตกลงทั่วโดยชอบ ผลย่อมยังชาวนาให้
ยินดีได้ ฉันใด การถวายบาตรนี้ก็เช่นนั้น ข้าพระองค์ได้หว่านลง
ในพุทธเขต เมื่อท่อธารคือปีติตกลงอยู่ ผลจักทำข้าพระองค์ให้ยินดี
เขต คือ หมู่และคณะมีประมาณเท่าใดที่จะให้ความสุขแก่สรรพสัตว์
เสมอด้วยพุทธเขตไม่มีเลย ข้าพระองค์ผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ข้า
พระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้า
พระองค์นอบน้อมแด่พระองค์ ข้าพระองค์บรรลุบทอันไม่หวั่นไหว
ก็เพราะได้ถวายบาตรใบหนึ่ง ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ข้าพระองค์
ได้ถวายบาตรใดในกาลนั้น ด้วยการถวายบาตรนั้น ข้าพระองค์ไม่
รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายบาตร ข้าพระองค์เผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาข้าพระองค์ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระเอกปัตตทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ เอกปัตตทายกเถราปทาน.
กาสุมาริกผลทายกเถราปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกมะรื่น
[๙๓] เราได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี เชษฐบุรุษของโลก
ประเสริฐกว่านรชน โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ์ ประทับนั่งอยู่ที่ซอก
ภูเขา เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรเกล้า

แล้วเอาผลไม้มะรื่นถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ในกัปที่ ๓๑
แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกาสุมาริกผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กาสุมาริกผลทายกเถราปทาน.

อวฏฐผลิยเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๘๔] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภู ผู้มีพระรัศมีนับด้วยพัน ไม่ทรงพ่ายแพ้
อะไรๆ ทรงออกจากวิเวกแล้ว เสด็จออกโคจรบิณฑบาต เราถือผลไม้
อยู่ได้เห็นเข้า จึงได้เข้าไปเฝ้าพระนราสภเรามีจิตเลื่อมใสมีใจ
โสมนัส ได้ถวายผลไม้ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใด
ในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผล
แห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอวฏฐผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อวฏฐผลิยเถราปทาน.

จารผลิยเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะม่วงกะล่อน

[๘๕] เราได้ถวายผลมะม่วงกะล่อนทอง แด่พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณ
เหมือนทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการ
ถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระจารผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ จารผลิยเถราปทาน.

มาตุลุงคผลทายกเถราปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะงั่ว

[๘๖] เราได้เห็นสมเด็จพระโลกนายก ผู้โชติช่วงเหมือนต้นกรรณิการ์ รุ่งเรืองดังพระจันทร์ในวันเพ็ญ และเหมือนต้นไม้ประจำทวีปที่โพลงอยู่ เราเลื่อมใส ได้เอาผลหมากงั่วถวายแด่พระศาสดาผู้เป็นทักขิเณยยบุคคล เป็นวีรบุรุษ ด้วยมือทั้งสองของตน ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมาตุลุงคผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มาตุลุงคผลทายกเถราปทาน.

อัชเชลผลทายกเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกรกฟ้า

[๘๗] ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอชินะ (สิทธัตถะ) ผู้สมบูรณ์ด้วยจรณะ และเป็นมุนีผู้ฉลาดในสมาธิ ประทับอยู่ในป่าหิมพานต์ เราเอามือประคองผลไม้รกฟ้าซึ่งมีขนาดเท่าหม้อ ถือร่มใบไม้แล้วถวายแด่พระศาสดา ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัชเชลผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัชเชลผลทายกเถราปทาน

อโมรผลิยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้พิเศษ

[๙๘] เราได้ถวายผลอโมระแด่พระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณปานดัง
ทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน ใน
กัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวาย
ผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอโมรผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อโมรผลิยเถราปทาน.

ตาลผลิยเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลตาล

[๙๙] พระผู้มีพระภาคผู้สยัมภูพระนามว่าสตรังสี (สิทธัตถะ) ผู้ไม่ทรง
พ่ายแพ้อะไรๆ เสด็จออกจากที่สงัดแล้วออกโคจรบิณฑบาต เราถือ
ผลไม้อยู่ได้เห็นเข้าจึงได้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระนราสภ เรามีจิต
เลื่อมใสมีใจโสมนัส ได้ถวายผลตาล ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระตาลผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ตาลผลิยเถราปทาน.

นาลิเกรผลทายกเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะพร้าว

[๑๐๐] ครั้งนั้น เราเป็นชาวสวนอยู่ในพระนครพันธุมดี ได้พบพระพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสธุลี กำลังเหาะอยู่ในอากาศ เราได้เอาผลมะพร้าว ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด พระพุทธเจ้าผู้มีพระยศใหญ่ ทำ ปีติให้เกิดแก่เรา ทรงนำความสุขมาให้ในปัจจุบัน ประทับยืนอยู่ใน อากาศได้ทรงรับแล้ว เรามีจิตผ่องใส ครั้นถวายผลมะพร้าวแด่ พระพุทธเจ้าแล้ว ได้ประสบปีติอันไพบูลย์และอุดมสุข รัตนะย่อม บังเกิดแก่เราผู้เกิดในภพนั้นๆ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวาย ผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ทิพยจักษุของเราสะอาดหมดจด เราเป็นผู้ฉลาดในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้เป็นผลแห่ง การถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำ เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระนาลิเกรผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ นาลิเกรผลทายกเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ตีณิกิงกณิการปุปผิยเถราปทาน ๖. มาตุลุงคผลทายกเถราปทาน

๒. เอกปัตตทายกเถราปทาน๗. อัชเชลผลทายกเถราปทาน

๓. กาสุมาริกผลทายกเถราปทาน ๘. อโมรผลิยเถราปทาน

๔. อวฏผลิยเถราปทาน๙. ตาลผลิยเถราปทาน

๕. จารผลิยเถราปทาน ๑๐. นาลิเกรผลทายกเถราปทาน

ในวรรคนี้ มีคาถาคำนวณได้ ๑๐๐ คาถาถ้วน

จบ กณิการวรรคที่ ๕๑

ผลทายกวรรคที่ ๕๒
กุรัญชิยผลทายกเถราปทานที่ ๑
ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกอัญชันขาว
[๑๐๑] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เที่ยวอยู่ในป่า ได้พบพระพุทธเจ้า
ผู้ปราศจากกิเลสธุลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เราเลื่อมใสได้เอาผล
อัญชันขาวถวายแด่พระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสุด เป็นเนื้อนาบุญ
เป็นนักปราชญ์ ด้วยมือทั้งสองของตน ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้
เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้นด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระกุรัญชิยผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ กุรัญชิยผลทายกเถราปทาน.
กปิฏฐผลทายกเถราปทานที่ ๒
ว่าด้วยผลแห่งการถวายมะขวิด
[๑๐๒] เราได้ถวายผลมะขวิด แด่พระสัมพุทธเจ้าผู้มีพระฉวีวรรณปานดัง
ทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน ใน
กัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวาย
ผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระกปิฏฐผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ กปิฏฐผลทายกเถราปทาน.

โกสุมพผลิยเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการถวายลูกสะคร้อ

[๑๐๓] ในกาลนั้น เราได้ถวายผลสะคร้อ แด่พระนราสภผู้ประเสริฐกว่า
ทวยเทพ งามเหมือนต้นรกฟ้าขาว กำลังเสด็จดำเนินอยู่ในถนน
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโกสุมพผลิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โกสุมพผลิยเถราปทาน.

เกตกปุปผิยเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกเกด

[๑๐๔] พระพุทธเจ้าผู้อุดมบุรุษประทับนั่งอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำวินตานที เราได้พบ
พระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี เป็นเอกอัครบุคคลมีพระทัยตั้งมั่นดี
ครั้งนั้น เรามีจิตเลื่อมใสมีใจโสมนัส บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ
สุด ด้วยดอกเกด ซึ่งมีกลิ่นหอมเหมือนน้ำผึ้ง ในกัปที่ ๙๒ แต่
กัปนี้เราได้เอาดอกไม้บูชาใด ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้
เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเกตกปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เกตกปุปผิยเถราปทาน.

นาคปุปผิยเถราปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกกากะทิง
[๑๐๕] เราได้เอาดอกกากะทิงบูชาพระสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระฉวีวรรณเปล่ง
ปลั่งดังทองคำ ผู้สมควรรับเครื่องบูชา กำลังเสด็จดำเนินอยู่ใน
ถนนในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้บูชาใด ด้วยการบูชา
นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนาคปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นาคปุปผิยเถราปทาน.
อัชชุนปุปผิยเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกรกฟ้าขาว
[๑๐๖] ครั้งนั้น เราเป็นกินนรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ได้เห็นพระสยัมภู
พุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี มีความเลื่อมใสมีใจโสมนัส เกิดความ
ปราโมทย์ ประนมอัญชลีแล้วถือเอาดอกรกฟ้าขาวมาบูชาพระสยัมภู
ด้วยกรรมที่เราทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละ
ร่างกินนรแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เราได้เป็นจอมเทพเสวย
ราชสมบัติในเทวโลก ๓๖ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิเสวยราช
สมบัติอันใหญ่ ๑๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดย
คณนานับมิได้ พืชอันหว่านในเนื้อนาอันดี คือ พระสยัมภู ได้
สำเร็จผลเป็นอันดีแก่เราแล้ว กุศลของเรามีอยู่ เราบวชเป็น
บรรพชิต ทุกวันนี้ เราควรแก่การบูชาในศาสนาของพระศากยบุตร
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัชชุนปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัชชุนปุปผิยเถราปทาน.

กุฏชปุปผิยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอัญชันเขียว

[๑๐๗] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่ออัจจละ พระพุทธเจ้า
พระนามว่าสุทัสสนะ ประทับอยู่ที่ซอกเขา เราถือดอกไม้ที่เกิดในป่า
หิมพานต์ เหาะขึ้นอากาศ ณ ที่นั้น เราได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ข้ามพ้น
โอฆะ ไม่มีอาสวะ ครั้งนั้นเราถือเอาดอกอัญชันเขียวจบเหนือ
เศียรเกล้าแล้ว บูชาแด่พระสยัมภูพุทธเจ้า ผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้เอาดอกไม้ใดบูชา ด้วยการบูชานั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกุฏชปุปผิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กุฏชปุปผิยเถราปทาน.

โฆสสัญญกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งความเลื่อมใสในเสียงแสดงธรรม

[๑๐๘] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อ เที่ยวอยู่ในไพรวัน อันสงัดเงียบ
ได้พบพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี อันหมู่เทวดาห้อมล้อม
กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงแสดงอมตบท เราได้สดับธรรมอัน
ไพเราะของพระพุทธเจ้าผู้เผ่าพันธุ์ของโลกพระนามว่าสิขี เรายังจิตให้
เลื่อมใสในพระสุรเสียง เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระองค์ท่านผู้ไม่มี

บุคคลเปรียบเสมอเหมือนแล้ว ข้ามพ้นภพที่ข้ามได้ยาก ในกัป
ที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้สัญญาใดในกาลนั้น ด้วยการได้สัญญานั้น
เราไม่รู้จักทุคติเลยในเสียง นี้เป็นผลแห่งสัญญา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระโฆสสัญญกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ โฆสสัญญกเถราปทาน.
สัพพลทายกเถราปทานที่ ๘
ว่าด้วยผลแห่งการถวายผลไม้ต่างๆ
[๑๐๙] ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามชื่อว่าวรุณ เป็นผู้เรียนจบมนต์
ทิ้งบุตร ๑๐ คนเข้าไปกลางป่า สร้างอาศรมอย่างสวยงาม สร้าง
บรรณศาลาจัดไว้เป็นห้องๆ น่ารื่นรมย์ใจ อาศัยอยู่ในป่าใหญ่
พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับ
เครื่องบูชา ทรงพระประสงค์จะช่วยเหลือเรา พระองค์จึงได้เสด็จมา
ยังอาศรมของเรา พระรัศมีได้แผ่กว้างใหญ่ตลอดไพรสณฑ์ ครั้งนั้น
ป่าใหญ่โพลงไปด้วยพุทธานุภาพ เราเห็นปาฏิหาริย์ของพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด ผู้คงที่ ได้เก็บเอาใบไม้มาเย็บเป็นกระทง แล้ว
เอาผลไม้ใส่จนเต็มหาบ เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าแล้วได้ถวาย
พร้อมทั้งหาบ เพื่อทรงอนุเคราะห์เรา พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เราว่า
ท่านจงถือเอาหาบเดินตามหลังเรามา เมื่อสงฆ์บริโภคแล้ว บุญจักมี
แก่ท่าน เราได้หาบเอาผลไม้ไปถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ เรายังจิตให้
เลื่อมใสในพระภิกษุสงฆ์แล้ว ได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิต เป็นผู้ประ
กอบด้วยการฟ้อน การขับ การประโคมอันเป็นทิพย์ เสวยยศใน
สวรรค์ชั้นดุสิตนั้น โดยบุญกรรม เราเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ
เป็นเทวดาหรือมนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ เราไม่มีความบกพร่อง

ในเรื่องโภคทรัพย์เลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เพราะได้ถวาย ผลไม้แด่พระพุทธเจ้า เราจึงได้เป็นใหญ่ตลอดทวีปทั้ง ๔ พร้อมด้วย สมุทร พร้อมทั้งภูเขา ถึงฝูงนกมีเท่าใดที่บินอยู่ในอากาศ นก เหล่านั้นก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ยักษ์ ภูต รากษส กุมภัณฑ์และครุฑ เท่าที่มีอยู่ในไพรสณฑ์ ต่างก็ บำรุงบำเรอเอา ถึงพวกเต่า หมาไน ผึ้งและเหลือบยุง ก็ตกอยู่ ในอำนาจของเรา นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ แม้เหล่าสกุลปักษี มีกำลังมากชื่อสุบรรณก็นับถือเรา นี้ก็เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ถึงพวกนาคที่มีอายุยืน มีฤทธิ์ มียศใหญ่ ก็ตกอยู่ในอำนาจเรา นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี หมาป่า หมาจิ้งจอก ก็ตกอยู่ในอำนาจของเรา นี้เป็นผลแห่งการ ถวายผลไม้ ผู้ที่อยู่ในดาวประกายพฤกษ์และหญ้า กับผู้ที่อยู่ในอากาศ ล้วนนับถือเราทั้งหมด นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ ธรรมที่เห็นได้ ยาก ละเอียด ลึกซึ้ง ซึ่งพระศาสดาทรงประกาศไว้ดีแล้ว เราถูกต้องแล้วอยู่ นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราถูกต้องวิโมกข์ ๘ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส และมีปัญญารักษา ตนอยู่ นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเป็นผู้หนึ่งในจำนวนโอรส ของพระพุทธเจ้าที่ดำรงอยู่ในผล สิ้นโทสะ มียศใหญ่ นี้เป็นผล แห่งการถวายผลไม้ เราถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา อันกุศลมูล ตักเตือน กำหนดรู้อาสวะทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ เราเป็นผู้ หนึ่งในจำนวนพระโอรสของพระพุทธเจ้าที่ได้วิชชา ๓ บรรลุฤทธิ์ มียศใหญ่ สมบูรณ์ด้วยทิพโสต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ ถวายผลไม้ใดกาลนั้น ด้วยการถวายผลไม้นั้น เราไม่รู้จัก ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายผลไม้ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสัพพผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สัพพผลทายกเถราปทาน.

ปทุมธาริยเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกบัว

[๑๑๐] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อโรมสะ ครั้งนั้น
พระพุทธเจ้าพระนามว่าอภิสัมภวะ ประทับอยู่กลางแจ้ง เราออกจาก
ที่อยู่ไป ถือเอาดอกปทุมบูชา เราถือดอกปทุมบูชาอยู่หนึ่งวัน
แล้วจึงได้กลับที่อยู่ ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระปทุมธาริยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปทุมธาริยเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุรัญชิยผลทายกเถราปทาน๖. อัชชุนปุปผิยเถราปทาน
๒. กปิฏฐผลทายกเถราปทาน ๗. กุฏชปุปผิยเถราปทาน
๓. โกสุมพผลิยเถราปทาน ๘. โฆสสัญญกเถราปทาน
๔. เกตกปุปผิยเถราปทาน ๙. สัพพผลทายกเถราปทาน
๕. นาคปุปผิยเถราปทาน๑๐. ปทุมธาริยเถราปทาน

และในวรรคนี้ มีคาถาคำนวณได้ ๘๓ คาถา.

จบ ผลทายกวรรคที่ ๕๒.

ติณทายกวรรคที่ ๕๓

ติณมุฏฐิทายกเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการถวายหญ้าคา ๑ กำ

[๑๑๑] ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีภูเขาลูกหนึ่งชื่อลัมพกะ ที่ภูเขาลัมพกะ
นั้น พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ เสด็จจงกรมอยู่กลางแจ้ง
เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้ออยู่ในอรัญราวป่า ได้พบพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุดกว่าทวยเทพ จึงได้ถวายหญ้ากำหนึ่งแด่พระพุทธเจ้า
เพื่อเป็นที่ประทับนั่ง ครั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใส ถวายบังคม
พระสัมพุทธเจ้าแล้ว บ่ายหน้ากลับทางทิศอุดร เราเดินไปไม่นาน
ก็ถูกราชสีห์ฆ่า เราเป็นผู้ถูกราชสีห์ฆ่าตายในที่นั้นนั่นเอง เราได้ทำ
อาสนกรรม ณ ที่ใกล้พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ไม่มีอาสวะ เรา
ได้ไปยังเทวโลกเหมือนลูกศรที่พ้นจากแล่ง ฉะนั้น ปราสาทใน
เทวโลกนั้น ซึ่งบุญกรรมเนรมิตให้ เป็นของงดงาม มีแล่งธนูตั้งพัน
มีลูกหนังเป็นจำนวนร้อย มีธงประจำปราสาทสีเขียว รัศมีของ
ปราสาทนั้นแผ่ซ่านไป เหมือนพระอาทิตย์อุทัย เราเป็นผู้เพียบพร้อม
ด้วยเหล่านางเทพกัญญา เพียบพร้อมด้วยกามคุณารมณ์ บันเทิงเริง
รมย์อยู่ เราอันกุศลมูลตักเตือนแล้ว จุติจากเทวโลกมาเป็นมนุษย์
เป็นผู้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ เราได้
ถวายหญ้าสำหรับรองนั่ง ด้วยการถวายหญ้านั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการถวายหญ้ากำหนึ่ง เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระติณมุฏฐิทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ติณมุฏฐิทายกเถราปทาน.

เวจจกทายกเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายวัจจกุฎี

[๑๑๒] เราเลื่อมใส ได้ถวายวัจจกุฎีหลังหนึ่ง แด่พระผู้มีพระภาคเชษฐบุรุษของโลก ผู้คงที่ พระนามว่าวิปัสสี ด้วยมือของตน เราได้ยานช้าง ยานม้าและยานทิพย์ เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ ก็เพราะการถวายวัจจกุฎีนั้น ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายวัจจกุฎีใด ด้วยการถวายวัจจกุฎีนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายวัจจกุฎี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเวจจกทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เวจจกทายกเถราปทาน.

สรณคมนิยเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการเข้าถึงพระรัตนตรัย

[๑๑๓] ครั้งนั้น ภิกษุกับเราผู้อาศัยเลี้ยงชีพ ขึ้นเรือไปด้วยกัน เมื่อเรือกำลังจะอัปปาง ภิกษุได้ให้สรณะแก่เรา ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ภิกษุนั้นได้ให้สรณะใดแก่เรา เพราะสรณะนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งสรณคมน์ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสรณคมนิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สรณคมนิยเถราปทาน.

อัพภัญชนทายกเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการถวายยาหยอดตา

[๑๑๔] เราอยู่ใกล้พระราชอุทยาน ในพระนครพันธุมดี ครั้งนั้น เรานุ่งหนังเสือเหลือง ถือคณโฑน้ำ เราได้พบพระสยัมภูพุทธเจ้า ผู้ปราศจากกิเลสธุลี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ มีความเพียรเผากิเลส มีพระหฤทัยแน่วแน่ มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน เป็นนักบวช ผู้สำเร็จความประสงค์ทั้งปวง ข้ามพ้นโอฆะแล้ว ไม่มีอาสวะ ครั้นเราพบแล้วก็เลื่อมใสโสมนัส ได้ถวายยาหยอดตา ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งยาหยอดตา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัพภัญชนทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อัพภัญชนทายกเถราปทาน.

สุปฏทายกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายผ้าเนื้อดี

[๑๑๕] พระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก เสด็จออกจากที่ประทับสำราญในกลางวัน เราได้ถวายผ้าอย่างดีมีเนื้อเบาแล้ว บันเทิงอยู่ในสวรรค์ตลอดกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ เราได้ถวายผ้าใด ด้วยการถวายผ้านั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งผ้าอย่างดี เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุปฏทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สุปฏทายกเถราปทาน.

ทัณฑทายกเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยผลแห่งการถวายไม้เท้า
[๑๑๖] ครั้งนั้น เราเข้าไปยังป่าใหญ่ ตัดเอาไม้ไผ่มาทำเป็นไม้เท้าถวาย
แด่พระสงฆ์ เรากราบไหว้ท่านผู้มีวัตรอันงาม ด้วยจิตเลื่อมใสนั้น
ถวายไม้เท้าแล้วเดินบ่ายหน้าไปทางทิศอุดร ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้
เราได้ถวายไม้เท้าใดในกาลนั้น ด้วยการถวายไม้เท้านั้น เราไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายไม้เท้า เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระทัณฑทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ทัณฑทายกเถราปทาน.
คิริเนลปูชกเถราปทานที่ ๗
ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยดอกอัญชันเขียว
[๑๑๗] เมื่อก่อน เราเป็นพรานเนื้อเที่ยวอยู่ในป่า ได้พบพระพุทธเจ้าผู้
ปราศจากกิเลสธุลี ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส
ในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงยินดี
ในประโยชน์เกื้อกูลของสรรพสัตว์ จึงได้บูชาด้วยดอกอัญชันเขียว
ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ เราได้บูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ใด
ด้วยการบูชานั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระคิริเนลปูชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ คิริเนลปูชกเถราปทาน.

โพธิสัมมัชชกเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการกวาดลานโพธิ์

[๑๑๘] ในกาลก่อน เราเก็บใบโพธิ์ที่ถูกทิ้งไว้ ณ ลานพระเจดีย์เอาไปทิ้ง เสีย เราจึงได้คุณ ๒๐ ประการ ด้วยเดชแห่งกรรมนั้น เมื่อเรายัง ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์ จุติจากเทวโลกแล้วมาสู่มนุษยโลก ก็ เกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ เรามี อวัยวะน้อยใหญ่สมบูรณ์ สูงใหญ่ รูปสวย สะอาดสะอ้าน เต็มเปี่ยม ไม่บกพร่อง เราเกิดในภพใดภพหนึ่ง คือ ในเทวโลกหรือ มนุษยโลก ในภพนั้น เรามีผิวพรรณเหมือนทองคำ เปรียบดัง ทองคำที่นายช่างหลอมแล้ว ผิวของเราอ่อนนุ่ม สนิท สุขุม ละเอียดอ่อนอยู่ตลอดเวลา เพราะใบโพธิ์อันเราทิ้งดีแล้ว ในคติ ไหนๆ ก็ตามที ฝุ่นละอองย่อมไม่ติดในสรีระของเราผู้ที่อยู่ในที่ ประชุม นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์เพราะความร้อนลม แดด หรือเพราะความร้อนของไฟก็ตาม ที่ตัวของเราไม่มีเหงื่อไหล นี้ เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ ในกายของเรา ไม่มีโรคเรื้อน ฝี กราก ตกกระ หูดและหิด เปื่อยเลย นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้ง ใบโพธิ์ คุณแห่งการทิ้งใบโพธิ์อีกข้อหนึ่ง คือ บุคคลเกิดใน ภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่มีโรคในกาย นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยใหญ่ ย่อมไม่มีความบีบคั้น ที่เกิดขึ้นทางใจเลย นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ย่อมไม่มีใครเป็นข้าศึกเลย นี้เป็น วิบากแห่งการทิ้งใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือเขาเกิดในภพน้อย

ภพใหญ่ ย่อมมีโภคทรัพย์ไม่บกพร่องเลย นี้เป็นวิบากแห่งการทิ้ง
ใบโพธิ์ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขาเกิดในภพน้อยภพใหญ่ ย่อม
ไม่มีภัยแต่ไฟ พระราชา โจรและน้ำ คุณอีกข้อหนึ่ง คือ เขา
เกิดในภพน้อยภพใหญ่ทาสหญิงชายและคนเดินตาม ย่อมประพฤติ
ตามจิตของเขา เขาเกิดในมนุษยโลกในปริมาณอายุเท่าใด อายุ
ของเขาย่อมไม่ลดไปจากปริมาณอายุนั้น ย่อมดำรงอยู่ตราบเท่าสิ้น
อายุคนใน คนนอก ตลอดถึงชาวนิคม ชาวรัฐ ล้วนแต่เป็น
ผู้ช่วยเหลือ ใคร่ความเจริญปรารถนาความสุขแก่เขาทั้งนั้น ใน
ทุกๆ ภพ เราเป็นคนมีโภคทรัพย์ มียศ มีศิริ มีญาติ พวกพ้อง
ไม่มีเวร หมดความสะดุ้ง ในกาลทั้งปวง เมื่อเรายังท่องเที่ยวอยู่
ในภพ เทวดา มนุษย์ อสูร คนธรรพ์ ยักษ์และรากษส ล้วน
แต่ป้องกันรักษาเราทุกเมื่อ เราเสวยยศสองอย่างทั้งในเทวโลกและ
มนุษยโลก ในอวสานเราได้บรรลุศิวโมกข์มหานฤพานอันยอดเยี่ยม
บุรุษใดประสพบุญเพราะเจาะจงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือโพธิ
พฤกษ์ของพระศาสดาพระองค์นั้น สำหรับบุรุษเช่นนั้น สิ่งอะไร
เล่าที่เขาจะหาได้ยาก เขาย่อมเป็นผู้ยิ่งใหญ่กว่าคนอื่นๆ ในเพราะ
มรรคผล นิกายเป็นที่มาและคุณ คือ ฌานและ อภิญญา ไม่มี
อาสวะ ปรินิพพาน เมื่อก่อน เรามีใจยินดีเก็บใบโพธิ์เอาไปทิ้ง
จึงเป็นผู้พร้อมเพรียงด้วยองค์ ๒๐ ประการนี้ ทุกทิพาราตรีกาล
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว
ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโพธิสัมมัชชกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โพธิสัมมัชชกเถราปทาน.

อามัณฑผลทายกเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยผลแห่งการถวายแฟง

[๑๑๙] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเป็นนายก
ของโลก ออกจากสมาธิแล้วเสด็จจงกรมอยู่ ครั้งนั้น เราเอา
ผลไม้ใส่หาบหาบมา ได้พบพระพุทธเจ้ามหามุนี ผู้ปราศจากกิเลส
ธุลี กำลังเสด็จจงกรมอยู่ เรามีจิตเลื่อมใสโสมนัส ประนมกรอัญชลี
เหนือเศียรเกล้า ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้วถวายผลแฟง ใน
กัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ถวายผลไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวาย
ผลไม้นั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งผลแฟง เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอามัณฑผลทายกเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อามัณฑผลทายกเถราปทาน.

สุคันธเถราปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการสดุดีพระรัตนตรัย

[๑๒๐] พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพราหมณ์ ทรงพระยศใหญ่ มี
พระนามชื่อว่ากัสสปะ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลายเสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้วในภัททกัปนี้ พระองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยอายุพยัญชนะมีพระ
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ อันรัศมีวาหนึ่งแวดล้อม มีข่าย
รัศมีบังเกิดปรากฏ ก่อให้เกิดความยินดีเหมือนพระจันทร์ ส่องแสง
สว่างเหมือนพระอาทิตย์ ทรงยังหมู่สัตว์ให้เยือกเย็น เหมือนเมฆฝน
เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือนสาคร ปานประหนึ่งว่าแผ่นดินโดยศีล
เปรียบดังภูเขาหิมวันต์โดยสมาธิ เหมือนอย่างอากาศโดยปัญญา
เป็นผู้ไม่เกาะเกี่ยวเหมือนลม ไม่พร่องเหมือนวิหาร แกล้วกล้าใน

บริษัท ทรงประกาศสัจธรรมช่วยมหาชนให้รอดพ้น ครั้งนั้นเรา เป็นเศรษฐีบุตรผู้มียศใหญ่ ในพระนครพาราณสี มีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย เราเที่ยวเดินเล่นไปจนถึงป่ามฤคทายวัน ได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนาถะ กำลังทรงแสดงพระธรรมเทศนาเรื่องหนทางอมตธรรม เราได้เห็นพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นเทพยิ่งกว่าทวยเทพ มีพระดำรัสเกลี้ยงเกลา น่ารัก มีพระสุรเสียงสม่ำเสมอเหมือนนกการะเวก มีพระสำเนียงก้องเหมือนเสียงหงส์และเสียงกลองใหญ่ ยังมหาชนให้ทราบชัดได้ และได้สดับพระสุรเสียงอันไพเราะ จึงได้ละโภคทรัพย์มิใช่น้อย ออกบวชเป็นบรรพชิต เราบวชแล้ว เช่นนี้ ไม่นานก็เป็นพหูสูต เป็นพระธรรมกถึก มีปฏิภาณอันวิจิตร เราเป็นคนองอาจในการพรรณนา ได้พรรณนาพระคุณของพระศาสดาผู้มีพระฉวีวรรณเหมือนทองคำ ในท่ามกลางบริษัทย่อยๆ ว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้ เป็นพระขีณาสพ เป็นผู้ตื่นแล้วไม่มีทุกข์ ทรงตัดความสงสัยได้แล้ว ทรงถึงความสิ้นกรรมทุกอย่าง ทรงพ้นกิเลสแล้วในเพราะธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอุปธิ พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้นั้นเป็นผู้ตื่นแล้ว พระองค์เป็นผู้ประเสริฐยิ่ง ทรงประกาศพรหมจรรย์ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ทรงฝึกพระองค์เองและทรงฝึกผู้อื่น ทรงสงบระงับเองและทรงทำผู้อื่นให้สงบระงับ เป็นผู้ดับกิเลส เป็นนักบวช ทรงยังผู้อื่นให้ดับกิเลส เป็นผู้เบาพระทัยและทรงยังมหาชนให้เบาใจ ทรงมีความเพียร องอาจ กล้าหาญ มีพระปัญญาทรงประกอบด้วยพระกรุณา ทรงมีความชำนาญ เป็นผู้มีชัยชนะ เป็นพระพิชิตมาร ไม่ทรงคนอง ทรงหมดความห่วงใย เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ไม่สั่นสะเทือนเป็นนักปราชญ์ ไม่ทรงหลงใหล ไม่มีใครเทียมทัน เป็นมุนี มีปกติ นำธุระไป ทรงอาจหาญแม้ในพวกครู ดังโคอุสุภราชพระยาคชสาร

(และ) ไกรสรสีหราช เป็นผู้ปราศจากราคะ ปราศจากมลทิน
เป็นดังพรหม กล้ากว่านักปราชญ์ หักเสียซึ่งข้าศึกคือกิเลส หมด
เสี้ยนหนาม ปราศจากความเศร้าโศกไม่มีใครเสมอเสมือน เป็นผู้
ประเสริฐ สะอาดหมดจด เป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นนาถะ
เป็นหมอ เป็นผู้กำจัดลูกศร เป็นนักรบ เป็นผู้เบิกบาน เป็นผู้
หลับและตื่น ไม่หวั่นไหว มีใจเบิกบาน ยิ้มแย้ม ทรงทำการฝึก
อินทรีย์ เป็นผู้นำตนไป เป็นผู้ทำ เป็นผู้นำ เป็นผู้ประกาศ เป็น
ผู้ทำสัตว์ให้ร่าเริง เป็นผู้วิด เป็นผู้ตัก เป็นผู้ฟัง เป็นผู้สรรเสริญ
เป็นผู้ไม่กำเริบ ปราศจากลูกศร ไม่มีทุกข์ ไม่ทรงมีความสงสัย
เป็นผู้หมดตัณหา ปราศจากธุลี เป็นผู้ขุด เป็นผู้ทำลาย เป็นผู้
กล่าว เป็นผู้ทำให้ปรากฏ เป็นผู้ยังสัตว์ให้ข้าม ให้ทำประโยชน์
เป็นผู้ถึงสัมปทา เป็นผู้ยังสัตว์ให้บรรลุ เป็นผู้ไปด้วยกัน เป็นผู้ฆ่า
ทรงยังกิเลสให้เร่าร้อน ให้เหือดแห้ง ดำรงอยู่ในสัจจะ เสมอ
ด้วยผู้เสมอ ไม่มีสหาย เป็นที่อยู่แห่งความเอ็นดู มีมนต์อัศจรรย์
ไม่ทรงลวงให้พิศวง เป็นผู้ทำ เป็นนักบวชองค์ที่ ๗ ทรงข้ามพ้น
ความสงสัยแล้ว ไม่ทรงถือพระองค์ ทรงมีคุณหาประมาณมิได้
ไม่มีใครเปรียบปาน ล่วงคลองแห่งถ้อยคำทุกชนิด ล่วงเวไนย
สัตว์ทุกคน ทรงชนะหมู่มาร ความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐมีพระรัศมีกำหนดด้วยร้อยพระองค์นั้น ย่อมนำอมตมหา
นิพพานมาให้ เพราะฉะนั้น ความเชื่อในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม
และในพระสงฆ์ จึงมีประโยชน์ใหญ่ เราสรรเสริญพระพุทธเจ้าผู้
เป็นสรณะอย่างสูงสุดของโลก ๓ ด้วยคุณมีอาทิเห็นปานดังนี้
แสดงธรรมกถาในท่ามกลางบริษัท จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้
เสวยมหันตสุขในสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากดุสิตแล้วเกิดในมนุษย์
เป็นผู้มีกลิ่นหอม ลมหายใจ กลิ่นปากและกลิ่นตัวของเราก็เช่นนั้น

เหมือนกัน คือ มีกลิ่นหอม และกลิ่นหอมนั้นนั่นแหละฟุ้งไป
เนืองนิตย์ เรามีกลิ่นหอมทุกอย่างกลิ่นปากของเราหอมฟุ้งอยู่ทุกเมื่อ
สรีระของเรางดงาม หอมฟุ้งทุกทิพาราตรีกาล ปานดังดอกปทุม
ดอกอุบลและดอกจำปา ฉะนั้น ทั้งหมดนั้นเป็นผลแห่งการกล่าว
สรรเสริญคุณพระพุทธเจ้า ผลนั้นน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ขอท่านทั้งหลาย
จงตั้งใจสดับคุณของพระพุทธเจ้านั้น ซึ่งเราได้กล่าวแล้ว ครั้นเรา
กล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้า ซึ่งนำประโยชน์และความสุขมา
ให้แล้ว เป็นผู้มีจิตผ่องแผ้วในธรรมทั้งปวง พระสงฆ์เป็นผู้
ประกอบด้วยความเพียร มียศ ถึงความสุข งดงาม รุ่งเรือง
น่ารักน่าชม เป็นผู้กล่าวไม่ดูหมิ่นดูแคลน ไม่มีโทษ และเป็นผู้มี
ปัญญาขวนขวายในธรรมที่เป็นสิ้นกิเลส สำหรับผู้ภักดีต่อพระพุทธ
เจ้าได้นิพพานโดยง่าย เราจักกล่าวถึงเหตุของพวกเรา เชิญท่าน
ทั้งหลายฟังเหตุนั้นตามเรื่อง เราถวายบังคมก็เพราะค้นพบพระยศ
ของพระผู้มีพระภาคที่มีอยู่ เพราะฉะนั้น แม้เราจะเกิดในภพใดๆ
ก็ย่อมเป็นผู้มียศในภพนั้นๆ เราสรรเสริญพระพุทธเจ้า ผู้ทำที่สุด
ทุกข์ และพระธรรมอันสงบระงับ ปัจจัยมิได้ปรุงแต่ง จึงได้เป็นผู้
ถึงความสุข เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงชื่อว่าทรงประทานความ
สุขแก่สัตว์ทั้งหลาย เรากล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าว่า
มีทั้งส่วนพระองค์และที่เป็นประโยชน์แก่คนอื่น จึงเป็นผู้ประกอบ
ด้วยปีติในพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้มีความงดงาม
เมื่อเรากล่าวสรรเสริญพระคุณ ชื่อว่าชมเชยพระผู้นำ ซึ่งทรงชำนะ
มาร ล่วงเสียซึ่งเดียรถีย์ ครอบงำเดียรถีย์โกงเสียได้ เพราะฉะนั้น
เราจึงเป็นคนมีความรุ่งเรือง เมื่อเรากล่าวสรรเสริญพระคุณของ
พระสัมพุทธเจ้า ชื่อว่าพระองค์ให้เป็นที่รักแม้แห่งหมู่ชน เพราะ
ฉะนั้น เราจึงเป็นผู้น่ารัก น่าชม เหมือนพระจันทร์อันมีในสรทกาล

ฉะนั้น เราชมเชยพระสุคตเจ้าด้วยวาจาทุกอย่าง ตามสติสามารถ เพราะฉะนั้น เราจึงมีปฏิภาณวิจิตร เหมือนท่านพระวังคีสะ คนพาลพวกใดเป็นผู้ถึงความสงสัย จึงดูหมิ่นพระมหามุนี เราข่มขี่คนพาลพวกนั้นโดยชอบธรรม เพราะฉะนั้น เราจึงไม่ถูกดูหมิ่น เราได้ช่วยทำกิเลสของสัตว์ทั้งหลายให้หมดไป ด้วยการสรรเสริญพระคุณพระพุทธเจ้า เพราะอำนาจของกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มีใจไม่มีกิเลส เราผู้แสดงพุทธานุสสติ ได้ทำปัญญาเครื่องตรัสรู้ให้เกิดแก่ผู้ฟัง เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้มีปัญญาเห็นแจ้งอรรถอันละเอียด เราจักเป็นผู้สิ้นอาสวะทุกอย่าง จักข้ามพ้นสาครคือสงสารไปได้ และมีความชำนิชำนาญ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ถึงความดับสนิท ในกัปนี้เองเราได้ชมเชยพระชินเจ้าใด ด้วยการชมเชยนั้น เราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสุคันธเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สุคันธเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ติณมุฏฐิทายกเถราปทาน๖. ทัณฑทายกเถราปทาน

๒. เวจจกทายกเถราปทาน๗. คิริเนลปูชกเถราปทาน

๓. สรณคมนิยเถราปทาน ๘. โพธิสัมมัชชกเถราปทาน

๔. อัพภัญชนทายกเถราปทาน ๙. อามัณฑผลทายกเถราปทาน

๕. สุปฏทายกเถราปทาน๑๐. สุคันธเถราปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาทั้งหมดได้ ๑๒๓ คาถา.

จบ ติณทายกวรรคที่ ๕๓.

กัจจายวรรคที่ ๕๔

มหากัจจายนเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหากัจจายนเถระ

[๑๒๑] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ปราศจากตัณหา ทรงชำนะสิ่งที่ใครๆ เอาชนะไม่ได้ เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกัปที่แสนแต่ภัทกัปนี้ พระองค์เป็นผู้แกล้วกล้าสามารถ มีพระอินทรีย์เสมือนใบบัว มีพระพักตร์ปราศจากมลทินคล้ายพระจันทร์ มีพระฉวีวรรณปานดังทองคำ มีพระรัศมีซ่านออกจากพระองค์เหมือนรัศมีพระอาทิตย์ นำตาและใจของสัตว์ลง ประดับด้วยพระลักษณะอันประเสริฐ ล่วงทางแห่งคำพูดทุกอย่าง อันหมู่มนุษย์และอมรเทพสักการะ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้ ทรงนำไปได้อย่างรวดเร็ว มีพระสุรเสียงไพเราะ มีพระสันดานหนาไปด้วยพระกรุณา ทรงแกล้วกล้าในที่ประชุม พระองค์ทรงแสดงธรรมอันไพเราะ ซึ่งประกอบด้วยสัจจะ ๔ ทรงฉุดขึ้นซึ่งหมู่สัตว์ที่จมอยู่ในเปือกตมคือโมหะ ครั้งนั้นเราเป็นดาบส สัญจรไปแต่คนเดียว มีป่าหิมพานต์เป็นที่อยู่อาศัย เมื่อไปสู่มนุษยโลก ทางอากาศก็ได้พบพระพิชิตมาร เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์แล้วสดับพระธรรมเทศนาของพระธีรเจ้า ผู้ทรงพรรณนาคุณอันใหญ่ของพระสาวกอยู่ว่า เราไม่เห็นสาวกองค์อื่นใดในธรรมวินัยนี้ ที่จะเสมอเหมือนกับกัจจายนภิกษุนี้ ผู้ซึ่งประกาศธรรมที่เราแสดงแล้วแต่โดยย่อได้โดยพิสดาร ทำบริษัทและเราให้ยินดี เพราะฉะนั้น กัจจายนภิกษุนี้จึงเลิศกว่าภิกษุผู้เลิศในการกล่าวได้โดยพิสดาร ซึ่งอรรถแห่งภาษิตที่เรากล่าวไว้แต่โดยย่อนั้น ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงจำไว้อย่างนี้เถิด ครั้งนั้น เราได้ฟังพระดำรัสอันรื่นรมย์ใจแล้ว เกิด

ความอัศจรรย์ จึงไปป่าหิมพานต์นำเอากลุ่มดอกไม้มาบูชาพระผู้เป็นที่พึ่งของโลก แล้วปรารถนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระผู้เป็นที่อยู่แห่งสรณะ ทรงทราบอัธยาศัยของเราแล้ว ได้ทรงพยากรณ์ว่า จงดูฤาษีผู้ประเสริฐนี้ ซึ่งเป็นผู้มีผิวพรรณเหมือนทองคำที่ไล่มลทินออกแล้ว มีโลมชาติชูชันและใจโสมนัส ยืนประนมอัญชลีนิ่งไม่ไหวติง ร่าเริง มีนัยน์ตาเต็มดี มีอัธยาศัยน้อมไปในคุณของพระพุทธเจ้า มีธรรมเป็นธง มีหทัยร่าเริง เหมือนกับถูกรดด้วยน้ำอมฤต เขาได้สดับคุณของกัจจายนภิกษุเข้า จึงได้ปรารถนาฐานันดรนั้น ในอนาคตกาล ฤาษีผู้นี้จะได้เป็นธรรมทายาทของพระโคดมมหามุนี เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นพระสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากัจจายนะ เขาจักเป็นพหุสูต มีญาณใหญ่ รู้อธิบายแจ้งชัด เป็นนักปราชญ์ จักถึงฐานันดรนั้น ดังที่เราได้พยากรณ์ไว้แล้ว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้นเราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์ คติอื่นเราไม่รู้ นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเกิดสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ เราไม่เกิดในสกุลที่ต่ำทราม นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา และในภพสุดท้าย เราเกิดเป็นบุตรของติปิติวัจฉพราหมณ์ผู้เป็นปุโรหิตของพระเจ้าจัณฑปัชโชต ในพระนครอุชเชนีอันรื่นรมย์ เราเป็นคนฉลาดเรียนจบไตรเพท ส่วนมารดาของเราชื่อจันทนปทุมา เราชื่อกัจจานะ เป็นผู้มีผิวกายงาม เราอันพระเจ้าแผ่นดินทรงส่งไปเพื่อพิจารณาพระพุทธเจ้า ได้พบพระผู้นำซึ่งเป็นประตูของโมกขบุรีเป็นที่สั่งสมคุณ และได้สดับพระพุทธภาษิตอันปราศจากมลทินเป็นเครื่องชำระล้างเปือกตมคือคติ จึงได้บรรลุอมตธรรมอันสงบระงับ พร้อมกับบุรุษ ๗ คนที่เหลือ เราเป็นผู้อธิบายในพระมติ

อันใหญ่ของพระสุคตเจ้าได้แจ้งชัด และพระศาสดาทรงตั้งไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะ เราเป็นผู้มีความปรารถนาสำเร็จด้วยดีแล้ว เรา
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระมหากัจจายนเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ มหากัจจายนเถราปทาน.
วักกลิเถราปทานที่ ๒
ว่าด้วยบุพจริยาของพระวักกลิเถระ
[๑๒๒] สมเด็จพระผู้นำมีพระนามไม่ทราม มีพระคุณนับไม่ได้พระนามว่า
ปทุมุตระ เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระนามว่า
ปทุมุตระ ก็เพราะมีพระพักตร์เหมือนดอกปทุม มีพระฉวีวรรณ
งาม ไม่มีมลทิน เหมือนดอกปทุม ไม่เปื้อนด้วยโลก เหมือน
ดอกปทุมไม่เปื้อนด้วยน้ำ ฉะนั้น เป็นนักปราชญ์ มีพระอินทรีย์
ดังใบปทุมและน่ารักเหมือนดอกปทุม ทั้งมีพระโอฐ มีกลิ่น
อุดม เหมือนกลิ่นในกลีบของดอกปทุม เพราะฉะนั้น พระองค์
จึงทรงพระนามว่า ปทุมุตระ พระองค์เป็นผู้เจริญกว่าโลก
ไม่ทรงถือพระองค์ เปรียบเสมือนเป็นนัยน์ตาให้คนตาบอด มีพระ
อิริยาบถสงบ เป็นที่ฝังพระคุณ เป็นที่รองรับกรุณาและมติถึงใน
ครั้งไหนๆ พระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้น ก็เป็นผู้อันพรหมอสูรและ
เทวดาบูชา สูงสุดกว่าชนในท่ามกลางหมู่ชนที่เกลื่อนกล่นไปทั้ง
เทวดาและมนุษย์ เมื่อจะยังบริษัททั้งปวงให้ยินดีด้วยพระสำเนียง
อันเสนาะ และด้วยพระธรรมเทศนาอันเพราะพริ้ง จึงได้ชมสาวก
ของพระองค์ว่า ภิกษุอื่นที่พ้นกิเลสด้วยศรัทธา มีมติดี ขวนขวาย
ในการดูเรา เช่นกับวักกลิภิกษุนี้ ไม่มีเลย ครั้งนั้น เราเป็นบุตร
ของพราณ์ในพระนครหงสวดี ได้สดับพระพุทธภาษิตนั้น จึง
ชอบฐานันดรนั้น ครั้งนั้น เราได้นิมนต์พระตถาคตผู้ปราศจาก

มลทินพระองค์นั้น พร้อมด้วยพระสาวก ให้เสวยตลอด ๗ วัน แล้วให้ครองผ้า เราหมอบศีรษะลงแล้วจมลงในสาครคืออนันตคุณของพระศาสดาพระองค์นั้น เต็มเปี่ยมไปด้วยปีติ ได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระมหามุนี ขอให้พระองค์ได้เป็นเช่นกับภิกษุผู้สัทธาธิมุติ ที่พระองค์ตรัสชมเชยว่า เลิศกว่าภิกษุผู้มีศรัทธาในพระศาสนานี้เถิด เมื่อเรากราบทูลดังนี้แล้ว พระมหามุนีผู้มีความเพียรใหญ่ มีพระทรรศนะมิได้มีเครื่องกีดกัน ได้ตรัสพระดำรัสนี้ในท่ามกลางบริษัทว่า จงดูมาณพผู้นี้ ผู้นุ่งผ้าเนื้อเกลี้ยงสีเหลือง มีอวัยวะอันบุญสร้างสมให้คล้ายทองคำ ดูดดื่มตาและใจของหมู่ชนในอนาคตกาล มาณพผู้นี้จักได้เป็นพระสาวกของพระโคดมผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายสัทธาธิมุติ เขาเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตามจักเป็นผู้เว้นจากความเดือดร้อนทั้งปวง รวบรวมโภคทรัพย์ทุกอย่าง มีความสุขท่องเที่ยวไป ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีนามชื่อว่าโคดมทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก มาณพผู้นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าวักกลิ เพราะผลกรรมที่เหลือนั้น และเพราะตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เรามีความสุขในที่ทุกสถาน ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ได้เกิดในสกุลหนึ่งในพระนครสาวัตถี มารดาของเราถูกภัยปีศาจคุกคาม มีใจหวาดกลัว จึงให้เราผู้ละเอียดอ่อนเหมือนเนยข้น นุ่มนิ่มเหมือนใบไม้อ่อนๆ ซึ่งยังนอนหงาย ให้นอนลงแทบบาทมูลของพระผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโลกนาถ หม่อมฉันขอถวายทารกนี้แด่พระองค์ ข้าแต่พระโลกนายก ขอพระองค์จงทรงเป็นที่

พึ่งของเขาด้วยเถิด ครั้งนั้น สมเด็จพระมุนีผู้เป็นที่พึ่งของหมู่สัตว์ผู้หวาดกลัว พระองค์ได้ทรงรับเราด้วยฝ่าพระหัตถ์อันอ่อนนุ่ม มีตาข่ายอันท่านกำหนดด้วยจักร จำเดิมแต่นั้นมา เราก็เป็นผู้ถูกรักษาโดยพระพุทธเจ้า จึงเป็นผู้พ้นจากความป่วยไข้ทุกอย่าง อยู่โดยสุขสำราญ เราเว้นจากพระสุคตเสียเพียงครู่เดียวก็กระสัน พออายุได้ ๗ ขวบ เราก็ออกบวชเป็นบรรพชิต เราเป็นผู้ไม่อิ่มด้วยการดูพระรูปอันประเสริฐ เกิดพระบารมีทุกอย่าง มีดวงตาสีเขียวล้วน เกลื่อนกล่นไปด้วยวรรณสันฐานอันงดงาม ครั้งนั้น พระพิชิตมารทรงทราบว่า เรายินดีในพระพุทธรูป จึงได้ตรัสสอนเราว่า อย่าเลยวักกลิ ประโยชน์อะไรในรูปที่น่าเกลียดซึ่งชนพาลชอบเล่า ก็บัณฑิตใดเห็นสัทธรรม บัณฑิตนั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ไม่เห็นสัทธรรมถึงจะเห็นเราก็ชื่อว่าไม่เห็น กายมีโทษไม่สิ้นสุด เปรียบเสมอด้วยต้นไม้มีพิษ เป็นที่อยู่ของโรคทุกอย่าง ล้วนเป็นที่ประชุมของทุกข์ เพราะฉะนั้น ท่านจงเบื่อหน่ายในรูป พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลาย จักถึงที่สุดแห่งสรรพกิเลสได้โดยง่าย เราอันสมเด็จพระโลกนายกผู้แสวงหาประโยชน์พระองค์นั้น ทรงพร่ำสอนอย่างนี้ ได้ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ เพ่งดูอยู่ที่ซอกเขา พระพิชิตมารผู้มหามุนีประทับยืนอยู่ที่เชิงเขา เมื่อจะทรงปลอบโยนเรา ได้ตรัสเรียกว่า วักกลิ เราได้ฟังพระดำรัสนั้นเข้าก็เบิกบาน ครั้งนั้น เราวิ่งลงไปที่เงื้อมเขาสูงหลายร้อยชั่วบุรุษ แต่ถึงแผ่นดินได้โดยสะดวกทีเดียว ด้วยพุทธานุภาพ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมเทศนา คือ ความเกิดขึ้น และความเสื่อมไปแห่งขันธ์ทั้งหลายอีก เรารู้ธรรมนั้นทั่วถึงแล้ว จึงได้บรรลุอรหัต ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปรีชาใหญ่ ทรงทำที่สุดแห่งจรณะ ทรงประกาศในท่ามกลางมหาบุรุษว่า เราเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย

สัทธาธิมุติ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เราได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วย
กรรมนั้นเราไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา เราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระวักกลิเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ วักกลิเถราปทาน.
มหากัปปินเถราปทานที่ ๓
ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหากัปปินเถระ
[๑๒๓] พระพิชิตมารผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง พระนามว่าปทุมุตระ ปรากฏใน
อัษฎากาศ เหมือนพระอาทิตย์ปรากฏในอากาศในสรทกาล ฉะนั้น
พระองค์ยังดอกบัว คือเวไนยสัตว์ให้บานด้วยพระรัศมีคือพระดำรัส
สมเด็จพระโลกนายก ทรงยังเปือกตม คือกิเลสให้แห้งไปด้วย
พระรัศมี คือพระปรีชา ทรงกำจัดยศของพวกเดียรถีย์เสียด้วย
พระญาณปานดังเพชร เหมือนพระอาทิตย์กำจัดความมืด ฉะนั้น
สมเด็จพระทิพากรเจ้าทรงส่องแสงสว่างจ้าทั้งกลางคืน และกลางวัน
ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณ เหมือนสาครเป็นบ่อเกิด
แห่งรัตนะ ทรงยังเมฆ คือ ธรรม ให้ตกลงเพื่อหมู่สัตว์ เหมือน
เมฆยังฝนให้ตก ฉะนั้น ครั้งนั้น เราเป็นผู้พิพากษาอยู่ในพระนคร
หงสวดี ได้เข้าไปฟังธรรมของพระพุทธเจ้าผู้มีพระนามว่าปทุมุตระ
ซึ่งกำลังประกาศคุณของพระสาวกผู้มีสติ ผู้กล่าวสอนภิกษุทั้งหลาย
อยู่ ทรงยังใจของเราให้ยินดี เราได้ฟังแล้วเกิดปีติโสมนัส นิมนต์
พระตถาคตพร้อมด้วยศิษย์ ให้เสวยและฉันแล้ว ปรารถนาฐานันดร
นั้น ครั้งนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีส่วนเสมอด้วยหงส์ มี
พระสุรเสียงเหมือนหงส์และมโหรทึก ได้ตรัสว่า จงดูมหาอำมาตย์
ผู้นี้ ผู้แกล้วกล้าในการตัดสินหมอบอยู่แทบเท้าของเรา มีประกาย

ดุจลอยขึ้นและมีใจสูงด้วยปีติ มีวรรณะเหมือนแสงแห่งแก้วมุกดา งดงาม นัยน์ตาและหน้าผ่องใส มีบริวารเป็นอันมาก ทำราชการ มียศใหญ่ มหาอำมาตย์นี้เขาปรารถนาตำแหน่งภิกษุ ผู้ให้โอวาทแก่ภิกษุ เพราะพลอยยินดีด้วย ด้วยการบริจาคบิณฑบาตนี้ และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เขาจักไม่เข้าถึงทุคติเลยตลอดแสนกัป จักเสวยความเป็นผู้มีโชคดีในหมู่ทวยเทพ และจักเสวยความเป็นใหญ่ในหมู่มนุษย์ จักบรรลุถึงนิพพานด้วยผลกรรมส่วนที่เหลือ ในแสนกัปแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก มหาอำมาตย์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดา พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่ากัปปินะ ต่อแต่นั้น เราก็ได้ทำสักการะด้วยดี ในพระศาสนาของพระชินสีห์ ละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต เราครองราชย์ในเทวดาและมนุษย์โดยเป็นส่วนๆ แล้วเกิดในสกุลช่างหูก ที่ตำบลบ้านใกล้พระนครพาราณสี เรากับภรรยามีบริวารแสนคน ได้อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ได้ถวายโภชนาหารตลอดไตรมาส แล้วให้ครองไตรจีวร เราทั้งหมดจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เข้าถึงสวรรค์ชั้นไตรทส เราทั้งหมดจุติจากสวรรค์นั้นแล้ว กลับมาเป็นมนุษย์อีก พวกเราเกิดในกุกกุฏบุรี ข้างป่าหิมพานต์ เราได้เป็นโอรสผู้มียศใหญ่ พระนามว่ากัปปินะ พวกที่เหลือเกิดในสกุลอำมาตย์ เป็นบริวารของเรา เราเป็นผู้ถึงความสุขอันเกิดแต่ความเป็นมหาราชา ได้สำเร็จสิ่งที่ต้องประสงค์ทุกประการ ได้สดับข่าวสารอุบัติของพระพุทธเจ้าที่พวกพ่อค้าบอกดังนี้ว่า พระพุทธเจ้าผู้เอกอัครบุคคลไม่มีใครเสมอเสมือน เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก พระองค์ทรงประกาศพระสัทธรรมอันเป็นธรรมไม่ตาย เป็นอุดมสุข และสาวกของพระองค์เป็นผู้หมั่นขยัน พ้นทุกข์ ไม่มีอาสวกิเลส ครั้น

เราได้สดับคำของพ่อค้าเหล่านั้นแล้ว ได้ทำการสักการะพวกพ่อค้า สละราชสมบัติ พร้อมด้วยอำมาตย์ เป็นพุทธมามกะ พากันออกเดินทาง ได้พบแม่น้ำมหาจันทานที มีน้ำเต็มเปี่ยมเสมอขอบฝั่ง ทั้งไม่มีท่าน้ำ ไม่มีแพ ข้ามได้ยาก มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว เราระลึกถึงพระพุทธคุณแล้วก็ข้ามแม่น้ำไปได้โดยสวัสดี ถ้าพระพุทธองค์ทรงข้ามกระแสน้ำ คือ ภพไปได้ ถึงที่สุดแห่งโลก ทรงรู้แจ้งชัดไซร้ ด้วยสัจจวาจานี้ก็ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ ถ้ามรรคเป็นเครื่องให้สัตว์ถึงความสงบได้ เป็นเครื่องให้โมกขธรรม เป็นธรรมสงบระงับ นำความสุขมาให้ได้ไซร้ ด้วยสัจจวาจานี้ ก็ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ ถ้าพระสงฆ์เป็นผู้ข้ามพ้นทางกันดารไปได้ เป็นเนื้อนาบุญอันเยี่ยมไซร้ ด้วยสัจจาวาจานี้ ก็ขอให้การไปของเราจงสำเร็จ พร้อมกับที่เราได้ทำสัจจะอันประเสริฐดังนี้ น้ำได้ไหลหลีกออกไปจากหนทาง ลำดับนั้น เราได้ข้ามไปขึ้นฝั่งแม่น้ำอันน่ารื่นรมย์ใจได้โดยสะดวก ได้พบพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่เหมือนพระอาทิตย์ที่กำลังอุทัย ดังภูเขาทองที่ลุกโพลงเหมือนไม้ประทีปที่ถูกไฟไหม้โชติช่วง ผู้อันสาวกแวดล้อม เปรียบดังพระจันทร์ที่ประกอบด้วยดวงดาว ยังเทวดาและมนุษย์ให้เพลิดเพลิน ปานท้าววาสวะผู้ยังฝนคือรัตนะให้ตกลง เราพร้อมด้วยอำมาตย์ถวายบังคมแล้ว เฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบอัธยาศัยของเรา ได้แสดงพระธรรมเทศนา เราฟังธรรมอันปราศจากมลทินแล้ว ได้กราบทูลพระพิชิตมารว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ขอได้โปรดให้พวกข้าพระองค์ได้บรรพชาเถิด พวกข้าพระองค์เป็นผู้ลงสู่ภพแล้ว พระมหามุนีผู้สูงสุดตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว ท่านทั้งหลายจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์เถิด พร้อมกันกับพระพุทธดำรัส

เราทุกคนล้วนทรงเพศเป็นภิกษุ เราทั้งหลายอุปสมบทแล้ว เป็น
ภิกษุผู้โสดาบันในพระศาสนา ต่อแต่นั้น พระผู้นำชั้นพิเศษได้
เสด็จเข้าพระเชตวันมหาวิหารแล้วทรงสั่งสอน เราอันพระพิชิตมาร
ทรงสั่งสอนแล้ว ได้บรรลุอรหัต ลำดับนั้น เราได้สั่งสอนภิกษุ
พันรูป แม้พวกเขาทำตามคำสอนของเรา ก็เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณข้อนั้น จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ณ ท่ามกลางมหาชนว่าภิกษุกัปปินะเลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย
ผู้ให้โอวาทแก่ภิกษุ กรรมที่ได้ทำไว้ในแสนกัป ได้แสดงผลให้เรา
ในครั้งนี้ เราพ้นจากกิเลส ดุจลูกศรที่พ้นจากแล่ง เราได้เผากิเลส
ของเราแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำ
เสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมหากัปปินเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.

จบ มหากัปปินเถราปทาน.

ทัพพมัลลปุตตเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระทัพพมัลลปุตตเถระ

[๑๒๔] พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้แจ้งโลกทั้งหมดเป็นมุนี
มีพระจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระองค์ทรง
ตรัสสอน ทำสัตว์ให้รู้ชัด ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามวัฏสงสาร ทรง
ฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้
ข้ามพ้นไปได้ พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ทรงประกอบด้วยพระกรุณา
ทรงแสวงหาประโยชน์แก่สรรพสัตว์ ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าทุกคนให้
ดำรงอยู่ในเบญจศีล เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงหมดความอากูล
ว่างจากพวกเดียร์ถีย์ และวิจิตรด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนิ
ชำนาญ พระมหามุนีพระองค์นั้นสูง ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงาม

คล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น อายุขัยของสัตว์แสนปี พระชินสีห์พระองค์นั้น ดำรงพระชนม์อยู่ โดยกาลประมาณเท่านั้น ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้น วัฏสงสารไปได้ ครั้งนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีมียศใหญ่ในพระนคร หงสวดี เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้ส่องโลกให้สว่างไปทั่ว แล้วได้สดับ พระธรรมเทศนา เราได้ฟังพระดำรัสของพระองค์ผู้แต่งตั้งเสนาสนะ ให้ภิกษุทั้งหลาย ก็ชอบใจ จึงทำอธิการแด่พระองค์ผู้แสวงหาคุณ อันใหญ่พร้อมทั้งพระสงฆ์แล้ว หมอบลงแทบพระบาทด้วยเศียรเกล้า แล้วปรารถนาฐานันดรนั้นแท้จริง ในครั้งนั้น พระมหาวีรเจ้าพระองค์ นั้น ได้ทรงพยากรณ์กรรมของเราไว้ว่า เศรษฐีบุตรนี้ ได้นิมนต์ พระโลกนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้ฉันตลอด ๗ วัน เขาจักมีอินทรีย์ ดังใบบัว มีจะงอยบ่าเหมือนของราชสีห์ มีผิวพรรณดุจทองคำ หมอบอยู่แทบเท้าของเราปรารถนาตำแหน่งอันสูงสุด ในกัปที่แสน แต่กัปนี้พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้า โอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เศรษฐีบุตรนี้จักได้เป็นสาวก ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ปรากฏโดยชื่อว่าทัพพะ เป็นภิกษุ ผู้เลิศฝ่ายเสนาสนปัญญาปกะเหมือนปรารถนา ด้วยกรรมที่ทำไว้ดี แล้ว และด้วยการตั้งเจตน์จำนงค์ไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไป สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง เป็นพระเจ้าประเทศราช อันไพบูลย์โดยคณานับมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงมีความสุข ในที่ทุกสถาน

ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระนายกพระนามว่าวิปัสสีผู้มีพระเนตร งาม ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว เราเป็นผู้มีจิต ขัดเคือง ได้พูดตู่สาวกของพระพุทธเจ้าผู้คงที่พระองค์นั้น ผู้สิ้นอาสวะ

ทั้งปวงแล้ว ทั้งๆ ที่รู้อยู่ว่าท่านเป็นผู้บริสุทธิ์ และเราจับสลากแล้ว ถวายข้าวสุกที่หุงด้วยน้ำนม แก่พระเถระทั้งหลายผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ผู้เป็นสาวกของพระผู้แกล้วกล้ากว่านรชนพระองค์นั้นแหละ ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของพรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ พระนามว่ากัสสป ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์ทรงยังศาสนธรรมให้รุ่งโรจน์ ข่มขี่เดียรถีย์ผู้หลอกลวงเสีย ทรงแนะนำเวไนยสัตว์แล้ว เสด็จปรินิพพานพร้อมทั้งพระสาวก ครั้นเมื่อพระโลกนาถพร้อมทั้งพระสาวกปรินิพพานแล้ว ครั้นเมื่อพระศาสนธรรม กำลังจะสิ้นศูนย์อันตรธาน ทวยเทพและมนุษย์พากันสลดใจ สยายผม มีหน้าเศร้า คร่ำครวญว่า ดวงตาคือธรรมจักดับแล้ว เราจักไม่ได้เห็นท่านที่มีวัตรดีงามทั้งหลาย เราจักไม่ได้ฟังพระสัทธรรม น่าสังเวช เราเป็นคนมีบุญน้อย ครั้งนั้น พื้นปฐพีทั้งหมดนี้ ทั้งใหญ่ทั้งหนา ได้ไหวสะเทือน สาครสมุทรพูดได้ แม่น้ำร้องอย่างน่าสงสาร อมนุษย์ตีกลองดังทั่วทั้งสี่ทิศ อสนีบาตอันน่ากลัวตกลงไปรอบๆ อุกกาบาตตกจากท้องฟ้า ดาวหางปรากฏเกลียวแห่งเปลวไฟมีควันพวยพุ่ง หมู่มฤคร้องครวญครางอย่างน่าสงสาร ครั้งนั้น เราทั้งหลายเป็นภิกษุรวม ๗ รูปด้วยกัน ได้เห็นความอุบาทว์อันร้ายแรง แสดงเหตุว่าพระศาสนาจะสิ้นสูญ จึงเกิดความสังเวช คิดกันว่า เว้นพระศาสนาเสีย ไม่ควรที่เราจะมีชีวิตอยู่ เราทั้งหลายจึงเข้าไปสู่ป่าใหญ่แล้วจะบำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระชินสีห์เจ้า ครั้งนั้น เราทั้งหลายได้พบภูเขาหินในป่าสูงลิ่ว เราไต่มันขึ้นทางพะอง แล้วผลักพะองให้ตกลงเสีย ครั้งนั้น พระเถระได้ตักเตือนเราว่า การอุบัติแห่งพระพุทธเจ้าหาได้ยาก อีกประการหนึ่ง ความเชื่อที่บุคคลได้ไว้ ก็หาได้ยาก และพระศาสนายังเหลืออีกเล็กน้อย ผู้ที่ปล่อยเวลาให้ผ่านไปเสีย จะต้องตกลงไปในสาคร คือความทุกข์อันไม่มีที่สิ้นสุด เพราะฉะนั้น

พวกเราควรกระทำความเพียร ตลอดเวลาที่พระศาสนายังดำรงอยู่
เถิด ดังนี้ ครั้งนั้น พระเถระนั้นเป็นพระอรหันต์ พระอนุเถระ
ได้เป็นพระอนาคามี พวกเราที่เหลือจากนี้ เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์
ประกอบความเพียร จึงได้ไปยังเทวโลก องค์ที่ข้ามสงสารไปได้
ปรินิพพานแล้ว อีกองค์หนึ่งเกิดในชั้นสุทธาวาส เราทั้งหลาย
คือ ตัวเรา ๑ พระปุกกุสาติ ๑ พระสภิยะ ๑ พระพาหิยะ ๑
พระกุมารกัสสป ๑ เกิดในที่นั้นๆ อันพระโคดมบรมศาสดา ทรง
อนุเคราะห์ จึงหลุดพ้นไปจากเครื่องจองจำ คือสงสารวัฏได้ เรา
เกิดในพวกมัลลกษัตริย์ ในพระนครกุสินารา เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์
นั่นแล มารดาได้ถึงแก่กรรม เขาช่วยกันยกขึ้นสู่เชิงตะกอน
ลำดับนั้น เราตกลงมา ตกลงไปในกองไม้ ฉะนั้นจึงปรากฏ
นามว่าทัพพะ ด้วยผลแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ เรามีอายุได้
๗ ขวบ ก็หลุดพ้นจากกิเลสด้วยผลที่ถวายข้าวสุกผสมน้ำนม เรา
จึงประกอบด้วยองค์ ๕ ด้วยบาปเพราะกล่าวตู่พระขีณาสพ เราจึง
ถูกคนโจทมากมาย บัดนี้เราล่วงบุญและบาปได้ทั้งสองอย่างแล้ว
ได้บรรลุสันติชั้นสูง เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ เราแต่งตั้งเสนาสนะให้
ท่านผู้มีวัตรอันดีงามทั้งหลายยินดี พระพิชิตมารทรงพอพระทัยใน
คุณข้อนั้น จึงได้ทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระทัพพมัลลปุตตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ ทัพพมัลลปุตตเถราปทาน.
กุมารกัสสปเถราปทานที่ ๕
ว่าด้วยบุพจริยาของพระกุมารกัสสปเถระ
[๑๒๕] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระผู้มีพระภาคผู้นายก ทรงเกื้อกูลแก่
สัตว์โลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีพระนามว่าปทุมุตระ ได้เสด็จ

อุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์มีชื่อเสียงโด่งดัง รู้จบไตรเพท เที่ยวไปในที่พักสำราญกลางวัน ได้พบพระผู้มีพระภาคผู้นายกของโลก กำลังทรงประกาศสัจจะ ๔ ทรงยังมนุษย์พร้อมด้วยทวยเทพให้ตรัสรู้ กำลังทรงสรรเสริญพระสาวกของพระองค์ผู้กล่าวธรรมกถาวิจิตรอยู่ในหมู่มหาชน ครั้งนั้น เราชอบใจ จึงได้นิมนต์พระตถาคต แล้วประดับประดามณฑปให้สว่างไสวด้วยรัตนะนานาชนิด ด้วยผ้าอันย้อมด้วยสีต่างๆ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉันในมณฑปนั้น เรานิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกให้เสวยและฉันโภชนะมีรสอันเลิศต่างๆ ถึง ๗ วัน แล้วเอาดอกไม้ที่สวยงามต่างๆ ชนิด บูชาแล้วหมอบลงแทบบาทมูลปรารถนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระมุนีผู้ประเสริฐมีความเอ็นดู เป็นที่อาศัยอยู่แห่งกรุณา ได้ตรัสว่า จงดูพราหมณ์นี้ ผู้มีปากและตาเหมือนดอกปทุม มากด้วยความปรีดาปราโมทย์ มีกายและใจสูงเพราะโสมนัส นำความร่าเริงมา จักษุกว้างใหญ่ มีความอาลัยในศาสนาของเรา เขาปรารถนาฐานันดรนั้น คือ การกล่าวธรรมกถาอันวิจิตรในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ผู้นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามว่ากุมารกัสสป เพราะอำนาจดอกไม้และผ้าอันวิจิตรกับรัตนะ เขาจักถึงความเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้กล่าวธรรมกถาอันวิจิตร เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ เหมือนตัวละครหมุนเวียนอยู่กลางเวทีเต้นรำ ฉะนั้น เราเป็นบุตรของเนื้อ

ชื่อสาขะ หยั่งลงในครรภ์แห่งแม่เนื้อ ครั้งนั้น เมื่อเราอยู่ในท้อง
มารดาของเรา ถึงเวรที่จะต้องถูกฆ่า มารดาของเราถูกเนื้อสาขะ
ทอดทิ้ง จึงยึดเอาเนื้อนิโครธเป็นที่พึ่ง มารดาของเราอันพระยาเนื้อ
นิโครธ ช่วยให้พ้นจากความตาย สละเนื้อสาขะแล้ว ตักเตือน
เราผู้เป็นบุตรของตัวในครั้งนั้นอย่างนี้ว่า ควรคบหาแต่เนื้อนิโครธ
เท่านั้น ไม่ควรเข้าไปคบหาเนื้อสาขะ ตายในสำนักเนื้อนิโครธ
ประเสริฐกว่า มีชีวิตอยู่ในสำนักเนื้อสาขะจะประเสริฐอะไร.
เรามารดาของเราและเนื้อนอกจากนี้ อันเนื้อนิโครธ ผู้เป็น
นายฝูงนั้นพร่ำสอน อาศัยโอวาทของเนื้อนิโครธนั้น จึง
ได้ไปยังที่อยู่อาศัย คือ สวรรค์ชั้นดุสิตอันรื่นรมย์
ประหนึ่งว่าไปยังเรือนของตัวที่ทิ้งจากไป ฉะนั้น.
เมื่อพระศาสนาของพระกัสสปธีรเจ้า กำลังถึงความสิ้นสูญอันตรธาน
เราได้ขึ้นภูเขาอันล้วนด้วยหิน บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระ
พิชิตมาร ก็บัดนี้ เราเกิดในสกุลเศรษฐีในพระนครราชคฤห์
มารดาของเรามีครรภ์ ออกบวชเป็นภิกษุณี พวกภิกษุณีรู้ว่ามารดา
ของเรามีครรภ์ จึงนำไปหาพระเทวทัต พระเทวทัตนั้นกล่าวว่าจง
นาสนะภิกษุผู้ลามกนี้เสีย ถึงในบัดนี้มารดาบังเกิดเกล้าของเรา เป็นผู้
อันพระพิชิตมารจอมมุนีทรงอนุเคราะห์ไว้ จึงได้ถึงความสุขใน
สำนักของภิกษุณี พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าโกศล ได้ทรงทราบเรื่อง
นั้นจึงทรงเลี้ยงดูเราไว้ด้วยเครื่องบริหารแห่งกุมาร และตัวเรามีชื่อว่า
กัสสป เพราะอาศัยท่านพระกัสสปเถระ เราจึงถูกเรียกว่ากุมาร
กัสสป เพราะได้สดับพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า
กายเช่นเดียวกับจอมปลวก จิตของเราจึงพ้นจากอาสวะกิเลส ไม่
ถือมั่นด้วยอุปาทานโดยประการทั้งปวง เราได้รับตำแหน่งเอตทัคคะ

ก็เพราะทรมานพระเจ้าปายาสิ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระกุมารกัสสปเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ กุมารกัสสปเถราปทาน.
จบ ภาณวารที่ ๒๕
พาหิยเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยบุพจริยาของพระพาหิยเถระ
[๑๒๖] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระผู้มีพระภาคผู้นายกมีพระรัศมีใหญ่
เลิศกว่าไตรโลก มีพระนามชื่อว่าปทุมุตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
เมื่อพระมุนี ตรัสสรรเสริญคุณของภิกษุผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลันอยู่ เรา
ได้ฟังแล้วก็ชอบใจ จึงได้ทำสักการะแด่พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหา
คุณอันใหญ่ ถวายทานแด่พระมหามุนีพร้อมด้วยพระสาวกตลอด
๗ วัน ถวายบังคมพระสัมพุทธเจ้าแล้ว ปรารถนาฐานันดรในกาล
นั้น ลำดับนั้น พระสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์เราว่า จงดูพราหมณ์
ที่หมอบอยู่แทบเท้าของเรานี้ ผู้สมบูรณ์ด้วยโสมนัส มีผิวพรรณ
เหมือนเด็กอายุ ๑๖ ปี มีร่างกายอันบุญกรรมสร้างสรรให้คล้าย
ทองคำ ผุดผ่อง ผิวบาง ริมฝีปากแดง เหมือนผลตำลึงสุก มี
ฟันขาวคมเรียบเสมอ มากด้วยกำลังคือคุณ มีกายและใจสูงเพราะ
โสมนัส เป็นบ่อเกิดแห่งกระแสน้ำ คือคุณ มีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส
ด้วยปีติ เขาปรารถนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้ตรัสรู้ได้โดยเร็วพลัน
พระมหาวีรเจ้าพระนามว่าโคดมจักเสด็จอุบัติขึ้นในอนาคตกาล เขา
จักเป็นธรรมทายาทของพระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้น เป็นโอรสอัน
ธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าพาหิยะ
ก็ครั้งนั้น เราเป็นผู้ยินดี หมั่นกระทำสักการะพระมหามุนีเจ้า

ตราบเท่าสิ้นชีวิต จุติแล้วได้ไปสวรรค์ ดุจไปที่อยู่ของตน ฉะนั้น
เราจะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ย่อมเป็นผู้ถึงความสุข เพราะกรรมนั้น
ชักนำไป เราจึงได้ท่องเที่ยวไปเสวยราชสมบัติ เมื่อพระศาสนาของ
พระกัสสปธีรเจ้าเสื่อมไปแล้ว เราได้ขึ้นสู่ภูเขาอันล้วนแล้วด้วยหิน
บำเพ็ญเพียรตามคำสอนของพระชินสีห์ เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ มี
ปัญญา ทำกิจพระศาสนาของพระชินสีห์ เรา ๕ คนด้วยกัน จุติจาก
อัตตภาพนั้นแล้วไปสู่เทวโลก เราเกิดเป็นบุรุษชื่อพาหิยะ ในภารุ
กัจฉนคร อันเป็นเมืองอุดม ภายหลังได้แล่นเรือไปยังสมุทรสาคร
ซึ่งมีความสำเร็จเพียงเล็กน้อย ไปได้ ๒-๓ วัน เรือก็อัปปาง
ครั้งนั้น เราตกลงไปยังมหาสมุทร อันเป็นที่อยู่แห่งมังกรร้ายกาจ
น่าหวาดเสียว ครั้งนั้น เราพยายามว่ายข้ามทะเลใหญ่ไปถึงท่าสุป
ปารกะ มีคนรู้จักน้อย เรานุ่งผ้าครองเข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต ครั้งนั้น
หมู่ชนเป็นผู้ยินดีกล่าวว่านี้พระอรหันต์ท่านมาที่นี่ พวกเราสักการะ
พระอรหันต์ด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอนและเภสัชแล้วจักถึงความสุข
ครั้งนั้น เราได้ปัจจัยอันเขาสักการะบูชา ด้วยปัจจัยเหล่านั้น เกิด
ความดำริโดยไม่แยบคายขึ้นว่า เราเป็นพระอรหันต์ ทีนั้น บุรพเทวดา
รู้วาระจิตของเรา จึงตักเตือนว่า ท่านหารู้ช่องทางแห่งอุบายไม่
ที่ไหนจะเป็นพระอรหันต์เล่า ครั้งนั้น เราอันเทวดานั้นตักเตือน
แล้วสลดใจ จึงสอบถามเทวดานั้นว่า พระอรหันต์ผู้ประเสริฐกว่า
นรชนในโลกนี้ คือใคร อยู่ที่ไหน
เทวดานั้นบอกว่า
พระพิชิตมารผู้มีพระปัญญามาก ประเสริฐ มีปัญญาเสมือน
แผ่นดิน ประทับอยู่ที่นครสาวัตถีแคว้นโกศล พระองค์
เป็นโอรสของพระเจ้าศากยะ เป็นพระอรหันต์ไม่มีอาสวะ
ทรงแสดงธรรมเพื่อบรรลุอรหัตฯ เราได้สดับคำของเทวดา

นั้นแล้ว อิ่มใจเหมือนคนกำพร้าได้ขุมทรัพย์ ถึงความ
อัศจรรย์ เบิกบานใจที่จะได้พบพระอรหันต์อันอุดม เห็น
งาม พึงใจ มีอารมณ์ ไม่มีที่สุด ครั้งนั้น เราออกจากที่
นั้นไป ด้วยตั้งใจว่า เมื่อเราชนะกิเลสได้ ก็จะได้เห็น
พระพักตร์อันปราศจากมลทิน ของพระศาสดาทุกทิพาราตรี
กาล เราไปถึงแคว้นอันน่ารื่นรมย์นั้นแล้ว ได้ถาม
พวกพราหมณ์ว่า พระศาสดาผู้ยังโลกให้ยินดี ประทับอยู่
ที่ไหน ครั้งนั้น พราหมณ์ทั้งหลายตอบว่า พระศาสดา
อันนรชนและทวยเทพถวายวันทนาเสด็จเข้าไปสู่บุรีเพื่อทรง
แสวงหาพระกระยาหารแล้ว พระองค์ก็คงเสด็จกลับมา
ท่านขวนขวายที่จะเข้าเฝ้าพระมุนีเจ้า ก็จงรีบเข้าไปถวาย
บังคมพระองค์ผู้เป็นเอกอัครบุคคลนั้นเถิด
ลำดับนั้น เรารีบไปยังเมืองสาวัตถีบุรีอันอุดม ได้พบพระองค์ผู้ไม่
กำหนัดในอาหาร ไม่ทรงมุ่งด้วยความโลภ ทรงยังอมตธรรมให้
โชติช่วง อยู่ ณ พระนครนี้ ประหนึ่งว่าเป็นที่อยู่ของศิริ พระ
พักตร์โชติช่วงเหมือนรัศมีพระอาทิตย์ ทรงถือบาตรกำลังเสด็จโคจร
บิณฑบาตอยู่ ครั้นพบพระองค์แล้ว เราจึงได้หมอบลงแล้ว
กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดม ขอพระองค์โปรดเป็นที่พึ่งของข้า
พระองค์ผู้เสียหายไปในทางที่น่าเกลียดด้วยเถิด พระมุนีผู้สูงสุด
ได้ตรัสว่า เรากำลังเที่ยวบิณฑบาต เพื่อประโยชน์แก่การยังสัตว์
ให้ข้ามพ้น เวลานี้ไม่ใช่เวลาที่จะแสดงธรรมแก่ท่าน ครั้งนั้น เรา
ปรารถนาได้ธรรมนัก จึงได้ทูลอ้อนวอนพระพุทธเจ้าบ่อยๆ พระองค์
ได้ตรัสพระธรรมเทศนาสุญญตบทอันลึกซึ้งแก่เรา เราได้สดับธรรม
ของพระองค์แล้ว โอ เราเป็นผู้อันพระศาสดาทรงอนุเคราะห์ เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

พระพาหิยทารุจิริยเถระผู้ล้มลงที่กองหยากเยื่อ เพราะแม่โคภูตผีมอง
ไม่เห็นตัวขวิดเอา ได้กล่าวพยากรณ์ด้วยประการดังกล่าวฉะนี้
พระเถระผู้มีปรีชามาก เป็นนักปราชญ์ ครั้นกล่าวบุรพจริตของตน
แล้ว ท่านปรินิพพาน ณ พระนครสาวัตถี เมืองอุดมสมบูรณ์
สมเด็จพระฤาษีผู้สูงสุดเสด็จออกจากพระนคร ทอดพระเนตรเห็น
ท่านพระพาหิยะผู้นุ่งผ้าคากรองนั้น ผู้เป็นนักปราชญ์ มีความเร่าร้อน
อันลอยเสียแล้ว ล้มลงที่ภูมิภาค ดุจเสาค้นธงถูกลมล้มลง ฉะนั้น
หมดอายุ กิเลสแห้ง ทำกิจพระศาสนาของพระชินสีห์เสร็จแล้ว
ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสเรียกพระสาวกทั้งหลาย ผู้ยินดีในพระ
ศาสนามาสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงช่วยกันจับร่างของเพื่อนสพรหมจารี
แล้วเผาเสีย จงสร้างสถูปบูชา เขาเป็นคนมีปรีชามาก นิพพานแล้ว
สาวกผู้ทำตามคำของเราผู้นี้ เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ตรัสรู้ได้เร็ว
พลัน คาถาแม้ตั้งพัน ถ้าประกอบด้วยบทที่แสดงความฉิบหายมิใช่
ประโยชน์ไซร้ คาถาบทเดียวที่บุคคลฟังแล้วสงบระงับได้ ก็
ประเสริฐกว่า น้ำ ดิน ไฟ และ ลม ไม่ตั้งอยู่ในนิพพานใด
ในนิพพานนั้น บุญกุศลส่องไปไม่ถึง พระอาทิตย์ส่องแสงไม่ถึง
พระจันทร์ก็ส่องแสงไม่ถึง ความมืดก็ไม่มี อนึ่ง เมื่อใด พราหมณ์
ผู้ชื่อว่ามุนีเพราะความเป็นผู้นิ่ง รู้จริงด้วยตนเองแล้ว เมื่อนั้นเขา
ย่อมพ้นจากรูป อรูป สุขและทุกข์ พระโลกนาถผู้เป็นมุนี เป็นที่
นับถือของโลกทั้งสาม ได้ภาษิตไว้ด้วยประการดังกล่าวฉะนี้แล.
ทราบว่า ท่านพระพาหิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.
จบ พาหิยเถราปทาน.
มหาโกฏฐิตเถราปทานที่ ๗
ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหาโกฏฐิตเถระ
[๑๒๗] ในกัปนับจากภัทรกัปนี้ไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า
ปทุมุตระ ผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นมุนีจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ทรงยังสรรพสัตว์ให้
ข้ามวัฏสงสาร ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยให้
ประชุมชนข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์
ประกอบด้วยพระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยัง
เดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้
พระศาสนา จึงไม่มีความอากูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วย
พระอรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนิชำนาญ พระมหามุนีพระองค์นั้น
สูงประมาณ ๕๘ ศอก พระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี
พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณ
เท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้
ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ผู้เรียนจบไตรเพท ชาวพระนครหงสวดี
ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เลิศกว่าโลกทั้งปวง แล้วสดับพระธรรม
เทศนา ครั้งนั้น พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรงตั้งสาวกผู้แตกฉานใน
ปฏิสัมภิทา ฉลาดในอรรถ ธรรม นิรุตติ และปฏิภาณ ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ เราได้ฟังดังนั้นแล้วก็ชอบใจ จึงได้นิมนต์พระชินวรเจ้า
พร้อมด้วยพระสาวกให้เสวยและฉันถึง ๗ วัน ในกาลนั้น เรายัง
พระพุทธเจ้าผู้เปรียบด้วยสาคร พร้อมทั้งพระสาวก ให้ครองผ้าแล้ว
หมอบลงแทบเท้าบาทมูล ปรารถนาฐานันดรนั้น ลำดับนั้น พระ
พุทธเจ้าผู้เลิศกว่าโลกได้ตรัสว่า จงดูพราหมณ์ผู้สูงสุดที่หมอบอยู่
แทบเท้าผู้นี้ มีรัศมีเหมือนกลีบดอกบัว พราหมณ์นี้ปรารถนา
ตำแหน่งแห่งภิกษุผู้แตกฉาน ซึ่งเป็นตำแหน่งประเสริฐสุด เพราะ
การบริจาคทานด้วยศรัทธานั้น และเพราะการสดับพระธรรมเทศนา
พราหมณ์นี้จักเป็นผู้ถึงสุขในทุกภพ เที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่
จักได้สมมโนรถเช่นนี้ ในกัปนับแต่นี้ขึ้นไปแสนหนึ่ง พระศาสดามี
พระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จ

อุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดา พระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า โกฏฐิตะ เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว เป็นผู้เบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระชินสีห์เจ้าตราบเท่าสิ้นชีวิตในครั้งนั้น เพราะเราเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา เพราะผลกรรมนั้นและเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เราได้เสวยราชสมบัติ ในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไป เราจึงเป็นผู้ถึงความสุขในทุกภพ เราท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือในเทวดาและมนุษย์ คติอื่นเราไม่รู้จัก นี้เป็นผลแห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดี เราเกิดแต่ในสองสกุล คือสกุลกษัตริย์ และสกุลพราหมณ์ หาเกิดในสกุลอันต่ำทรามไม่นี้ เป็นผลแห่งกรรมที่สั่งสมไว้ดี เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเป็นบุตรของพราหมณ์ เกิดในสกุลที่มีทรัพย์สมบัติมาก ในพระนครสาวัตถี มารดาของเราชื่อจันทวดี บิดาชื่ออัสสลายนะ ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำบิดาเรา เพื่อความบริสุทธิ์ทุกอย่างเราเลื่อมใสในพระสุคตเจ้า ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต พระโมคคัลลานะ เป็นอาจารย์ พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ เราตัดทิฏฐิพร้อมด้วยมูลรากเสียได้ในเมื่อกำลังปลงผม และเมื่อกำลังนุ่งผ้ากาสาวะ ก็ได้บรรลุอรหัต เรามีปรีชาแตกฉานในอรรถ ธรรม นิรุตติและปฏิภาณ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคผู้เลิศกว่าโลก จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราอันท่านพระอุปติสสะไต่ถามในปฏิสัมภิทาก็แก้ได้ไม่ขัดข้อง ฉะนั้น เราจึงเป็นผู้เลิศในพระพุทธศาสนา เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมหาโกฏฐิตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ พระมหาโกฏฐิตเถราปทาน.

อุรุเวลกัสสปเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุรุเวลกัสสปเถระ

[๑๒๘] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้รู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์มีจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร ฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ประกอบด้วยพระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงไม่มีความอากูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่มีความชำนิชำนาญ พระมหามุนีพระองค์นั้น สูงประมาณ ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณเท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ ครั้งนั้นเราเป็นพราหมณ์ชาวเมืองหงสวดี อันชนสมมติว่าเป็นคนประเสริฐ ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ส่องโลก แล้วสดับพระธรรมเทศนา ครั้งนั้นเราได้ฟังพระผู้มีพระภาคทรงตั้งสาวกของพระองค์ ในตำแหน่งเอตทัคคะ ในที่ประชุมใหญ่ ก็ชอบใจจึงนิมนต์พระมหาชินเจ้ากับบริวารเป็นอันมาก แล้วได้ถวายทานพร้อมกันกับพราหมณ์อีก ๑,๐๐๐ คน ครั้นแล้วเราได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคผู้นายก ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เป็นผู้ร่าเริง ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าด้วยความเชื่อในพระองค์และด้วยอธิการคุณ ขอให้ข้าพระองค์ผู้เกิดในภพนั้นๆ มีบริษัทมากเถิด ครั้งนั้น พระศาสดาผู้มีพระสุรเสียงเหมือนคชสารคำรณ มีพระสำเนียงเหมือนนกการเวก ได้ตรัสกะ

บริษัทว่า จงดูพราหมณ์ผู้นี้ ผู้มีวรรณเหมือนทองคำ แขนใหญ่ ปาก และตาเหมือนดอกบัว มีกายและใจสูงเพราะปีติ ร่าเริง มีความเชื่อในคุณของเรา เขาปรารถนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้มีเสียงเหมือนราชสีห์ในอนาคตกาล เขาจักได้ตำแหน่งนี้สมดังมโนรถปรารถนา ในกัปนับแต่นี้ขึ้นไปหนึ่งแสน พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์นี้จักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากัสสป พระอัครนายกของโลก พระนามว่าผุสสะ ผู้เป็นพระศาสดาอย่างยอดเยี่ยม หาตัวเปรียบมิได้ ไม่มีใครจะเสมอเหมือน ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปที่ ๙๒ แต่ภัทรกัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าผุสสะพระองค์นั้นแล ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง สางรกชัฏใหญ่ ทรงยังฝนคืออมตธรรมให้ตกลง ให้มนุษย์และทวยเทพอิ่มหนำ ครั้งนั้น เราสามคนพี่น้องเป็นราชมหาอำมาตย์ในพระนครพาราณสี ล้วนแต่เป็นที่ไว้วางพระทัยของพระมหากษัตริย์ รูปร่างองอาจแกล้วกล้าสมบูรณ์ด้วยกำลังไม่พ่ายแพ้ใครเลยในสงคราม ครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินผู้มีเมืองชายแดนก่อการกำเริบ ได้ตรัสสั่งเราว่า ท่านทั้งหลายจงไปชนบทชายแดน พวกท่านจงยังกำลังของแผ่นดินให้เรียบร้อย ทำแว่นแคว้นของเราให้เกษม แล้วกลับมาเถิด ลำดับนั้นเราได้กราบทูลว่า ถ้าพระองค์จะพึงพระราชทานพระนายกเจ้าเพื่อให้ข้าพระองค์ทั้งหลายอุปัฏฐากไซร้ ข้าพระองค์ทั้งหลายก็จักทำกิจของพระองค์ให้สำเร็จ ลำดับนั้น เราผู้ได้รับพระราชทานพรสมเด็จพระภูมิบาลส่งไปทำชนบทชายแดน ให้วางอาวุธแล้วกลับมายังพระนครนั้น เราทูลขอการอุปัฏฐากพระศาสดาแด่พระราชา ได้พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกผู้ประเสริฐกว่ามุนีแล้ว ได้บูชา

พระองค์ตราบเท่าสิ้นชีวิต เราทั้งหลายเป็นผู้มีศีลประกอบด้วย
กรุณา มีใจประกอบด้วยภาวนา ได้ถวายผ้ามีค่ามากรสอันประณีต
เสนาสนะอันน่ารื่นรมย์ และเภสัชที่เป็นประโยชน์ที่ตนให้เกิดขึ้น
โดยชอบธรรมแก่พระมุนีพร้อมทั้งพระสงฆ์ อุปัฏฐากพระองค์ด้วย
จิตเมตตาตลอดกาล ครั้นพระศาสดาผู้เลิศพระองค์นั้นเสด็จนิพพาน
แล้ว เราได้ทำการบูชาตามกำลัง เราทุกคนจุติจากอัตภาพนั้น
แล้ว ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสวยมหันตสุขในดาวดึงส์นั้น
นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา เมื่อเรากำลังท่องเที่ยวอยู่ในภพเป็นเหมือน
นายช่างดอกไม้ ได้ดอกไม้แล้วแสดงชนิดแห่งดอกไม้แปลกๆ
มากมาย ฉะนั้น ได้เกิดเป็นพระเจ้าวิเทหราช เพราะถ้อย
คำของคุณอเจลก เราจึงมีอัธยาศัยอันมิจฉาทิฏฐิกำจัดแล้วขึ้นสู่ทาง
นรก ไม่เอื้อเฟื้อโอวาทของธิดาเราผู้ชื่อว่ารุจา เมื่อถูกพรหมนารทะ
สั่งสอนเสียมากมาย จึงละความเห็นที่ชั่วช้าเสียได้ บำเพ็ญกุศล
กรรมบถ ๑๐ ให้บริบูรณ์โดยพิเศษ ละทิ้งร่างกายแล้วได้ไปสวรรค์
เหมือนไปที่อยู่ของตัว ฉะนั้น เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเป็นบุตรของ
พราหมณ์ เกิดในสกุลที่สมบูรณ์ในพระนครพาราณสี เรากลัวต่อ
ความตาย ความเจ็บไข้และความแก่ชราจึงเข้าป่าใหญ่ แสวงหาหน
ทางนิพพาน ได้บวชในสำนักของชฎิล ครั้งนั้น น้องชายทั้งสอง
ของเรา ก็ได้บวชพร้อมกับเรา เราได้สร้างอาศรมอาศัยอยู่ที่ตำบล
อุรุเวลา เรามีนามตามโคตรว่ากัสสป แต่เพราะอาศัยอยู่ที่ตำบลอุรุ
เวลา เราจึงมีนามบัญญัติว่า อุรุเวลกัสสป เพราะน้องชายของเรา
อาศัยอยู่ที่ชายแม่น้ำ เขาจึงได้นามว่านทีกัสสป เพราะน้องชาย
ของเรา อีกคนหนึ่ง อาศัยอยู่ที่ตำบลคยา เขาจึงถูกประกาศนามว่า
คยากัสสป น้องชายคนเล็กมีศิษย์ ๒๐๐ คน น้องชายกลางมี ๓๐๐
คน เรามี ๕๐๐ ถ้วน ศิษย์ทุกคนล้วนแต่ประพฤติตามเรา ครั้งนั้น
พระพุทธเจ้าผู้เลิศในโลกเป็นสารถีฝึกนรชนได้เสด็จมาหาเรา ทรงทำ

ปาฏิหาริย์ต่างๆ แก่เราแล้วทรงแนะนำ เรากับบริวารพันหนึ่งได้
อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุ ได้บรรลุอรหัตพร้อมกับภิกษุเหล่านั้นทุก
องค์ ภิกษุเหล่านั้นและภิกษุพวกอื่นเป็นอันมาก แวดล้อมเราเป็น
ยศบริวาร และเราก็สามารถที่จะสั่งสอนได้ เพราะฉะนั้นพระผู้มี
พระภาคผู้สูงสุด จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะความเป็นผู้มี
บริษัทมาก โอ สักการะที่ได้ทำไว้ในพระพุทธเจ้าได้ก่อให้เกิดสิ่งที่
มีผลต่อเราแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้
ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอุรุเวลกัสสปเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุรุเวลกัสสปเถราปทาน.

ราธเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระราธเถระ

[๑๒๘] ในกัปนับจากภัทรกัปนี้ไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า
ปทุมุตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวงเป็นนักปราชญ์ มีจักษุได้เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัดได้ ยัง
สรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน
ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้
อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณาแสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์
ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้
พระศาสนาจึงไม่มีความอากูลว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระ
อรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนิชำนาญ พระมหามุนี พระองค์นั้นสูง
ประมาณ ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระ
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี
พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณเท่า

นั้น ได้ยังประชุมชนเป็นอันมากให้ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ชาวพระนครหงสวดี ผู้เรียนจบไตรเพท ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ผู้ประเสริฐกว่านรชน ทรงมีความเพียรใหญ่ ทรงแกล้วกล้าในบริษัท กำลังทรงแต่งตั้งภิกษุผู้มีปฏิภาณไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ แล้วได้ฟังพระธรรมเทศนา ครั้งนั้น เราทำสักการะในพระโลกนายกพร้อมทั้งพระสงฆ์ แล้วหมอบศีรษะลงแทบพระบาทปรารถนาฐานันดรนั้น ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระรัศมีซ่านออกจากพระองค์ ดุจลิ่มทองสิงคี ได้ตรัสกะเราด้วยพระสุรเสียงอันเป็นที่ตั้งแห่งความยินดี มีปรกตินำไปซึ่งมลทินคือกิเลสว่า ท่านจงเป็นผู้มีความสุขมีอายุยืนเถิด ปณิธานความปรารถนาของท่านจงสำเร็จเถิด สักการะที่ท่านทำในเรากับพระสงฆ์ ก็จงมีผลไพบูลย์ยิ่งเถิด ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดมซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก พราหมณ์นี้ จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้นเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าราธะ พระนายกจักทรงแต่งตั้งท่านว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ เราได้สดับพุทธพยากรณ์นั้นแล้วก็เป็นผู้เบิกบาน มีจิตประกอบด้วยเมตตาบำรุงพระพิชิตมารในกาลนั้นตลอดชีวิต เพราะเราเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา ด้วยกรรมที่เราได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้เสวยราชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และเป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยคณนานับมิได้ เพราะกรรมนั้นนำไปเราจึงเป็นผู้ถึงความสุขในทุกภพ เมื่อถึงภพสุดท้ายเราเกิดในสกุลที่ยากจนขาดเครื่องนุ่งห่มและอาหาร ในพระนครราชคฤห์อันอุดม ได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่ท่านพระสารีบุตรผู้คงที่ ในเวลาเราแก่เฒ่าเราอาศัยวัดอยู่ ใครๆ ไม่ยอมบวชให้เราผู้ชราหมดกำลังเรี่ยวแรง เพราะฉะนั้นครั้งนั้น เราผู้

เป็นคนยากเข็ญจึงเป็นผู้ปราศจากผิวพรรณ เศร้าโศก พระมหามุนีผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณาทอดพระเนตรเห็นเข้าจึงตรัสถามเราว่าลูกไฉนจึงเศร้าโศก จงบอกถึงโรคที่เกิดในจิตของเจ้า เราได้กราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรข้าพระองค์ไม่ได้บวชในศาสนาของพระองค์ ซึ่งพระองค์ตรัสดีแล้ว เพราะเหตุนั้น ข้าพระองค์จึงมีความเศร้าโศก ข้าแต่พระนายก ขอพระองค์จงเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์ด้วยเถิด ครั้งนั้น พระมหามุนีผู้สูงสุดได้รับสั่งให้เรียกภิกษุมาประชุมพร้อมแล้วตรัสถามว่า ผู้ที่นึกถึงอธิการของพราหมณ์นี้ได้มีอยู่ จงบอกมาเวลานั้น พระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าพระองค์นึกถึงอธิการของเขาได้อยู่ พราหมณ์ผู้นี้ได้ถวายภิกษาทัพพีหนึ่งแก่ข้าพระองค์ผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาต พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดีละๆ สารีบุตร เธอเป็นคนกตัญญู เธอจงยังพราหมณ์นี้ให้บวช พราหมณ์นี้จักเป็นผู้ควรบูชา ลำดับนั้นเราได้การบรรพชาและอุปสมบทด้วยกรรมวาจา โดยเวลาไม่นานเลย เราก็ได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งอาสวะเพราะเราเป็นผู้เพลิดเพลิน สดับพระพุทธดำรัสโดยเคารพ ฉะนั้น พระพิชิตมารจึงทรงแต่งตั้งเราว่า เป็นผู้เลิศกว่าทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระราธเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ราธเถราปทาน.

โมฆราชเถราปทานที่ ๑๐
ว่าด้วยบุพจริยาของพระโมฆราชเถระ
[๑๓๐] ในกัปนับจากภัทรกัปนี้ไปแสนหนึ่ง พระพิชิตมารพระนามว่า ปทุมุตระ ผู้ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวง เป็นนักปราชญ์ มีจักษุ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นผู้ตรัสสอน ทรงแสดงให้สัตว์รู้ชัด ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร ทรงฉลาดในเทศนา เป็นผู้เบิกบาน ทรงช่วยประชุมชนให้ข้ามพ้นไปเสียเป็นอันมาก พระองค์เป็นผู้อนุเคราะห์ ประกอบด้วยพระกรุณา แสวงหาประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ยังเดียรถีย์ที่มาเฝ้าให้ดำรงอยู่ในเบญจศีลได้ทุกคน เมื่อเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจึงไม่มีความอากูล ว่างสูญจากเดียรถีย์ วิจิตรด้วยพระอรหันต์ผู้คงที่ มีความชำนิชำนาญ พระมหามุนีพระองค์นั้นสูงประมาณ ๕๘ ศอก มีพระฉวีวรรณงามคล้ายทองคำอันล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ครั้งนั้น อายุของสัตว์แสนปี พระชินสีห์พระองค์นั้น เมื่อดำรงพระชนม์อยู่โดยกาลประมาณเท่านั้น ได้ทรงยังประชุมชนเป็นอันมาก ให้ข้ามพ้นวัฏสงสารไปได้ ครั้งนั้น เราเป็นผู้ประกอบในหนทางแห่งการงานของบุคคลอื่น ในสกุลหนึ่ง ในพระนครหงสวดี ทรัพย์สินอะไรๆ ของเราไม่มี เราอาศัยอยู่ที่พื้นซึ่งเขาทำไว้ที่หอฉัน เราได้ก่อไฟที่พื้นหอฉันนั้น พื้นศิลาจึงดำไปเพราะไฟลน ครั้งนั้น พระโลกนาถผู้ประกาศสัจจะ ๔ ได้ตรัสสรรเสริญพระสาวกผู้ทรงจีวรเศร้าหมองในที่ประชุมชน เราชอบใจในคุณของท่าน จึงได้ปฏิบัติพระตถาคตปรารถนาฐานันดรอันสูงสุด คือ ความเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพระนามว่า ปทุมุตระ ได้ตรัสกะพระสาวกทั้งหลายว่า จงดูบุรุษนี้ผู้มีผ้าห่มน่าเกลียด ผอมเกร็ง มีหน้าผ่องใสเพราะปีติประกอบด้วยทรัพย์ คือศรัทธา มีกายและใจสูง เพราะปีติ ร่าเริง ไม่หวั่นไหว หนาแน่น

ไปด้วยธรรมที่เป็นสาระ บุรุษนี้ชอบใจในคุณของภิกษุผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง ปรารถนาฐานันดรนั้นอย่างจริงใจ เราได้ฟังพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ก็เบิกบาน ถวายบังคมพระพิชิตมารด้วยเศียรเกล้า ทำแต่กรรมที่ดีงามในศาสนาของพระชินเจ้าตราบเท่าสิ้นชีวิต เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะกรรมคือการเอาไฟลนพื้นที่หอฉัน เราจึงถูกเวทนาเบียดเบียน ไหม้แล้วในนรกพันปี ด้วยเศษกรรมที่ยังเหลือนั้น เราเป็นมนุษย์เกิดในสกุล จึงเป็นผู้มีรอยเป็นเครื่องหมายถึง ๕๐๐ ชาติโดยลำดับ เพราะอำนาจกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยโรคเรื้อน เสวยมหันตทุกข์ถึง ๕๐๐ ชาติเหมือนกัน ในภัทรกัปนี้ เรามีจิตเลื่อมใสเลี้ยงดูพระอุปริฏฐะผู้มียศให้อิ่มหนำด้วยบิณฑบาต เพราะเศษกรรมที่ยังเหลือนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อถึงภพสุดท้าย ได้บังเกิดในสกุลกษัตริย์ เมื่อพระชนกล่วงไปแล้ว ก็ได้เป็นพระมหาราชา เราถูกโรคเรื้อนครอบงำ กลางคืนไม่ได้รับความสุขเพราะสุขที่เกิดจากความเป็นพระเจ้าแผ่นดินหาประโยชน์มิได้ ฉะนั้น เราจึงชื่อว่า โมฆราช เราเห็นโทษของร่างกาย จึงได้บวชเป็นบรรพชิต มอบตัวเป็นศิษย์ของพราหมณ์พาวรีผู้ประเสริฐ เราเข้าไปเฝ้าพระผู้นำนรชนพร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ได้ทูลถามปัญหาอันละเอียดลึกซึ้งว่า โลกนี้ โลกหน้า พรหมโลกกับทั้งเทวโลก ข้าพระองค์ไม่ทราบความเห็นของพระองค์ ผู้ทรงพระนามว่าโคดม ผู้มียศ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้มีปัญหามาถึงพระองค์ผู้ทรงเห็นล่วงสามัญชน ข้าพระองค์จะพิจารณาเห็นโลกอย่างไร มัจจุราชจึงจะไม่เห็น พระพุทธเจ้าผู้ทรงรักษาโรคทุกอย่างให้หายได้ ได้ตรัสกะเราว่า ดูกรโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติทุกเมื่อพิจารณาเห็นโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นว่าตัวตน

เสีย บุคคลพึงข้ามพ้นมัจจุราชไปได้ด้วยอุบายเช่นนี้ ท่านพิจารณา
เห็นโลกอย่างนี้ มัจจุราชจึงจะไม่เห็น เราเป็นผู้ไม่มีผมและหนวด
นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ เป็นภิกษุ พร้อมกับเวลาจบพระคาถา เราเป็น
ผู้ถูกโรคเบียดเบียน ถูกเขาว่ากล่าวว่า วิหารอย่าเสียหายเสียเลย
จึงไม่ได้อยู่ในวิหารของสงฆ์ เรานำเอาผ้ามาจากกองหยากเยื่อ ป่าช้า
และหนทาง แล้วทำผ้าสังฆาฏิด้วยผ้าเหล่านี้ ทรงจีวรที่เศร้าหมอง
พระผู้นำชั้นพิเศษผู้เป็นนายแพทย์ใหญ่ ทรงพอพระทัยในคุณข้อนั้น
ของเรา จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่
ทรงจีวรเศร้าหมอง เราสิ้นบุญและบาป หายโรคทุกอย่าง ไม่มี
อาสวะ ดับสนิท เหมือนเปลวไฟที่หมดเชื้อ เราเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโมฆราชเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โมฆราชเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มหากัจจายนเถราปทาน๖. พหิยเถราปทาน

๒. วักกลิเถราปทาน ๗. มหาโกฏฐิตเถราปทาน

๓. มหากัปปินเถราปทาน๘. อุรุเวลกัสสปเถราปทาน

๔. ทัพพมัลลปุตตเถราปทาน๙. ราธเถราปทาน

๕. กุมารกัสสปเถราปทาน๑๐. โมฆราชเถราปทาน

ในวรรคนี้ บัณฑิตประมวลคาถาได้ ๓๖๒ คาถา.

จบ กัจจายนวรรคที่ ๕๔.

ภัททิยวรรคที่ ๕๕

ลกุณฏกภัททิยเถราปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกุณฏกภัททิยเถระ

[๑๓๑] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ครั้งนั้น เราเป็นบุตรเศรษฐีมีทรัพย์มาก ในพระนครหงสวดี เที่ยวเดินพักผ่อนอยู่ได้ไปถึงสังฆาราม คราวนั้น พระผู้นำผู้ส่องโลกให้โชติช่วงพระองค์นั้น ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ได้ตรัสสรรเสริญพระสาวกผู้ประเสริฐกว่าภิกษุทั้งหลายที่มีเสียงไพเราะ เราได้สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วก็ชอบใจ จึงได้ทำสักการะแก่พระองค์ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระศาสดาแล้ว ปรารถนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นผู้นำชั้นพิเศษ ได้ตรัสพยากรณ์ในท่ามกลางพระสงฆ์ว่า ในอนาคตกาล ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมดังมโนรถความปรารถนา ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เศรษฐีบุตรผู้นี้ จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต เป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าภัททิยะ เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในกัปที่ ๙๒ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าผุสสะเป็นผู้นำยากที่จะหาผู้เสมอ ยากที่จะข่มขี่ได้ สูงสุดกว่าโลกทั้งปวงได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว และพระพุทธองค์ทรงสมบูรณ์ด้วยจรณะ เป็นผู้ประเสริฐเที่ยงตรง ทรงมีความเพียรเผากิเลส ทรงแสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ ทรงเปลื้องสัตว์เป็นอันมากจาก

กิเลสเครื่องจองจำ เราเกิดเป็นนกดุเหว่าขาวในพระอารามอันน่าเพลิด
เพลินเจริญใจ ของพระผุสสสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น เราอยู่
ที่ต้นมะม่วงใกล้พระคันธกุฎี ครั้งนั้น เราเห็นพระพิชิตมารผู้สูงสุด
เป็นพระทักขิไฌยบุคคล เสด็จพระราชดำเนินไปบิณฑบาต จึงทำ
จิตให้เลื่อมใส แล้วร้องด้วยเสียงอันไพเราะ ครั้งนั้น เราบินไป
สวนหลวงคาบผลมะม่วงที่สุกดีมีเปลือกเหมือนทองคำมาแล้วน้อม
เข้าไปถวายแด่พระสัมพุทธเจ้า เวลานั้น พระพิชิตมารผู้ประกอบ
ด้วยพระกรุณา ทรงทราบวารจิตของเรา จึงทรงรับบาตรจากมือของ
ภิกษุผู้อุปัฏฐาก เรามีจิตร่าเริงถวายผลมะม่วงแด่พระมหามุนี เราใส่
บาตรแล้วก็ประนมปีกร้องด้วยเสียงอันไพเราะ น่ายินดี เสนาะน่า
ฟัง เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า แล้วไปนอนหลับ ครั้งนั้น นกเหยี่ยว
ผู้มีใจชั่วช้าได้โฉบเอาเรา ผู้มีจิตเบิกบาน มีอัธยาศัยไปสู่ความรัก
ต่อพระพุทธเจ้าไปฆ่าเสีย เราจุติจากอัตภาพนั้นไปเสวยมหันตสุขใน
สวรรค์ชั้นดุสิต แล้วมาสู่กำเนิดมนุษย์เพราะกรรมนั้นพาไป ใน
ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้มีพระนามตามพระโคตรว่ากัสสป เป็นเผ่า
พันธุ์พรหมมีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้วพระองค์ทรงยังพระศาสนาให้โชติช่วงครอบงำเดียรถีย์ผู้หลอก
ลวงทรงแนะนำเวไนยสัตว์พระองค์พร้อมทั้งพระสาวกปรินิพพานแล้ว
เมื่อพระพุทธองค์ผู้เลิศในโลกปรินิพพานแล้ว ประชุมชนเป็นอันมาก
ที่เลื่อมใส จักทำพระสถูปของพระศาสดา เพื่อต้องการจะบูชาพระ
พุทธเจ้า เขาปรึกษากันอย่างนี้ว่า จักช่วยกันทำพระสถูปของ
พระศาสดาผู้แสวงหาพระคุณอันใหญ่ ให้สูงเจ็ดโยชน์ ประดับ
ด้วยแก้ว ๗ ประการ ครั้งนั้น เราเป็นจอมทัพของพระเจ้าแผ่นดิน
แคว้นกาสีพระนามว่ากิกี ได้พูดลดประมาณที่พระเจดีย์ของพระพุทธ
เจ้า ผู้ไม่มีประมาณเสีย ครั้งนั้น ชนเหล่านั้นได้ช่วยกันทำเจดีย์
ของศาสดา ผู้มีพระปัญญากว่านรชน สูงโยชน์เดียว ประดับด้วย

รัตนะนานาชนิด ตามถ้อยคำของเรา เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และ
เพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลเศรษฐีอันมั่งคั่ง
สมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ในพระนครสาวัตถีอันประเสริฐ เราได้
เห็นพระสุคตเจ้าในเวลาเสด็จเข้าพระนครก็อัศจรรย์ใจ จึงบรรพชา
ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัต เพราะกรรมคือการลดประมาณของพระเจดีย์
เราได้ทำไว้ เราจึงมีร่างกายต่ำเตี้ย ควรจะเป็นร่างกายกลม เราบูชา
พระพุทธเจ้าสูงสุดด้วยเสียงอันไพเราะ จึงได้ถึงความเป็นผู้เลิศกว่า
ภิกษุทั้งหลายที่มีเสียงไพเราะ เพราะการถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้า
และเพราะการอนุสรณ์ถึงพระพุทธคุณ เราจึงสมบูรณ์ด้วยสามัญผล
ไม่มีอาสวะอยู่ เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเรา
ได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระลกุณฏกภัททิยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ลกุณฏกภัททิยเถราปทาน.

กังขาเรวตเถราปทานที่ ๒

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกังขาเรวตเถระ

[๑๓๒] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มี
พระจักษุในธรรมทั้งปวงเป็นพระผู้นำ มีพระหนุเหมือนราชสีห์
พระดำรัสเหมือนพรหม พระสุระเสียงคล้ายหงส์และกลองใหญ่
เสด็จดำเนินดุจช้าง มีพระรัศมีประหนึ่งรัศมีของจันทเทพบุตรเป็น
ต้น มีพระปรีชาใหญ่ มีความเพียรมาก มีความเพ่งพินิจมาก มี
คติใหญ่ ประกอบด้วยพระมหากรุณาเป็นที่พึ่งสัตว์ กำจัดความมืด
ใหญ่ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วคราวหนึ่ง พระสัมพุทธเจ้าผู้เลิศกว่า

ไตรโลก เป็นมุนี ทรงรู้จักวารจิตของสัตว์ พระองค์นั้น ทรงแนะนำ
เวไนยสัตว์เป็นอันมาก ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่ พระพิชิต
มารตรัสสรรเสริญภิกษุผู้มีปกติเพ่งพินิจ ยินดีในฌาน มีความเพียร
สงบระงับ ไม่ขุ่นมัวในท่ามกลางบริษัท ทรงทำให้ประชาชนยินดี
ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์เรียนจบไตรเพท อยู่ในพระนครหงสวดี
ได้สดับพระธรรมเทศนาก็ชอบใจ จึงปรารถนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น
พระพิชิตมารผู้เป็นพระผู้นำชั้นพิเศษ ได้ตรัสพยากรณ์ในท่ามกลาง
สงฆ์ว่าจงดีใจเถิดพราหมณ์ ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมดังมโนรถความ
ปรารถนาในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม
ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่าน
จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรม
เนรมิตเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าเรวตะ เพราะกรรมที่ทำ
ไว้ดีและเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปยัง
สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลกษัตริย์อัน
มั่งคั่งสมบูรณ์ มีทรัพย์มากมาย ในโกลิยนคร ในคราวที่พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในพระนครกบิลพัสดุ์ เราเลื่อมใสใน
พระสุคตเจ้า จึงออกบวชเป็นบรรพชิต ความสงสัยของเราในสิ่งที่
เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะนั้นๆ มีมากมาย พระพุทธเจ้าได้ทรง
แสดงธรรมอันอุดม แนะนำข้อสงสัยทั้งปวงนั้น ต่อแต่นั้นเราก็
ข้ามพ้นสงสารได้ เป็นผู้ยินดีด้วยความสุขในฌานอยู่ ในครั้งนั้น
พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นเรา จึงได้ตรัสพระพุทธภาษิตว่า
ความสงสัยในโลกนี้หรือโลกอื่น ในความรู้ของตนหรือใน
ความรู้ของผู้อื่นอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น อันบุคคลผู้มีปกติ
เพ่งพินิจ มีความเพียรเผากิเลส ประพฤติพรหมจรรย์ ย่อม
ละได้ทั้งสิ้น

กรรมที่ทำไว้ในกัปที่แสน ได้แสดงผลแก่เราแล้วในอัตภาพนี้ เรา
พ้นกิเลสแล้วเหมือนลูกศรพ้นจากแล่ง ได้เผากิเลสของเราเสียแล้ว
ลำดับนั้น พระมุนีผู้มีปรีชาใหญ่ เสด็จถึงที่สุดของโลก ทรงเห็น
ว่าเรายินดีในฌาน จึงทรงแต่งตั้งว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่
ได้ฌาน เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จ
แล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกังขาเรวตเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กังขาเรวตเถราปทาน.

สีวลีเถราปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสีวลีเถระ

[๑๓๓] ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีจักษุ
ในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ศีลของพระองค์
ใครๆ ก็คำนวณไม่ได้ สมาธิของพระองค์เปรียบด้วยแก้ววิเชียร
ฌานอันประเสริฐของพระองค์ใครๆ ก็นับไม่ได้ และวิมุติของ
พระองค์หาอะไรเปรียบมิได้ พระนายกเจ้าทรงแสดงธรรมในสมาคม
มนุษย์ เทวดา นาคและพรหม ซึ่งเกลื่อนกล่นไปด้วยสมณะและ
พราหมณ์ พระพุทธองค์ผู้แกล้วกล้าในบริษัท ทรงตั้งสาวกของ
พระองค์ผู้มีลาภมาก มีบุญ ทรงซึ่งฤทธิ์อันรุ่งเรืองไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะ ครั้งนั้น เราเป็นกษัตริย์ในพระนครหงสวดี ได้ยินพระ
พิชิตมารตรัสถึงคุณเป็นอันมากของพระสาวก ดังนั้น จึงได้นิมนต์
พระชินสีห์พร้อมทั้งพระสาวก ให้เสวยและฉันถึง ๗ วัน ครั้น
ถวายมหาทานแล้วก็ได้ปรารถนาฐานันดรนั้น พระธีรเจ้าผู้ประเสริฐ

กว่าบุรุษ ทอดพระเนตรเห็นเราหมอบอยู่แทบพระบาทในคราวนั้น จึงได้ตรัสพระดำรัสด้วยพระสุรเสียงอันดัง ลำดับนั้น มหาชน ทวยเทพ คนธรรพ์ พรหมผู้มีฤทธิ์มากและสมณพราหมณ์ ผู้ใคร่จะฟังพระพุทธพจน์ต่างประณตน้อมถวายนมัสการทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นบุรุษผู้เป็นอาชาไนย ข้าพระองค์ทั้งหลายขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษ ข้าพระองค์ทั้งหลายขอนอบน้อมแด่พระองค์ พระมหากษัตริย์ได้ถวายทานกว่า ๗ วัน ข้าพระองค์ทั้งหลายประสงค์จะฟังผลของมหาทานนั้น ข้าแต่พระมหามุนี ขอได้ทรงโปรดพยากรณ์เถิด ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ท่านทั้งหลายจงคอยสดับภาษิตของเรา ทักษิณาที่ตั้งไว้ในพระพุทธเจ้าผู้มีคุณหาประมาณมิได้พร้อมทั้งพระสงฆ์ ใครเล่าจะเป็นผู้ถือเอามากล่าว เพราะทักษิณานั้นมีผลหาประมาณมิได้ อีกประการหนึ่ง กษัตริย์ผู้มีโภคะมากนี้ ทรงปรารถนาฐานันดรอันอุดมว่า ถึงเราก็พึงเป็นผู้ได้ลาภมาก เหมือนภิกษุชื่อสุทัสสนะฉะนั้นเถิด มหาบพิตรจักได้ฐานันดรนี้ในอนาคต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ไป พระศาสดามีพระนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์ของพระโอกกากราช จักทรงอุบัติขึ้นในโลก กษัตริย์องค์นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่าสีวลี เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระโลกนายกพระนามว่าวิปัสสี ผู้มีพระเนตรงดงาม ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น เราเป็นคนโปรดปรานของสกุลหนึ่งในพระนครพันธุมวดี และเป็นคนที่หมั่นขยันขวนขวายในกิจการงาน ครั้งนั้น พระราชาพระองค์หนึ่งตรัสสั่งให้นายช่างสร้างพระอาราม ซึ่งปรากฏว่าใหญ่

โต ถวายสมเด็จพระวิปัสสีผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่ เมื่อการสร้าง พระอารามสำเร็จแล้ว ชนทั้งหลายได้ถวายมหาทานซึ่งเข้าใจว่าของ เคี้ยว ชนทั้งหลายค้นคว้าหานมส้มและน้ำผึ้งไม่ได้ เวลานั้น เราถือ นมส้มใหม่และน้ำผึ้งไปเรือนของนายงาน ชนทั้งหลายที่แสวงหานม ส้มใหม่และน้ำผึ้งพบเราเข้า ทั้งสองสิ่งเขาได้ให้ราคาตั้งพันกหาปณะ ก็ยังไม่ได้ไป ครั้งนั้น เราคิดว่าของสองสิ่งนี้เราไม่มีกะใจที่จะขาย มัน ชนเหล่านี้ทั้งหมดสักการะพระตถาคต ฉันใด แม้เราก็จะทำ สักการะในพระผู้นำโลกกับพระสงฆ์ ฉันนั้นเหมือนกัน ครั้งนั้น เราได้นำเอาไปแล้ว ขยำนมส้มกับน้ำผึ้งเข้าด้วยกันแล้วถวายแด่ พระโลกนาถพร้อมทั้งพระสงฆ์ เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้ว และเพราะ การตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ต่อมา เราได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้มียศใหญ่ในพระนครพาราณสี ในครั้งนั้น เราเคืองศัตรูจึงสั่งให้ทหารทำการล้อมประตูเมืองของ ศัตรูไว้ ประตูที่ถูกล้อมของพระราชาผู้มีเดชรักษาไว้ได้เพียงวันเดียว เพราะผลของกรรมนั้น เราจึงต้องตกนรกอันร้ายกาจที่สุด และใน ภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเกิดในโกลิยบุรี พระชนนีของเราพระนาม ว่าสุปปวาสา พระชนกของเราพระนามว่ามหาลิลิจฉวี เราเกิดในราช วงศ์ก็เพราะบุญกรรม เพราะการล้อมประตูเมืองให้ผล เราจึงต้อง ประสบทุกข์อยู่ในพระครรภ์ของพระมารดาถึง ๗ ปี เราต้องหลง ทวารอยู่อีก ๗ วัน เพียบพร้อมไปด้วยมหันตทุกข์ พระมารดาของ เราต้องประสบทุกข์ด้วยเช่นนี้ ก็เพราะฉันทะในการล้อมประตูเมือง เราอันพระพุทธเจ้าทรงอนุเคราะห์ จึงออกจากพระครรภ์พระมารดา โดยสวัสดี เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ในวันที่เราคลอดออกมา นั่นเอง ท่านพระสารีบุตรเถระเป็นอุปัชฌาย์ของเรา พระโมคคัลลาน- เถระผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ มีปรีชามาก เมื่อปลงผมให้ ได้อนุศาสน์

พร่ำสอนเรา เราได้บรรลุอรหัตเมื่อกำลังปลงผมอยู่ ทวยเทพ นาค และมนุษย์ต่างก็น้อมนำปัจจัยเข้ามาถวายเรา เพราะเศษของกรรมที่เราเป็นผู้เบิกบาน บูชาพระผู้นำชั้นพิเศษ พระนามว่าปทุมุตระและพระนามว่าวิปัสสี ด้วยปัจจัยทั้งหลายโดยพิเศษ เราจึงได้ลาภอันอุดมไพบูลย์ทุกแห่งหน คือ ในป่า ในบ้าน ในน้ำ บนบก ในคราวที่พระผู้มีภาคผู้นำโลกชั้นเลิศพร้อมด้วยภิกษุสามหมื่นรูป เสด็จไปเยี่ยมท่านพระเรวตะ พระพุทธเจ้าผู้มีพระปรีชาใหญ่ มีความเพียรมาก เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ เป็นผู้อันเราบำรุงด้วยปัจจัยที่เทวดานำเข้ามาถวายเรา ได้เสด็จไปเยี่ยมท่านเรวตะแล้ว ภายหลังเสด็จกลับมายังพระเชตวันมหาวิหารแล้ว จึงทรงแต่งตั้งเราไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ พระศาสดาผู้ทรงประพฤติประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง ได้ตรัสสรรเสริญเราในท่ามกลางบริษัทว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบรรดาสาวกของเรา ภิกษุสีวลีเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่มีลาภมาก เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระสีวลีเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สีวลีเถราปทาน.

วังคีสเถราปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวังคีสเถระ

[๑๓๔] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีจักษุในธรรมทั้งปวง ทรงเป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระศาสนาของ พระองค์ วิจิตรไปด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายเหมือนคลื่น สาคร และเหมือนดาวบนท้องฟ้า พระพิชิตมารผู้สูงสุด อันมนุษย์พร้อม

ทั้งทวยเทพอสูรและนาคห้อมล้อมในท่ามกลางหมู่ชนซึ่งเกลื่อนกล่นไปด้วยสมณะและพราหมณ์ พระพิชิตมารผู้ถึงที่สุดโลก ทรงทำโลกทั้งหลายให้ยินดีด้วยพระรัศมี พระองค์ยังดอกปทุม คือ เวไนยสัตว์ให้บานด้วยพระดำรัส ทรงสมบูรณ์ด้วยเวสารัชชธรรม ๔ เป็นอุดมบุรุษ ละความกลัวและความยินดีได้เด็ดขาด ทรงถึงธรรมอันเกษม องอาจกล้าหาญ พระผู้เลิศโลกทรงปฏิญาณซึ่งฐานะของผู้เป็นโจกอันประเสริฐและพุทธภูมิทั้งสิ้น ไม่มีใครจะทักท้วงได้ในฐานะไหนๆ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้คงที่พระองค์นั้นบันลือสีหนาทอันหน้าสพึงกลัวอยู่ ย่อมไม่มีเทวดา มนุษย์ หรือพรหมบันลือตอบได้ พระพุทธเจ้าผู้แกล้วกล้าในบริษัท ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐช่วยมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามวัฏสงสาร ทรงประกาศธรรมจักร พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญคุณเป็นอันมาก ของพระสาวกผู้ได้รับสมมติดีว่า เลิศกว่าภิกษุที่มีปฏิภาณทั้งหลาย แล้วทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ครั้งนั้น เราเป็นพราหมณ์ชาวเมืองหงสวดี เป็นผู้ได้รับสมมุติว่าเป็นคนดีรู้แจ้งพระเวททุกคัมภีร์ มีนามว่าวังคีสะเป็นที่ไหลออกแห่งนักปราชญ์ เราเข้าไปเฝ้าพระมหาวีระเจ้าพระองค์นั้น สดับพระธรรมเทศนานั้นแล้วได้ปีติอันประเสริฐ เป็นผู้ยินดีในคุณของพระสาวก จึงได้นิมนต์พระสุคตผู้ทำโลกให้เพลิดเพลินพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉัน ๗ วันแล้ว นิมนต์ให้ครองผ้าในครั้งนั้นเราได้หมอบลงแทบพระบาททั้งสองด้วยเศียรกล้าได้โอกาสจึงยืนประนมอัญชลีอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เป็นผู้ร่าเริง กล่าวสดุดีพระชินสีห์ผู้สูงสุดว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่ไหลออกแห่งนักปราชญ์ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นฤาษีสูงสุด ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เลิศกว่าโลกทั้งปวง ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่

พระองค์ผู้ทรงทำความไม่มีภัย ข้าพระองค์ของนอบน้อมแต่พระองค์ผู้ทรงย่ำยีมาร ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแต่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำทิฏฐิให้ไหลออก ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงประทานด้วยสันติสุข ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทำให้เป็นที่นับถือ ข้าพระองค์ขอนอบน้อมแด่พระองค์ พระองค์เป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายผู้ไม่มีที่พึ่ง ทรงประทานความไม่มีภัยแก่ตนทั้งหลายที่กลัว เป็นที่คุ้นเคยของคนทั้งหลายที่มีภูมิธรรมสงบระงับ เป็นที่พึ่งที่ระลึกของคนทั้งหลายผู้แสวงหาที่พึ่งที่ระลึก เราได้ชมเชยพระสัมพุทธเจ้าด้วยคำกล่าวสดุดีมีอาทิ อย่างนี้ แล้วได้กล่าวสรรเสริญพระคุณอันใหญ่ จึงได้บรรลุคติของภิกษุผู้กล้ากว่านักพูด ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีพระปฏิภาณไม่มีที่สิ้นสุดได้ตรัสว่า ผู้ใดเป็นผู้เลื่อมใสนิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยสาวก ให้ฉันสิ้น ๗ วัน ด้วยมือทั้งสองของตน และได้กล่าวสดุดีคุณของเรา ปรารถนาตำแหน่งแห่งภิกษุผู้กล้ากว่านักพูดในอนาคตกาล ผู้นั้นจักได้ตำแหน่งนี้สมดังมโนรถปรารถนา เขาจักได้เสวยทิพยสมบัติมีประมาณไม่น้อยในกัปที่แสนแต่กัปนี้ไป พระศาสดามีนามว่าโคดม ซึ่งสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้น พราหมณ์นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่าวังคีสะ เราได้สดับพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว เป็นผู้มีความเบิกบานมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารด้วยปัจจัยทั้งหลายในกาลครั้งนั้น จนตราบเท่าสิ้นชีวิต เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้นและเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลปริพาชก เมื่อเราเกิดในครั้งหลัง มีอายุได้ ๗ ปีแต่กำเนิด เราเป็นผู้รู้เวททุกคัมภีร์

แกล้วกล้าในวาทศาสตร์ มีเสียงไพเราะ มีถ้อยคำวิจิตร ย่ำยีวาทะ ของผู้อื่นได้ เพราะเราเกิดที่วังคชนบท และเราเป็นใหญ่ในถ้อยคำ เราจึงชื่อว่าวังคีสะ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ชื่อของเราจะเป็นเลิศ ก็ เป็นชื่อสมมติตามโลก ในเวลาที่เรารู้เรียงสาตั้งอยู่ในปฐมวัย เรา ได้พบท่านพระสารีบุตรเถระในพระนครราชคฤห์อันรื่นรมย์.

จบ ภาณวารที่ ๒๕

ท่านถือบาตร สำรวมดี ตาไม่ลอกแลก พูดแต่พอประมาณ แลดู เพียงชั่วแอก เที่ยวบิณฑบาตอยู่ ครั้นเราเห็นท่านแล้วก็เป็นผู้ อัศจรรย์ใจ ได้กล่าวบทคาถาอันวิจิตร เป็นหมวดหมู่เหมือนดอก กรรณิการ์ เหมาะสม ท่านบอกแก่เราว่า พระสัมพุทธเจ้าผู้นำโลก เป็นศาสดาของท่าน ครั้งนั้นท่านพระสารีบุตรเถระผู้ฉลาดเป็นนัก ปราชญ์นั้น ได้พูดแก่เราเป็นอย่างดียิ่ง เราอันพระเถระผู้คงที่ให้ ยินดีด้วยปฏิภาณอันวิจิตร เพราะถ้อยคำที่ปฏิสังยุตด้วยวิราคธรรม เห็นได้ยาก สูงสุด จึงซบศีรษะลงแทบเท้าของท่านแล้วก็กล่าวว่า ขอได้โปรดให้กระผมบรรพชาเถิด ลำดับนั้น ท่านพระสารีบุตรผู้มี ปัญญามาก ได้นำเราไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เราซบเศียร ลงแทบพระบาท นั่งลงในที่ใกล้พระศาสดา พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ กว่านักปราชญ์ทั้งหลายได้ตรัสถามเราว่า ดูกรวังคีสะ ท่านรู้ศีรษะ ของคนที่ตายไปแล้วว่า จะไปสู่สุคติหรือทุคติด้วยวิชาพิเศษของท่าน จริงหรือ ถ้าท่านสามารถก็ขอให้ท่านบอกมาเถิด เมื่อเราทูลรับรอง แล้ว พระองค์ก็ทรงแสดงศีรษะสามศีรษะเราได้กราบทูลว่า เป็น ศีรษะของคนที่เกิดในนรกและเทวดา ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคผู้ นำของโลกได้แสดงศีรษะของพระขีณาสพ ลำดับนั้น เราหมดมานะ

จึงได้ทูลอ้อนวอนขอบรรพชา ครั้นบรรพชาแล้ว ได้กล่าวสุคตเจ้า
โดยไม่เลือกสถานที่ ทีนั้นแหละภิกษุทั้งหลายพากันโพนทนาว่า
เราเป็นจินตกวี ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นวิเศษได้ตรัสถามเรา
เพื่อทดลองว่า คาถาเหล่านี้ย่อมแจ่มแจ้งโดยควรแก่เหตุแก่คน
ทั้งหลายผู้ตรึกตรองแล้วมิใช่หรือ เราทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีความ
เพียร ข้าพระองค์ไม่ใช่นักกาพย์กลอน แต่ว่าคาถาทั้งหลายแจ่มแจ้ง
โดยควรแก่เหตุแก่ข้าพระองค์ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรวังคีสะ
ถ้ากระนั้น ท่านจงกล่าวสดุดีเราโดยควรแก่เหตุในบัดนี้ ครั้งนั้น เรา
ได้กล่าวคาถาสดุดีพระธีรเจ้าผู้เป็นพระฤาษีสูงสุดแล้ว พระพิชิตมาร
ทรงพอพระทัยในคราวนั้น จึงทรงตั้งเราในตำแหน่งเอตทัคคะ เรา
หมิ่นภิกษุอื่นๆ ก็เพราะปฏิภาณอันวิจิตร เราเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก
จึงเกิดความสลดใจเพราะเหตุนั้น ได้บรรลุอรหัต พระผู้มีพระภาค
ได้ตรัสว่า ไม่มีใครอื่นที่จะเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายที่มีปฏิภาณเหมือน
ดังวังคีสะภิกษุนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงทรงจำไว้
อย่างนี้ กรรมที่เราได้ทำไว้ในกัปที่แสน ได้แสดงผลแก่เราแล้วใน
อัตภาพนี้ เราหลุดพ้นจากกิเลส เหมือนลูกศรพ้นจากแล่ง ฉะนั้น
กิเลสทั้งหลายอันเราเผาเสียแล้ว เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระวังคีสเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ วังคีสเถราปทาน.

นันทกเถราปทานที่ ๕

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนันทกเถระ

[๑๓๕] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระ ผู้มีจักษุ
ในธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์

กว่านักปราชญ์ทั้งหลาย เป็นบุรุษอาชาไนยทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล
เพื่อประโยชน์ เพื่อสุขแก่สรรพสัตว์ ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศ
ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มีศิริ มีเกียรติคุณเป็นเครื่องอลังการ
ทรงชำนะมาร ได้รับการบูชาทั่วโลก ปรากฏทั่วไปทุกทิศ พระองค์
ทรงข้ามพ้นวิจิกิจฉา ล่วงพ้นความสงสัย มีความดำริชอบเต็มเปี่ยม
ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงยังหนทางที่ยังไม่เกิดให้เกิด
เป็นผู้สูงสุดกว่านรชน ตรัสบอกสิ่งที่คนอื่นยังไม่ได้บอก และทรง
ยังสิ่งที่ยังไม่เกิดให้เกิดมีพร้อม ทรงรู้จักหนทาง ทรงเข้าใจหนทาง
แจ้งชัด ตรัสบอกหนทางให้ ประเสริฐกว่านรชน ทรงฉลาดในหน
ทาง เป็นครู เป็นพระผู้สูงสุดกว่านายสารถีทั้งหลาย ครั้งนั้น
พระโลกนายกผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ได้ตรัสพระธรรมเทศนา
ฉุดสัตว์ทั้งหลายผู้จมลงแล้วในหล่มคือโมหะขึ้น พระมหามุนีทรง
สรรเสริญพระสาวกผู้มีสมมติว่าเลิศในการให้โอวาทแก่นางภิกษุณี
ทั้งหลาย ได้ทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เราได้ฟังพระพุทธ
ดำรัสนั้นแล้ว ก็ชอบใจ จึงนิมนต์พระตถาคตพร้อมด้วยพระสงฆ์
ให้เสวยและฉันภัตตาหารแล้วปรารถนาฐานันดรนั้น ครั้งนั้น พระ
โลกนาถผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ทรงเบิกบานพระทัยได้ตรัสกะ
เราว่า ท่านจงมีสุขอายุยืนเถิด ท่านจักได้ฐานันดรนี้สมมโนรถ
ปรารถนา ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่าโคดม
ผู้ทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก
ท่านจักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรส
อันธรรมเนรมิต จักได้เป็นสาวกของพระศาสดามีนามชื่อว่านันทกะ
เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละ

ร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้
เราเกิดในสกุลเศรษฐี อันมั่นคั่งสมบูรณ์มีทรัพย์มากมาย ใน
พระนครสาวัตถี เราได้พบพระสุคตเจ้า ในวันที่พระองค์เสด็จเข้า
พระนคร เป็นผู้มีใจอัศจรรย์ ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในวันที่พระ
พุทธองค์ทรงรับพระเชตวนาราม ได้บรรลุอรหัตผลโดยกาลไม่นาน
เลย ครั้งนั้น เราอันพระศาสดาผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวงทรงพร่ำสอน
จึงข้าม ข้ามพ้นสังสารวัฏไปได้ เราสอนธรรมแก่พระภิกษุณี
ทั้งหลาย พระภิกษุณีที่เราสอนนั้นรวม ๕๐๐ รูปด้วยกัน ล้วนเป็น
ผู้ไม่มีอาสวะ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคผู้มีประโยชน์เกื้อกูลใหญ่ ทรง
พอพระทัย จึงทรงตั้งเราไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุ
ทั้งหลาย ฝ่ายให้โอวาทพระภิกษุณี กรรมที่เราทำไว้ในกัปที่แสน
แสดงผลแก่เราในอัตภาพนี้แล้ว เราเป็นผู้พ้นจากกิเลสด้วยดี
เหมือนลูกศรที่พ้นไปจากแล่ง ฉะนั้น เราเผากิเลสเสียแล้ว เราเผา
กิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระนันทกเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นันทกเถราปทาน.
กาฬุทายีเถราปทานที่ ๖
ว่าด้วยบุพจริยาของพระกาฬุทายีเถระ
[๑๓๖] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ไป พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระผู้มี
จักษุในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระองค์เป็นครู
ผู้ประเสริฐกว่าพวกผู้นำ เป็นพระพิชิตมารผู้เข้าใจสิ่งดีและสิ่งชั่ว
แจ้งชัด และเป็นคนกตัญญูกตเวที ย่อมประกอบสัตว์ทั้งหลายเข้าใน
อุบาย อันเป็นเหตุให้ถึงนิพพาน พระองค์ทรงรู้ธรรมทั้งปวง เป็น

ที่อาศัยอยู่แห่งความเอ็นดู เป็นที่สั่งสมแห่งอนันตคุณ ทรงพิจารณา ด้วยพระญาณนั้นแล้ว ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ พระองค์เป็น ผู้มีความเพียรใหญ่ เจ้าปัญญา บางครั้ง ทรงแสดงธรรมไพเราะ ปฏิสังยุตด้วยสัจจะ ๔ แก่หมู่ชนไม่มีที่สุด สัตว์จำนวนแสนได้ บรรลุธรรม เพราะได้ฟังธรรมอันประเสริฐ อันงามในเบื้องต้น งามท่ามกลางและงามที่สุดนั้น ครั้งนั้น แผ่นดินสั่นสะเทือน เมฆ กระหึ่ม ทวยเทพ พรหม มนุษย์และอสูร ต่างก็แซ่ซ้องสาธุการ ว่าโอ พระศาสดาประกอบด้วยพระกรุณา โอ พระสัทธรรมเทศนา โอ พระพิชิตมารทรงฉุดหมู่สัตว์ที่จมลงในสมุทรคือภพขึ้นมาแล้ว เมื่อสัตว์พร้อมทั้งมนุษย์ เทวดาและพรหม เกิดความสังเวชเช่นนี้ แล้ว พระพิชิตมารได้ทรงสรรเสริญสาวกผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย ทำสกุลให้เลื่อมใส ครั้งนั้น เราเกิดในสกุลอำมาตย์ในพระนคร หงสวดี เป็นผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใส น่าดู มีทรัพย์และธัญญาหาร เหลือล้น เราเข้าไปยังพระวิหารหังสาราม ถวายบังคมพระตถาคต พระองค์นั้น ได้สดับธรรมอันไพเราะ และทำสักการะแด่พระผู้คงที่ หมอบลงแทบบาทมูลแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมุนีผู้มีความเพียร ใหญ่ ภิกษุใดในศาสนาของพระองค์ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายผู้ทำสกุลให้เลื่อมใส ขอให้ข้าพระองค์ได้เป็นเหมือนภิกษุนั้น ในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดเถิด ครั้งนั้น พระศาสดา ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา เมื่อจะเอาน้ำอมฤตรดเรา ได้ตรัสกะ เราว่า ลุกขึ้นเถิดลูก ท่านจะได้ฐานันดรนี้สมมโนรถปรารถนา บุคคลทำสักการะในพระพิชิตมารแล้ว จะพึงเป็นผู้ปราศจากผล อย่างไรได้เล่า ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดามีพระนามชื่อว่า โคดม ผู้สมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นใน

โลก ท่านจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็น
โอรสอันธรรมเนรมิตร จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามชื่อว่า
กาฬุทายี ครั้งนั้น เราได้สดับพระพุทธยากรณ์แล้ว เป็นผู้เบิกบาน
มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารซึ่งเป็นผู้นำชั้นพิเศษ
ด้วยปัจจัยทั้งหลาย ตราบเท่าสิ้นชีวิต เพราะวิบากของกรรมนั้น
และเพราะตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้น
ดาวดึงส์

ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเกิดในสกุลมหาอำมาตย์ ของพระเจ้า
แผ่นดินพระนามว่าสุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์ อันรื่นรมย์ ครั้ง
นั้น พระสิทธัตถราชกุมารผู้ประเสริฐกว่านรชน ได้ประสูติแล้ว
ที่สวนลุมพินีอันรื่นรมย์ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่โลกทั้งมวล
เราก็เกิดในวันเดียวกัน เติบโตมาพร้อมกันกับพระสิทธัตถราชกุมาร
นั้นแหละ เป็นสหายรักใคร่ชอบใจของกัน คุ้นเคยกัน ฉลาดใน
ทางนิติบัญญัติ พระสิทธัตถราชกุมารนั้น มีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา
ได้เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ยับยั้งอยู่ ๖ พรรษา ก็ได้เป็นพระ
พุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษ พระพุทธองค์ทรงชำนะมารพร้อมทั้งเสนามาร
ยังอาสวะให้สิ้นไป ข้ามห้วงอรรณพคือภพแล้ว เป็นพระพุทธเจ้า
ในโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก เสด็จไปยังป่าอิสิปตนะ ทรงแนะนำ
ภิกษุเบญจวัคคีย์ ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคก็เสด็จไปๆ ในที่นั้นๆ
แล้วทรงแนะนำเวไนยสัตว์ พระพิชิตมารพระองค์นั้น ทรงแนะนำ
เวไนยสัตว์ ทรงสงเคราะห์มนุษย์พร้อมทั้งทวยเทพ ได้เสด็จไปถึง
ภูเขาในแคว้นมคธแล้ว ประทับอยู่ในคราวครั้งนั้น ครั้งนั้น เราอัน
พระเจ้าแผ่นดินพระนามว่า สุทโธทนะทรงส่งไป ได้ไปเฝ้าพระทศพล
บวชแล้ว ได้เป็นพระอรหันต์ ครั้งนั้น เราทูลอ้อนวอนพระศาสดา

ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ให้เสด็จไปนครกบิลพัสดุ์ ต่อจากนั้น เราได้ล่วงหน้าไปก่อน ทำสกุลใหญ่ๆ ให้เลื่อมใส พระพิชิตมารผู้ประเสริฐกว่าบุรุษ ทรงพอพระทัยในคุณข้อนั้นของเรา จึงได้ทรงแต่งตั้งเราไว้ว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายที่ทำสกุลให้เลื่อมใส เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระกาฬุทายีเถระได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กาฬุทายีเถราปทาน.

อภยเถราปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภยเถระ

[๑๓๗] ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้รู้จบธรรมทั้งปวง เป็นพระผู้นำ พระนามว่าปทุมุตระ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระตถาคตเจ้ายังบุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ ยังบุคคลบางพวกให้ตั้งอยู่ในศีล คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ อันอุดม พระธีรเจ้าพระองค์นั้น ทรงประทานสามัญผลอันอุดมแก่บุคคลบางคน ทรงหลั่งสมาบัติ ๘ และวิชา ๓ แก่บุคคลบางคน พระโลกนาถผู้อุดมกว่านรชนพระองค์นั้น ทรงประกอบสัตว์บางพวกไว้ในอภิญญา ทรงประทานปฏิสัมภิทา ๔ แก่บุคคลบางคน พระผู้เป็นสารถีฝึกนระ ทรงเห็นประชาสัตว์ที่ควรจะนำไปให้ตรัสรู้ได้ แม้ในสถานที่นับโยชน์ไม่ถ้วน ก็รีบเสด็จไปทรงแนะนำ ครั้งนั้น เราเป็นบุตรของพราหมณ์ในพระนครหงสวดี เป็นผู้เรียนจบทุกเวท เข้าใจไวยากรณ์ ฉลาดในนิรุติ แกล้วกล้าในคัมภีร์นิฆัณฑุ เข้าใจตัวบท รู้ชัดในคัมภีร์เกฏุภะ ฉลาดในฉันท์และกาพย์กลอน เมื่อเที่ยวเดินพักผ่อน ได้ไปถึงพระวิหารหังสาราม ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด อัน

มหาชนแวดล้อม เรามีมติเป็นข้าศึกเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ปราศจากกิเลสธุลี ซึ่งกำลังทรงแสดงธรรม ได้สดับพระดำรัสของพระองค์อันปราศจากมลทิน ไม่ได้พบเห็นพระดำรัสที่ไร้ประโยชน์ของพระมุนีนั้น คือ คำที่ชักมาผิด คำที่ต้องกล่าวซ้ำ หรือคำที่ไม่ถูกทาง เพราะฉะนั้น เราจึงได้บวช โดยเวลาไม่นานเลย เราก็เป็นผู้แกล้วกล้าในธรรมทุกอย่าง ได้รับสมมติให้เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ ในพระพุทธพจน์อันละเอียด ครั้งนั้น เราได้กรองคาถา ๔ คาถา ซึ่งมีพยัญชนะสละสลวย ชมเชยพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปราศจากความกำหนัด มีความเพียรมาก ทรงอยู่ในสงสารที่มีภัย ไม่เสด็จนิพพานก็เพราะพระกรุณา ฉะนั้น พระมุนีเจ้าจึงชื่อว่าทรงประกอบด้วยพระกรุณา เพราะเหตุนั้น สัตว์ที่เป็นปุถุชนแต่ไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลส มีสัมปชัญญะ ประกอบด้วยสติ บุคคลไม่ควรจะคิด กิเลสที่มีกำลังทุรพล อันนอนเนื่องอยู่ในสันดานของเรา ถูกเผาด้วยไฟคือญาณแล้วไม่สิ้นไป ข้อนั้นไม่เคยมีเลย ผู้ใดเป็นที่เคารพของโลกทั้งปวง เป็นผู้เลิศลอยในโลก และเป็นอาจารย์ของโลก โลกย่อมอนุวัตรตามผู้นั้น เราประกาศพระธรรมเทศนาสดุดีพระสัมพุทธเจ้า ด้วยคาถามีอาทิดังกล่าวมาตราบเท่าสิ้นชีวิต จุติจากอัตภาพนั้นแล้วได้ไปสวรรค์ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ เรากล่าวสดุดีพระพุทธเจ้าใดเพราะการกล่าวสดุดีนั้น เราไม่รู้สึกทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการกล่าวสดุดี ครั้งนั้น เราได้เสวยราชสมบัติใหญ่อันเป็นทิพย์ในเทวโลก ได้เสวยราชสมบัติใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิก็มากครั้ง เราเกิดแต่ในสองภพ คือ ในเทวดาและมนุษย์ คติอื่นไม่รู้จัก นี้เป็นผลแห่งการกล่าวสดุดี เราเกิดแต่ในสองตระกูล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ หาเกิดในสกุลที่ต่ำทรามไม่ นี้เป็นผลแห่งการกล่าวสดุดี

ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราเป็นโอรสของพระเจ้าพิมพิสารในพระ
นครราชคฤห์อันอุดม มีนามว่าอภัย เราไปสู่อำนาจของปาปมิตร
สมาคมกับนิครนถ์ อันนิครนถ์นาฏบุตรส่งไป จึงได้เฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุด เราทูลถามปัญหาอันละเอียดสุขุม ได้สดับการ
พยากรณ์อย่างสูงแล้วจึงบวช ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัต เราเป็น
ผู้กล่าวสดุดีพระชินวรเจ้าทุกเมื่อ เพราะกรรมนั้น เราจึงเป็นผู้มี
ร่างกายและปากมีกลิ่นหอม เป็นผู้เพรียบพร้อมด้วยความสุข เพราะ
กรรมนั้นส่งผลให้ เราจึงเป็นคนมีปัญญากล้า มีปัญญาร่าเริง มี
ปัญญาเบา มีปัญญามาก และปฏิภาณอันวิจิตร.

เราเป็นผู้มีจิตเลื่อมใส กล่าวสดุดีพระสยัมภูผู้ไม่มีใคร
เสมอเหมือน พระนามว่าปทุมุตระ เพราะผลของกรรม
นั้น เราจึงไม่ไปอบายภูมิถึงแสนกัป.

เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้

ทราบว่า ท่านพระอภยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อภยเถราปทาน.

โลมสติยเถราปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโลมสติยเถระ

[๑๓๘] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัปผู้เป็น (เผ่าพันธุ์) พรหม
มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น
เราและสหายชื่อจันทนะ ได้บรรพชาในพระศาสนา บำเพ็ญกิจ
พระศาสนาที่ท้ายร้านตลาด จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เข้าถึงสวรรค์ชั้น
ดุสิตทั้งสองคน ครอบงำเทพบุตรที่เหลือในดุสิตนั้น ด้วยการฟ้อน
การขับ การประโคม และองค์ ๑๐ มีรูปเป็นต้นอันเป็นทิพย์ อยู่

เสวยมหันตสุขตราบเท่าสิ้นอายุ จุติจากดุสิตนั้นแล้ว จันทนเทพบุตร เข้าถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ส่วนเราเกิดเป็นโอรสของเจ้าศากยะในพระนครกบิลพัสดุ์ ในคราวที่พระศาสดาผู้นายกของโลก อันพระอุทายีเถระเชิญเสด็จมาถึงพระนครกบิลพัสดุ์ เพื่อจะทรงอนุเคราะห์เจ้าศากยะ ครั้งนั้น พวกเจ้าศากยะมีมานะจัด ไม่รู้จักคุณของพระพุทธเจ้า เป็นคนกระด้างเพราะชาติ ไม่เอื้อเฟื้อ ไม่นอบน้อมพระสัมพุทธเจ้า พระพิชิตมารผู้เป็นมุนี ทรงทราบความดำริของเจ้าศากยะเหล่านั้น จึงได้เสด็จจงกรมในอากาศยังธุลีพระบาทให้ตกลง เหมือนเมฆยังฝนให้ตกโพลงแล้วเหมือนเปลวไฟลุกโพลงอยู่ ฉะนั้น ทรงแสดงพระรูปที่ไม่กระสับกระส่าย แล้วทรงหายไปเสียอีก แม้พระองค์เดียวก็เป็นมากองค์ได้ แล้วกลับเป็นพระองค์เดียวอีก ทรงแสดงความมืดและแสงสว่าง ทรงทำพระปาฏิหาริย์มากมาย ทรงปราบพวกพระญาติให้หมดมานะ ขณะนั้นเอง มหาเมฆอันตั้งขึ้นในทวีปทั้ง ๔ ยังฝนให้ตกลงแล้ว ก็ในครั้งนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเทสนาเวสสันดรชาดก คราวนั้น กษัตริย์เหล่านั้นทุกๆ พระองค์ กำจัดความเมาอันเกิดจากชาติได้แล้ว ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ในการนั้น พระเจ้าสุทโธทนะได้ตรัสว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีปัญญาเสมอด้วยแผ่นดิน มีจักษุโดย
รอบ ครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๓ ที่หม่อมฉันถวายบังคมพระบาท
ทั้งสองของพระองค์ ก็ในครั้งพระองค์ประสูติ แผ่นดิน
ไหว หม่อมฉันก็ได้ถวายบังคม และครั้งที่เงาไม้หว้าไม่
เอนเอียง หม่อมฉันก็ถวายบังคมพระองค์ฯ.

ครั้งนั้น เราเห็นพุทธานุภาพนั้นแล้ว เป็นผู้อัศจรรย์ใจจึงได้บรรพชาเป็นคนบูชามารดา จึงได้อาศัยอยู่ในพระนครกบิลพัสดุ์นั่นเอง ครั้งนั้น

จันทเทพบุตรได้เข้ามาหาเราแล้ว ถามถึงนัยแห่งผู้มีราตรีเดียวเจริญ ทั้งย่อและพิสดาร ครั้งนั้น เราอันจันทเทพบุตรตักเตือนแล้ว เข้าไปเฝ้าพระศาสดาผู้นำของนรชน ได้สดับภัทเทกรัตตคาถา เป็นผู้สลดใจรักใคร่ป่า ได้บอกลามารดาว่า จักอยู่ในป่าแต่ผู้เดียว เมื่อถูกมารดาห้ามปรามว่า ท่านเป็นคนละเอียดอ่อน เราได้ตอบว่า เราจักทำหญ้าคา หญ้าเลา แฝก หญ้าปล้อง หญ้ามุงกระตาย ให้แหลกละเอียดทั้งหมดด้วยอก พอกพูนวิเวก ครั้งนั้น เราได้เข้าป่านึกถึงคำสอนของพระพิชิตมาร คือ ภัทเทกรัตโตวาทว่า ผู้มีปัญญาไม่ควรคำนึงถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรหวังสิ่งที่ยังมาไม่ถึงสิ่งใดที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็ละไปแล้ว และสิ่งใดที่ยังไม่มาถึง สิ่งนั้นก็ยังไม่ได้ไม่ถึง ก็บุคคลใดเห็นแจ้งธรรมที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ในที่นั้นๆ ไม่ง่อนแง่น ไม่คลอนแคลน บุคคลนั้นมารู้แจ้งธรรมนั้นแล้ว ควรเจริญธรรมนั้นไว้เนืองๆ ความเพียรควรทำเสียในวันนี้แหละ เพราะใครเล่าจะพึงรู้ว่าความตายจะมีในวันพรุ่งนี้ การผัดเพี้ยนกับพระยามัจจุราชผู้มีเสนาใหญ่นั้นย่อมไม่มีเลย มุนีผู้สงบระงับ ย่อมกล่าวสรรเสริญบุคคลผู้มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ มีความเพียรเผากิเลสไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันและกลางคืนอย่างนี้นั้นแลว่า ผู้มีราตรีเดียวเจริญ ดังนี้แล้ว ได้บรรลุอรหัต เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระโลมสติยเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ โลมสติยเถราปทาน.

วนวัจฉเถราปทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระวนวัจฉเถระ

[๑๓๙] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปะผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของ

พรหม ทรงพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น เราบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประพฤติพรหมจรรย์ตราบเท่าสิ้นชีวิต จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์นั้นแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุติจากนั้นแล้ว ได้เป็นนกพิลาปอยู่ในป่า ภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยคุณ ยินดีในฌานทุกเมื่อ อาศัยอยู่ในป่านั้น ท่านเป็นผู้มีจิตเมตตาประกอบด้วยกรุณา มีหน้าเบิกบานทุกเมื่อวางเฉย มีความเพียรมาก ฉลาดในอัปปมัญญา มีความดำริปราศจากนิวรณ์ มีอัธยาศัยใคร่ประโยชน์แก่สรรพสัตว์ โดยไม่นาน เราคุ้นเคยในพระสาวกของพระสุคตนั้น เมื่อเราเข้าไปจับอยู่แทบเท้าของท่านผู้อ่านนั่งอยู่ในอาศรม ณ ครั้งนั้น บางครั้งท่านก็ให้เหยื่อ บางครั้งท่านก็แสดงธรรมเทศนา ครั้งนั้น เราเข้าไปหาท่านผู้เป็นโอรสของพระพิชิตมารด้วยความรักอันไพบูลย์ จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้ไปสวรรค์ปานดังจากที่อยู่แล้วกลับไปเรือนของตัว ฉะนั้น เราจุติจากสวรรค์แล้วเกิดในมนุษย์ด้วยบุญกรรม ได้ทิ้งเรือนออกบวชโดยมากเราเป็นสมณะ ดาบส พราหมณ์ ปริพาชกอยู่ในป่ากว่าร้อยชาติ ก็ในภพสุดท้าย ในบัดนี้ เราหยั่งลงสู่ครรภ์ภรรยาของพราหมณ์วัจฉโคตรในพระนครกบิลพัสดุ์ อันน่ารื่นรมย์ เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์ มารดาของเราแพ้ท้องในเวลาที่เราใกล้จะคลอด ท่านตัดสินใจที่จะอยู่ในป่า ต่อนั้น มารดาของเราได้คลอดเราภายในป่าอันน่ารื่นรมย์ เมื่อเราออกจากครรภ์มารดา ชนทั้งหลายเอาผ้ากาสวะรับรองเราขณะนั้นพระสิทธัตถราชกุมารผู้เป็นธงชัยของศากยวงศ์ ก็ประสูติ เราเป็นสหายรักสนิทชิดชอบของพระองค์ เมื่อพระองค์ละยศอันไพบูลย์เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์เพื่อสาระประโยชน์แก่สัตว์ แม้เราก็บวช

แล้วเข้าไปสู่ป่าหิมพานต์ เราพบท่านพระกัสสพผู้อยู่ป่าน่าสรรเสริญ
บอกกล่าวธุดงค์ จึงได้สดับข่าวว่า พระพิชิตมารเสด็จอุบัติขึ้น
แล้วก็ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นสารถีฝึกนระ พระองค์ได้ทรง
แสดงพระธรรมเทศนา ประกาศประโยชน์ทุกประการแก่เรา ต่อนั้น
เราก็ได้บวชแล้วเข้าไปป่าตามเดิม เมื่อเราอยู่ในป่านั้น เป็นผู้ไม่
ประมาทก็ได้เห็นอภิญญา ๖ โอ เราเป็นผู้มีลาภอันได้ดีแล้ว เป็น
ผู้อันพระศาสดาผู้เป็นกัลยาณมิตรทรงอนุเคราะห์แล้ว เราเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระวนวัจฉเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ วนวัจฉเถราปทาน.
จูฬสุคันธเถราปทานที่ ๑๐
ว่าด้วยบุพจริยาของพระจูฬสุคันธเถระ
[๑๔๐] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพงศ์พันธุ์พรหม
ทรงพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว พระองค์สมบูรณ์ด้วยอนุพยัญชนะ มีพระลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ มีพระรัศมีล้อมรอบข้างละวา ประกอบด้วยข่ายรัศมี
ทรงยังสัตว์ให้ยินดีได้เหมือนพระจันทร์ แผดแสงเหมือนพระ
อาทิตย์ ทำให้เยือกเย็นเหมือนเมฆ เป็นบ่อเกิดแห่งคุณเหมือน
สาคร มีศีลเหมือนแผ่นดิน มีสมาธิเหมือนขุนเขาหิมวันต์ มี
ปัญญาเหมือนอากาศ ไม่ข้องเหมือนกับลม ครั้งนั้น เราเกิดใน
สกุลใหญ่ มีทรัพย์และธัญญาหารมากมาย เป็นที่สั่งสมแห่งรัตนะ
ต่างๆ ในพระนครพาราณสี เราได้เข้าไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายก
ของโลก ซึ่งประทับนั่งอยู่กับบริวารมากมาย ได้สดับอมตธรรมอัน

นำมาซึ่งความยินดีแห่งจิต พระพุทธองค์ทรงพระมหาปุริสลักษณะ ๓๒ ประการ มีนักษัตฤกษ์ดีเหมือนพระจันทร์ ทรงสมบูรณ์ด้วยอนุพยัญชนะ บานเหมือนต้นพญารัง อันข่ายคือพระรัศมีแวดวง มีพระรัศมีรุ่งเรือง เหมือนภูเขาทอง มีพระรัศมีล้อมรอบด้านละวา มีรัศมีนับด้วยร้อยเหมือนอาทิตย์ มีพระพักตร์เหมือนทองคำ เป็นพระพิชิตมารผู้ประเสริฐ เป็นเหมือนภูเขาอันให้เกิดความยินดี มีพระหฤทัยเต็มด้วยพระกรุณา มีพระคุณปานดังสาคร มีพระเกียรติปรากฏแก่โลก เหมือนเขาสิเนรุซึ่งเป็นภูเขาสูงสุด มีพระยศเป็นที่ปลื้มใจ เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาเช่นเดียวกับอากาศ เป็นนักปราชญ์ มีพระทัยไม่ข้องในที่ทั้งปวงเหมือนลม เป็นผู้นำ เป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์เหนือแผ่นดิน เป็นมุนีผู้สูงสุด อันโลกไม่เข้าไปฉาบทาได้เหมือนปทุมน้ำไม่ติด ฉะนั้น เป็นผู้เช่นกับกองไฟเผาหญ้าคือวาทะลวงโลก พระองค์เป็นเสมือนยาบำบัดโรค ทำให้ยาพิษคือกิเลสพินาศ ประดับด้วยกลิ่นคือคุณเหมือนภูเขาคันธมาทน์ เป็นนักปราชญ์ที่เป็นบ่อเกิดของคุณ ดุจดังสาครเป็นบ่อเกิดแห่งรัตนะทั้งหลาย ฉะนั้น และเป็นเหมือนม้าสินธพอาชาไนย เป็นผู้นำไปซึ่งมลทินคือกิเลส ทรงย่ำยีมารและเสนามารเสียได้ เหมือนนายทหารใหญ่ผู้มีชัยโดยพิเศษ ทรงเป็นใหญ่เพราะรัตนะคือโพชฌงค์เหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงเป็นผู้เยียวยาพยาธิ คือโทสะเหมือนกับหมอใหญ่ ทรงเป็นหมอผ่าฝีคือทิฏฐิ เหมือนศัลยแพทย์ผู้ประเสริฐสุด ครั้งนั้น พระองค์ทรงส่องโลกให้โชติช่วงอันมนุษย์และทวยเทพสักการะ เป็นดังพระอาทิตย์ส่องแสงสว่างให้แก่นรชน ทรงแสดงพระธรรมเทสนาในบริษัททั้งหลาย พระองค์ทรงพร่ำสอนอย่างนี้ว่า บุคคลจะมีโภคทรัพย์มากได้เพราะให้ทาน จะเข้าถึงสุคติก็เพราะศีล จะดับกิเลสได้เพราะภาวนา ดังนี้

บริษัททั้งหลายฟังเทศนานั้น อันให้เกิดความแช่มชื่นมากไพเราะ ทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด มีรสใหญ่ ประหนึ่งน้ำอมฤต เราได้สดับพระธรรมเทศนาอันไพเราะดี ก็เลื่อมใสในพระศาสนาของพระพิชิตมาร จึงถึงพระสุคตเจ้าเป็นสรณะ นอบน้อมตราบเท่าสิ้นชีวิต ครั้งนั้น เรานั้นได้เอาของหอมมีชาติ ๔ ทาพื้นพระคันธกุฎีของพระมหามุนีเดือนหนึ่ง ๘ วัน โดยตั้งปณิธานให้สรีระที่ปราศจากกลิ่นหอมให้มีกลิ่นหอม ครั้งนั้น พระพิชิตมารได้ตรัสพยากรณ์เราผู้อยากได้กายมีกลิ่นหอมว่านระใด เอาของหอมทาพื้นพระคันธกุฎีคราวเดียว ด้วยผลของกรรมนั้น นระนี้เกิดในชาติใดๆ จักเป็นผู้มีตัวหอมทุกชาติไป จักเป็นผู้เจริญด้วยกลิ่นคือคุณ จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพพาน เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ เราละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ เราเกิดในสกุลอันมั่งคั่ง เมื่อเรายังอยู่ในครรภ์มารดา มารดาเป็นหญิงมีกลิ่นตัวหอม และในเวลาที่เราคลอดจากครรภ์มารดานั้น พระนครสาวัตถีหอมฟุ้งเหมือนกับถูกอบด้วยกลิ่นหอมทุกอย่าง ขณะนั้นฝนดอกไม้อันหอมหวล กลิ่นทิพย์อันน่ารื่นรมย์ใจ และธูปมีค่ามาก หอมฟุ้งไป เราเกิดในเรือนหลังใด เรือนหลังนั้นเทวดาได้เอาธูปและดอกไม้ล้วนแต่มีกลิ่นหอม และเครื่องหอมมาอบ ก็ในเวลาที่เรายังเยาว์ ตั้งอยู่ในปฐมวัย พระศาสดาผู้เป็นสารถีฝึกนระ ทรงแนะนำบริษัทของพระองค์ที่เหลือแล้ว เสด็จมายังพระนครสาวัตถี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นทั้งหมด ครั้งนั้น เราได้พบพุทธานุภาพจึงออกบวช เราเจริญธรรม ๔ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุติอันยอดเยี่ยม แล้วบรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะในคราวที่เราออกบวช ในคราวที่เราเป็นพระ

อรหันต์ และในคราวที่เราจักนิพพาน ได้มีฝนมีกลิ่นหอมตกลงมา
ก็กลิ่นสรีระอันประเสริฐสุดของเรา ครอบงำจันทน์อัน
มีค่า ดอกจำปาและดอกอุบลเสีย และเราไปในที่ใดๆ
ก็ย่อมจะข่มขี่กลิ่นเหล่านี้เสียโดยประการทั้งปวง ฟุ้งไป
เช่นนั้นเหมือนกัน
เราเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่อง
ผูกดังช้างตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่เราได้มายังสำนัก
ของพระพุทธเจ้าของเรานี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ เราบรรลุ
แล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้
คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัด
แล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระจูฬสุคันธเถระได้ภาษิตคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ จูฬสุคันธเถราปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ
๑. ลกุณฏกภัททิยเถราปทาน๒. กังขาเรวตเถราปทาน ๓. สีวลิเถราปทาน ๔. วังคีส
เถราปทาน ๕. นันทกเถราปทาน๖. กาฬุทายีเถราปทาน ๗. อภยเถราปทาน ๘. โลมสติย
เถราปทาน ๙. วนวัจฉเถราปทาน ๑๐. จูฬสุคันธเถราปทาน และในวรรคนี้มีคาถา ๓๑๖ คาถา.
จบ ภัททิยวรรคที่ ๕๕

รวมวรรค
๑. กณิการวรรค ๒. ผลทายกวรรค ๓. ติณทายกวรรค ๔. กัจจายนวรรค ๕. ภัททิยวรรค
บัณฑิตคำนวณคาถาไว้แผนกหนึ่ง รวมได้ ๙๘๔ คาถา และประกาศอปทานรวมได้ ๕๕๖ อปทาน
พร้อมกับอุทานคาถา มีคาถารวม ๖๒๑๘ คาถา.
จบ พุทธาปทาน ปัจเจกพุทธาปทาน และเถราปทานแต่เท่านี้

เถรีอปทาน

สุเมธาวรรคที่ ๑

สุเมธาเถริยาปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสุเมธาเถรี

ลำดับนี้จงสดับอปทานของพระเถรีต่อไป

[๑๔๑] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่าโกนาคมน์ ประทับอยู่ที่สังฆาราม เราซึ่งเป็นหญิงสหายกัน ๓ คน ได้ถวายวิหารทาน เราทั้ง ๓ คน เกิดในเทวโลก ๑๐ ครั้ง ๑๐๐ ครั้ง ๑๐๐๐ ครั้ง ในมนุษยโลกไม่จำต้องพูดถึง ในเทวโลกเราเป็นคนมีฤทธิ์มาก ในมนุษย์ก็ไม่จำต้องพูดถึง ดิฉันเป็นนางแก้ว พระมเหสี ของพระเจ้าจักรพรรดิ ดิฉันสร้างสมกุศลไว้ในชาตินั้น ชน ๓ คนคือ นางธนัญชานี นางเขมา และดิฉัน มีสกุลและบุตรอันสำเร็จดีแล้ว ได้สร้างพระอารามอย่างสวยงาม ประดับประดาด้วยเครื่องตบแต่งทุกอย่างเสร็จแล้ว มอบถวายแด่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เป็นผู้เบิกบานใจเพราะกรรมนั้นส่งผล ในกำเนิดที่ดิฉันเกิดคือสวรรค์ ดิฉันก็ถึงความเป็นหญิงเลิศ และในมนุษย์ก็เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพงศ์พันธุ์พรหม มีพระยศใหญ่ ประเสริฐกว่านักปราชญ์ทั้งหลาย ได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในกัปนี้เอง พระเจ้ากาสี พระนามว่ากิกี บรมกษัตริย์ในพระนครพาราณสีอันเป็นบุรีอุดม เป็นอุปัฏฐากของพระพุทธองค์ในครั้งนั้น ท้าวเธอมีพระราชธิดา ๗ พระองค์ พระราชธิดาเหล่านั้นยังสาว ดำรงอยู่ในความสุข พอพระทัยในการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ประพฤติพรหมจรรย์ ดิฉันเป็นพระสหายของพระราชธิดาเหล่านั้น เป็นหญิงมั่นคงในศีล ได้ถวายทานโดยเคารพ

ประพฤติพรหมจรรย์ในเรือนนั่นเอง เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้นและ
เพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์
ชั้นดาวดึงส์ จุติจากดาวดึงส์แล้วไปสวรรค์ชั้นยามา จุติจากสวรรค์
ชั้นยามานั้นแล้ว ไปชั้นดุสิต และจุติจากดุสิตไปชั้นนิมมานรดีแล้ว
ก็ไปชั้นวสวัตดี ดิฉันผู้ประกอบด้วยบุญกรรม เกิดในภพใดชาติใด
ในภพนั้นชาตินั้นก็ได้เป็นพระมเหสีของพระมหากษัตริย์ ดิฉันจุติ
จากสวรรค์ชั้นวสวัตดีนั้นแล้วเกิดในมนุษย์ ได้เป็นพระมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าแผ่นดินประเทศเอกราช เสวยสมบัติ
ทั้งในสวรรค์และมนุษย์ มีความสุขทุกชาติ ท่องเที่ยวไปในชาติเป็น
อันมาก เหตุปัจจัยและมูลนั้นๆ เหมาะสมในพระศาสนา นั่นคือ
สโมธานข้อต้น สโมธานของดิฉันผู้ยินดีในธรรมนั้นดับสนิทแล้ว
ดิฉันเผากิเลสเสียแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูก
พันเหมือนช้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ดิฉันได้
มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชชา ๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จ
แล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖
ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.
ทราบว่า ท่านพระสุเมธาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สุเมธาเถริยาปทาน.

เมขลทายิกาเถริยาปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายสายสะอิ้ง

[๑๔๒] ดิฉันได้สร้างพระสถูปของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าสิทธัตถะ ดิฉัน
ได้ถวายสายสะอิ้งเพื่อนวกรรมของพระศาสดา และเมื่อพระมหา-

สถูปสำเร็จแล้ว ดิฉันเลื่อมใสต่อพระมุนีผู้เป็นนาถะของโลก ได้
ถวายสายสะอิ้งอีกด้วยมือทั้งสองของตนในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ดิฉัน
ได้ถวายสายสะอิ้งในครั้งนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย
นี้เป็นผลแห่งการสร้างพระสถูป ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอน
ภพขึ้นได้ทั้งหมดแล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกดังช้างพังตัดเชือกแล้ว
เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่ดิฉันได้มายังสำนักของพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุดนี้ เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ ดิฉันบรรลุแล้วโดย
ลำดับ พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ ดิฉันได้ทำให้แจ้งชัดแล้ว
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเมขลทายิกาภิกษุนีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เมขลทายิกาเถริยาปทาน.

มัณฑปทายิกาเถริยาปทานที่ ๓

ว่าด้วยผลแห่งการสร้างมณฑป

[๑๔๓] ดิฉันได้ให้นายช่างสร้างมณฑปถวายพระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนา
คมน์ และได้สร้างพระสถูปอันบวร ของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์
พันธุ์ ของโลก ดิฉันไปยังชนบท นิคมหรือราชธานีใดๆ ย่อมได้รับ
การบูชาในที่นั้นๆ ทุกแห่ง นี้เป็นผลของบุญกรรม ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว .... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระมัณฑปทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ มัณฑปทายิกาเถริยาปทาน.

สังกมนทาเถริยาปทานที่ ๔

ว่าด้วยผลแห่งการทอดตนเป็นทางเดิน

[๑๔๔] เมื่อพระผู้มีพระภาคพระนามว่า โกณฑัญญะ ผู้ประเสริฐกว่าโลก คงที่ ทรงช่วยสัตว์ให้ข้ามวัฏสงสาร เสด็จพระดำเนินไปที่ถนน ดิฉันออกจากเรือนแล้วนอนคว่ำหน้า ครั้งนั้น สมเด็จพระโลกเชษฐ ผู้ทรงพระกรุณา ได้เสด็จเหยียบไปบนศีรษะดิฉัน ครั้นแล้ว พระองค์ ก็ได้เสด็จเลยไป ดิฉันได้ไปสวรรค์ชั้นดุสิต ก็เพราะจิตเลื่อมใสนั้น ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว .... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระสังกมนทาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ สังกมนทาเถริยาปทาน.

นฬมาลิกาเถริยาปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอ้อบูชาพระ

[๑๔๕] ดิฉันได้เกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ครั้งนั้น ดิฉันได้พบ พระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี ผู้ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไร ดิฉันมีจิต เลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติ ประนมอัญชลีแล้ว เก็บเอาดอกอ้อมา บูชาพระสยัมภู เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์ จำนงไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้ไปสู่คณะไตรทศ ได้เป็น พระอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ๓๖ พระองค์ ได้เป็นพระอัคร มเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐ พระองค์ ดิฉันเสวยความดีแล้วก็ได้ ออกบวชเป็นบรรพชิต ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้ หมดแล้ว อาสวะของดิฉันสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชาด้วยดอกไม้ใด ด้วยการบูชานั้น

ดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลาย แล้ว .... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระนพมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ นพมาลิกาเถริยาปทาน.

เอกปิณฑปาตทายิกาเถริยาปทานที่ ๖

ว่าด้วยผลแห่งการถวายอาหารบิณฑบาต

[๑๔๖] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรมกษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า พันธุมา ดิฉันเป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ ดิฉันย่อมพูดกะคน บางคน ครั้งนั้น ดิฉันอยู่ในที่ลับ นั่งคิดอย่างนี้ว่า ก็กุศลที่จะพึงถือ เอาไปที่เราทำไว้ไม่มีเลย เราจะต้องไปนรกที่มีความเร่าร้อนใหญ่ยิ่ง เผ็ดร้อน ร้ายกาจ ทารุณ โดยแน่นอน ในข้อนี้เราไม่มีความสงสัยเลย ดังนี้ ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระราชา แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ ขอพระองค์ จงพระราชทานสมณะให้หม่อมฉันสักองค์หนึ่งเถิด หม่อมฉัน จักนิมนต์ให้ท่านฉัน พระมหาราชาได้พระราชทานสมณะผู้มีอินทรีย์ อันอบรมแล้วให้ดิฉัน ดิฉันรับบาตรของท่านแล้ว นิมนต์ท่านให้ฉัน จนอิ่มหนำ ด้วยข้าวที่ระคนด้วยน้ำนมและทธิ ดิฉันบูชาด้วยข้าวที่ ระคนด้วยน้ำนมและทธิแล้ว ทำของหอมและเครื่องไล้ทา เอาร่างแห ปิดแล้วเอาผ้าเหลืองคลุมไว้ ดิฉันนึกถึงอารมณ์ของดิฉันนี้ตราบเท่า สิ้นชีวิต ยังจิตให้เลื่อมใสในกรรมนั้นแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักรินทเทวราช ๓๐ พระองค์ สิ่งที่ดิฉันปรารถนาด้วยใจ ย่อมเกิดสมดังประสงค์ ดิฉันได้เป็น พระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐ พระองค์ ดิฉันเป็นหญิงสร้าง ตัวเอง ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ดิฉันพ้นจากเครื่องผูกพันทุก อย่างแล้ว มีการอุบัติไปปราศแล้ว มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้

ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทานใดในกาลนั้น
ด้วยทานนั้น ดิฉันจึงไม่รู้จักทุคติเคย นี้เป็นผลแห่งบิณฑบาต ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว .... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระเอกปิณฑปาตทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ เอกปิณฑปาตทายิกาเถริยาปทาน.
กฏัจฉุภิกขาทายิกาเถริยาปทานที่ ๗
ว่าด้วยผลแห่งการถวายภิกษาหารหนึ่งทัพพี
[๑๔๗] ดิฉันได้ตักเอาภิกษาทัพพีหนึ่ง ถวายแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
พระนามว่าติสสะ บรมศาสดา ซึ่งกำลังเสด็จเที่ยวบิณฑบาตอยู่ พระ
สัมพุทธเจ้าพระนามว่าติสสบรมศาสดา ผู้นำชั้นเลิศของโลก ทรงรับ
แล้ว ประทับยืนทำอนุโมทนาแก่ดิฉันกลางถนนว่า ท่านถวายภิกษา
ทัพพีหนึ่งแล้ว จักไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จักได้เป็นพระอัครมเหสี
ของท้าวสักรินทเทวราช ถึง ๓๖ พระองค์ จักได้เป็นพระอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐ พระองค์ ท่านจักได้สิ่งที่ใจปรารถนาในกาล
ทั้งปวง ท่านเสวยสมบัติแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีความห่วงใยออกบวช
กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว จักเป็นผู้ไม่มีอาสวะนิพพาน พระติสส
สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้นำชั้นเลิศของโลก เป็นนักปราชญ์ ครั้นตรัสดังนี้
แล้วก็เหาะขึ้นสู่นภากาศ เหมือนพระยาหงส์บินอยู่ในอัมพร ฉะนั้น
ทานดิฉันได้ให้ดีแล้วทีเดียว ยัญสมบัติดิฉันได้บูชาดีแล้ว ดิฉัน
บรรลุบทอันไม่หวั่นไหวได้ ก็เพราะถวายภิกษาทัพพีหนึ่ง ในกัปที่ ๙๒
แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวายทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ดิฉันไม่รู้จัก
ทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายภิกษา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระกฏัจฉุภิกขาทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ กฏัจฉุภิกขาทายิกาเถริยาปทาน.

สัตตอุปลมาลิกาเถริยาปทานที่ ๘

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกอุบล ๗ ดอก

[๑๔๘] ในพระนครอรุณวดี มีพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่าอรุณ ดิฉันเป็นพระอัครมเหสีของท้าวเธอ ดิฉันร้อยพวงมาลัยอยู่ ได้หยิบเอาดอกอุบลมีกลิ่นหอมเหมือนทิพย์มา ๗ ดอก แล้วนั่งลงในปราสาทอันประเสริฐ คิดขึ้นในขณะนั้นเองว่า ประโยชน์อะไร ด้วยพวงมาลัยเหล่านี้ ซึ่งเราเอาประดับศีรษะแก่เรา เราเอาบูชาในพระญาณของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด จะประเสริฐกว่า ชนทั้งหลายเขาพากันนับถือบูชาพระสัมพุทธเจ้า เราจะนั่งที่ใกล้ประตู จักบูชาพระสัมพุทธเจ้าผู้มหามุนี ในเวลาที่พระองค์เสด็จมาพระพิชิตมารผู้งดงามดังต้นรกฟ้าขาว หรือมิฉะนั้น ก็เปรียบเหมือนไกรสรมฤคราช พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ เสด็จมาตามถนน ดิฉันเห็นพระรัศมีของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ร่าเริงสลดใจ ยังไม่ทันถึงประตูก็บูชาพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ดิฉันทำดอกอุบลอันบานเต็มที่ ๗ ดอก ให้เป็นของกั้นแดนในอัมพร ดอกอุบลเหล่านั้น กั้นแดดอยู่เหนือพระเศียรพระพุทธเจ้า ดิฉันมีจิตประกอบด้วยปีติ ดีใจ เกิดโสมนัส ประนมอัญชลี ยังจิตให้เลื่อมใสในกาลนั้น แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เหนือศีรษะของดิฉันเขากั้นเศวตฉัตรขนาดใหญ่ กลิ่นหอมดังกลิ่นทิพย์ฟุ้งไป นี้เป็นผลแห่งดอกอุบล ๗ ดอก บางครั้ง เมื่อดิฉันถูกหมู่ญาตินำเอาออกไปครั้งนั้น เศวตฉัตรคันใหญ่ย่อมกั้นแดดไว้ทั่วบริษัทของดิฉัน ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักรินทเทวราช ๗๐ พระองค์ ดิฉันเป็น

อิสระทุกภพ เที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ได้เป็นพระอัครมเหสีของ
พระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ ชนทั้งหลายประพฤติตามดิฉันทุกคน
ดิฉันมีถ้อยคำน่าเชื่อถือ ผิวพรรณของดิฉันเหมือนดอกอุบล และ
กลิ่นก็ฟุ้งไปเหมือนกลิ่นอุบลหอม ดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่ง
พุทธบูชา ดิฉันเป็นผู้ฉลาดในอิทธิบาท ยินดีในการเจริญโพชฌงค์ มี
ความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเป็นผู้ฉลาดใน
สติปัฏฐาน มีสมาธิฌานเป็นโคจรขวนขวายในสัมมัปธาน นี้เป็นผล
แห่งพุทธบูชา ความเพียรของดิฉันนำเอาธุระใหญ่น้อยไป นำเอา
ธรรมที่เป็นแดนเกษมจากโยคะมาให้ ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้เอาดอกไม้บูชาใด
ด้วยการบูชานั้น ดิฉันจึงไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระสัตตอุปลมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สัตตอุปลมาลิกาเถริยาปทาน
ปัญจทีปิกาเถริยาปทานที่ ๘
ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยประทีป ๕ ดวง
[๑๔๘] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงนักท่องเที่ยวอยู่ในพระนครหงสวดี ดิฉัน
ต้องการกุศล จึงเที่ยวไปสู่อารามหนึ่งจากอารามหนึ่ง ได้พบไม้โพธิ์
อันอุดม วันกาฬปักษ์ ยังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้นแล้ว นั่งลง
ที่โคนไม้โพธิ์ ดิฉันตั้งจิตเคารพประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า
สำแดงความโสมนัสแล้วคิดอย่างนี้ในขณะนั้นว่า ถ้าพระพุทธเจ้า
มีพระคุณนับไม่ได้ ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอไซร้ ก็ขอให้ทรง
แสดงปาฏิหาริย์แก่เราเถิด ขอไม้โพธิ์จงเปล่งรัศมี ทันใดนั้นเอง
ไม้โพธิ์ ก็ได้โพลงไปทั่วพร้อมกับที่ดิฉันนึก รัศมีสำเร็จด้วยสีทอง

ล้วนไพโรจน์ไปทั่วทิศ ดิฉันนั่งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ คืน ๗ วัน
เมื่อถึงวันเป็นวันคำรบ ๗ ดิฉันได้ทำการบูชาด้วยประทีป ประทีป ๕
ดวงลุกโพลงล้อมรอบอาสนะ ครั้งนั้น ประทีปของดิฉันลุกโพลงอยู่
จนถึงเวลาพระอาทิตย์อุทัย เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการ
ตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวยงามในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น
เรียกว่า "ปัญจทีปวิมาน" ปัญจทีปวิมานนั้นสูง ๑๐๐ โยชน์ กว้าง
๖๐ โยชน์ ประทีปนับไม่ถ้วนส่องสว่างล้อมดิฉันอยู่ ทั่วเทพพิภพ
โชติช่วงด้วยแสงประทีป คนที่หันหน้าไปทางทิศบูรพา ถ้าดิฉัน
ปรารถนาที่จะดู ดิฉันย่อมเห็นได้ด้วยจักษุทุกคน ทั้งเบื้องบน
เบื้องล่างและเบื้องขวาง ดิฉันปรารถนาจะเห็นกรรมดีและกรรมชั่ว
ที่คนทำในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น ย่อมไม่มีต้นไม้
หรือภูเขามากั้นกาง ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักรินท
เทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ
๑๐๐ พระองค์ ดิฉันเข้าถึงกำเนิดนั้นๆ ประทีปตั้งแสนๆ ส่องแสง
ล้อมดิฉัน ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้ว เกิดในครรภ์มารดา เมื่อดิฉัน
อยู่ในครรภ์มารดา จักษุของดิฉันไม่หลับ ประทีปตั้งจำนวนแสนดวง
ส่องสว่างอยู่ในเรือนประสูติของดิฉัน ผู้พร้อมเพรียงด้วยบุญกรรม
นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันกลับฉันทะ
ที่มีในใจ เห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มีชราและมรณะ
พอเกิดได้อายุ ๗ ขวบ ดิฉันได้บรรลุอรหัต พระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าโคดม ทรงทราบถึงคุณของดิฉัน จึงให้ดิฉันอุปสมบท ดิฉันเข้า
ฌานอยู่ในมณฑป โคนไม้ ปราสาท ถ้ำ หรือเรือนอันว่างเปล่าก็ดี
ประทีป ๕ ดวงส่องแสงสว่างให้ดิฉัน ทิพพจักษุของดิฉันบริสุทธิ์

ดิฉันฉลาดในสมาธิ ถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้เป็นผลแห่ง
ประทีป ๕ ดวง ดิฉันเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำกิจเสร็จแล้ว
ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวีระผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันชื่อว่าปัญจทีปา
ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้
ดิฉันได้ถวายประทีปใดในครั้งนั้น ด้วยการถวายประทีปนั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระปัญจทีปิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปัญจทีปิกาเถริยาปทาน.

อุทกทายิกาเถริยาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยผลแห่งการถวายน้ำ

[๑๕๐] ดิฉันเป็นหญิงหาบน้ำขายอยู่ในพระนครพันธุมดี เลี้ยงชีพด้วยการ
หาบน้ำ เลี้ยงดูเด็กๆ ก็ด้วยการหาบน้ำนั้น ดิฉันไม่มีไทยธรรม
ดิฉันเข้าไปยังซุ้มน้ำแล้ว ตั้งน้ำไว้ถวายในบุญเขตอันยอดเยี่ยม
เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น ดิฉันจึงได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
วิมานที่บุญกรรมสร้างให้แก่ดิฉันอยู่สวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
นั้น ถูกนิรมิตขึ้นก็เพราะการหาบน้ำ ก็ครั้งนั้น ดิฉันประเสริฐกว่า
พวกนางอัปสรตั้งพัน ดิฉันครอบงำนางอัปสรเหล่านั้นทั้งหมดด้วย
ฐานะ ๑๐ ประการ ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักรินทเทวราช
๕๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐
พระองค์ ดิฉันท่องเที่ยวอยู่แต่ในสองภพ คือ เทวดาและมนุษย์
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการถวายน้ำ บนยอดเขา ยอดไม้
ในอากาศ หรือพื้นดินก็ตาม ดิฉันต้องการน้ำเมื่อใด ดิฉันย่อมได้

โดยเร็วพลันเมื่อนั้น ทิศที่ไม่มีฝนมีอยู่ ก็เพราะดิฉันเร่าร้อนระหาย
น้ำแล้ว มหาเมฆรู้ความดำริของดิฉันย่อมยังฝนให้ตกลง ในบางครั้ง
เมื่อดิฉันถูกหมู่ญาตินำเอาออกไป มหาเมฆได้ยังฝนให้ตกลง ใน
คราวที่ดิฉันปรารถนาฝน ในสรีระของดิฉัน ไม่มีความเร่าร้อนหรือ
ความกระวนกระวายเลย และละอองธุลีก็ไม่มีในกายของดิฉัน
นี่เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน ทุกวันนี้ ดิฉันมีใจบริสุทธิ์
ปราศจากใจที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น
ดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งการให้น้ำเป็นทาน ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายหมดแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระอุทกทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ อุทกทายิกาเถริยาปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สุเมธาเถริยาปทาน๒. เมขลทายิกาเถริยาปทาน๓. มัณฑปทายิกาเถริยาปทาน
๔. สังกมนทาเถริยาปทาน๕. นฬมาลิกาเถริยาปทาน๖. เอกปิณฑปาตทายิกาเถริยาปทาน
๗. กฏัจฉุภิกขาทายิกาเถริยาปทาน๘. สัตตอุปลทายิกาเถริยาปทาน๙. ปัญจทีปิกาเถริยาปทาน
๑๐. อุทกทายิกาเถริยาปทาน และในวรรคนี้ บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๑๓๐ คาถากึ่ง.

จบ สุเมธาวรรคที่ ๑

เอกุโปสถวรรคที่ ๒

เอกุโปสถิกาเถริยาปทานที่ ๑

ว่าด้วยผลแห่งการรักษาอุโบสถศีลครั้งเดียว

[๑๕๑] ในพระนครพันธุมดี มีพระบรมกษัตริย์ทรงพระนามว่าพันธุมา ในวันเพ็ญ ท้าวเธอทรงรักษาอุโบสถศีล สมัยนั้น ดิฉันเป็นนางกุมภทาสีในพระนครพันธุมดีนั้น เห็นเสนาพร้อมด้วยพระมหากษัตริย์ จึงคิดอย่างนี้ในครั้งนั้นว่า แม้พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงละราชกิจมารักษาอุโบสถศีล กรรมนั้นต้องมีผลแน่นอน หมู่มหาชนจึงพากันเบิกบานใจ ดิฉันพิจารณาเห็นทุคติและความเป็นคนยากไร้โดยแยบคาย ทำให้จิตใจร่าเริงแล้ว รักษาอุโบสถศีล ดิฉันรักษาอุโบสถศีลในพระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น ดิฉันได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น สูงโยชน์หนึ่ง ประกอบด้วยเรือนยอดมีที่นั่งใหญ่โต ประดับแล้วอย่างดี นางอัปสรแสนนางต่างบำรุงบำเรอดิฉันอยู่ทุกเมื่อ ดิฉันงามเกินนางเทพอัปสรอื่นๆ ในกาลทั้งปวง ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักรินทเทวราช ๖๔ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๖๓ พระองค์ ดิฉันเป็นผู้มีผิวพรรณปานดังทองคำ ท่องเที่ยวอยู่ในภพทั้งหลาย ดิฉันเป็นผู้ประเสริฐในที่ทุกสถาน นี้เป็นผลแห่งอุโบสถศีล ดิฉันย่อมได้ยานช้าง ยานม้า และยานรถ แม้ทุกอย่างมากมาย นี้เป็นผลแห่งอุโบสถศีล ภาชนะสำเร็จด้วยทองเงินแก้วผลึกและแก้วปทุมราช ดิฉันได้ทุกอย่าง ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้ายและผ้าที่มีราคาสูงๆ ดิฉันก็ได้ทุกสิ่ง ข้าว น้ำ ของเคี้ยว ผ้า เสนาสนะ

ดิฉันได้ทุกอย่าง นี้เป็นผลแห่งอุโบสถศีล เครื่องหอมชนิดดี
ดอกไม้ จุรณ์สำหรับลูบไล้ ดิฉันก็ได้ทุกประการ นี้เป็นผลแห่ง
อุโบสถศีล เรือนยอด ปราสาท มณฑป เรือนโล้นและถ้ำ ดิฉัน
ก็ได้ถ้วนทุกสิ่ง นี้เป็นผลแห่งอุโบสถศีล พอดิฉันอายุได้ ๗ ขวบ
ก็ได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ได้บรรลุอรหัตเมื่อยังไม่ทันจะถึงครึ่ง
เดือน ดิฉันมีอาสวะสิ้นไปหมดแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ใน
กัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ทำกรรมใดในกาลนั้น ด้วยกรรมนั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งอุโบสถศีล ดิฉันเผากิเลสทั้งหลาย
แล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระเอกุโปสถิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกุโปสถิกาเถริยาปทาน.

สลฬปุปผิกาเถริยาปทานที่ ๒

ว่าด้วยผลแห่งการถวายดอกช้างน้าว

[๑๕๒] ครั้งนั้น ดิฉันเกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ดิฉันได้
พบพระนราสภผู้เป็นเทพของทวยเทพ กำลังเสด็จจงกรมอยู่ ดิฉัน
ได้เลือกเก็บดอกไม้ช้างน้าวมาถวาย แด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
พระมหาวีระเจ้าทรงดมกลิ่นดอกไม้ช้างน้าว ซึ่งมีกลิ่นเหมือนทิพย์
พระมหาวีระผู้นำโลกพระนามว่าวิปัสสีสัมพุทธเจ้าทรงรับแล้ว ได้
ทรงดมกลิ่น ในเมื่อดิฉันมองดูอยู่ในครั้งนั้น ดิฉันประนมอัญชลี
ถวายบังคมพระพุทธองค์ผู้อุดมกว่าสัตว์ ทำจิตของตนให้เลื่อมใส
ต่อจากนั้นก็ได้เดินขึ้นภูเขาไป ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ดิฉันได้ถวาย
ดอกไม้ใดในกาลนั้น ด้วยการถวายดอกไม้นั้น ดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย

นี้เป็นผลแห่งพุทธบูชา ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธ
ศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระสลฬปุปผิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ สลฬปุปผิกาเถริยาปทาน.
โมทกทายิกาเถริยาปทานที่ ๓
ว่าด้วยผลแห่งการถวายขนมต้ม
[๑๕๓] ดิฉันเป็นนางกุมภทาสีอยู่ในพระนครพันธุมดี ดิฉันถือเอาขนมต้ม
อันเป็นส่วนของดิฉันไปท่าน้ำ ได้พบสมณะผู้มีจิตสงบ มีใจเป็น
สมาธิที่หนทางก็มีจิตเลื่อมใสโสมนัส จึงได้ถวายขนมต้ม ๓ ชิ้น
เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันจึง
ไม่ได้ไปสู่วินิบาตเลยตลอด ๒๙ กัป ก็ดิฉันทำสมบัติแล้วเสวยสิ้น
ทุกอย่าง ดิฉันได้บรรลุอจลบทเพราะถวายขนมต้ม ๓ ชิ้น ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระโมทกทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ โมทกทายิกาเถริยาปทาน.
เอกาสนทายิกาเถริยาปทานที่ ๔
ว่าด้วยผลแห่งการจัดอาสนะถวายสงฆ์
[๑๕๔] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงช่างกรองดอกไม้ชาวพระนครหงสวดี มารดา
บิดาของดิฉันท่านไปทำงาน ดิฉันได้พบพระสมณะกำลังเดินไปตาม
ถนนในเวลาเที่ยงวัน ดิฉันได้ปูลาดอาสนะไว้ ครั้นปูลาดอาสนะด้วย
ผ้าโกเชาว์อันวิจิตรเป็นต้นแล้ว เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสโสมนัส กล่าว
ดังนี้ว่า ภูมิภาคแรงร้อน แก่กล้าเวลาเที่ยง แดดจัด ลมไม่รำเพยพัด
และเวลานี้ก็จวนจะเลยเวลาแล้ว ข้าแต่พระมหามุนี อาสนะนี้ดิฉัน

ปูลาดไว้ถวายท่าน ขอท่านได้โปรดอนุเคราะห์นั่งบนอาสนะของดิฉันเถิด พระสมณะผู้ฝึกตนดีแล้ว มีใจบริสุทธิ์ ได้นั่งลงบนอาสนะนั้น ดิฉันรับบาตรของท่านแล้ว ได้ถวายบิณฑบาตตามที่ตนหุงต้มไว้ เพราะกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างมนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรมสร้างให้ดิฉันอย่างสวยงามในดาวดึงส์นั้น สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ ได้ถูกสร้างขึ้นแล้วเพราะอาสนะบัลลังก์ของดิฉันมีหลายอย่างต่างๆ ชนิด สำเร็จด้วยทองก็มี ด้วยแก้วมณีก็มี ด้วยแก้วผลึกก็มี ด้วยแก้วปทุมราชก็มี บัลลังก์ของดิฉันปูลาดด้วยนวมก็มี ด้วยผ้าลาดอันวิจิตรด้วยรูปราชสีห์และเสือโคร่งเป็นต้นก็มี ด้วยผ้าลาดทอด้วยไหมประดับแก้วอันวิจิตรก็มี ด้วยเครื่องลาดมีขนยาวชายด้านเดียวก็มี เมื่อใด ดิฉันต้องการจะเดินทาง เมื่อนั้น ดิฉันย่อมเป็นผู้เพรียบพร้อมด้วยการรื่นเริงสนุกสนานไปสู่ที่ที่ดิฉันปรารถนา พร้อมกับบัลลังก์อันประเสริฐ ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของท้าวสักกินทเทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ์ ๗๐ พระองค์ เมื่อดิฉันยังท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ย่อมได้โภคทรัพย์มากมาย ดิฉันไม่บกพร่องโภคทรัพย์เลย นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ดิฉันท่องเที่ยวไปแต่ในสองภพ คือ ในสวรรค์และมนุษย์ ภพอื่นๆ ดิฉันไม่รู้จัก นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ดิฉันเกิดแต่ในสองสกุล คือ สกุลกษัตริย์และสกุลพราหมณ์ ดิฉันเกิดในสกุลสูงทุกๆ ภพ นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ความโทมนัสที่ทำจิตของดิฉันให้เร่าร้อนดิฉันไม่รู้จัก ความเป็นผู้มีผิวพรรณแปลกดิฉันก็ไม่รู้จัก นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว พี่เลี้ยงนางนมต่างก็บำรุงดิฉัน หญิงค่อมและเด็กรับใช้มีมาก ดิฉันไปสู่

อวัยวะหนึ่งจากอีกอวัยวะหนึ่ง นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว พวกพี่เลี้ยงนางนมอื่นให้ดิฉันอาบน้ำ พวกอื่นให้รับประทานข้าว พวกอื่นประดับประดาดิฉัน พวกอื่นแห่กล่อมดิฉันให้รื่นเริงทุกเมื่อ พวกอื่นเอาของหอมไล้ทาดิฉัน นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว บัลลังก์ดังจะรู้ความดำริของดิฉันผู้อยู่ที่มณฑป ที่โคนไม้ หรือในเรือนว่างเปล่าย่อมปรากฏขึ้น นี้เป็นอัตภาพสุดท้ายของดิฉัน ภพหลังกำลังเป็นไป แม้วันนี้ดิฉันก็ได้สละราชสมบัติออกบวชเป็นบรรพชิต ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้นดิฉันไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งอาสนะอันเดียว ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระเอกาสนทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ เอกาสนทายิกาเถริยาปทาน

ปัญจทีปทายิกาเถริยาปทานที่ ๕

ว่าด้วยผลแห่งการบูชาด้วยประทีป ๕ ดวง

[๑๕๕] ครั้งนั้น ดิฉันเป็นหญิงนักท่องเที่ยวอยู่ในพระนครหงสวดี ดิฉันต้องการกุศลจึงท่องเที่ยวไปตามวัดวาอาราม ดิฉันได้พบไม้โพธิ์อันอุดมในวันกาฬปักษ์ ดิฉันยังจิตให้เลื่อมใสในไม้โพธิ์นั้นแล้วนั่งลงที่โคนโพธิ์ ดิฉันตั้งจิตอันประกอบด้วยความเคารพไว้ ประนมอัญชลีเหนือเศียรเกล้า สำแดงถึงความโสมนัส แล้วคิดอย่างนี้ในทันใดนั้นว่า ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้มีพระคุณนับไม่ได้ ไม่มีบุคคลอื่นเปรียบเสมอจริงไซร้ ขอให้แสดงปาฏิหาริย์แก่เราเถิด ขอให้ไม้โพธิ์นี้จงเปล่งรัศมีในทันใดนั้นเอง ไม้โพธิ์ก็ได้โพลงไปทั่วพร้อมกับที่ดิฉันนึกรัศมีนั้นสำเร็จด้วยสีทองล้วน ไพโรจน์ไปทั่วทิศ ดิฉัน

นั่งอยู่ที่โคนโพธิ์นั้น ๗ คืน ๗ วัน เมื่อถึงวันเป็นคำรบ ๗ ดิฉัน
ได้ทำการบูชาด้วยประทีป ประทีป ๕ ดวงลุกโพลงรอบอาสนะ ครั้ง
นั้น ประทีปของดิฉันลุกโพลงอยู่ จนถึงเวลาพระอาทิตย์อุทัย เพราะ
กรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่าง
มนุษย์แล้วได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วิมานที่บุญกรรมสร้างสรรค์ให้
ดิฉันอย่างสวยงาม ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น เรียกว่า ปัญจทีป
วิมาน สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ มีประทีปนับไม่ถ้วนส่อง
แสงสว่างล้อมฉันทั่วเทพพิภพโชติช่วงด้วยแสงประทีป ดิฉันนั่ง
หันหน้าไปทิศบูรพาแล้ว ถ้าประสงค์จะดู ย่อมเห็นทุกสิ่งได้ด้วย
จักษุทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและเบื้องขวาง ดิฉันปรารถนาจะเห็น
กรรมดีกรรมชั่วที่คนทำ ในที่มีประมาณเท่าใด ที่มีประมาณเท่านั้น
ย่อมไม่มีต้นไม้หรือภูเขามากั้นกาง ดิฉันได้เป็นพระอัครมเหสีของ
ท้าวสักกเทวราช ๘๐ พระองค์ ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้า
จักรพรรดิ ๑๐๐ พระองค์ ดิฉันเข้าถึงกำเนิดใดๆ คือ เทวดาหรือ
มนุษย์ ในกำเนิดนั้นๆ ประทีปจำนวนแสนส่องแสงสว่างล้อม
ดิฉัน ดิฉันจุติจากเทวโลกแล้วเกิดในครรภ์มารดา เมื่อดิฉันอยู่ใน
ครรภ์มารดา นัยน์ตาของดิฉันไม่หลับ ประทีปจำนวนแสนดวง
ส่องสว่าง ในเรือนประสูติ ของดิฉันผู้เพรียบพร้อมด้วยบุญกรรม นี้
เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อถึงภพสุดท้าย ดิฉันได้กลับฉันทะ
ที่มีในใจเห็นนิพพานอันเป็นสภาวะเยือกเย็น ไม่มีชราและมรณะ
พอเกิดอายุได้ ๗ ขวบ ดิฉันก็ได้บรรลุอรหัต พระพุทธเจ้าให้ดิฉัน
อุปสมบท นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง เมื่อดิฉันอยู่ที่มณฑป
โคนไม้ หรือในเรือนว่างเปล่า ประทีปส่องแสงสว่างให้ทุกเมื่อ
เชื่อวัน นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ทิพจักษุของดิฉันบริสุทธิ์

ดิฉันฉลาดในสมาธิถึงความบริบูรณ์ในอภิญญา นี้เป็นผลแห่ง
ประทีป ๕ ดวง ดิฉันเป็นผู้อยู่จบพรหมจรรย์ทั้งปวง ทำกิจเสร็จ
แล้ว ไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหาวีระผู้มีจักษุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่า
ปัญจทีปาขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ ในกัปที่แสนแต่
กัปนี้ ดิฉันได้ให้ทานใดในกาลนั้น ด้วยทานนั้น ดิฉันไม่รู้จักทุคติ
เลย นี้เป็นผลแห่งประทีป ๕ ดวง ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระปัญจทีปทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบ ปัญจทีปทายิกาเถริยาปทาน.

นฬมาลิกาเถริยาปทานที่ ๖

ว่าด้วยการถวายดอกอ้อบูชาพระ

[๑๕๖] ดิฉันเกิดเป็นนางกินรีอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำจันทภาคา ครั้งนั้น ดิฉันได้
พบพระสยัมภูพุทธเจ้าผู้ปราศจากธุลี ไม่ทรงพ่ายแพ้อะไรๆ จึงมี
จิตเลื่อมใสโสมนัส เกิดปีติ ประนมอัญชลีแล้ว เก็บเอาดอกอ้อ
มาบูชาพระสยัมภู เพราะกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และเพราะการตั้งเจตน์
จำนงไว้ ดิฉันละร่างนางกินรีแล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดิฉัน
ได้เป็นอัครมเหสีของท้าวสักกเทวราช ๓๖ พระองค์ สิ่งที่ฉัน
ปรารถนาด้วยใจ ย่อมเกิดตามปรารถนา ดิฉันได้เป็นผู้สร้างตนท่องเที่ยว
ไปในภพทั้งปวง กุศลของดิฉันมี ดิฉันได้ออกบวชเป็นบรรพชิต
ทุกวันนี้ดิฉันเป็นปูชารหบุคคลในศาสนาของพระศากยบุตร ในกัป
ที่ ๙๔ แต่กัปนี้ ดิฉันได้บูชาพระพุทธเจ้าใด ด้วยพุทธบูชานั้น ดิฉัน
ไม่รู้จักทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งดอกอ้อ ทุกวันนี้ดิฉันมีใจบริสุทธิ์

ปราศจากใจที่ชั่วช้า มีอาสวะสิ้นไปทั้งหมด บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระนพมาลิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบ นพมาลิกาเถริยาปทาน.
มหาปชาบดีโคตมีเถริยาปทานที่ ๗
ว่าด้วยบุพจริยาของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี
[๑๕๗] ในกาลครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคผู้เป็นประทีปแก้วส่องโลกให้สว่าง
ไสว เป็นนายสารถีฝึกนรชน ประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาป่ามหา
วันใกล้พระนครเวสาลี ครั้งนั้น พระมหาโคตมีภิกษุณีพระมาตุจฉา
ของพระพิชิตมาร อยู่ในสำนักนางภิกษุณีในพระนครอันรื่นรมย์นั้น
พร้อมด้วยพระภิกษุณี ๕๐๐ องค์ ซึ่งล้วนแต่พ้นจากกิเลสแล้ว เมื่อ
พระมหาปชาบดีโคตมีนั้นอยู่ในที่สงัด ตรึกนึกคิดอย่างนี้ว่า การ
ปรินิพพานของพระพุทธเจ้าก็ดี ของคู่พระอัครสาวกก็ดี ของพระ
ราหุลพระอานนท์และพระนันทะก็ดี เราไม่ได้เห็น เราอันพระโลก
นาถผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ทรงอนุญาตแล้ว พึงปลงอายุสังขารแล้ว
นิพพานก่อนเถิด พระภิกษุณีทั้ง ๕๐๐ องค์ ก็ได้ตรึกอย่างนั้น
เหมือนกัน แม้พระเขมาภิกษุณีเป็นต้น ก็ได้ตรึกเช่นนี้เหมือนกัน
ครั้งนั้น เกิดแผ่นดินไหว กลองทิพย์ดังขึ้นเองทวยเทพที่สิงอยู่ใน
สำนักของนางภิกษุณี ถูกความโศกบีบคั้น บ่นเพ้ออยู่อย่างน่าสงสาร
หลั่งน้ำตาแล้วในที่นั้น พระภิกษุณีทุกๆ องค์พร้อมด้วยทวยเทพเหล่า
นั้น เข้าไปหาพระมหาโคตมีภิกษุณี ซบศีรษะแทบเท้าแล้วกล่าวว่า
ข้าแต่พระแม่เจ้า เพราะเรามีปกติอยู่ด้วยการเทียบเคียงในธรรม

เหล่านั้น เราได้อยู่ในที่สงัด พื้นภูมิภาคหวั่นไหวจลาจลกลองทิพย์ ดังขึ้นเอง และเราได้ยินเสียงคร่ำครวญ ข้าแต่พระโคตมี จะต้อง มีเหตุอะไรเกิดขึ้นแน่ ครั้งนั้น พระมหาโคตมีภิกษุณีท่านได้บอก ถึงเหตุตามที่ตนได้ตรึกแล้วทุกประการ ลำดับนั้นพระภิกษุณีทุกๆ องค์ ก็ได้บอกถึงเหตุที่ตนตรึกแล้วกล่าวว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ถ้า พระแม่เจ้าชอบใจจะปรินิพพานอันเกษมอย่างยิ่งไซร้ ถึงดิฉันทั้ง หลายก็จักนิพพานทั้งหมด ในกาลก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงพระ อนุญาต ดิฉันทั้งหลายได้ออกจากเรือนพร้อมด้วยพระแม่เจ้า เมื่อ ดิฉันทั้งหลายออกจากภพนี้ไปสู่บุรีคือนิพพานอันอุดม ดิฉันทั้งหลาย ก็จักไปพร้อมกับพระแม่เจ้าเหมือนกัน พระมหาปชาบดีโคตมีได้ กล่าวว่า เมื่อท่านทั้งหลายจะไปนิพพาน ดิฉันจักว่าอะไรได้เล่า แล้ว ได้ออกจากสำนักนางภิกษุณีไปพร้อมกับพระภิกษุณีทั้งหมดในครั้ง นั้น พระปชาบดีโคตมีภิกษุณีได้กล่าวกะทวยเทพทั้งหลายว่า ขอทวย เทพทั้งหลายที่สิงอยู่ ณ สำนักนางภิกษุณี จงอดโทษแก่ดิฉันเถิด การเห็นสำนักนางภิกษุณีของดิฉันนี้ เป็นการเห็นครั้งสุดท้ายในที่ใด ไม่มีความแก่หรือความตาย ไม่มีการสมาคมด้วยสัตว์และสังขารอัน ไม่เป็นที่รัก ไม่มีการพลัดพรากจากสัตว์และสังขารอันเป็นที่รัก ที่นั้นนักปราชญ์กล่าวว่าเป็นอสังขตสถาน พระโอรสของพระสุคตเจ้า ทั้งหลายที่ยังไม่ปราศจากราคะ ได้สดับคำของพระนางนั้น เป็นผู้โศก กำสรดปริเทวนาการว่า น่าสังเวชหนอ พวกเราเป็นคนมีบุญน้อย สำนักพระภิกษุณีนี้จะว่างเปล่า เพราะเว้นพระภิกษุณีเหล่านั้น พระภิกษุณีผู้ชิโนรสจะไม่ปรากฏ เปรียบเหมือนดวงดาวทั้งหลาย ไม่ปรากฏในเวลาที่สว่างฉะนั้น พระนางโคตมีภิกษุณีจะไปสู่นิพพาน พร้อมกับพระภิกษุณีอีก ๕๐๐ องค์ เหมือนกับแม่น้ำคงคาไหลไปสู่

สาครพร้อมกับแม่น้ำ ๕๐๐ สาย ฉะนั้น อุบาสิกาทั้งหลายผู้มีศรัทธาเห็น พระโคตมีภิกษุณีนั้นกำลังเดินไปตามถนน ได้พากันออกจากเรือนไปหมอบลงแทบเท้าแล้วกล่าวว่า ดิฉันทั้งหลายเลื่อมใสในพระแม่เจ้า พระแม่เจ้าจะละทิ้งดิฉันทั้งหลายไว้ให้เป็นคนอนาถาเสียแล้ว พระแม่เจ้ายังไม่ควรที่จะปรินิพพานก่อน ควรที่จะสงสารด้วยอุบาสิกาเหล่านั้นพากันปริเวทนาการ เพื่อจะให้อุบาสิกาเหล่านั้นละเสียซึ่งความโศก พระนางจึงได้กล่าวอย่างเพราะพริ้งว่า อย่าร้องไห้ไปเลยลูกทั้งหลาย วันนี้เป็นเวลารื่นเริงของท่านทั้งหลาย ความทุกข์ดิฉันกำหนดรู้แล้ว ตัณหาอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ดิฉันเว้นขาดแล้ว ความดับทุกข์ดิฉันได้ทำให้แจ้งแล้ว อนึ่ง แม้ถึงมรรคดิฉันก็ได้อบรมดีแล้ว.

จบภาณวารที่ ๑.

พระศาสดาดิฉันได้บำรุงแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว ภาระอันหนักดิฉันได้ปลงลงแล้ว ตัณหาอันนำไปสู่ภพดิฉันได้ถอนเสียแล้ว ดิฉันออกบวชเป็นบรรพชิตเพื่อประโยชน์ใดประโยชน์นั้นดิฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ สังโยชน์ทุกอย่างหมดไปแล้ว พระพุทธเจ้าและสัทธรรมของพระองค์ มิได้ย่อหย่อน ยังดำรงอยู่ตราบใด ตราบนั้นเป็นกาลที่ดิฉันจะนิพพาน ลูกทั้งหลายอย่าได้เศร้าโศกถึงดิฉันไปเลย พระโกณฑัญญะพระอานนท์และพระนันทะเป็นต้น กับทั้งพระราหุลพุทธชิโนรสยังมีชนมชีพอยู่ ขอพระสงฆ์จงเป็นผู้มีความสุขสำราญ ขอให้เดียรถีย์จงเป็นผู้มีความโง่เขลาอันกำจัดเสียได้เถิด ยศ คือ การย่ำยีมารอันวงศ์แห่งพระเจ้าโอกกากราชยกขึ้นแล้ว ลูกทั้งหลาย บัดนี้ ถึงเวลาที่ดิฉันจะนิพพานมิใช่หรือ ความปรารถนาที่ดิฉันได้ตั้งไว้ตั้งแต่ต้นมานานนักหนา จะสำเร็จแก่

ดิฉันในวันนี้ เวลานี้เป็นเวลาที่จะบันลือกลองนันทเภรี ลูกทั้งหลาย น้ำตาจะมีประโยชน์อะไรแก่ท่านทั้งหลายเล่า ถ้าท่านทั้งหลายจะมีความเอ็นดูหรือมีความกตัญญูในดิฉัน ขอให้ท่านทุกคนจงทำความเพียรมั่น เพื่อความดำรงอยู่แห่งพระสัทธรรมเถิด พระสัมพุทธเจ้าอันดิฉันทูลอ้อนวอน จึงได้ประทานบรรพชาแก่สตรีทั้งหลาย เพราะฉะนั้น ดิฉันยินดี ฉันใด ท่านทั้งหลายก็จงเจริญรอยตามซึ่งความยินดีนั้นฉันนั้นเถิด ครั้นพระนางพร่ำสอนอุบาสิกาเหล่านั้นอย่างนี้แล้ว ห้อมล้อมด้วยภิกษุณีทั้งหลาย เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคมแล้วได้กราบทูลดังนี้ว่า ข้าแต่พระสุคตเจ้า หม่อมฉันเป็นมารดาของพระองค์ ข้าแต่พระธีรเจ้า พระองค์เป็นพระบิดาของหม่อมฉัน ข้าแต่พระโลกนาถ พระองค์เป็นผู้ประทานความสุขอันเกิดจากพระสัทธรรมให้หม่อมฉัน ข้าแต่พระโคดม หม่อมฉันเป็นผู้อันพระองค์ให้เกิด ข้าแต่พระสุคตเจ้า รูปกายของพระองค์นี้อันหม่อมฉันทำให้เจริญเติบโต ธรรมกายอันน่าเพลิดเพลินของหม่อมฉัน อันพระองค์ทำให้เจริญเติบโตแล้ว หม่อมฉันให้พระองค์ดูดดื่มน้ำนมอันระงับเสียได้ ซึ่งความอยากชั่วครู่ แม้น้ำนม คือพระสัทธรรมอันสงบระงับล่วงส่วน พระองค์ก็ให้หม่อมฉันดูดดื่มแล้ว ข้าแต่พระมหามุนี ในการผูกมัดและรักษา พระองค์ชื่อว่ามิได้เป็นหนี้หม่อมฉัน หม่อมฉันได้ฟังมาว่าสตรีทั้งหลายผู้ปรารถนาบุตรบวงสรวงอยู่ ก็ย่อมจะได้บุตรเช่นนั้น สตรีที่เป็นพระมารดาของพระนราธิบดีมีพระเจ้ามันธาตุเป็นต้น ชื่อว่าเป็นมารดาผู้ยังบุตรให้จมอยู่ในห้วงมหรรณพคือภพ ข้าแต่พระโอรส หม่อมฉันผู้จมดิ่งอยู่ในห้วงมหรรณพคือภพอันพระองค์ให้ข้ามไปจากสาครคือภพแล้ว พระนามว่า พระมเหสีพันปีหลวง สตรีทั้งหลายได้ง่าย พระนามว่า

พระพุทธมารดา นี้ สตรีทั้งหลายได้ยากอย่างยิ่ง ข้าแต่พระมหาวีร
เจ้า ก็พระนามว่าพระพุทธมารดานั้น หม่อมฉันได้แล้ว ความ
ปรารถนาน้อยใหญ่ของหม่อมฉันทั้งปวงนั้น หม่อมฉันได้บำเพ็ญ
แล้วกับพระองค์ หม่อมฉันปรารถนาเพื่อจะทิ้งร่างนี้นิพพาน ข้าแต่
พระวีรเจ้าผู้ทำที่สุดทุกข์ เป็นผู้นำ ขอพระองค์จงทรงอนุญาตให้หม่อม
ฉันเถิด ขอได้ทรงโปรดเหยียดออก ซึ่งพระยุคลบาทอันเกลื่อนกล่น
ไปด้วยลายจักรและธง อันละเอียดอ่อนเหมือนกับดอกบัวเถิด
หม่อมฉันจะถวายบังคมพระยุคลบาทนั้น จะขอทำความรักในบุตร
ข้าแต่พระองค์ผู้นายก หม่อมฉันกระทำสรีระซึ่งเปรียบด้วยกองทอง
ให้ปรากฏเป็นข้าวสุก ได้เห็นพระสรีระของพระองค์แล้ว จึงจะขอ
ไปนิพพาน พระพิชิตมารได้ทรงแสดงพระกายอันประกอบด้วยมหา
ปุริสลักษณ์ ๓๒ ประการ ประดับด้วยพระรัศมีอันงาม อันเป็น
เหมือนดวงตาของคนพาลเพราะมีค่ามาก กะพระมาตุจฉา ลำดับนั้น
พระนางมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้ซบพระเศียรลงแทบพื้นพระบาท
อันเป็นลายจักรคล้ายกับดอกบัวบานมีพระรัศมีปานดังพระอาทิตย์
แรกทอแสง แล้วพระนางได้กราบทูลว่า หม่อมฉันขอน้อมมัสการ
พระนราทิจ ผู้เป็นธงขององค์พระอาทิตย์ ขอพระองค์ทรงโปรดเป็น
ที่พึ่งของหม่อมฉันในกาลสุดท้ายเถิด หม่อมฉันจะไม่ได้เห็นพระองค์
อีก ข้าแต่พระองค์ผู้เลิศโลก ธรรมดาสตรีทั้งหลายรู้กันว่ามีแต่จะก่อ
โทษทุกประการ ถ้าโทษอย่างใดอย่างหนึ่งของหม่อมฉันมีอยู่ ก็ขอ
พระองค์ได้โปรดกรุณาอดโทษแก่หม่อมฉันเถิด อนึ่ง หม่อมฉันได้
ทูลขอบ่อยๆ ให้สตรีทั้งหลายได้บวช ข้าแต่พระนราสภ ถ้าโทษ
ในข้อนั้นจะมีแก่หม่อมฉัน ขอได้ทรงโปรดอดโทษนั้นเถิด ข้าแต่
พระวีรเจ้าผู้ทรงไว้ซึ่งการอดโทษ ภิกษุณีทั้งหลายอันหม่อมฉันสั่ง-

สอนแล้ว ตามที่พระองค์ทรงอนุญาต ถ้าในข้อนั้นจะมีการแนะนำ
ได้ยาก ขอได้โปรดทรงอดโทษข้อนั้นเถิด.
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรนางโคตมีผู้ประดับไปด้วยคุณโทษ
ที่ท่านจะพึงอดพึงมีอะไร เมื่อท่านบอกว่าลาจะนิพพาน ตถาคตจักไป
ว่ากระไรให้มากไปเล่า.
เมื่อภิกษุสงฆ์ของตถาคตบริสุทธิ์ไม่บกพร่อง ท่านจะออก
ไปเสียจากโลกนี้ได้ก็ควร เพราะเมื่อหมดแสงดาวในเวลา
รุ่งแล้ว รอยในพระจันทร์ก็ย่อมจะมองไม่เห็น ฉะนั้น
พระภิกษุณีทั้งหลาย นอกจากพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี
พากันทำประทักษิณพระพิชิตมารผู้เลิศ เหมือนหมู่ดาวที่
ติดตามพระจันทร์ทำประทักษิณภูเขาสิเนรุ ฉะนั้น หมอบ
ลงแทบพระบาทแล้ว ยืนจ้องดูพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า
กราบทูลว่า จักษุของหม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยอิ่มด้วยการ
เห็นพระองค์ โสตของหม่อมฉันทั้งหลาย ไม่เคยอิ่มด้วย
พระภาษิตของพระองค์ จิตของหม่อมฉันทั้งหลายดวงเดียว
แท้ๆ ก็ไม่อิ่มด้วยรสแห่งธรรมของพระองค์.
ผู้บันลืออยู่ในบริษัท กำจัดเสียซึ่งทิฏฐิและมานะ ชนเหล่าใดเห็น
พระพักตร์ของพระองค์ ชนเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี ข้าแต่
พระองค์ผู้ถึงที่สุดสงคราม ชนเหล่าใดประณมน้อมพระยุคลบาทของ
พระองค์ ซึ่งมีพระองคุลียาว มีพระนขาแดงงดงาม มีส้นพระบาท
ยาว ถึงชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี ข้าแต่พระนโรดม ชน
เหล่าใดได้สดับพระดำรัสของพระองค์อันไพเราะน่าปลื้มใจ เผาเสีย
ซึ่งโทษ เป็นประโยชน์เกื้อกูล ชนเหล่านั้นก็ชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายอิ่มไปด้วยการบูชาพระบาท

ของพระองค์ข้ามพ้นทางกันดารคือสงสารได้ ด้วยพระสุนทรกถาของ
พระองค์ผู้ทรงศิริ ฉะนั้นหม่อมฉันทั้งหลายจึงชื่อว่าเป็นผู้มีโชคดี.
ลำดับนั้น พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีผู้มีวัตรอันงาม ประกาศในหมู่
พระภิกษุสงฆ์แล้ว ไหว้พระราหุลพระอานนท์และพระนันทะ แล้ว
ได้ตรัสดังนี้ว่า ดิฉันเบื่อหน่ายในร่างกายซึ่งเสมอด้วยที่อยู่ของ
อสรพิษ เป็นที่พักของโรค เป็นสถานที่เกิดทุกข์ มีชราและมรณะ
เป็นโคจร อาเกียรณ์ไปด้วยมลทิน คือ ซากศพต่างๆ ต้องพึ่งพาผู้อื่น
ปราศจากเรี่ยวแรง ฉะนั้น ดิฉันจึงปรารถนาจะนิพพานเสีย ขอลูก
ทั้งหลายจงยอมอนุญาตให้เถิด.
พระนันทเถรเจ้าและพระราหุลผู้เจริญ เป็นผู้ปราศจากความโศก
ไม่มีอาสวะ ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีปัญญา มีความเพียร ได้คิดตาม
ธรรมดาว่า น่าติโลกที่ปัจจัยปรุงแต่ง ปราศจากแก่นสาร เปรียบด้วย
ต้นกล้วย เช่นเดียวกับกลลวงและพยับแดด ต่ำช้า ไม่มั่นคง พระ
โคตมีเถรี พระมาตุจฉาของพระพิชิตมาร ซึ่งได้เลี้ยงดูพระพุทธเจ้า
ก็ยังต้องถึงแก่กรรม สังขตธรรมทั้งปวงไม่เที่ยง ก็ครั้งนั้น ท่าน
พระอานนท์พุทธอนุชา ซึ่งเป็นคนสนิทของพระพิชิตมาร ยังเป็น
พระเสขบุคคลอยู่ ท่านหลั่งน้ำตาร้องไห้คร่ำครวญอย่างน่าสงสาร
ณ ที่นั้นว่า พระโคตมีเถรีเจ้าตรัสอยู่หลัดๆ ก็จะเสด็จไปนิพพาน
เสีย อีกไม่นานเลยแม้พระพุทธเจ้าก็คงจะเสด็จไปนิพพานแน่นอน
เปรียบเหมือนไฟที่หมดเชื้อแล้ว ฉะนั้น พระโคตมีเถรีเจ้าได้ตรัสกะ
ท่านพระอานนท์ผู้ชำนาญพระปริยัติ ปานดังสาครอันลึกล้ำ เอาใจใส่
ในการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ซึ่งพร่ำรำพันอยู่ดังกล่าวมาว่า ลูกเอ๋ย
เมื่อกาลเป็นที่ร่าเริงปรากฏขึ้นแล้ว พ่อไม่ควรที่จะเศร้าโศกถึงการ
ตายของดิฉัน ที่สุดแห่งการนิพพานของดิฉันใกล้เข้ามาแล้ว พ่อเอ๋ย

พระศาสดาพ่อได้ทูลให้ทรงยินยอมจึงได้ทรงอนุญาตให้เราบวช ลูกเอ๋ย พ่ออย่าเสียใจไปเลย ความพยายามของพ่อมีผล ก็บทใดที่ติตถิกาจารย์ทั้งหลายผู้เก่าแก่ไม่เห็น บทนั้นอันเด็กหญิงซึ่งมีอายุ ๗ ขวบรู้แจ้งประจักษ์แล้ว พ่อจงรักษาพระพุทธศาสนาไว้ การที่ดิฉันได้เห็นพ่อครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้าย บุคคลไปในทิศใดแล้วไม่ปรากฏ ดิฉันก็จะขอลาไปในทิศนั้นนะลูก ในกาลบางคราวพระนายกเจ้าผู้เลิศโลกกำลังทรงแสดงธรรมอยู่ พระองค์ทรงถามแล้วครั้งนั้น ดิฉันเกิดความสงสารกล่าววาจาถวายพระพรว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ขอพระองค์จงมีพระชนมชีพอยู่นานๆ ข้าแต่พระมหามุนี ขอพระองค์จงดำรงพระชนม์อยู่ตลอดกัป เพื่อความเกื้อกูลและประโยชน์แก่โลกทั้งปวงเถิด ขออย่าให้พระองค์ทรงพระชราและปรินิพพานเสียเลย พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสกะดิฉันผู้กราบทูลเช่นนั้นว่า ดูกรพระนางโคตมี พระพุทธเจ้าทั้งหลายเป็นอันบุคคลชมเชย เหมือนอย่างที่ท่านชมเชยอยู่มิได้ ดิฉันได้ทูลถามว่าก็แลด้วยประการเป็นดังฤา พระคถาคตผู้สัพพัญญูจึงชื่อว่าอันบุคคลพึงชมเชยด้วยประการเป็นดังฤา พระพุทธเจ้าจึงชื่อว่าอันบุคคลไม่ชมเชย พระองค์อันหม่อมฉันถามถึงเหตุนั้นแล้ว ขอได้ตรัสบอกเหตุนั้นแก่หม่อมฉันเถิด พระองค์ตรัสตอบว่าท่านจงดูพระสาวกทั้งหลายผู้ปรารภความเพียร ตั้งใจแน่วแน่ มีความบากบั่นมั่นเป็นนิตย์ เป็นคนพร้อมเพรียงกันนี้ การชมเชยพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ต่อแต่นั้น ดิฉันไปสู่สำนักนางภิกษุณีอยู่ผู้เดียว คิดเห็นแจ้งชัดว่า พระนาถะผู้ถึงที่สุดแห่งไตรภพทรงพอพระทัยบริษัทที่สามัคคีกัน มิฉะนั้น ดิฉันจะนิพพานเสีย ดิฉันอย่าได้พบความวิบัตินั้นเลย ครั้นดิฉันคิดดังนี้แล้ว ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าฤาษีทั้งปวง แล้วได้กราบทูลกาลเป็นที่ปรินิพพาน

กะผู้นำชั้นพิเศษ ลำดับนั้น พระองค์ได้ทรงอนุญาตให้ดิฉันดังนี้ว่า
จงรู้กาลเอาเถิดพระนางโคตมี ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรพระโคตมีคนพาลเหล่าใดสงสัยใน
การตรัสรู้ธรรมสตรีทั้งหลาย ท่านจงแสดงอิทธิฤทธิ์เพื่อละเสียซึ่งทิฏฐิ
ของคนพาลเหล่านั้น ครั้งนั้น พระโคตมีเถรีเจ้า ถวายบังคม
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เหาะขึ้นสู่อัมพร แสดงฤทธิ์เป็นอันมาก
ตามพระพุทธานุญาต คือองค์เดียวเป็นหลายองค์ก็ได้ ทำให้ปรากฏ
ก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือน
ไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงแม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดิน
บนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือน
นกก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ทำภูเขาสิเนรุ
ให้เป็นคั่น พลิกมหาปฐพีพร้อมด้วยราก ทำให้เป็นตัวร่มกั้นต่างร่ม
เดินจงกรมในอากาศ ทำโลกให้รุ่งโรจน์ประหนึ่งว่าเวลาพระอาทิตย์
อุทัยเหนือภูเขายุคันธร และทำโลกนั้นให้เป็นเหมือนพวงดอกไม้
ตาข่าย เอาพระหัตถ์ข้างหนึ่งกำภูเขามุจลินท์ ภูเขาสิเนรุ ภูเขามัน
ทาระและภูเขาทัททระไว้ทั้งหมด เหมือนดังกำเมล็ดพันธุ์ผักกาดเอา
ปลายนิ้วมือ บังพระอาทิตย์พร้อมทั้งพระจันทร์ไว้ ทัดทรงพระจันทร์
พระอาทิตย์ไว้ตั้งพันดวง เหมือนทัดทรงพวงมาลัย ฉะนั้น ทรงน้ำใน
สาครทั้ง ๔ ไว้ได้ด้วยฝ่าพระหัตถ์ข้างหนึ่ง ยังฝนใหญ่อันมีอาการ
ปานดังเมฆบนภูเขายุคันธรให้ตกลง พระนางเจ้านั้นได้นิรมิตให้เป็น
พระเจ้าจักรพรรดิ พร้อมด้วยบริษัทในนภาดลอากาศ แสดงให้เป็น
ครุฑ คชสารราชสีห์ต่างบันลือสีหนาทนฤโฆษอยู่ องค์เดียวนิรมิต

ให้เป็นคณะพระภิกษุณีนับไม่ถ้วน แล้วก็อันตรธานกลับเป็นองค์เดียวกราบทูลพระมหามุนีเจ้าว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันผู้เป็นพระมาตุจฉาของพระองค์ เป็นผู้ทำตามคำสอนของพระองค์ บรรลุประโยชน์ของตนโดยลำดับแล้ว ขอถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ พระนางเจ้านั้นครั้นแสดงฤทธิ์ต่างๆ แล้ว ลงจากนภาดลอากาศ ถวายบังคมพระผู้ส่องโลกแล้ว ประทับลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระนางเจ้าได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนีผู้นายกของโลก หม่อมฉันมีอายุได้ ๑๒๐ ปี แต่กำเนิดแล้วเพียงเท่านี้ก็พอแล้ว หม่อมฉันจักขอทูลลานิพพาน.

ครั้งนั้น บริษัททั้งหมดนั้นถึงความพิศวงยิ่งนัก จึงได้พากันประนมอัญชลีถามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระแม่เจ้าได้ทำอะไรไว้ จึงมีฤทธิ์อำนาจเช่นนี้.

พระมหาปชาบดีโคตมีเถรีเจ้า ได้กล่าวบุรพจรรยาของท่านดังต่อไปนี้ ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าปทุมุตระผู้มีจักษุในธรรมทั้งปวง เป็นผู้นำได้เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอำมาตย์ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยเครื่องอุปการะทุกสิ่ง เจริญ รุ่งเรือง ร่ำรวย ในพระนครหังสวดี บางครั้ง ดิฉันพร้อมด้วยบิดา อันหมู่ทาสีห้อมล้อม เข้าไปเฝ้าพระนราสภพระองค์นั้น พร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ได้เห็นพระพิชิตมารผู้ปานดังท้าววาสวะ ยังฝนคือธรรมให้ตกอยู่ เป็นผู้ไม่มีอาสวะ เกลื่อนไปด้วยระเบียบแห่งรัศมี เช่นกับพระอาทิตย์ในสรทกาล แล้วยังจิตให้เลื่อมใส และสดับสุภาษิตของพระองค์ ได้สดับพระผู้นำนรชนทรงตั้งพระภิกษุณีผู้เป็นพระมาตุจฉาไว้ในตำแหน่งอันเลิศ จึงถวายมหาทานและปัจจัยเป็นอันมาก แด่พระผู้เลิศกว่านรชน ผู้คงที่พระองค์นั้น พร้อมทั้งพระสงฆ์

๗ วัน แล้วได้หมอบลงแทบพระบาท มุ่งปรารถนาตำแหน่งนั้น ลำดับนั้น พระพิชิตมารผู้อุดมกว่าฤาษีได้ตรัสในบริษัทใหญ่ว่า สตรีใดได้นิมนต์พระผู้นำโลกพร้อมด้วยสงฆ์ให้ฉันตลอด ๗ วัน เราจักพยากรณ์สตรีนั้น ท่านทั้งหลายจงฟังเรากล่าว ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม ซึ่งทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก สตรีผู้นี้จักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักได้เป็นพระสาวิกาของพระศาสดา มีนามว่าโคตมี จักได้เป็นพระมาตุจฉาบำรุงเลี้ยงชีวิตของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น จักได้ความเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายผู้รู้ราตรีนาน ครั้งนั้น ดิฉันได้สดับพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว มีใจปราโมทย์ บำรุงพระพิชิตมารด้วยปัจจัยทั้งหลายตราบเท่าสิ้นชีวิต ต่อจากนั้น ดิฉันก็ได้ทำกาลกิริยา ดิฉันเกิดในพวกเทพเหล่าดาวดึงส์ ผู้ซึ่งให้สำเร็จสิ่งน่าใคร่ได้ทุกประการครอบงำทวยเทพอื่นๆ เสียด้วยองค์ ๑๐ ประการ คือ ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ อายุ วรรณะ สุขและยศ รุ่งเรืองครอบงำทวยเทพอื่นๆ ด้วยความเป็นใหญ่ ดิฉันได้เป็นพระมเหสีผู้น่ารักของท้าวอมรินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ก็เมื่อดิฉันยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร เป็นผู้หวั่นไหวเพราะพายุ คือกรรม จึงเกิดในบ้านของทาสในอาณาเขตของพระเจ้ากาสี ครั้งนั้น ทาส ๕๐๐ คน อาศัยอยู่ในบ้านนั้น ดิฉันได้เป็นภรรยาของหัวหน้าทาสในบ้านนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ได้เข้าไปสู่บ้านบิณฑบาต ดิฉันกับญาติทุกคนเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นก็มีความยินดี เราพร้อมด้วยสามีมีจิตเลื่อมใส สร้างกุฎี ๕๐๐ หลัง อุปัฏฐากพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นตลอดสี่เดือน แล้วถวายไตรจีวร ต่อจากนั้น เราพร้อมกับ

สามีก็ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็ในภพสุดท้ายในบัดนี้ ดิฉันเกิดใน พระนครเทวทหะ พระชนกของดิฉันพระนามว่าอัญชนศากยะ พระชนนีของดิฉันพระนามว่าสุลักขณา ต่อมาดิฉันได้ไปสู่พระราชวังของพระเจ้าสุทโธทนะ ในพระนครกบิลพัสดุ์ สตรีทุกคนเกิดในสกุลศากยะแล้ว ไปสู่เรือนของพวกเจ้าศากยะ ก็ดิฉันประเสริฐกว่าสตรีทุกคน ได้เป็นคนบำรุงเลี้ยงพระพิชิตมาร พระโอรสของดิฉันพระองค์นั้น เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์แล้ว ได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษ ภายหลังดิฉันพร้อมด้วยนางศากิยานี ๕๐๐ จึงได้บวชแล้วก็ได้ประสพสันติสุขพร้อมด้วยนางศากิยานีผู้มีความเพียร สามีของเราที่ได้ทำบุญร่วมกันมาแต่ชาติก่อนในครั้งนั้น เป็นผู้ทำมหาสมัยอันพระสุคตเจ้าทรงอนุเคราะห์แล้ว ได้บรรลุอรหัต.

พระภิกษุณีทั้งหลาย นอกจากพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านั้น ได้พากันเหาะขึ้นสู่นภาดลอากาศ เป็นผู้ประกอบด้วยมหิทธิฤทธิ์รุ่งโรจน์เหมือนดวงดาวทั้งหลาย อันโคจรเป็นกลุ่มกันไป ฉะนั้น พระภิกษุณีเหล่านั้น เป็นผู้ศึกษาแล้วในบุญกรรม จึงได้แสดงฤทธิ์มิใช่น้อยเหมือนนายช่างทองที่ได้รับการศึกษาแล้ว แสดงเครื่องประดับที่ทำด้วยทองชนิดต่างๆ ฉะนั้น ในครั้งนั้น พระภิกษุณีเหล่านั้น แสดงปฏิหาริย์มากมายหลายอย่าง ยังพระมุนีผู้ประเสริฐกว่าพระอาทิตย์พร้อมทั้งบริษัทให้ชอบใจ แล้วได้พากันลงจากนภาดลอากาศ ถวายบังคมพระศาสดาผู้สูงสุดกว่าฤาษี เมื่อพระศาสดาผู้เป็นยอดของนรชนทรงอนุญาตแล้ว จึงได้นั่ง ณ สถานที่อันสมควร แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระวีรเจ้า โอหนอ พระโคตมีเถรีเจ้าเป็นผู้อนุเคราะห์หม่อมฉันทุกๆ คน หม่อมฉันทุกคน พระนางได้อบรมด้วยบุญ จึงได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นอาสวะ หม่อมฉันทั้งหลายเผา

กิเลสเสียแล้ว ถอนภพทั้งปวงขึ้นได้แล้ว ตัดกิเลสเครื่องผูกเหมือน
ช้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การหม่อมฉันทั้งหลาย
มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดีแล้วหนอ
วิชา ๓ หม่อมฉันทั้งหลายบรรลุแล้วโดยลำดับ คำสอนของพระ
พุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายก็ได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทั้งหลายทำให้
แจ้งแล้ว คำสอนของพระพุทธเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว
หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตธาตุ ข้าแต่
พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีความชำนิชำนาญในเจโตปริยญาณ
รู้ปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพจักษุได้แล้ว มีอาสวะทั้งหลายสิ้นไปแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายมีญาณ
ในอรรถ ธรรม นิรุติ และปฏิภาณ ญาณนั้นเกิดที่สำนักของพระองค์
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นพระนายกมหามุนี พระองค์เป็นผู้อันหม่อมฉัน
ทั้งหลายได้วิสสาสะแล้ว ได้ทรงโปรดมีจิตเมตตาอนุญาตให้หม่อม
ฉันทั้งปวงนิพพานเถิด.

พระพิชิตมารได้ตรัสว่า เมื่อท่านทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า จักนิพพาน
ฉันจักไปว่าอะไร ก็บัดนี้ท่านทั้งหลายจงสำคัญกาลเวลาเอาเองเถิด.
ครั้งนั้น พระภิกษุณีเหล่านั้นมีพระโคตมีเถรีเจ้าเป็นต้น ถวายบังคม
พระพิชิตมารแล้วได้พากันลุกจากที่นั่งนั้นไป พระธีรเจ้าผู้นำชั้นเลิศ
ของโลก พร้อมด้วยหมู่ชนเป็นอันมากได้เสด็จไปส่งพระมาตุจฉา
จนถึงซุ้มประตู ครั้งนั้น พระโคตมีเถรีเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุณี
ทั้งหลายทุกๆ องค์ ได้พากันหมอบลงแทบพระยุคลบาทของพระ
ศาสดาผู้เป็นพงศ์พันธุ์ของโลก กราบทูลว่า นี้เป็นการถวายบังคม
พระยุคลบาทครั้งสุดท้ายของหม่อมฉัน การได้เห็นพระองค์ผู้เป็น

นาถะของโลกครั้งนี้ ก็เป็นครั้งสุดท้าย หม่อมฉันจักไม่ได้เห็นพระพักตร์ของพระองค์ซึ่งมีอาการปานน้ำอมฤตอีก ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้เลิศของโลก หม่อมฉันจักไม่ได้ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระองค์ซึ่งอ่อนละเอียดดีอีก วันนี้หม่อมฉันจะเข้านิพพาน.

พระศาสดาตรัสว่า

จะมีประโยชน์อะไรด้วยรูปนี้แก่ท่านในปัจจุบัน รูปนี้ล้วนปัจจัยปรุงแต่ง ไม่น่ายินดี เป็นของเลวทราม.

พระมหาปชาบดีเถรีเจ้า พร้อมด้วยพระภิกษุณีเหล่านั้นไปสู่สำนักนางภิกษุณีของตนแล้ว นั่งพับเพียบบนอาสนะอันประเสริฐ ครั้งนั้น อุบาสิกาทั้งหลายในพระนครนั้น ผู้มีความเคารพรักในพระพุทธศาสนา ได้สดับพฤติเหตุของพระนางเจ้า ต่างก็เข้าไปหานมัสการแทบบาทมูล เอากรค่อนอุระประเทศร้องไห้พิไรร่ำคร่ำครวญควรจะกรุณา เต็มไปด้วยความโศกเศร้า ล้มลงที่พื้นพสุธา ดุจเถาวัลย์รากขาดแล้วล้มลง ฉะนั้น พากันร้องไห้รำพันด้วยวาจาว่า ข้าแต่พระแม่เจ้าผู้เป็นนาถะให้ที่พึ่งของดิฉันทั้งหลาย พระแม่เจ้าอย่าได้ละทิ้งดิฉันทั้งหลาย ไปเข้านิพพานเสียเลย ดิฉันทุกคนขอซบเศียรอ้อนวอน พระมหาปชาบดีเถรีเจ้าลูบศีรษะของอุบาสิกาผู้มีศรัทธามีปัญญาซึ่งเป็นหัวหน้าของอุบาสิกาเหล่านั้นอยู่ ได้กล่าวว่า ลูกทั้งหลายเอ๋ย การพร่ำเพ้อซึ่งเป็นไปในบ่วงแห่งมารไม่ควรเลย สังเขตธรรมทั้งปวงล้วนไม่เที่ยง มีแต่จะพลัดพรากจากกัน หวั่นไหวไปมา ต่อแต่นั้น พระนางก็สละอุบาสิกาเหล่านั้นเสีย เข้าปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน และจตุตถฌาน แล้วเข้าอากาสานัญจายตนฌาน วิญญาณัญจายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌาน และเนวสัญญานาสัญญายตนฌานตามลำดับ แล้วพระโคตมีเถรีเจ้าก็เข้า

ฌานทั้งหลายโดยปฏิโลม แล้วก็เข้าปฐมฌานไปตราบเท่าถึงจตุตถ
ฌาน ครั้นออกจากจตุตถฌานนั้นแล้วก็ดับไป เหมือนเปลวประทีป
ที่หมดเชื้อดับไป ฉะนั้น ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ สายฟ้าก็ตกลง
จากนภากาศ กลองทิพย์ก็บันลือลั่นขึ้นเอง ทวยเทพพากันคร่ำครวญ
และฝนดอกไม้ก็ตกจากอากาศลงยังพื้นแผ่นดิน แม้ขุนเขาสุเมรุราช
ก็กัมปนาทหวั่นไหว เหมือนคนเต้นรำในท่ามกลางที่เต้นรำ ฉะนั้น
สาครก็ปั่นป่วนตีฟองคะนองระลอกฉะฉาน ทวยเทพ นาค อสูร
และพรหมต่างก็พากันสลดใจ กล่าวขึ้นในทันใดนั้นเองว่า สังขาร
ทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เหมือนอย่างพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านี้ถึง
ความย่อยยับไปแล้ว และพระเถรีทั้งหลายผู้ทำตามคำสอนของพระ
ศาสดา ซึ่งแวดล้อมพระมหาปชาบดีเถรีเจ้านี้ ก็พากันดับไปแล้ว
เหมือนเปลวประทีปหมดเชื้อดับไป ฉะนั้น โอ้ ความประจวบกัน
มีความพลัดพรากเป็นที่สุด โอ้ สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งล้วนแต่ไม่เที่ยง
โอ้ ชีวิตมีความหายสูญเป็นที่สุด ความปริเทวนา ได้มีแล้ว ด้วย
ประการฉะนี้.

ในลำดับนั้น เทวดาและพรหมต่างก็ทำความประพฤติตามโลกธรรม
ตามสมควรแก่กาลแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดกว่าฤาษี
ครั้งนั้นพระศาสดาได้ตรัสเรียกท่านพระอานนท์ผู้พหูสูตมาสั่งว่า
อานนท์ท่านจงไปประกาศให้ภิกษุทั้งหลายทราบถึงการนิพพานของ
พระมารดาเวลานั้น ท่านพระอานนท์เป็นผู้หมดความแช่มชื่น
มีตานองไปด้วยน้ำตา ได้กล่าวด้วยเสียงอันน่าสงสารว่า ขอ
พระภิกษุทั้งหลายผู้เป็นโอรสของพระสุคตเจ้าซึ่งอยู่ในทิศตะวันออก
ทิศใต้ ทิศตะวันตกและทิศเหนือ จงมาประชุมกัน พระภิกษุณี
ผู้ยังพระสรีระสุดท้ายของพระมุนีให้เจริญด้วยน้ำนม พระมารดาของ

กระผม พระโคตมีภิกษุณีนั้นถึงความสงบ เหมือนดวงดาวในเมื่อ
พระอาทิตย์ อุทัย ฉะนั้น พระนางยังความรู้พร้อมกันว่า เป็น
พระพุทธมารดา ให้ดำรงอยู่แล้วไปสู่นิพพาน ในที่ใดถึงคนมี ๕
ตาก็เห็นไม่ได้ ในที่นั้น พระผู้มีพระภาคซึ่งเป็นผู้นำทรงเห็นได้
ขอพระโอรสของพระสุคตเจ้าผู้มีความเชื่อในพระสุคต หรือเป็น
ศิษย์ของพระมหามุนีจงทำสักการะแด่พระพุทธมารดาเถิด ภิกษุ
ทั้งหลายถึงอยู่ไกล ได้ฟังคำประกาศนั้นแล้ว ก็มาได้เร็ว บางพวก
มาด้วยพุทธานุภาพ บางพวกที่ฉลาดในฤทธิ์ก็มาด้วยฤทธิ์ต่างช่วยกัน
ยกเอาเตียงนอนที่พระโคตมีเถรีเจ้าหลับ ขึ้นไว้ในเรือนยอดอัน
ประเสริฐ น่ายินดี สำเร็จด้วยทองคำล้วนๆ งดงาม ท้าวโลก
บาลทั้งสี่เอาบ่าเข้ารองรับเรือนยอด ทวยเทพที่เหลือมีท้าวสักกะ
เป็นต้น เข้าช่วยรับเรือนยอด ก็เรือนยอดทั้งหมดมี ๕๐๐ หลัง
แท้จริง เรือนยอดเหล่านั้น วิสสุกรรมเทพบุตรนิรมิต มีสีเหมือน
พระอาทิตย์ในสรทกาล ทวยเทพทั้งหลายได้แบกพระภิกษุณีทุกๆ
องค์ที่นอนอยู่บนเตียงแล้ว นำเอาออกไปตามลำดับพื้นนภากาศถูก
เอาเพดานบังไว้ทั่ว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์พร้อมทั้งดวงดาวซึ่ง
สำเร็จด้วยทองได้ถูกติดเป็นตราไว้ที่เพดานนั้น ธงปฏากได้ถูกยก
ขึ้นไว้เป็นอันมาก จิตกาธารทั้งหลายมีดอกไม้เป็นเครื่องปกคลุม
ดอกบัวที่เกิดในอากาศเอาปลายลง ดอกไม้ผุดขึ้นจากแผ่นดิน พระ
จันทร์และพระอาทิตย์คนมองดูเห็นได้ และดาวทั้งหลายส่องแสง
ระยับระยิบ อนึ่ง พระอาทิตย์ถึงจะโคจรไปในเวลาเที่ยงก็เป็นเหมือน
พระจันทร์ ไม่ทำใครๆ ให้เร่าร้อน ทวยเทพทั้งหลายพากันบูชาด้วย
ของหอมและดอกไม้ทิพย์อันน่ายินดี และด้วยการขับร้อง ฟ้อนรำ
ดีดสีตีเป่าอันเป็นทิพย์ พวกนาค อสูรและพรหม ต่างก็พากันบูชา

พระพุทธมารดาผู้นิพพานแล้ว กำลังถูกเขานำเอาออกไปตามสติกำลัง พระภิกษุณีผู้เป็นโอรสของพระสุคตเจ้า ซึ่งนิพพานแล้วทั้งหมดเชิญไปข้างหน้า พระโคตมีเถรีพุทธมารดาผู้อันเทวดาและมนุษย์สักการะเชิญเอาไปข้างหลัง เทวดา มนุษย์พร้อมด้วยนาคอสูรและพรหม ไปข้างหน้า ข้างหลังพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวกเสด็จไปเพื่อจะบูชาพระมารดาการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าหาได้เป็นเช่นนี้ไม่ การปรินิพพานของพระโคตมีเถรีเจ้า อัศจรรย์ยิ่งนัก ในเวลาพระพุทธเจ้าเสด็จนิพพานไม่มีพระพุทธเจ้าและภิกษุทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้น เหมือนในเวลาพระโคตมีเถรีเจ้านิพพาน ซึ่งมีพระพุทธเจ้าและภิกษุทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้นชนทั้งหลายช่วยกันทำจิตกาธารซึ่งสำเร็จด้วยของหอมล้วน และเกลื่อนไปด้วยจุรณแห่งเครื่องหอม แล้วเผาพระภิกษุณีเหล่านั้นบนจิตกาธารนั้น ส่วนที่เหลือนอกจากอัฐิถูกไฟไหม้สิ้น ก็ในเวลานั้นท่านพระอานนท์ได้กล่าววาจาอันให้เกิดความสังเวชว่า พระโคตมีเถรีเจ้าเข้านิพพานแล้ว พระสรีระของพระนางก็ถูกเผาแล้ว การนิพพานของพระพุทธเจ้าน่าสังเกต อีกไม่นานก็คงจักมี ต่อจากนั้นท่านพระอานนท์อันพระพุทธเจ้าทรงตักเตือน ท่านได้น้อมพระธาตุของพระโคตมีเถรีเจ้า ซึ่งอยู่ในบาตรของพระนาง เข้ามาถวายแด่พระโลกนาถ พระผู้มีพระภาคผู้สูงสุดกว่าฤาษี ได้ทรงประคองพระธาตุเหล่านั้นด้วยฝ่าพระหัตถ์แล้วตรัสว่า เพราะสังขารเป็นสภาพไม่เที่ยง พระโคตมีผู้เป็นใหญ่กว่าหมู่พระภิกษุณีจึงต้องนิพพาน เช่นเดียวกับลำตัวของต้นไม้ใหญ่ที่มีแก่นตั้งอยู่ถึงจะใหญ่โตก็ต้องพินาศฉะนั้น ดูเถอะอานนท์ เมื่อพระพุทธมารดาแม้นิพพานแล้วเพียงแต่

สรีระก็ยังไม่เหลือ ไม่น่าเศร้าโศกปริเทวนาการไปเลย คนอื่นๆ ไม่
ไม่ควรเศร้าโศกถึงพระนางผู้ข้ามสาครคือสงสารไปแล้ว ละเว้นเหตุ
อันทำให้เดือดร้อนเสียได้ เป็นผู้เยือกเย็นดับสนิทดีแล้ว พระนาง
เป็นบัณฑิต มีปัญญามาก และมีปัญญากว้างขวาง ทั้งเป็นผู้รู้ราตรี
นานกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย จงรู้ไว้อย่างนี้เถิด พระ
โคตมีเถรีเจ้า เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ทิพโสตธาตุ และมีความชำนาญ
ในเจโตปริยญาณรู้ทั่วถึง ปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพจักษุให้หมด
จด อาสวะทั้งสิ้นของพระนางหมดสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก
พระนางมีญาณอันบริสุทธิ์ ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติและปฏิภาณ
เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรจะเศร้าโศกถึงพระนาง คติของไฟที่ลุกโพลง
ถูกแผ่นเหล็กทับแล้วดับไปโดยลำดับ ใครๆ ก็รู้ไม่ได้ ฉันใด
บุคคลผู้ที่หลุดพ้นจากกิเลสด้วยดีแล้ว ข้ามพ้นโอฆะคือกามพันธุ์
บรรลุอจลบทแล้ว ก็ฉันนั้น ย่อมไม่มีคติใครๆ จะรู้ได้ เพราะฉะนั้น
ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง มีสติปัฏฐานเป็นโคจรเถิดท่าน
ทั้งหลายอบรมโพชฌงค์ ๗ ประการแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้
ทราบว่า ท่านพระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีได้ตรัสคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบมหาปชาบดีโคตมีเถริยาปทาน.
เขมาเถริยาปทานที่ ๘
ว่าด้วยบุพจริยาของพระเขมาเถรี
[๑๕๘] พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ มีพระญาณจักษุในสรรพธรรม
เป็นพระโลกนายก เสด็จอุบัติในกัปที่แสนกัปแต่กัปนี้ ครั้งนั้น
ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมือง
หังสวดี เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระ

พุทธมหาวีระพระองค์นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมเทศนา เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ ดิฉันขออนุญาตมารดาบิดาได้แล้ว นิมนต์พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษให้เสวยพร้อมด้วยพระสาวกสงฆ์ ตลอดสัปดาห์หนึ่งเมื่อสัปดาห์หนึ่งล่วงไปแล้ว พระผู้มีพระภาคผู้เป็นสารถีฝึกนระ ทรงตั้งภิกษุณีองค์หนึ่ง ซึ่งอุดมกว่าพวกภิกษุณีฝ่ายที่มีปัญญามากในตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังเรื่องนั้นแล้ว มีความยินดีทำสักการะแต่พระพุทธเจ้า ผู้แสวงหาคุณใหญ่พระองค์นั้นอีกแล้วหมอบลงปรารถนาตำแหน่งนั้น ในทันใดนั้น พระพิชิตมารพระองค์นั้นตรัสกะดิฉันว่า ความปรารถนาของท่านจักสำเร็จ สักการะที่ท่านทำแล้วแก่เราพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์มีผลมาก ในกัปที่แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดมทรงสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก หญิงนี้จักได้เป็นภิกษุณีชื่อเขมา ผู้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตจักถึงตำแหน่งเอตทัคคะ ด้วยกรรมที่ทำดีแล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้เป็นผู้เข้าถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วไปชั้นยามา จุติจากชั้นยามาแล้วไปชั้นดุสิต จุติจากชั้นดุสิตแล้ว ไปชั้นนิมมานรดี จุติจากชั้นนิมมานรดีแล้วไปชั้นปรนิมมิตวสวัสดี เพราะอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดในภพใดๆ ก็ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระราชาในภพนั้นๆ ดิฉันจุติจากภพนั้นแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิและเป็นมเหสีของพระเจ้าเอกราช เสวยทิพสมบัติและมนุษย์สมบัติ มีความสุขทุกภพท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอเนกในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เป็นนายกของโลก งดงามน่าดู

ยิ่งนัก ทรงเห็นแจ่มแจ้งในสรรพธรรมเสด็จหุบัติขึ้นแล้วในโลก ดิฉันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ซึ่งเป็นนายกของโลก ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระศาสนาของพระวีรเจ้าพระองค์นั้นอยู่หมื่นปี ประพฤติพรหมจรรย์ ประกอบความเพียร เป็นพหูสูตฉลาดในปัจจัยการคล่องแคล่วในจตุราริยสัจ มีปัญญาละเอียดแสดงธรรมไพเราะ ปฏิบัติตามสัตถุศาสน์อยู่หมื่นปี ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์ ดิฉันจุติจากภพนั้นแล้วเข้าถึงสวรรค์ชั้นดุสิตเป็นผู้มีศีล เสวยสมบัติในภพนั้นและภพอื่น ดิฉันเกิดในภพใดๆ ก็เป็นผู้มีสมบัติมาก มีทรัพย์มาก มีปัญญา รูปงาม มีบริวารชมก็ว่าง่าย ด้วยบุญกรรมและความเพียรในศาสนาของพระพิชิตมารนั้น สมบัติทุกอย่างดิฉันหาได้ง่ายเป็นที่รักแห่งใจ ด้วยผลแห่งความปฏิบัติของดิฉัน เมื่อดิฉันเดินไป ณ ที่ใดๆ ภัสดาของดิฉันและใครๆ ย่อมไม่ดูหมิ่นดิฉัน ในภัทกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าโกนาคมน์ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ในครั้งนั้นแหละกุลธิดาที่มั่นคงดีในเมืองพาราณสี ชื่อธนัญชานี ๑ สุเมธา ๑ ดิฉัน ๑ รวม ๓ คนด้วยกัน ได้ถวายสังฆารามแก่พระมุนีหลายพันและได้สร้างวิหารอุทิศถวายแก่พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระสาวกสงฆ์ เราทั้งหมดด้วยกันจุติจากภพนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ถึงความเป็นผู้เลิศด้วยยศกว่าเทพธิดาและกุลธิดาในมนุษย์ ในภัทกัปนี้แหละ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ในครั้งนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกี ในพระนครพาราณสีอันอุดม เป็นอิสระกว่าประชาชน เป็นอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็นพระธิดาคนใหญ่ของท้าวเธอ มี

นามปรากฏว่าสมณี ได้ฟังธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจ
บรรพชาแต่พระชนกนาถไม่ทรงอนุญาตแก่เราทั้งหลาย เมื่ออยู่ใน
อาคารสถานในครั้งนั้น เราทั้งหลายผู้เป็นราชกัญญามิได้เกียจคร้าน
ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารี ดำรงอยู่ในสุขสมบัติสอง
หมื่นปี พระราชธิดา ๗ องค์ล้วนพอใจยินดีในการบำรุงพระพุทธเจ้า
พระราชธิดา ๗ นั้น คือ นางสมณี ๑ นางสมณคุตตา ๑ นางภิกษุณี
๑ นางภิกขุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และ
นางสังฆทาสิกาเป็นที่ ๗ พระราชธิดาทั้ง ๗ นั้น ได้มาเป็นดิฉันเป็น
พระอุบลวรรณาเถรี เป็นพระปฏาจาราเถรี เป็นพระกุณฑลเกสีเถริ
เป็นพระกิสาโคตมีเถรีเป็นพระธรรมทินนาเถรีเป็นนางวิสาขาอุบาสิกา
เป็นที่ ๗ บางครั้ง พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นดังว่าดวงอาทิตย์
ของนรชน ทรงแสดงธรรมเป็นอัศจรรย์ดิฉันได้ฟังมหานิทานสูตรแล้ว
เล่าเรียนอยู่ เพราะกรรมที่ได้ทำไว้ดีแล้วนั้น และเพราะการตั้งเจตน์
จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ในภพหลัง ครั้งนี้ ดิฉันเป็นพระธิดาที่พอพระทัยกรุณาโปรดปราน
ของพระเจ้ามัททราช ในสากลนครอันอุดม พร้อมกับเมื่อดิฉันเกิด
พระนครนั้นได้มีความเกษมสุข โดยคุณนิรมิตนั้น ชื่อดิฉันปรากฏว่า
เขมา เมื่อใด ดิฉันเจริญวัยโตเป็นสาว มีรูปและผิวพรรณงาม เมื่อ
นั้น พระราชบิดาก็โปรดปรานประทาน ดิฉันแก่พระเจ้าพิมพิสาร
ดิฉันเป็นที่โปรดปรานของพระราชสวามียินดีแต่ในการบำรุงรูป ไม่
พอใจคนที่กล่าวโทษรูปเป็นอันมาก ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารโปรด
ให้นัตขับร้องขับเพลงพรรณนาพระมหาวิหารเวฬุวัน ด้วยพระ
ประสงค์จะทรงอนุเคราะห์ดิฉัน ดิฉันสำคัญว่าพระมหาวิหารเวฬุวัน
อันเป็นที่ประทับแห่งพระสุคตเจ้าเป็นที่น่ารื่นรมย์ผู้ใดยังมิได้เห็นก็

จัดว่าผู้นั้นยังไม่เห็นนันทวัน พระมหาวิหารเวฬุวันเป็นดังว่านันทวัน อันเป็นที่เพลิดเพลินของนรชน ผู้ใดได้เห็นแล้ว นับว่าผู้นั้นเห็นดีแล้ว ซึ่งนันทวัน อันเป็นที่เพลิดเพลิน ของท้าวอมรินทร์ สักกเทวราชทวยเทพละนันทวันแล้วลงมาที่พื้นดินเห็นพระมหาวิหารเวฬุวันอันน่ารื่นรมย์เข้าแล้ว ก็อัศจรรย์ใจเพลินชมมิได้เบื่อ พระมหาวิหารเวฬุวันเกิดขึ้นเพราะบุญของพระราชา อันบุญญานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าประดับแล้ว ใครเล่าจะกล่าวถึงความเจริญด้วยคุณแห่งพระมหาวิหารเวฬุวันให้จบได้ครั้งนั้นดิฉันได้ฟังความสำเร็จแห่งพระมหาวิหารเวฬุวันอันเป็นที่ชอบโสตและชอบใจแล้วประสงค์จะเห็นดิฉันจึงได้กราบทูลพระราชา ครั้งนั้น ท้าวมหิบดีจึงโปรดสั่งดิฉันผู้มุ่งจะชมพระมหาวิหารเวฬุวัน พร้อมด้วยบริวารเป็นอันมาก ด้วยพระดำรัสว่า พระนางผู้มีสมบัติมาก เชิญเสด็จไปชม พระมหาวิหารเวฬุวัน อันเป็นที่เย็นตา เปล่งปลั่งด้วยพระรัศมีแห่งพระสุคตเจ้างามด้วยสิริทุกสมัย ดิฉันทูลว่า เมื่อใด พระพุทธมุนีเสด็จเข้ามาทรงบาตรในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อนั้น หม่อมฉันจะเข้าไปชมพระมหาวิหารเวฬุวัน เวลานั้น พระมหาวิหารเวฬุวันมีสวนดอกไม้กำลังแย้มบาน วู่ว่อนไปด้วยภมรต่างๆ ชนิด และมีเสียงนกดุเหว่าร่ำร้องดังเพลงขับ ทั้งมีเหล่านกยูงฟ้อนรำ เงียบเสียง ไม่พลุกพล่าน ประดับไปด้วยที่จงกรมต่างๆ สะพรั่งไปด้วยกุฎีและมณฑปที่พระโยคีชอบปรารภบำเพ็ญเพียร เมื่อดิฉันเที่ยวไปได้รู้สึกว่านัยน์ตาของเรามีผล ครั้งนั้น ดิฉันได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งประกอบกิจอยู่ แล้วคิดไปว่า ภิกษุนี้ตั้งอยู่ในปฐมวัย มีรูปน่าปรารถนา ปฏิบัติดีอยู่ในป่าที่น่ารื่นรมย์เช่นนี้ เหมือนคนอยู่ในที่มืด ภิกษุนี้ศีรษะโล้นคลุมสังฆาฏินั่งอยู่ที่โคนไม้ ละความยินดีที่เกิดแต่อารมณ์เจริญฌาน

อยู่ธรรมดาคฤหัสถ์ควรจะบริโภคกามตามความสุข แก่แล้วจึงควรจะประพฤติธรรมอันเจริญงามนี้ในภายหลัง ดิฉันสำคัญว่าพระคันธกุฎีที่ประทับแห่งพระพิชิตมารว่างเปล่าจึงเข้าไป ได้เห็นพระพิชิตมารดังดวงอาทิตย์แรกอุทัย ประทับสำราญพระองค์เดียว มีหญิงสาวสวยพัดถวายอยู่ ครั้นแล้วดำริผิดว่าพระผู้มีพระภาคผู้องอาจกว่านรชนพระองค์นี้มิได้เศร้าหมองหญิงสาวคนนั้น มีรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำ มีดวงตางามเช่น ดอกบัว ริมฝีปากแดงดังผลมะพลับสุกชำเลืองแต่น้อยเป็นที่ยินดีแห่งใจและนัยน์ตา มีลำแขนเหมือนทองคำ วงหน้าสวย ถันทั้งคู่เต่งตั่งดังดอกบัวตูม มีเอวกลมกล่อมตะโพกผึ่งผาย ลำขาน่ายินดี มีเครื่องตกแต่งงาม เครื่องประดับสีแดงแวววาว นุ่งผ้าเนื้อเกลี้ยงสีเขียว มีรูปสมบัติชมไม่เบื่อประดับด้วยสรรพาภรณ์ ดิฉันเห็นหญิงสาวนั้นเข้าแล้วคิดว่า โอหญิงสาวคนนี้รูปงามเหลือเกิน เราไม่เคยเห็นด้วยนัยน์ตาในครั้งไหนๆ เลย ขณะนั้น หญิงสาวคนนั้นถูกชราย่ำยี มีผิวพรรณแปลกไป หน้าเหี่ยว ฟันหัก ผมหงอก น้ำลายไหล หน้าไม่สะอาด ใบหูแข็งกระด้าง นัยน์ตาขาว นมยานไม่งาม ตัวตกกระทั่วไป ร่างกายสั่นตลอดศีรษะ หลังขด มีไม้เท้าเป็นคู่เดิน ร่างกายซูบผอมลีบไปสั่นงั่นงก ล้มลงแล้วหายใจถี่ๆ ลำดับนั้น ความสังเวชอันไม่เคยเป็นทำให้ขนลุกชูชันได้มีแก่ดิฉันว่า น่าตำหนิรูปอันไม่สะอาดที่พวกคนพาลยินดีกัน ขณะนั้น พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระกรุณามากมีพระทัยปีติโสมนัส ทอดพระเนตรเห็นดิฉันผู้มีใจสังเวชแล้ว ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า ดูกรพระนางเขมา เชิญดูร่างกายอันกระสับกระส่าย ไม่สะอาดโสโครก ไหลเข้า ถ่ายออก ที่พวกพาลชนยินดีกันซิ ท่านจงอบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์เดียวด้วยอสุภารมณ์เถิด

ท่าน จงมีกายคตาสติมากไปด้วยความเบื่อหน่ายเถิด รูปหญิงนี้ฉันใด รูปของท่านนั้นก็ฉันนั้น รูปของท่านฉันใด รูปหญิงนี้ก็เป็นฉันนั้น ท่านจงคลายความพอใจในกายทั้งภายในภายนอกเสียเถิด จงอบรมอนิมิตตวิโมกข์ จงละมานานุสัยเสีย ท่านจักเป็นผู้สงบประพฤติไปเพราะละมานานุสัยนั้นได้.

ชนเหล่าใด กำหนัดด้วยราคะเกาะกระแสอยู่เหมือน
แมลงมุมเกาะใยตรงกลางที่ทำไว้เอง ชนเหล่านั้นตัด
ราคะนั้นเสีย ไม่มีความอาลัย ละกามสุขไป ย่อม
ละเว้นได้.

ขณะนั้น พระบรมศาสดาผู้เป็นสารถีฝึกนรชน ทรงทราบดิฉันว่ามีจิตควรแล้ว จึงทรงแสดงมหานิทานสูตรเพื่อจะทรงแนะนำดิฉัน ดิฉันได้ฟังสูตรอันประเสริฐนั้นแล้ว จึงระลึกถึงสัญญาในกาลก่อนได้ ดำรงอยู่ในสัญญานั้นแล้ว ชำระธรรมจักษุให้หมดจด ทันใดนั้นดิฉันหมอบลงแทบพระบาทยุคลแห่งพระเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประสงค์จะแสดงโทษ จึงได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงเห็นแจ้งธรรมทั้งปวง หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระกรุณาเป็นที่อยู่ หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เสด็จข้ามสงสารแล้ว หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้ประทานอมตธรรม หม่อมฉันขอถวายนมัสการแด่พระองค์หม่อมฉันแล่นไปแล้วสู่ทิฏฐิอันรกชัฏหลงใหลเพราะกามราคะ พระองค์ทรงแนะนำด้วยอุบายที่ชอบเป็นผู้ยินดีแล้วในธรรมที่ทรงแนะนำ สัตว์ทั้งหลายเหินห่างจากการเห็นท่านผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่เช่นพระองค์ ย่อมประสบมหันตทุกข์ในสังสารสาคร เมื่อใดหม่อมฉันยังมิได้มาเฝ้าพระองค์ผู้เป็นสรณะแห่ง

สัตว์โลก ไม่เป็นศัตรูแก่สัตว์โลก เสด็จถึงที่สุดแห่งมรณะ มีธรรม
เป็นประโยชน์อย่างดี หม่อมฉันขอแสดงโทษนั้น หม่อมฉันมัวยินดี
ในรูป ระแวงว่าพระองค์ไม่ทรงเกื้อกูล จึงมิได้มาเฝ้าพระองค์ผู้ทรง
เกื้อกูลมาก ทรงประทานธรรมอันประเสริฐ หม่อมฉันขอแสดง
โทษนั้น ครั้งนั้น พระองค์ผู้ทรงพระมหากรุณา มีพระกระแสเสียง
อันไพเราะ เมื่อทรงเอาน้ำอมฤตรดดิฉัน ได้ตรัสว่า ดูกรพระนาง
เขมา หยุดอยู่เถิดครั้งนั้น ดิฉันประนมนมัสการด้วยเศียรเกล้า
ทำประทักษิณพระองค์แล้ว กลับไปเฝ้าพระราชสวามีผู้เป็นนรบดี
แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงทรมานข้าศึก น่าชมอุบาย
อย่างดีนั้น ที่พระองค์ทรงดำริแล้ว พระมุนีเจ้าผู้ไม่มีกิเลสเหมือนป่า
หม่อมฉันผู้ปรารถนาจะชมพระมหาวิหารเวฬุวันได้เฝ้าแล้ว ถ้า
พระมหาราชจะทรงพระกรุณาโปรด หม่อมฉันผู้เบื่อหน่ายในรูปตาม
ที่พระพุทธมุนีตรัสสอน จักบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้คงที่
พระองค์นั้น.

จบทุติยภาณวาร.

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารพระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ทรงประ
นมกรอัญชลีตรัสว่า ดูกรพระน้องนาง พี่อนุญาตแก่พระน้อง
บรรพชาจงสำเร็จแก่พระน้องเถิด ครั้งนั้น ดิฉันบวชมาแล้วได้เจ็ด
เดือน เห็นประทีปสว่างขึ้นและดับไปมีใจสังเวช เบื่อหน่ายใน
สรรพสังขาร ฉลาดในปัจจยาการข้ามพ้นจตุรโอฆะแล้ว ได้บรรลุ
อรหัต เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ในทิพโสตธาตุและเจโตปริยญาณ รู้ชัด
ปุพเพนิวาสญาณชำระทิพจักษุให้บริสุทธิ์ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้น
แล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ญาณอันบริสุทธิ์ของดิฉัน ในอรรถะ

ธรรมะ นิรุติและปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในพระพุทธศาสนา ดิฉัน เป็นผู้ฉลาดในวิสุทธิทั้งหลาย คล่องแคล่วในกถาวัตถุ รู้จักนัยแห่ง อภิธรรม ถึงความชำนาญในศาสนา ภายหลัง พระราชสวามีผู้ฉลาด ตรัสถามปัญหาละเอียดในโตรณวัตถุ ดิฉันได้วิสัชนาโดยควรแก่กถา ครั้งนั้น พระราชาเสด็จเข้าเฝ้าพระสุคตเจ้าแล้ว ทูลสอบถามปัญหา เหล่านั้น พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เป็นอย่างเดียวกันกับที่ดิฉัน วิสัชนาแล้ว พระพิชิตมารผู้อุดมกว่านรชน ทรงพอพระทัยใน คุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศ กว่าบรรดาภิกษุณีที่มีปัญญามาก ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระเขมาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเขมาเถริยาปทาน.

อุบลวรรณาเถริยาปทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุบลวรรณาเถรี

[๑๕๙] พระอุบลวรรณาภิกษุณีถึงความสำเร็จแห่งฤทธิ์ ถวายบังคมพระ ยุคลบาทของพระศาสดาแล้วทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันข้าม พ้นชาติ สงสารได้แล้วบรรลุถึงอจลบท หมดสิ้นสรรพทุกข์แล้ว ขอประชุมชนผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และพวกชนที่หม่อมฉัน ได้ทำความผิดให้ จงอดโทษให้หม่อมฉันเฉพาะพระพักตร์ พระ พิชิตมาร ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันขอกราบทูลว่า เมื่อ หม่อมฉันท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ถ้ามีความผิดพลาดขอพระองค์ได้ ทรงโปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันเถิด.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกรอุบลวรรณา ผู้ทำตามคำสอนของเราท่านจงแสดงฤทธิ์ตัดความสงสัยแห่งบริษัทสี่ในวันนี้เถิด.

พระอุบลวรรณาเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียรมาก มีปัญญาทรงไว้ซึ่งความรุ่งเรือง หม่อมฉันเป็นธิดาแห่งพระองค์มีกรรมที่ทำยากมากมีกรรมที่ทำแสนยากทำไว้แล้ว ข้าแต่พระมหาวีระผู้มีจักษุหม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา เพราะมีสีกายเหมือนสีดอกอุบล เป็นธิดาแห่งพระองค์ ขอถวายบังคมพระบาทยุคล พระราหุลเถระและหม่อมฉัน เกิดในสมภพเดียวกันมากหลายร้อยชาติ เป็นผู้มีฉันทจิตเสมอกัน มีความเกิดร่วมสมภพร่วมชาติกัน ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลังก็มีนามเหมือนกันทั้งคู่ พระราหุลเถระผู้เป็นโอรส หม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา เป็นธิดา ข้าแต่พระวีรเจ้า ขอเชิญทอดพระเนตรฤทธิ์ของหม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจะแสดงกำลังถวายพระศาสดา พระอุบลวรรณาเถรีเหยียดมือไปวักเอาน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ มาใส่ไว้ในฝ่ามือเหมือนเด็กลงเล่นน้ำมันที่อยู่ในฝ่ามือเหยียดฝ่ามือไปพลิกแผ่นดินแล้ว เอามาใส่ไว้บนฝ่ามือเหมือนเด็กหนุ่มฉุดปลาเค้า ฉะนั้น เอาฝ่ามือปิดครอบจักรวาลแล้ว ยังเม็ดฝนสีต่างๆ ให้ตกลง ณ เบื้องบนบ่อยๆ เอาแผ่นดินทำเป็นครก เอาเม็ดกรวดทำเป็นข้าวเปลือก เอาภูเขาสิเนรุทำเป็นสาก แล้วซ้อมอยู่ เหมือนเด็กหญิงซ้อมข้าว ฉะนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุหม่อมฉันมีนามว่าอุบลวรรณา เป็นธิดาแห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ มีความชำนาญในอภิญญาทั้งหลาย เป็นผู้ทำตามคำสอนของพระองค์ จักแผลงฤทธิ์ต่างๆ ถวายแด่พระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ประกาศนามและโคตรแล้วขอถวายบังคมพระยุคลบาท ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความ

ชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตธาตุ และในเจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิ
วาสญาณ ชำระทิพจักษุบริสุทธิ์อาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มีอีก หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุติและปฏิภาณ
กว้างขวาง หมดจดตามสภาพแห่งพระองค์ ผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ข้าแต่พระมหามุนี อธิการเป็นอันมาก ที่หม่อมฉันแสดงแล้วใน
พระพิชิตมารผู้ประเสริฐทั้งหลายในปางก่อน โดยความพินาศไปแห่ง
มัจฉริยะที่สู้รบกันเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนีผู้มี
ความเพียรมาก ขอพระองค์จงทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อม
ฉัน และบุญที่หม่อมฉันสั่งสมไว้เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่
พระมหาวีรเจ้าเมื่อพระองค์ทรงละเว้นอนาจารในสถานที่ไม่ควรอบรม
พระญาณ ให้แก่กล้าอยู่ชีวิตอันสูงสุดหม่อมฉันสละแล้ว เพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ได้ประทานชีวิตแก่
หม่อมฉันหลายหมื่นโกฏิกัป แม้หม่อมฉันก็บริจาคชีวิตของหม่อมฉัน
เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้มีฤทธิ์มิได้มีสิ่งอะไรเปรียบ
ปาน มีพระวิริยะก้าวหน้าในกาลนั้นหม่อมฉันอัศจรรย์ใจทุกอย่าง ประ
นมกรอัญชลีด้วยเศียรกล้า ได้ทูลว่า กรณียกิจนี้หม่อมฉันได้ทำแล้ว
ในกัปที่แสนแต่ภัทรกัปนี้ ครั้งนั้น หม่อมฉันเป็นนางนาคกัญญา
มีนามว่าวิมลา คณะนาคสมมติว่า เป็นผู้ดีกว่าพวกนาคกัญญามหา
นาคราชนามว่ามโหรคะ เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา นิมนต์พระ
พุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระผู้มีเดชมาก พร้อมด้วยพระสาวก
ตกแต่งมณฑปอันสำเร็จด้วยรัตนะบัลลังก์สำเร็จด้วยรัตนะ โปรย
ทรายรัตนะ เครื่องอุปโภคสำเร็จด้วยรัตนะ และมรรคาก็ประดับด้วย
ธงรัตนะ ต้อนรับพระสัมพุทธเจ้า ประโคมด้วยดนตรีหลายชนิด
พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงแผ่ไปด้วยบริษัท ๔ ประทับ

นั่งบนอาสนะอันประเสริฐในภพนาคราชมโหรคะ นาคราชได้ถวาย
ข้าวน้ำ และขาทนียโภชนียาหารอย่างดีๆ มีค่ามาก แต่พระผู้มี
พระภาคผู้มีบริวารมาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ครั้น
เสวยเสร็จ ทรงล้างบาตรด้วยดีแล้ว ได้ทรงทำกิจคือการอนุโมทนา
นางนาคกัญญาผู้มีฤทธิ์มาก เห็นพระสัพพัญญู มีรัศมีเปล่งปลั่ง มี
ยศมาก มีจิตเลื่อมใสมีใจเคารพในพระศาสดา ในขณะนั้น พระ
พุทธเจ้าผู้มีความเพียรมาก พระนามว่าปทุมุตระทรงทราบวาระจิต
ของหม่อมฉันแล้ว ทรงแสดงภิกษุณีรูปหนึ่งด้วยฤทธิ์ ภิกษุณีนั้น
คล่องแคล่ว แสดงฤทธิ์เป็นอเนก หม่อมฉันเกิดปีติปราโมทย์ได้
ทูลถามพระศาสดาว่า หม่อมฉันได้เห็นฤทธิ์ทั้งหลายที่ภิกษุณีรูปนี้
แสดงแล้ว ข้าแต่พระธีรเจ้า ภิกษุณีนั้นเป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วย
ฤทธิ์เพราะเหตุไร.

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นตรัสตอบว่า

ภิกษุณีนั้นเป็นโอรสธิดาเกิดแต่ปากเรา มีฤทธิ์มาก ทำตาม
อนุศาสนีของเรา เป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วยฤทธิ์.

หม่อมฉันได้สดับพระพุทธพจน์แล้ว มีความยินดีได้ทูลว่า แม้
หม่อมฉันก็ขอเป็นผู้คล่องแคล่วดีด้วยฤทธิ์ เหมือนภิกษุณีองค์นั้น
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนายก หม่อมฉันเบิกบานโสมนัสมีใจอุดมถึงที่
แล้ว ขอให้ได้เป็นเช่นภิกษุณีนี้ในอนาคตกาล หม่อมฉันตกแต่ง
บัลลังก์อันงามด้วยแก้วมณีและมณฑปอันผุดผ่องแล้ว ทูลอัญเชิญ
พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ ให้เสวย
และฉัน อิ่มหนำสำราญ ด้วยข้าวและน้ำ แล้วได้บูชาพระพุทธเจ้า
ด้วยดอกอุบลอันเป็นดอกไม้อย่างดี ที่พวกนาคเรียกกันในสมัยนั้น
ว่าดอกอรุณ โดยตั้งความปรารถนาว่า ขอให้สีตัวของเราจงเป็น

เช่นกับสีดอกอุบลนี้ ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีแล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุติจากนั้นแล้วมาเกิดในมนุษย์ ได้ถวายบิณฑบาต พร้อมด้วยดอกอุบลเป็นอันมากแก่พระสยัมภู ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี มีพระเนตรงาม มีพระญาณจักษุในธรรม เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้นหม่อมฉันเป็นธิดาของเศรษฐีในเมืองพาราณสีอันอุดม ได้นิมนต์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์ ถวายมหาทานและบูชาพระพุทธเจ้านั้นด้วยดอกอุบลเป็นอันมากแล้ว ได้ปรารถนาให้มีผิวพรรณงามเหมือนดอกอุบล ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้ามีพระนามว่ากัสสปะผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มีบริวารยศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้นนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกีในเมืองพาราณสี อันอุดมเป็นอิสระกว่าชนทั้งหลาย เป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ หม่อมฉันเป็นธิดาคนที่สองของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าสมณคุตตา ได้ฟังพระธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนาถมิได้ทรงอนุญาตให้พวกหม่อมฉัน เมื่อต้องอยู่ในอาคารสถาน ในครั้งนั้นพวกหม่อมฉันผู้เป็นราชกัญญา ตั้งอยู่ในความสุขมิได้เกียจคร้านประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารีอยู่สองหมื่นปี ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือ นางสมณี ๑ นางสมณคุตตา ๑ นางภิกขุณี ๑ นางภิกขุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และนางสังฆทาสีเป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจในการบำรุงพระพุทธเจ้า ได้มาเป็นหม่อมฉัน เป็นพระเขมาเถริผู้มีปัญญา เป็นพระปฏาจาราเถรี เป็นพระกิสาโคตมี เป็นพราธรรมทินนาเถรีและเป็นวิสาขาอุบาสิกาคน

ที่ ๗ ด้วยบุญกรรมที่ทำไว้ดีนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จุติจาก นั้นแล้วมาเกิดในสกุลใหญ่ในพวกมนุษย์ ได้ถวายผ้าอย่างดีมีสี เหลือง เนื้อเกลี้ยง แก่พระอรหันต์องค์หนึ่งเคลื่อนจากอัตภาพ นั้นแล้ว ไปเกิดในสกุลพราหมณ์ในเมืองอริฏฐะ เป็นธิดาของ พราหมณ์ชื่อติริฏิวัจฉะ มีชื่อว่าอุมมาทันตีมีรูปงามเป็นที่จูงใจให้ ยินดี เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วไปเกิดในสกุลหนึ่งซึ่งไม่มีความ ในชนบท เป็นผู้ขวนขวายเฝ้าไร่ข้าวสาลี ในครั้งนั้น หม่อมฉัน ได้เห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ได้ถวายข้าวตอกห้าร้อยดอกกับ ดอกปทุม ปรารถนาให้มีบุตร ๕๐๐ คน เมื่อมีบุตรเท่านั้นแล้ว ได้ถวายน้ำผึ้งแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้ เกิดในป่าที่มีสระบัว ได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้ากาสีเป็นที่ทรง สักการะโปรดปาน มีพระราชโอรสครบ ๕๐๐ องค์ เมื่อพระราชบุตร เหล่านั้นทรงเจริญวัยแล้วไปทรงเล่นน้ำ ทรงเห็นดอกบัวเข้าแล้ว ต่างก็นำมาเฉพาะองค์ละดอก หม่อมฉันนั้นไม่มีดอกบัว เพราะ พระราชบุตรเหล่านั้นเก็บเสีย ก็มีความโศก เคลื่อนจากอัตภาพนั้น แล้ว ไปเกิดในหมู่บ้านข้างภูเขาอิสิคิลิ เมื่อพวกบุตรของหม่อมฉัน รู้ธรรมของพระปัจเจกของพระพุทธเจ้าแล้ว นำยาคูไปถวาย บุตร ๘ คน ได้บวชเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ไปสู่บ้านเพื่อภิกษา ใน ขณะนั้น หม่อมฉันเห็นเข้าแล้วระลึกได้ มีขีรธาราพล่านออกเพราะ ความรักบุตร หม่อมฉันมีความเลื่อมใส ได้ถวายยาคูด้วยมือของ ตนแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น หม่อมฉันจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ไปเกิดในนันทวันในภพดาวดึงส์ ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉัน ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ได้เสวยสุขและทุกข์และบริจาคชีวิต

เพื่อประโยชน์แก่พราหมณ์ หม่อมฉันมีทุกข์ก็มาก มีสมบัติ
ก็มากดังที่กราบทูลมานี้ ในภพหลังสุดที่ถึงแล้วนี้ หม่อมฉัน
เกิดในสกุลเศรษฐีทรัพย์มากประกอบด้วยสุขสมบัติ มีความรุ่งเรือง
ด้วยรัตนะต่างๆ มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวงในพระนครสาวัตถีเป็นผู้ที่
ประชุมชนสักการะบูชานับถือยำเกรง ประกอบด้วยรูปสมบัติ อัน
พหุชนในสกุลทั้งหลายสักการะและปรารถนาอย่างยิ่ง เพราะรูปสิริ
และโภคสมบัติ พวกเศรษฐีบุตรหลายร้อยต่างมุ่งหมายกัน หม่อมฉัน
ละเรือนออกบวช ยังไม่ถึงกึ่งเดือนก็ได้บรรลุจตุสัจจธรรม หม่อมฉัน
นิรมิตรถเป็นสี่เหลี่ยมจตุรัสด้วยฤทธิ์แล้ว ขอถวายบังคมพระ
ยุคลบาทของพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระโลกนาถมีพระสิริ.

มารกล่าวกะหม่อมฉันว่า

ท่านเข้ามาสู่กอไม้ที่มีดอกแย้มบานดี ยืนอยู่โคนต้นรังผู้เดียว
มิได้มีใครเป็นเพื่อน ท่านผู้โง่เขลาท่านไม่กลัวพวกนักเลงหรือ.

หม่อมฉันกล่าวว่า

พวกนักเลงตั้งแสนคนมาในที่นี้เหมือนกับท่าน ก็ไม่ทำให้ขนของ
เราหวั่นไหว ดูกรมาร ท่านผู้เดียวจักทำอะไรเราได้.
เรานี้จักหายไปเสีย หรือว่าเข้าไปในท้องท่าน ท่านจักไม่เห็นเราแม้
ยืนอยู่ที่ระหว่างคิ้วท่าน เรามีความชำนาญในจิตเจริญอิทธิบาทดีแล้ว
พ้นจากสรรพกิเลสเครื่องผูกทั้งปวงแล้วดูกรมารผู้มีอายุ เรามิได้กลัว
ท่าน กามทั้งหลายเปรียบด้วยหอกและหลาว แม้ขันธ์ทั้งหลายก็
คล้ายกองไฟ ท่านกล่าวถึงความยินดีในกาม บัดนี้ เราไม่มีความ
ยินดีในกาม ความเพลินในอารมณ์ทั้งปวง เรากำจัดแล้ว กองมืดเรา
ทำลายแล้ว ดูกรมารผู้ลามก ท่านจงรู้อย่างนี้ ท่านจงหายไปเถิด
พระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้น

จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะในหมู่บริษัทว่า อุบลวรรณา
ภิกษุณีเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุณีที่มีฤทธิ์ ดิฉันบำรุงพระบรมศาสดา
แล้ว ทำพระพุทธศาสนาเสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว
ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาที่นำไปสู่ภพหมดแล้ว ดิฉัน
บรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ที่กุลบุตร
ทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว พวกทายกน้อมเข้า
มาซึ่งจีวร บิณฑบาตเสนาสนะและเภสัชปัจจัย โดยขณะหนึ่งมาก
หลายพัน.

ทราบว่า ท่านพระอุบลวรรณาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุบลวรรณาเถริยาปทาน.

ปฏาจาราเถริยาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระปฏาจาราเถรี

[๑๖๐] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้นายกของโลกพระนาม
ว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้วครั้งนั้น ดิฉัน
เกิดในตระกูลเศรษฐี อันมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมือง
หงสวดี เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความสุขเป็นอันมาก ดิฉันเข้าไปเฝ้า
พระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้นแล้วได้ฟังพระธรรมเทศนา มีความเลื่อม
ใสอันเกิดในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ ครั้ง
นั้น พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญภิกษุณีองค์หนึ่ง ผู้มีความละอาย
คงที่คล่องแคล่วในกิจที่ควรและกิจที่ไม่ควร ว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณี
ทั้งหลายฝ่ายทรงวินัย ดิฉันมีจิตยินดีปรารถนาตำแหน่งนั้น จึงนิมนต์
พระทศพลผู้เป็นนายกพร้อมด้วยพระสงฆ์ให้เสวยและฉันตลอด

สัปดาห์หนึ่ง ถวายบาตรและจีวรแล้วซบศีรษะลงแทบพระบาท แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระธีรมุนีผู้นายกของโลก ภิกษุณีองค์ใด พระองค์ทรงสรรเสริญในตำแหน่งอันประเสริฐกว่าภิกษุณีสงฆ์นี้ ถ้าตำแหน่งนั้นมะสำเร็จแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันจักเป็นเช่นภิกษุณีองค์นั้น ครั้งนั้น พระศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า นางผู้เจริญ อย่างกลัวเลย จงเบาใจเถิด ท่านจักได้ตำแหน่งนั้นตามใจปรารถนาในอนาคตกาล ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญนี้ จักได้เป็นภิกษุณีธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีนามว่าปฏาจารา ครั้งนั้น ดิฉันยินดีมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกกับพระสงฆ์จนตลอดชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์ แห่งพราหมณ์ มีบริวารยศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกีผู้เป็นใหญ่กว่านรชน ในพระนครพาราณสีอันอุดม ทรงเป็นอุปัฏฐากของพระศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็นพระธิดาคนที่สามของท้าวเธอมีนามปรากฏว่าภิกษุณี ได้ฟังธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา ... ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนครสาวัตถี เมื่อใด ดิฉันเจริญวัยเป็นสาวตกอยู่ในอำนาจวิตก พบบุรุษชาวชนบทผู้หนึ่งแล้วได้ไป

กับเขา ดิฉันคลอดบุตรคนหนึ่ง มีท้องบุตรคนที่สอง เมื่อนั้น
ดิฉันปรารถนาว่า จะไปเยี่ยมมารดาบิดา ครั้งนั้น ดิฉันมิได้บอกสามี
เมื่อสามีของดิฉันเข้าไปป่า ดิฉันคนเดียวออกจากเรือน จะไปยัง
พระนครสาวัตถีอันอุดม ภายหลังสามีของดิฉันมาตามทันที่หนทาง
เวลานั้น ลมกรรมชวาตอันทำให้เจ็บปวดเหลือทนเกิดขึ้นแก่ดิฉัน
ทั้งมหาเมฆก็เกิดขึ้นในเวลาที่ดิฉันจะคลอด สามีไปหาที่กำบังก็ถูกงู
กัดตาย เวลานั้นดิฉันมีทุกข์ที่จะคลอด หมดที่พึ่ง เป็นคนกำพร้า
เดินไปเห็นแม่น้ำน้อยแห่งหนึ่ง ซึ่งมีน้ำเต็มเป็นที่อยู่แห่งสัตว์น้ำ
อุ้มบุตรน้อยข้ามไป ที่ฝั่งข้างโน้นคนเดียว ให้บุตรน้อยดื่มนมแล้ว
ประสงค์จะให้บุตรคนใหญ่ข้าม จึงกลับมา เหยี่ยวตัวหนึ่ง เฉี่ยว
บุตรน้อยที่ร้องจ้าไปเสียแล้ว บุตรคนใหญ่ก็ถูกกระแสน้ำพัดไป
ดิฉันนั้นมากไปด้วยความโศกเดินไปยังพระนครสาวัตถี ได้ยินข่าวว่า
มารดาบิดาและพี่ชายของตนตายเสียแล้ว เวลานั้น ดิฉันแน่นไป
ด้วยความโศกเปี่ยมไปด้วยความโศกมาก ได้กล่าวว่า บุตรสองคน
ตายเสียแล้ว สามีของเราก็ตายเสียในป่า มารดาบิดาและพี่ชาย
ของเรา ก็ถูกเผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน ครั้งนั้น ดิฉันทั้งซูบผอม
ทั้งผิวเหลือง ไม่มีที่พึ่ง ตรอมใจทุกวัน เมื่อเดินไปข้างนี้ข้างนั้นได้
เห็นพระผู้มีพระภาค ผู้เป็นสารถีฝึกนรชน ขณะนั้น พระศาสดา
ได้ตรัสกะดิฉันว่า ท่านอย่าโศรกเศร้าถึงบุตรเลยจงเบาใจเถิด จง
แสวงหาตนของท่านเถิดเดือดร้อนไปไม่มีประโยชน์อะไรเลย บุตร
ธิดา ญาติและพวกพ้องไม่ป้องกันคนผู้ถึงที่ตายได้เลย ความป้อง
กันไม่มีในญาติทั้งหลาย ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว ได้บรรลุ
ถึงปฐมผล บวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตผล เป็นผู้มีความ
ชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตธาตุ รู้ปรจิตตวิชา เป็นผู้ปฏิบัติตามคำ

สอนของพระพุทธเจ้ารู้ปุพพนิวาสญาณชำระทิพยจักษุให้บริสุทธิ์ ทำ
อาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี ในกาล
นั้น ดิฉันศึกษาพระวินัยทั้งปวงในสำนักพระบรมศาสดา ผู้ทรง
เห็นธรรมทั้งปวงและกล่าวพระวินัยทั้งมวลกว้างขวางได้ตามจริง
พระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ใน
ตำแหน่งเอตทัคคะว่าปฏาจาราภิกษุณีผู้เดียวเลิศกว่าพวกภิกษุณีฝ่ายที่
ทรงพระวินัย ...

ทราบว่า ท่านพระปฏาจาราภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบปฏาจาราเถริยาปทาน.

๑. เอกุโปสถิกาเถริยาปทาน ๒. สลฬปุพพิกาเถริยาปทาน ๓. โมทกทายิกาเถริยาปทาน
๔. เอกาสนทายิกาเถริยาปทาน ๕. ปัญจะทีปทายิกาเถริยาปทาน ๖. นฬมาลิกาเถริยาปทาน
๗. มหาปชาบดีโคตมีเถริยาปทาน ๘. เขมาเถริยาปทาน ๙. อุบลวรรณเถริยาปทาน
๑๐. ปฏาจาราเถริยาปทาน ในวรรคนี้บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๕๐๙ คาถา.

จบเอกุโปสถวรรคที่ ๒.

กุณฑลเกสวรรคที่ ๓

กุณฑลเกสีเถริยาปทานที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกุณฑลเกสีเถรี

[๑๖๑] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมาร พระนามว่าปทุมมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีอันมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมืองหงสวดี เป็นผู้เพรียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉันเข้าไปเฝ้าพระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ฟังธรรมอันอุดม มีความเลื่อมใสเกิดในพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะ ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้เป็นนายกพระนามว่าปทุมุตระ ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงตั้งภิกษุณีองค์หนึ่ง ผู้มีปัญญาดีว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายขิปปาภิญญา ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้วมีความพอใจ ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่แล้ว ซบเศียรลงแทบพระบาท ปรารถนาตำแหน่งนั้น พระมหาวีรเจ้าทรงอนุโมทนาตรัสว่า นางผู้เจริญ ตำแหน่งใดท่านปรารถนาแล้ว ตำแหน่งนั้นทั้งหมดจักสำเร็จแก่ท่าน ท่านจงเป็นผู้มีสุขเย็นใจเถิด ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญนี้จักได้เป็นภิกษุณีธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมเนรมิต จักเป็นสาวิกาของพระศาสดาชื่อว่าภัททากุณฑลเกสาด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์จุติจากภพนั้นแล้วไปสู่ชั้นยามา จุติจากนั้นแล้วได้ไปสู่ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้วไปสู่ชั้นนิมมานรดี จุติจากนั้นแล้วไปสู่ชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ด้วยอำนาจกุศลกรรมนั้น ดิฉันเกิดในภพใดๆ ก็ได้ครองตำแหน่งราชมเหสีในภพนั้นๆ จุติจากปรนิมมิตวสวัสดีแล้ว

ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ และพระราชาที่
เป็นเอกราชในหมู่มนุษย์ดิฉันได้เสวยราชสมบัติในเทวดาและมนุษย์
เจริญด้วยความสุขทุกๆ ภพ ท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอเนก ในภัทรกัป
นี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์ แห่งพราหมณ์
มียศมาก ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้วครั้งนั้น
พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกี เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณาสี
อันอุดม เป็นอุปัฏฐาก พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉัน
เป็นพระธิดาคนที่ ๔ ของท้าวเธอมีนามปรากฏว่าภิกขุทาสีได้ฟัง
ธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา ... ด้วยกุศลกรรม
ที่ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์
แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง บัดนี้ ดิฉันเกิดใน
สกุลเศรษฐีที่มีความเจริญ ในพระนครราชคฤห์อันอุดมเมื่อดำรงอยู่
ในความเป็นสาว ได้เห็นราชบุรุษนำโจรไปเพื่อจะฆ่า มีความรัก
ในโจรคนนั้น บิดาของดิฉันปลดเปลื้องโจรนั้นให้หลุดพ้น
จากการฆ่าด้วยทรัพย์พันหนึ่ง รู้จักใจดิฉันแล้ว ยกดิฉัน
ให้กับโจรนั้น ดิฉันรักใคร่เอ็นดูเกื้อกูลแก่โจรนั้นมาก แต่
โจรนั้นพาดิฉันผู้ช่วยขนเครื่องบวงสรวงไปที่ภูเขามีเหวเป็นที่ทิ้งโจร
คิดจะฆ่าดิฉัน ด้วยความโลภในเครื่องประดับของดิฉัน เวลานั้นดิฉัน
จะรักษาชีวิตของตัวไว้ จึงประนมมือไหว้โจรผู้เป็นศัตรูเป็นอย่างดี
แล้วกล่าวว่า นายผู้เจริญ สร้อยทองคำ แก้วมุกดา และแก้วไพฑูรย์
เป็นอันมากทั้งหมดนี้ นายเอาไปเถิด และจงประกาศว่าฉันเป็น

ทาสีเถิด แน่ะนางงาม จงตายเสียเถิด อย่ามัวรำพันนักเลย เรามุ่ง
จะฆ่านางผู้มาถึงป่าแล้ว ตั้งแต่ฉันระลึกถึงตัวได้ ถึงความเป็นผู้รู้ชัด
แล้ว ฉันไม่รู้จักบุรุษอื่นว่าเป็นที่รักยิ่งกว่านาย มาเถิด ฉันจักขอ
กอดนาย ทำประทักษิณแล้วจะไหว้นาย เพราะนายกับดิฉันจะไม่ได้
ร่วมกันต่อไป ในที่ทุกแห่งใช่ว่าบุรุษเท่านั้นจะเป็นบัณฑิต ถึงสตรี
ก็เป็นบัณฑิตเฉลียวฉลาดในที่นั้นๆ และในที่ทุกแห่ง ใช่ว่าบุรุษ
เท่านั้นจะเป็นบัณฑิตคิดความได้ว่องไว ใช่ว่าบุรุษจะคิดเหมาะสม
ในเรื่องเดียวเร็วพลัน ดิฉันฆ่าศัตรูได้ในครั้งนั้น ก็เพราะเนื่องด้วย
ปัญญาเต็มอยู่ในจิต ผู้ใดไม่รู้จักเรื่องที่เกิดขึ้นเร็วไว ผู้นั้นมีปัญญา
เขลา ย่อมถูกเขาฆ่า เหมือนโจรที่ถูกฆ่าที่เหว ฉะนั้น ผู้ใด รู้จัก
เรื่องที่เกิดขึ้นได้ว่องไว ผู้นั้นก็พ้นจากพวกศัตรู เหมือนดิฉันพ้นจาก
โจรที่เป็นศัตรูในครั้งนั้น ฉะนั้น เมื่อดิฉันผลักศัตรูให้ตกไปในเหว
แล้ว เข้าไปบวชในสำนักพวกปริพาชกที่ครองผ้าขาว ครั้งนั้น พวก
ปริพาชกเอาแหนบถอนผมดิฉันหมดแล้ว ให้บวชแล้วบอกลัทธิให้
เนืองๆ ดิฉันเรียนลัทธินั้นแล้ว นั่งคิดลัทธินั้นอยู่ผู้เดียวว่า คณะ
ปริพาชกเป็นดังว่าสุนัขทำกะเราซึ่งเป็นมนุษย์ ถือเอากิ่งหว้าที่หัก
แล้วปักไว้ ณ ที่ใกล้เราแล้วก็หลีกไป ดิฉันเห็นแล้วได้นิมิต ที่ตั้ง
อยู่เหมือนเป็นหมู่หนอน ดิฉันลุกจากที่นั้นแล้ว มีความสลดใจ
มาถามพวกปริพาชก ที่มีลัทธิร่วมกัน พวกนั้นบอกว่า พวกภิกษุ
ศากยบุตรย่อมรู้เรื่องนั้น ดิฉันเข้าไปหาพุทธสาวกแล้วถามเรื่องนั้น
พุทธสาวกเหล่านั้นพาดิฉันไปในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ พระ
องค์ผู้เป็นนายกของโลก ทรงแสดงธรรมแก่ดิฉันว่า ขันธ์อายตนะ
และธาตุทั้งหลาย ไม่งาม ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ดิฉัน
ได้ฟังธรรมของพระองค์แล้ว ยังธรรมจักษุให้หมดจดวิเศษ รู้

สัทธรรมแล้ว ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบท ครั้งนั้น พระพุทธเจ้า
อันดิฉันทูลขอแล้ว ได้ตรัสว่า มาเถิด นางผู้เจริญ ดิฉันอุปสมบท
แล้ว ได้เห็นน้ำน้อยหนึ่ง รู้จักสังขาร อันมีความเกิดและความดับ
ด้วยน้ำล้างเท้า คิดเห็นว่า สังขารทั้งปวงย่อมเป็นอย่างนั้น ลำดับนั้น
จิตของดิฉันพ้นแล้วเพราะไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง ครั้งนั้น
พระพิชิตมารทรงตั้งดิฉันว่าเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุณีทั้งหลายฝ่าย
ขิปปาภิญญา ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์และทิพโสตธาตุ
ผู้วารจิตผู้อื่น เป็นผู้ทำตามสัตถุศาสน์ รู้ปุพเพนิวาสญาณ ชำระ
ทิพจักษุบริสุทธิ์ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไป เป็นผู้บริสุทธิ์ หมด
มลทินด้วยดี ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ปฏิบัติพระพุทธศาสนา
เสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ดิฉันบรรลุถึงประโยชน์ คือ
ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ ที่กุลบุตรทั้งหลาย ออกบวชเป็นบรรพชิต
ต้องการนั้นแล้ว ญาณของดิฉัน ในอรรถะ ธรรมะ นิรุติ และ
ปฏิภาณไพบูลย์ หมดจด เพราะอำนวยพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระภัททากุณฑลเกสีภิกษุณี ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ด้วยประการฉะนี้แล.
จบกุณฑลเกสีเถริยาปทาน.

กิสาโคตมีเถริยาปทานที่ ๒

ว่าด้วยบุพจริยาของพระกิสาโคตมีเถรี

[๑๖๒] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่า ปทุมุตระ
ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เป็นนายกของโลกเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้ง
นั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในพระนครหงสวดี เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐกว่านรชนพระองค์นั้นแล้ว ถึงพระองค์เป็นสรณะ ได้ฟัง

ธรรมของพระองค์ซึ่งประกอบด้วยสัจจะ ๔ ไพเราะจับใจอย่างยิ่ง นำมาซึ่งสันติสุขแห่งจิต ครั้งนั้น พระธีรเจ้าผู้อุดมกว่าบุรุษ เมื่อทรงตั้งภิกษุณีองค์หนึ่งผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง ทรงสรรเสริญในตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังคุณของภิกษุณีแล้ว เกิดปีติมาก ทำสักการะแด่พระพุทธเจ้าตามความสามารถ ตามกำลัง หมอบลงใกล้พระธีรมุนีแล้ว ปรารถนาตำแหน่งนั้น ครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงอนุโมทนาเพื่อการได้ตำแหน่งว่า ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักเป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต เป็นสาวิกาของพระศาสดา มีนามชื่อว่ากิสาโคตมี ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้นำชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่า กัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์มียศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พระเจ้ากาสีพระนามว่ากิกี เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสี อันอุดมเป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็นพระธิดาองค์ที่ ๕ ของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าธรรมา ได้ฟังธรรมของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนาถมิได้ทรงอนุญาตให้พวกเรา เมื่อต้องอยู่ในอาคารสถาน ครั้งนั้น พวกเราผู้เป็นราชกัญญาตั้งอยู่ในความสุข มิได้เกียจคร้าน ประพฤติ

พรหมจรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารีอยู่สองหมื่นปี พระราชธิดาทั้ง ๗ พระ
องค์ คือนางสมณี ๑ นางสมณคุตตา ๑ นางภิกขุนี ๑ นางภิกขุทา
สิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑ และนางสังฆทาสีเป็นที่ ๗
เป็นผู้ยินดีพอใจในการบำรุงพระพุทธเจ้า ได้มาเป็นพระเขมาเถรี
พระอุบลวรรณาเถรี พระปฏาจาราเถรี พระกุณฑลเกสีเถรี ดิฉัน
พระธรรมทินนาเถรี และวิสาขาอุบาสิกาเป็นที่ ๗ ด้วยกุศลกรรม
ที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์
แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดใน
สกุลเศรษฐีที่ตกยาก จนทรัพย์ เป็นวงศ์ต่ำ ไปสู่สกุลที่มีทรัพย์
พวกเลสชนก็รับรองแสดงว่าดิฉันจนทรัพย์ เมื่อดิฉันคลอดบุตรแล้ว
ก็เป็นที่เอ็นดูแห่งชนทั้งปวง กุมารซึ่งเป็นบุตรอ่อนนั้นดำรงอยู่ใน
ความสุข เป็นที่รักใคร่ของดิฉันเหมือนว่าชีวิตของตน ได้ถึงอำนาจ
ยมราชเสียแล้ว ดิฉันอัดอั้นด้วยความโศกเศร้า มีหน้าเศร้าตลอดวัน
มีตาชุ่มด้วยน้ำตา เป็นคนมีหน้าร้องไห้ อุ้มศพลูกที่ตายพูดเพ้อไป
ครั้งนั้น บุรุษผู้หนึ่งเห็นเข้าแล้ว พาเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็น
หมอดีเลิศอุดม ดิฉันได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์
ได้โปรดปรานประทานยาที่แก้บุตรให้กลับเป็นเถิด พระพิชิตมารผู้
ฉลาดในอุบายแนะนำรับสั่งว่าในเรือนใดไม่มีคนตาย ท่านจงไปหา
เมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนนั้นมา ครั้งนั้น ดิฉันเที่ยวไปหาจนทั่ว
เมืองสาวัตถีไม่ได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดแต่เรือนที่ไม่มีคนตายไหนๆ
เพราะฉะนั้น ดิฉันจึงกลับได้สติทิ้งศพเสีย แล้วเข้าไปเฝ้าพระ
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระบรมศาสดาผู้มีพระกระแสเสียง
อันไพเราะ ทอดพระเนตรเห็นดิฉันแต่ที่ไกลแล้วตรัสว่า ก็ความ
เป็นอยู่เพียงวันเดียวของบุคคลผู้พิจารณาเห็นความเกิดและความ

เสื่อมไป ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของบุคคลผู้มิได้
พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไป
อนิจจาธรรมนี้ ไม่ใช่ธรรมเฉพาะบ้าน ไม่ใช่ธรรม
เฉพาะนิคม ไม่ใช่ธรรมเฉพาะสกุลเดียว เป็นธรรมของ
โลกทั้งปวงพร้อมทั้งเทวโลก.

ดิฉันนั้น ได้สดับคาถาเหล่านี้แล้ว ยังธรรมจักษุให้หมดจดวิเศษ
เมื่อรู้สัทธรรมแล้วได้ออกบวช แม้เมื่อบวชแล้วอย่างนั้น ประกอบ
ความเพียรในพุทธศาสนา ไม่ช้านานก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันเป็น
ผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ และทิพโสตธาตุ รู้วาระจิตของผู้อื่น และ
ทิพจักษุบริสุทธิ์ ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์
หมดมลทินด้วยดี ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ปฏิบัติพระพุทธศาสนา
เสร็จแล้ว ปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้น
แล้ว ดิฉันบรรลุประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง
ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้นแล้ว ญาณของ
ดิฉันในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณ ไพบูลย์ หมดจดเพราะ
อำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ดิฉันนำผ้ามาจากกองหยากเยื่อ
ป่าช้าและถนนเอามาทำเป็นผ้าสังฆาฏิ ทรงจีวรอันเศร้าหมอง พระ
พิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ทรงพอพระทัยในคุณบัติ คือ การทรง
จีวรอันเศร้าหมองนั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ใน
บริษัททั้งหลาย ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉัน
ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระกิสาโคตมีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบกิสาโคตมีเถริยาปทาน.

ธรรมทินนาเถริยาปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระธรรมทินนาเถรี

[๑๖๓] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลหนึ่งในเมืองหงสวดีรับจ้างทำการงานของคนอื่น เป็นผู้มีปัญญาสำรวมอยู่ในศีลพระเถระนามว่าสุชาตะอัครสาวกของพระพุทธเจ้า พระนามว่าปทุมุตระ ออกจากวิหารไปเพื่อบิณฑบาตเวลานั้น ดิฉันเอาหม้อไปตักน้ำ เห็นท่านแล้วเลื่อมใสได้ถวายขนมด้วยมือของตน ท่านรับแล้วนั่งฉัน ณ ที่นั้นแหละ ดิฉันนิมนต์ท่านไปสู่เรือนได้ถวายโภชนะแก่ท่าน ต่อมา นายของดิฉันทราบเข้าแล้วมีความยินดี ได้แต่งดิฉันให้เป็นลูกสะใภ้ของท่าน ดิฉันไปกับแม่ผัว ได้ถวายอภิวาทพระสัมพุทธเจ้า ครั้งนั้น พระบรมศาสดาทรงประกาศตั้งภิกษุณีองค์หนึ่งผู้เป็นธรรมกถึก ในตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มีความยินดีนิมนต์พระสุคตเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ถวายมหาทานแล้ว ปรารถนาตำแหน่งนั้น ในทันใดนั้น พระสุคตเจ้าผู้มีพระกระแสเสียงไพเราะได้ตรัสกะดิฉันว่าท่านยินดีบำรุงเรา อังคาสเรากับสาวกสงฆ์ ขวนขวายในการฟังสัทธรรม มีใจเจริญด้วยคุณ ท่านผู้เจริญ ท่านยินดีเถิด ท่านจะได้ตำแหน่งนั้นอันเป็นผลแห่งความปรารถนา ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าโคตม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตเป็นสาวิกาของพระศาสดา มีชื่อว่า ธรรมทินนา ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้วมีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุง

พระมหามุนีผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต
ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉัน
ละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภัทรกัปนี้ พระ
พุทธเจ้าพระนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มียศมาก
ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พระเจ้า
กาสีพระนามว่ากิกี ผู้เป็นใหญ่กว่านรชนในพระนครพาราณสีอันอุดม
ทรงเป็นอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ดิฉันเป็น
พระธิดาคนที่หกของท้าวเธอ มีนามปรากฏว่าสุธรรมา ได้ฟังธรรม
ของพระพิชิตมารผู้เลิศแล้ว พอใจบรรพชา แต่พระชนกนาถมิได้
ทรงอนุญาตให้พวกเรา เมื่ออยู่ในอาคารสถาน ครั้งนั้น พวกเรา
ผู้เป็นราชกัญญาตั้งอยู่ในความสุข มิได้เกียจคร้านประพฤติพรหม
จรรย์ตั้งแต่เป็นกุมารีอยู่สองหมื่นปี.

จบภาณวารที่ ๓

ราชธิดาทั้ง ๗ พระองค์ คือนางสมณี ๑ นางสมณคุตตา ๑
นางภิกขุนี ๑ นางภิกขุทาสิกา ๑ นางธรรมา ๑ นางสุธรรมา ๑
และนางสังฆทาสีเป็นที่ ๗ เป็นผู้ยินดีพอใจบำรุงพระพุทธเจ้าได้มา
เป็นพระเขมาเถรี พระอุบลวรรณาเถรี พระปฏาจาราเถรี พระกุณ
ฑลเกสีเถรี เป็นพระกิสาโคตมีเถรี และดิฉันเป็นวิสาขาอุบาสิกา
คนที่ ๗ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนง
ไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพ
หลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี มีความเจริญมั่นคั่งด้วยกามสุข
ทั้งปวง ในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อดิฉันประกอบด้วยรูป
สมบัติตั้งอยู่ในปฐมวัย ไปสู่สกุลอื่น เพรียบพร้อมด้วยความสุข
สามีของดิฉัน เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นสรณะแห่งสัตว์โลก ฟัง

ธรรมเทศนา แล้วได้บรรลุอนาคามิผล เป็นผู้มีปัญญาดี ครั้งนั้น ดิฉันได้รับอนุญาตจากสามีนั้นแล้ว ออกบวชไม่ช้านานก็ได้บรรลุอรหัตผล อุบาสกนั้นเข้าไปหาดิฉัน แล้วถามปัญหาที่ลึกซึ้งสุขุมมาก ดิฉันแก้ปัญหาทั้งหมดนั้นได้ พระพิชิตทรงมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้นจึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ด้วยพระดำรัสว่าเรามิได้เห็นภิกษุณีรูปอื่น ผู้เป็นธรรมกถึกเหมือนธรรมทินนาภิกษุณีนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงทรงจำภิกษุณีธรรมทินนาผู้มีปัญญาไว้อย่างนี้เถิด ดิฉันอันพระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์แล้ว ชื่อว่าเป็นบัณฑิตอย่างนี้ ดิฉันบำรุงพระศาสดาแล้ว ทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้วปลงภาระอันหนักลงแล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว บรรลุถึงประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ที่กุลบุตรทั้งหลายออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการนั้นแล้ว ดิฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ และในทิพโสตธาตุ รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้ทำตามสัตถุศาสน์ ดิฉันรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุ อันหมดจดวิเศษยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว เป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินด้วยดี ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระธรรมทินนาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบธรรมทินนาเถริยาปทาน.

สกุลาเถริยาปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสกุลาเถรี

[๑๖๔] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว

พระองค์เป็นบุรุษอาชาไนย ประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลาย ทรงปฏิบัติเพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขเพื่อประโยชน์ แก่สัตว์ทั้งปวงในโลกกับทั้งเทวโลก เป็นผู้ถึงซึ่งยศอันเลิศ ทรงสิริ ทรงมีเกียรติคุณฟุ้งเฟื่อง อันชาวโลกทั้งปวงบูชาแล้ว มีพระคุณปรากฏไปทั่วทิศ พระองค์เป็นผู้อุดมกว่านรชน ทรงข้ามพ้นจากความสงสัยแล้ว ทรงล่วงความเคลือบแคลงไปแล้ว ทรงมีความดำริในพระหฤทัยบริบูรณ์เต็มที่ ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงยังมรรคาที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ตรัสบอกมรรคาที่ยังไม่มีใครบอก ทรงยังธรรมที่ยังไม่เกิดพร้อมให้เกิดพร้อม พระองค์เป็นบุคคลผู้องอาจ ทรงรู้จักมรรคา ทรงทราบมรรคา ตรัสบอกมรรคา เป็นพระศาสดาผู้ฉลาดในมรรคาประเสริฐสุดกว่านายสารถี เป็นพระโลกนาถผู้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา เป็นนายกของโลก ทรงแสดงธรรม ถอนเหล่าสัตว์ผู้จมอยู่ในเปือกตมคือกาม ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในเมืองหงสวดีมีนามว่าขัตติยนันทนา มีรูปสวย รวยทรัพย์เป็นที่พึงใจ มีสิริ เป็นพระธิดาของพระราชาผู้ใหญ่ พระนามว่าอานันทะ งดงามอย่างยิ่งเป็นพระภคินีต่างพระมารดาแห่งพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระห้อมล้อมด้วยราชกัญญาทั้งหลาย ประดับด้วยสรรพาภรณ์ เข้าไปเฝ้าพระวีรเจ้า แล้วได้ฟังธรรมเทศนาครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้แจ้งโลกโลกพระองค์นั้น ทรงตั้งภิกษุณีองค์หนึ่งผู้มีทิพจักษุในตำแหน่งอันเลิศ ในท่ามกลางบริษัทสี่ ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้ว มีความร่าเริง ถวายทานและบูชา พระสัมพุทธเจ้าแล้วได้ปรารถนาทิพจักษุ ทันใดนั้น พระบรมศาสดาได้ตรัสกะดิฉันว่า ดูกรขัตติยนันทนา เธอจักได้ตำแหน่งที่ตนปรารถนาตำแหน่งที่เธอปรารถนานี้เป็นผลแห่งการถวายประทีปที่ชอบธรรม ในกัปที่หนึ่ง

แสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก เธอจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักเป็นพระสาวิกาของพระศาสดามีนามว่าสกุลา ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ มียศมากประเสริฐกว่าบัณฑิตทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้นดิฉันปริพาชิกา ประพฤติอยู่ผู้เดียวเที่ยวไปเพื่อภิกษาได้น้ำมันมาน้อยหนึ่ง มีใจผ่องใส เอาน้ำมันนั้นตามประทีปบูชาพระเจดีย์ชื่อสัพพสังวร แห่งพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่าสัตว์ ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจต์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์นั้นแล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันไปเกิดในที่ใดๆ ประทีปเป็นอันมากก็สว่างไสวแก่ดิฉันในที่นั้นๆ ดิฉันปรารถนาจะได้สิ่งที่อยู่นอกฝาหรือสิ่งที่อยู่นอกภูเขาศิลา ก็เห็นได้ทะลุปรุโปร่ง นี้เป็นผลแห่งการถวายประทีป ดิฉันมีนัยน์ตาแจ่มใส รุ่งเรืองด้วยยศ มีศรัทธามีปัญญา นี้ก็เป็นผลแห่งการถวายประทีปในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลพราหมณ์อันมีทรัพย์และข้าวเปลือกมากมาย มหาชนยินดี พระราชาทรงบูชา ดิฉันสมบูรณ์ไปด้วยองคสมบัติทั้งปวงประดับด้วยสรรพาภรณ์ ยืนอยู่ที่หน้าต่าง ได้เห็นพระสุคตเจ้าเสด็จเข้าไปในเมืองทรงรุ่งเรืองด้วยยศอันเทวดาและมนุษย์สักการะบูชาทรงสมบูรณ์ด้วยพระอนุพยัญชนะประดับด้วยพระลักษณะทั้งหลาย มีจิตเลื่อมใสโสมนัส พอใจบรรพชาครั้นได้บรรพชาแล้วไม่นานนัก ก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันมีความชำนาญใน

ฤทธิ์และทิพโสตธาตุ รู้วาระจิตของผู้อื่น เป็นผู้ปฏิบัติตาม
สัตถุศาสน์ รู้ปุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพจักษุอันหมดจด
วิเศษให้อาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้วเป็นผู้บริสุทธิ์หมดมลทินดี ดิฉัน
บำรุงพระศาสดาแล้วทำกิจพระพุทธศาสนาเสร็จแล้วปลงภาระอัน
หนักลงได้แล้ว ถอนตัณหาอันนำไปสู่ภพขึ้นได้แล้ว บรรลุถึง
ประโยชน์ คือ ธรรมเป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวงที่กุลบุตรทั้งหลาย
ออกบวชเป็นบรรพชิต ต้องการนั้นแล้ว แต่นั้น พระผู้มีพระภาค
ผู้ทรงพระมหากรุณา ผู้อุดมกว่านรชน ทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่ง
เอตทัคคะว่า สกุลาภิกษุณี เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายที่มี
ทิพจักษุ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำ
เสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระสกุลาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบสกุลาเถริยาปทาน.

นันทาเถริยาปทานที่ ๕

ว่าด้วยบุพจริยาของพระนันทาเถรี

[๑๖๕] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก
พระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
พระองค์เป็นพระพุทธเจ้าผู้ฉลาดในวิธีเทศนา ตรัสสอนเหล่าสัตว์ให้
รู้แจ้ง ทรงช่วยสรรพสัตว์ให้ข้ามไป ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นได้
เป็นอันมาก ทรงพระกรุณาอนุเคราะห์ แสวงหาประโยชน์แก่สัตว์
ทั้งปวงทรงตั้งพวกเดียรถีย์ที่มาถึงแล้วทั้งหมดไว้ในเบญจศีล พระ
ศาสนาของพระองค์ไม่อากูล ว่างเปล่าจากพวกเดียรถีย์ งดงามไป

ด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายที่มีความชำนาญ เป็นผู้คงที่พระองค์เป็นพระมหามุนีมีพระกายสูง ๕๘ ศอก มีพระรัศมีงามปานทองคำที่มีค่ามีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการมีพระชนมายุแสนปี พระองค์ดำรงอยู่โดยกาลเท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นได้เป็นอันมาก ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความรุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ ในเมืองหงสวดี เป็นผู้เพรียบพร้อมไปด้วยความสุขมาก ดิฉัน เข้าไปเฝ้าพระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนา อันประกาศปรมัตถธรรมอย่างจับใจยิ่ง ซึ่งเป็นอมตธรรม ครั้งนั้น ดิฉันมีความเลื่อมใส ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพร้อมด้วยพระสงฆ์ ได้ถวายมหาทานแด่พระองค์ด้วยมือของตน ได้ซบเศียรลงใกล้พระมหาวีรเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ปรารถนาตำแหน่งที่เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายที่มีฌาน ครั้งนั้นพระสุคตเจ้าผู้ฝึกนรชนที่ยังไม่ได้ฝึก เป็นสรณะของโลกสามผู้เป็นใหญ่ ทรงนรชนไว้ให้ดี ทรงพยากรณ์ว่า ท่านจักได้ตำแหน่งที่ปรารถนาดีแล้วนั้น ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านผู้เจริญจักได้เป็นธรรมทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น เป็นโอรสอันธรรมนิรมิตจักเป็นสาวิกาของพระองค์ มีนามชื่อว่านันทา ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพจน์นั้นแล้วมีใจยินดีมีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วยปัจจัยทั้งหลายตลอดชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ดีนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จุติจากสวรรค์ชั้นนั้นแล้ว ดิฉันไปสู่สวรรค์ชั้นยามา จุติจากนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นดุสิต จุติจากนั้นแล้วไปสวรรค์ชั้นนิมมานรดี จุติจากนั้นแล้วไป

สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ด้วยอำนาจบุญกรรมนั้น ดิฉันเกิดใน
ภพใดๆ ก็ได้ครองตำแหน่งราชมเหสีในภพนั้นๆ จุติจากสวรรค์ชั้น
ปรนิมมิตวสวัตดีแล้วมาเกิดเป็นมนุษย์ ได้ครองตำแหน่งอัครมเหสี
ของพระเจ้าจักรพรรดิ และพระเจ้าเอกราช เสวยสมบัติในเทวดา
และมนุษย์เป็นผู้มีความสุขในที่ทุกสถานท่องเที่ยวไปในกัปเป็นอเนก
ในภพหลังที่มาถึงบัดนี้ ดิฉันเป็นพระธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธทนะใน
กรุงกบิลพัสดุ์ เป็นผู้มีรูปสมบัติอันประชาชนสรรเสริญ ราชสกุล
นั้น เห็นดิฉันมีรูปงามดังดวงอาทิตย์ จึงพากันชื่นชม เพราะฉะนั้น
ดิฉันจึงมีนามว่านันทา เป็นผู้มีรูปลักษณะสวยงาม ในพระนคร
กบิลพัสดุ์ ซึ่งเป็นธานีที่รื่นรมย์นั้น นอกจากพระนางยโสธรา
ปรากฏว่าดิฉันงามกว่ายุวนารีทั้งปวง พระภาดาพระองค์ใหญ่เป็น
พระพุทธเจ้าผู้เลิศในไตรโลก พระภาดาองค์รองก็เป็นพระอรหันต์
ดิฉันยังเป็นคฤหัสถ์อยู่ผู้เดียว พระมารดาทรงตักเตือนว่า ดูกรพระ
ราชสุดาลูกรักเกิดในศากยสกุล เป็นพระอนุชาแห่งพระพุทธเจ้า
เมื่อเว้นจากนันทกุมารแล้วจักได้ประโยชน์อะไรในวังเล่า รูปถึงมี
ความเจริญ ก็มีความแก่เป็นอวสาน บัณฑิตรู้กันว่าไม่สะอาด
เมื่อยังเจริญมิได้มีโรค แต่ก็มีโรคในตอนปลาย ชีวิตมีมรณะเป็น
ที่สุดรูปของเธอนี้ แม้ว่าจะงามจูงใจให้นิยม ดุจดวงจันทร์ที่ใคร่กัน
เมื่อตกแต่งด้วยเครื่องประดับมากอย่าง ก็ยิ่งมีความงามเปล่งปลั่ง
เป็นที่กำหนด เป็นที่ยินดีแห่งนัยน์ตาทั้งหลายคล้ายกะว่าทรัพย์ของ
ของโลกที่บูชากัน เป็นรูปที่ให้เกิดความสรรเสริญเพราะบุญมากที่
บำเพ็ญไว้ เป็นที่ชื่นชมแห่งวงศ์โอกกากราชไม่ช้านานเท่าไร ชรา
ก็จักมาย่ำยี ลูกรักจงละพระราชฐานและรูปที่บัณฑิตตำหนิ ประพฤติ
พรหมจรรย์เถิด ดิฉันผู้ยังหลงใหลด้วยความเจริญแห่งรูป ได้ฟัง

พระดำรัสของพระมารดาแล้ว ก็ออกบวชแต่ร่างกาย แต่มิได้ออก
บวชด้วยความเต็มใจ ดิฉันระลึกถึงตัวเองอยู่ด้วยความเพ่งฌานเป็น
อันมาก พระมารดาตรัสตักเตือนเพื่อให้ประพฤติธรรม แต่ดิฉันมิได้
ขวนขวายในธรรมจริยานั้น ครั้งนั้น พระพิชิตมารผู้ทรงพระมหากรุณา
ทอดพระเนตรเห็นดิฉันผู้มีผิวหน้าดังดอกบัว ทรงนิรมิตหญิงคนหนึ่ง
งามน่าชม น่าชอบใจยิ่งนัก มีรูปงามกว่าดิฉัน ในคลองจักษุของ
ดิฉัน ด้วยอานุภาพของพระองค์ เพื่อให้ดิฉันเบื่อหน่ายในรูป ดิฉัน
เป็นคนสวย เห็นหญิงมีร่างกายสวยยิ่งกว่า คิดเพ้อไปว่าเราเห็น
หญิงมนุษย์ดังนี้มีผลดี เป็นลาภนัยน์ตาของเรา เชิญเถิดแม่คนงาม
แม่จงบอกสิ่งที่ต้องประสงค์แก่ฉัน ฉันจะให้แม่จงบอกสกุล นาม
และโคตรของแม่ ซึ่งเป็นที่รักแห่งแม่แก่ฉันเถิด แม่คนงาม เวลานี้
ยังไม่ใช่กาลแห่งปัญหา แม่จงให้ฉันอยู่บนตัก อวัยวะทั้งหลายของ
ฉันจะทับอยู่ แม่ให้ฉันหลับสักครู่เถิด แต่นั้นแม่คนสวยงามพึงพิง
ศีรษะที่ตักฉันนอนไป แม่คนสวยถูกของแข็งหยาบตกลงที่หน้าผาก
ต่อมก็ปรากฏขึ้นพร้อมกับของแข็งตกลงถูก แตกออกแล้วก็มีเครื่อง
โสโครกหนองและเลือดไหลออก หน้าแตกแล้วมีกลิ่นเน่าปฏิกูล
ตัวทั่วไปก็บวมเขียว แม่คนสวยมีสรรพางค์สั่น หายใจถี่ เสวยทุกข์
ของตนอยู่ รำพันอย่างหน้าสมเพช เพราะแม่คนสวยประสบทุกข์
ฉันก็มีทุกข์ ต้องทุกขเวทนา จมอยู่ในมหาทุกข์ ขอแม่คนสวยจง
เป็นที่พึ่งของฉัน หน้าที่งามของแม่หายไปไหน จมูกที่โด่งงามของ
แม่หายไปไหน ริมฝีปากที่สวยเหมือนสีลูกมะพลับสุกของแม่หาย
ไปไหน วงหน้างามคล้ายดวงจันทร์และลำคอละม้ายต่อมทองคำของ
แม่หายไปไหน ใบหูของแม่เป็นดังว่าพวงดอกไม้ มีสีเสียไปแล้ว
ถันทั้งคู่ของแม่ เหมือนดอกบัวตูม แตกแล้ว มีกลิ่นเหม็นฟุ้งไป

คล้ายกะว่าศพเน่า แม่มีเอวกลมกล่อม มีตะโพกผึ่งผาย แม่เต็มไปด้วยสิ่งชั่วถ่อยโอ รูปไม่เที่ยง อวัยวะที่เนื่องในสรีระทั้งหมดมีกลิ่นปฏิกูลน่ากลัว น่าเกลียด เหมือนซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าเป็นที่ยินดีของพวกพาลชน ครั้งนั้น พระภาดาของดิฉันผู้เป็นนายกของโลก ผู้ประกอบด้วยพระมหากรุณา ทอดพระเนตรเห็นดิฉันมีจิตสลด ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ดูกรนันทาท่านจงดูรูปที่กระสับกระส่าย เปื่อยเน่าดังซากศพ จงอบรมจิตให้ตั้งมั่น มีอารมณ์เดียว ด้วยอสุภารมณ์ รูปนี้เป็นฉันใด รูปท่านก็เป็นฉันนั้น รูปท่านเป็นฉันใด รูปนี้ก็เป็นฉันนั้น รูปนี้มีกลิ่นเหม็นเน่าฟุ้งไป พวกคนพาลยินดียิ่งนัก พวกบัณฑิตผู้มิได้เกียจคร้าน ย่อมพิจารณาเห็นรูปเป็นอย่างนั้นทั้งกลางคืนกลางวัน ท่านจงเบื่อหน่าย พิจารณาดูรูปนั้นด้วยปัญญาของตน ลำดับนั้น ดิฉันได้ฟังคาถาเป็นสุภาษิต แล้วมีความสลดใจ ตั้งอยู่ในธรรมนั้น ได้บรรลุซึ่งอรหัตผลในกาลนั้น ดิฉันนั่งอยู่ในที่ไหนๆ ก็มีฌานเป็นเบื้องหน้าพระพิชิตมารทรงพอพระทัยในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระนันทาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบนันทาเถริยาปทาน.

โสณาเถริยาปทานที่ ๖

ว่าด้วยบุพจริยาของพระโสณาเถรี

[๑๖๖] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐี เป็นผู้มีสุขชอบตกแต่ง เป็นที่รักของ

บิดา เข้าไปเฝ้าพระมุนีผู้ประเสริฐพระองค์นั้น ได้ฟังพระดำรัส อันไพเราะ พระพิชิตมารทรงสรรเสริญภิกษุณีองค์หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศ กว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายผู้ปรารภความเพียร ครั้งนั้น ดิฉันได้ฟัง พระพุทธพจน์นั้น แล้วมีความยินดี ได้ทำสักการะแด่พระศาสดา ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วได้ปรารถนาตำแหน่งนั้น พระมหา วีรเจ้าทรงอนุโมทนาว่า ความปรารถนาของท่านจะสำเร็จในกัปที่ แสนหนึ่งแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพในวงศ์ พระเจ้าโอกกากราชจักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านนี้จักได้เป็นธรรม ทายาทของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรมนิรมิต จักได้เป็นพระสาวิกาของพระศาสดา มีชื่อว่าโสณา ครั้งนั้น ดิฉันได้ ฟังพุทธานุโมทนานั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษด้วยปัจจัยทั้งหลายจนตลอด ชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลัง ครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีที่มั่งคั่งเจริญ มีทรัพย์มากในพระนคร สาวัตถี เมื่อดิฉันเติบโตเป็นสาว ได้ไปสู่สกุลผัว คลอดบุตรชาย ๑๐ คนล้วนแต่มีรูปงามยิ่งนักบุตรทุกคนนั้นตั้งอยู่ในความสุข จูงตา และใจของชนให้นิยมแม้แต่พวกศัตรูก็ชอบใจ เป็นที่รักของดิฉัน มาก ในกาลนั้นโดยที่ดิฉันไม่ปรารถนา สามีของดิฉันพร้อมด้วยบุตร ทั้ง ๑๐ คน พากันไปบวช ในพระพุทธศาสนา ดิฉันอยู่ผู้เดียว คิดว่า เราพลัดพรากจากสามีและบุตรเป็นกำพร้าอยู่ไม่ควรจะเป็นอยู่ แม้เราก็จักไปในอารามที่ภิกษุผู้เคยเป็นสามีอยู่ ครั้นคิดอย่างนี้แล้ว จึงออกบวช ครั้งนั้น พวกภิกษุณีละดิฉันไว้ในสำนักที่อยู่อาศัยแต่ผู้ เดียว สั่งดิฉันว่าท่านจงต้มน้ำไว้แล้วก็ไปกัน เวลานั้น ดิฉันตักน้ำ

มาใส่ในหม้อเล็กตั้งทิ้งไว้แล้วนั่งอยู่ แต่นั้นดิฉันก็เริ่มเพียรทางจิต ได้พิจารณาเห็นขันธ์ทั้งหลายโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุอรหัตผล เมื่อพวกภิกษุณีกลับมาแล้วถามถึงน้ำร้อน ดิฉันอธิษฐานเตโชธาตุ ให้น้ำร้อนเร็วพลัน ภิกษุณีเหล่านั้นพากันพิศวง ไปกราบทูลพระพิชิตมารผู้ประเสริฐ ให้ทรงทราบเรื่องนั้น พระโลกนาถทรงสดับเรื่องนั้นแล้ว ทรงชื่นชม ได้ตรัสพระคาถานี้ว่า แท้จริง บุคคลผู้ปรารภความเพียรมั่น มีชีวิตเป็นอยู่เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่าคนเกียจคร้านละความเพียรเป็นอยู่ ๑,๐๐๐ ปี พระมหามุนีมหาวีรเจ้าอันดิฉันให้โปรดแล้วเพราะความปฏิบัติดี ตรัสว่าดิฉันเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายปรารภความเพียร ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระโสณาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบโสณาเถริยาปทาน.

ภัททกาปีลานีเถริยาปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระภัททกาปีลานีเถรี

[๑๖๗] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่าปทุมุตระ ผู้ทรงรู้จบธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเป็นภรรยาของเศรษฐีมีชื่อว่าวิเทหะมีรัตนะมาก ในเมืองหงสวดี บางครั้ง เศรษฐีนั้นพร้อมกับชนที่เป็นบริวาร เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นดังดวงอาทิตย์แห่งนรชน ได้ฟังธรรมของพระองค์อันเป็นเหตุนำมาซึ่งความสิ้นทุกข์ทั้งปวง พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระสาวกองค์หนึ่งว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่าย

กล่าวกำจัด เศรษฐีผู้เป็นสามีแห่งดิฉันได้ฟังแล้ว ได้ถวายทานแด่
พระพุทธเจ้าผู้คงที่ตลอด ๗ วัน แล้วซบเศียรลงแทบพระบาท
ปรารถนาตำแหน่งนั้น ก็ในกาลนั้นพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐกว่านรชน
เมื่อจะทรงให้บริษัทรื่นเริง ได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้เพื่อทรงอนุ
เคราะห์เศรษฐีว่าดูกรบุตร ท่านจะได้ตำแหน่งที่ตนปรารถนา จงเป็น
ผู้เย็นใจเถิด ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม
มีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านนี้
จักได้เป็นธรรมทายาท ของพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรส
อันธรรมนิรมิต จักเป็นสาวกของพระศาสดา มีนามว่ากัสสปะ
เศรษฐีได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว มีความเบิกบานใจ มีจิต
ประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ ด้วย
ปัจจัยทั้งหลายจนตลอดชีวิต พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงยัง
พระศาสนาให้รุ่งเรืองแล้ว ทรงกำจัดเดียรถีย์ที่ชั่วและทรงแนะนำ
ประชาชนที่ควรแนะนำแล้ว พระองค์กับทั้งพระสาวกก็ปรินิพพาน
เมื่อพระสุคตเจ้าซึ่งเป็นผู้เลิศในโลกพระองค์นั้นปรินิพพานแล้ว
เศรษฐีนั้นเชิญญาติและมิตรมาประชุมแล้ว พร้อมกับญาติและมิตร
เหล่านั้นได้สร้างพระสถูปสำเร็จด้วยรัตนะ สูง ๗ โยชน์ งดงาม
เหมือนดวงอาทิตย์ และต้นพญารังที่มีดอกบาน เพื่อสักการะบูชา
พระศาสดา ดิฉันได้ให้ช่าง ๗ คนเอารัตนะ ๗ อย่างทำตะเกียง ๗
แสนดวงแล้ว เอาน้ำมันหอมใส่เต็มทุกถ้วย ตามประทีปไว้ ณ
ที่นั้น ลุกโพลงดังไฟไหม้ป่าอ้อ เพื่อบูชาพระศาสดาผู้แสวงหาคุณ
อันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงอนุเคราะห์สรรพสัตว์ ดิฉันให้ช่างทำหม้อ ๗
แสนหม้อ เต็มด้วยรัตนะต่างๆ มีพวงทองตั้งไว้ในระหว่างหม้อ ๘
ใบ รุ่งเรืองด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ในสารทสมัย เพื่อบูชาพระ-

ศาสดาผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ ที่ประตูทั้ง ๔ มีเสาระเนียดสำเร็จด้วยรัตนะ มีแท่นมากสำเร็จด้วยรัตนะตั้งไว้งดงามน่ายินดี ทั้งมีคูปลูกพรรณดอกไม้น้ำเป็นระเบียบดี และมีธงรัตนะยกขึ้นไว้ ล้วนแต่งามไพโรจน์ พระเจดีย์ที่สำเร็จด้วยรัตนะนั้นๆ สร้างไว้มีสีสุกงามดี รุ่งโรจน์ด้วยสีเหมือนดวงอาทิตย์ที่มีรัศมีงาม พระสถูปของดิฉันมี ๓ ด้าน ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยหรดาล ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยมโนศิลา ด้านหนึ่งดิฉันบรรจุเต็มไปด้วยแร่พลวง ดิฉันให้ช่างสร้างเครื่องบูชาที่น่ายินดีเช่นนี้แล้ว ได้ถวายทานแก่พระสงฆ์ผู้กล่าวธรรมอันประเสริฐตามกำลัง ตลอดชั่วชีวิต ดิฉันกับเศรษฐีนั้นทำยัญเหล่านั้นโดยประการทั้งปวงจนตลอดชีวิต แล้วได้ไปสู่สุคติภพพร้อมกัน เสวยสมบัติทั้งหลายในเทวดาและมนุษย์ท่องเที่ยวไปกับเศรษฐีนั้น ปานประหนึ่งว่าเงาติดตามไปกับตัวฉะนั้น ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสีผู้เป็นนายกของโลก มีพระเนตรงาม ทรงเห็นแจ่มแจ้งในธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น พราหมณ์ที่ประชุมชนสมมติว่าเป็นผู้ดี สมบูรณ์ด้วยความดี มั่งมีทรัพย์ มีอยู่ในพระนครพันธุมดีแม้ครั้งนั้น ดิฉันเป็นพราหมณีของพราหมณ์นั้น มีจิตเสมอกันบางครั้ง พราหมณ์นั้นเข้าไปเฝ้าพระมหามุนี ซึ่งประทับในหมู่ชนทรงแสดงธรรมส่วนอมตบทอยู่ ได้ฟังธรรมแล้วเบิกบานใจ ได้ถวายผ้าห่มผืนหนึ่ง มีผ้านุ่งผืนเดียวกลับไปถึงเรือน แล้วได้บอกดิฉันว่าดูกรน้องผู้มีบุญมาก เชิญอนุโมทนาเถิดผ้าห่มฉันถวายพระพุทธเจ้าแล้ว ขณะนั้นดิฉันประนมอัญชลีกล่าวอนุโมทนาว่า นายขา ผ้าห่มท่านถวายดีแล้วแด่พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ คงที่ พราหมณ์กับดิฉัน

เป็นผู้เจริญด้วยสุขสมบัติ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่พราหมณ์ ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินในพระนครพาราณสี ครั้งนั้น ดิฉันได้เป็น พระมเหสีสูงกว่าพวกพระสนม เป็นที่สองของท้าวเธอ ท้าวเธอ โปรดปรานดิฉัน เพราะสิเนหาเนื่องมาแต่ภพก่อนๆ พระเจ้าแผ่นดิน นั้นทอดพระเนตรเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ๘ พระองค์ ผู้กำลังเที่ยว ไปเพื่อบิณฑบาตทรงพอพระทัย ได้ถวายบิณฑบาตที่ควรแก่ค่ามาก ครั้นแล้วทรงนิมนต์ไว้ ทรงสร้างมณฑปแก้วประดับด้วยทอง มี ความเปล่งปลั่ง อันพวกช่างทองทำไว้ มีส่วน ๑๐๐ ศอก ท้าวเธอ ทรงเลื่อมใส รับสั่งให้อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหมด แล้วได้ ทรงถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น ซึ่งเข้ามาในพระราช นิเวศน์ ด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง แม้ครั้งนั้น ดิฉันก็ได้ถวาย ทานนั้นร่วมกันกับพระเจ้ากาสีดิฉันมาเกิดในกาสิกคาม ในพระนคร พาราณสีอีก พระเจ้ากาสีกับพระภาดามาเกิดในสกุลกุฎุมพี มีความ เจริญ เพรียบพร้อมด้วยความสุข ดิฉันเป็นภรรยาของพราหมณ์ คนพี่มีวัตรในสามีเป็นอย่างดี น้องชายของสามีดิฉัน เห็นพระ ปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว เอาอาหารของพี่ชายถวายแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เมื่อพี่ชายซึ่งเป็นสามีดิฉันมาแล้ว บอกว่าพระปัจเจกพุทธเจ้าท่าน มิได้ยินดีทาน ขณะนั้น ดิฉันก็ถวายทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้านั้น สามีของดิฉัน ถวายอาหารอันไม่ควรแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า เวลานั้น ดิฉันโกรธเททานของพระปัจเจกพุทธเจ้านั้นเสียแล้ว ได้ให้บาตร อันเต็มด้วยเปือกตมแก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้คงที่นั้น ครั้งนั้น ดิฉัน เห็นสามีมีสีหน้าแสดงว่ามีจิตสงบในการให้ การรับ การไม่เคารพ และการประทุษร้าย จึงสลดใจมาก สามีของดิฉันรับบาตรมาแล้ว เอาน้ำหอมอย่างดีล้างให้สะอาดดิฉันมีจิตเลื่อมใส เอาน้ำตาลกรวด

กับเปรียงใส่บาตรจนเต็มแล้ว ถวายพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์นั้น
ดิฉันมีความยินดีเกิดในภพไหนๆ ก็มีรูปสวยเพราะถวายทาน แต่มี
กลิ่นตัวเหม็น เพราะทำความไม่ดี หยาบหยามต่อพระปัจเจกพุทธเจ้า
เมื่อพระเจดีย์แห่งพระกัสสปธีรเจ้าซึ่งสามีให้สำเร็จแล้ว ดิฉันมี
ความยินดีได้ถวายแผ่นอิฐทองคำอย่างดีเอาแผ่นอิฐนั้นชุบจนเปียก
ด้วยน้ำหอมที่เกิดแต่เครื่องหอมสี่ชนิด จึงพ้นจากโทษที่มีกลิ่นตัว
เหม็น งดงามดีทั่วสรรพางค์ และให้ช่างเอารัตนะ ๗ ประการทำ
ตะเกียง ๗ แสนดวง ใส่เปรียงเต็มแล้ว ให้ใส่ไส้พันไส้ตามประทีป
ตั้งไว้ ๗ แถว เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ผู้เป็นที่พึ่งของสัตวโลก
ด้วยจิตอันเลื่อมใส แม้ในครั้งนั้น ดิฉันมีส่วนในบุญนั้นโดยพิเศษ
สามีของดิฉันไปเกิดในแคว้นกาสี มีนามปรากฏว่าสุมิตตะ ดิฉัน
เป็นภรรยานายสุมิตตะนั้น เป็นผู้เจริญด้วยสุขสมบัติ เป็นที่รัก
ของสามี ครั้งนั้น สามีของดิฉันได้ถวายผ้าโพกศีรษะเนื้อดีแก่
พระปัจเจกมุนี แม้ดิฉันก็มีส่วนแห่งทานนั้นอนุโมทนาทาน
อันอุดมสามีไปเกิดในกำเนิดแห่งชาวโกลิยะในแคว้นกาสี ครั้งนั้น
สามีของดิฉัน พร้อมกับบุตรของชาวโกลิยะ ๕๐๐ คน ได้บำรุง
พระปัจเจกพุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ อาราธนาพระปัจเจกพุทธเจ้า
เหล่านั้นให้อยู่จำพรรษาตลอดไตรมาสแล้ว ได้ถวายไตรจีวร
ครั้งนั้น ดิฉันเป็นภรรยาแห่งโกลิยบุตรคนนั้นด้วยกุศลกรรมบถที่
บำเพ็ญมา โกลิยบุตรนั้นเคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดเป็น
พระราชาพระนามว่านันทะ มีอิสริยยศมาก แม้ดิฉันเกิดเป็นมเหสี
ของท้าวเธอ เป็นผู้มั่งคั่งด้วยกามสุขทั้งปวง พระเจ้านันทะนั้น
เคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วเกิดเป็นพระเจ้าพรหมทัตต์ เป็นใหญ่ใน
ปฐพี ครั้งนั้น ดิฉันกับพระเจ้าพรหมทัตต์ ได้อาราธนาพระปัจเจก

พุทธเจ้า ๕๐๐ องค์ ผู้เป็นพระโอรสแห่งพระนางปทุมวดี ให้มาอยู่ในพระราชอุทยานแล้วบำรุงอยู่ และบูชาพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้นผู้นิพพานแล้ว จนตลอดชีวิต เราทั้งสองให้สร้างเจดีย์หลายองค์ แล้วก็บวชกัน เจริญอัปปมัญญาแล้วได้ไปสู่พรหมโลก จุติจากพรหมโลกแล้ว สามีของดิฉัน เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อปิปผลายนะ ที่ประเทศมหาติตถะ มารดาชื่อสุมนเทวี บิดาเป็นพราหมณ์โกสิโคตร ดิฉันเกิดเป็นธิดาของพราหมณ์นาสว่ากปิละ มารดาชื่อสุจิมดี ในมัททชนบท เมืองสากลบุรีที่อุดม บิดาของดิฉันหล่อรูปดิฉันด้วยแท่งทองคำแล้ว ถวายรูปหล่อแก่พระพุทธกัสสปผู้เว้นจากกามคุณ พราหมณ์ปิปผลายนะนั้นเป็นหนุ่ม ไปตรวจดูการงานในกาลบางครั้ง เห็นสัตว์ทั้งหลายที่ถูกกาเป็นต้นกัดกินแล้วสลดใจ ครั้งนั้นดิฉันเห็นน้ำมันงาที่มีในเรือน เอาออกผึ่งแดด มีเหล่าหนอนอาศัยกินแล้ว ได้ความสลดใจ ครั้งนั้นปิปผลายนพราหมณ์ ออกบวชแล้ว ดิฉันก็บวชตาม อยู่ในสำนักปริพาชก ๕ ปี เมื่อพระนางโคตมี ผู้เป็นพระมาตุจฉาบำรุพระพิชิตมารมาทรงผนวชแล้ว ดิฉันเข้าไปหาท่าน ต่อมา พระพุทธเจ้าโปรดสั่งสอนแล้วไม่นานเท่าไรก็ได้บรรลุอรหัตผล ได้อุทานว่าน่าชม เรามีพระกัสสปเถระผู้มีสิริเป็นกัลยาณมิตร พระกัสสปเถระเป็นบุตรทายาทแห่งพระพุทธเจ้ามีจิตตั้งมั่นดีรู้ปุพเพนิวาสญาณ เห็นสวรรค์และอบาย ลุถึงแล้วซึ่งความสิ้นชาติ เป็นมุนีอยู่จบอภิญญา เป็นพราหมณ์มีไตรวิชชาด้วยวิชชา ๓ นี้ ดิฉันชื่อภัททกาปิลานีก็เหมือนกันได้ไตรวิชชาละมัจจุราช ทรงร่างกายเป็นที่สุดนี้ ชนะมารพร้อมทั้งพลมารแล้ว เราทั้งสองเห็นโทษในโลกแล้วออกบวชกัน เป็นผู้หมดอาสวะ ทรมานเสร็จแล้ว มีความเย็น ดับสนิทแล้ว ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...

พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระภัททกปิลานีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบภัททกาปิลานีเถริยาปทาน.

ยโสธราเถริยาปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระยโสธราเถรี

[๑๖๘] ดิฉันมีฤทธิ์มาก มีปัญญามาก มีภิกษุณี ๑,๑๐๐ องค์ เป็นบริวาร
เข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ถวายอภิวาทแล้วเห็นลายลักษณ์กงจักร
ของพระศาสดา แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง ได้กราบทูลว่า
หม่อมฉันมีอายุ ๗๘ ปี ล่วงเข้าปัจฉิมวัยแล้ว ถึงความเป็นผู้มีกาย
เงื้อมลงแล้วขอกราบทูลลาพระมหามุนี หม่อมฉันมีวัยแก่ มีชีวิต
น้อย จักละพระองค์ไป มีที่พึ่งของตนได้ทำแล้ว มีมรณะใกล้เข้ามา
ในวัยหลัง ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันจักถึงความดับในคืนวันนี้
มิได้มีชาติ ชรา พยาธิและมรณะ จักไปสู่นิพพานที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง
เป็นบุรีอันไม่มีความแก่ ความตายและไม่มีภัย บริษัทเข้าเฝ้าพระองค์
อยู่ รู้จักความผิด ขอประทานโทษ ณ ที่เฉพาะพระพักตร์พระองค์
เมื่อหม่อมฉันท่องเที่ยวไปในสงสาร หากมีความพลั้งพลาดใน
พระองค์ ขอพระองค์ทรงโปรดประทานโทษแก่หม่อมฉันเถิด.

พระมีผู้พระภาคตรัสว่า

ดูกรท่านผู้ปฏิบัติตามคำสอนของเรา ท่านจงแสดงฤทธิ์ และตัดความ
สงสัยของบริษัททั้งปวงในศาสนาเถิด.

พระยโสธราเถรีกราบทูลว่า

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันชื่อยโสธราเป็นปชาบดีของพระองค์
เมื่อยังทรงครองอาคารวิสัย เกิดในศากยสกุลตั้งอยู่ในองค์สมบัติ

ของหญิง ประเสริฐกว่าหญิง ๑๖๙,๐๐๐ นาง ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันเมื่ออยู่ในพระราชวังของพระองค์ เป็นประธานเป็นใหญ่กว่าหญิงทั้งปวง สมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติ และอาจารสมบัติ ดำรงอยู่ในความเจริญทุกสมัย นารีทั้งมวลย่อมเคารพหม่อมฉัน เหมือนพวกมนุษย์เคารพเทวดา ฉะนั้น หม่อมฉันเป็นประมุข แห่งนางกัญญาหนึ่งพัน ในราชพระนิเวศน์ของพระศากยบุตร นางกัญญาเหล่านั้นร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ปานประหนึ่งว่าพวกเทวดาในนันทวัน ฉะนั้น หม่อมฉันเป็นบัณฑิต ล่วงกามธาตุด้วยรูปธาตุ มิได้มีใครๆ มีรูปเหมือนรูปของหม่อมฉัน เว้นแต่พระองค์ผู้เป็นนายกของโลก หม่อมฉันขอภิวาทพระสัมพุทธเจ้าแล้ว จักแสดงฤทธิ์ถวาย พระยโสธราเถรี แสดงฤทธิ์ชนิดต่างๆ มากมาย แสดงกายเท่าภูเขาจักรวาล แสดงศีรษะเท่าอุตรกุรุทวีป แสดงแขนสองข้างเท่าทวีปทั้งสอง แสดงสรีระเป็นต้นหว้าประจำทวีปมีกิ่งด้านใต้มีลูกเป็นพวง กิ่งต่างๆ ก็มีลูกดก แสดงดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์เป็นนัยน์ตา แสดงเขาสุเมรุเป็นกระหม่อมแสดงเขาจักรวาลเป็นหน้า เอาต้นหว้าพร้อมทั้งรากทำเป็นพัดเดินเข้าไปเฝ้าถวายบังคมพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกแสดงเพศช้าง เพศม้า ภูเขา และทะเล ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เขาสุเมรุ และเพศท้าวสักกเทวราช กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่ายโสธรา ขอถวายบังคมพระยุคลบาท พระเถรีเอาดอกไม้ปิดพันโลกธาตุไว้ และนิรมิตเป็นเพศพรหมแสดงสุญญตธรรมอยู่ กราบทูลว่า ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันผู้ชื่อว่ายโสธรา ขอถวายบังคมพระยุคลบาท หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ย่อม

รู้ปุพเพนิวาสญาณ และทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวง หมดสิ้นแล้ว บัดนี้ ภพใหม่ไม่มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉัน มีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณเกิดขึ้นในสำนักของ พระองค์ ความพร้อมเพรียงแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นนาถะ ของโลก พระองค์ทรงแสดงดีแล้ว ข้าแต่พระมหามุนี อธิการเป็น อันมากของหม่อมฉันย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่ พระมุนีมหาวีรเจ้า ขอพระองค์พึงทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของ หม่อมฉันเถิดข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันสั่งสมบุญไว้เพื่อ ประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันงดเว้น อนาจารในสถานที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อประโยชน์แก่ พระองค์ได้ ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทานหม่อมฉันเพื่อให้ เป็นภรรยาผู้อื่นหลายพันโกฏิกัป ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อม ฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทาน หม่อมฉันเพื่ออุปการะหลายพันโกฏิกัป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ ประทานหม่อมฉันเพื่อประโยชน์เป็นอาหารหลายพันโกฏิกัป หม่อม ฉันมิได้เสียใจในเรื่องนั้นเลย หม่อมฉันบริจาคชีวิตหลายพันโกฏิกัป ประชุมชนจักทำการพ้นจากภัย ก็ยอมสละชีวิตของหม่อมฉันให้ ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันย่อมไม่เคยหวงเครื่องประดับและผ้า นานาชนิดซึ่งอยู่ที่ตัว และภัณฑะคือตัวหญิง เพื่อประโยชน์แก่ พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนิมหาวีรเจ้า ทรัพย์ ข้าวเปลือกปัจจัย เครื่องบริจาค บ้าน นิคม ไร่นา บุตร ธิดา ช้าง ม้า โค ทาสี ภรรยา มากมายนับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาคแล้วเพื่อประโยชน์ แก่พระองค์ (พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันว่า) เราย่อมให้ทานกะพวก

ยาจก เมื่อเราให้ทานอันอุดม เราย่อมไม่เห็นหม่อมฉันเสียใจ ข้าแต่
พระมหามุนี หม่อมฉันยอมรับทุกข์มากมายหลายอย่างจนนับไม่ถ้วน
ในสงสารเป็นอเนกเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนี
หม่อมฉันได้รับสุขย่อมอนุโมทนา และในคราวที่ได้รับทุกข์ก็ไม่
เสียใจ เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่งเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่
พระมหามุนี พระสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโดยมรรคาอันสมควร
เสวยสุขและทุกข์แล้ว ได้บรรลุซึ่งพระโพธิญาณ หม่อมฉันได้ร่วม
มาเป็นอันมาก กับพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดมผู้เป็นนายกของ
โลก เป็นเทพผู้ประเสริฐ พระองค์ก็ได้ร่วมมาเป็นอันมาก กับพระ
สัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ผู้เป็นนาถะของโลก ข้าแต่พระมหามุนี
อธิการของหม่อมฉันมีมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันเมื่อ
แสวงหาพุทธธรรมอยู่ก็ได้เป็นบริจาริกาผู้รับใช้ของพระองค์ ในสี่
อสงไขยแสนกัป พระมหาวีรเจ้าพระนามว่าทีปังกร ผู้เป็นนายก
ของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ประชาชนในปัจจันตประเทศ มีจิตใจ
ยินดีนิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถางหนทางสำหรับเป็น
ที่เสด็จพระพุทธดำเนิน ณ กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์
นามว่าสุเมธ ตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสุคตเจ้าผู้ทรงเห็นธรรม
ทั้งปวง หม่อมฉันมีสมภพในสกุลพราหมณ์ เป็นหญิงสาวมีนามว่า
สุมิตตาเข้าไปสู่สมาคม ถือดอกบัวไป ๘ กำ เพื่อบูชาพระศาสดา
แต่ได้ถวายพระองค์ผู้เป็นฤาษีอุดม ในท่ามกลางประชุมชน ครั้งนั้น
หม่อมฉันได้เห็นพระองค์ประกอบสุภกิจอยู่นาน มีความกรุณา เมื่อ
ฤาษีนั้นเดินเลยไปแล้วยังดึงใจหม่อมฉันให้นิยม จึงได้สำคัญว่า
ชีวิตของเรามีผล ครั้งนั้น หม่อมฉันเห็นความพยายามของพระองค์
นั้นมีผลจึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์ผู้เป็นฤาษี ด้วยบุญที่ทำมาก่อน

แม้จิตของหม่อมฉันก็เลื่อมใสในพระสัมพุทธเจ้า หม่อมฉันยิ่งมีจิต เลื่อมใสในพระองค์ผู้เป็นฤาษีมีมนัสสูง มิได้เห็นสิ่งอื่นที่ควรถวาย จึงได้ถวายดอกบัวแก่พระองค์ผู้เป็นฤาษีพร้อมด้วยกล่าวว่า ข้าแต่ พระฤาษี ดอกบัว ๕ กำ จงมีแก่ท่าน ดอกบัว ๓ กำ จงมีแก่ดิฉัน ข้าแต่ท่านพระฤาษีดอกบัวเหล่านั้นจงมีเสมอกับด้วยท่านนั้น เพื่อ ประโยชน์แก่โพธิญาณของท่าน

จบภาณวารที่ ๔.

สุเมธฤาษีรับดอกบัว แล้วบูชาพระพุทธทีปังกร ผู้แสวงหาคุณธรรม ใหญ่ มีบริวาร ยศมาก เสด็จดำเนินมาในท่ามกลางประชุมชน เพื่อ ประโยชน์แก่โพธิญาณ พระมหามุนีมหาวีรเจ้าทีปังกร ทอดพระเนตร เห็นสุเมธฤาษีผู้มีมนัสสูงแล้ว ทรงพยากรณ์ในท่ามกลางประชุมชน ข้าแต่พระมหามุนีในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระมหามุนี ทีปังกรทรงพยากรณ์กรรมของหม่อมฉันอันเป็นกรรมตรงว่า ดูกรฤาษี ผู้ใหญ่ อุบาสิกาผู้นี้ จักเป็นผู้มีจิตเสมอกัน มีกุศลกรรมเสมอกัน ทำกุศลร่วมกัน เป็นที่รักของบุญกรรม เพื่อประโยชน์แก่ท่าน น่าดู น่าชม น่ารักยิ่ง น่าชอบใจ มีวาจาอ่อนหวาน จักเป็นธรรมทายาท ผู้มีฤทธิ์ของท่าน อุบาสิกานี้ จักรักษากุศลธรรมทั้งหลายเหมือนพวก เจ้าของทรัพย์ รักษาทรัพย์ที่เก็บไว้เองในคลัง ฉะนั้น ประชาชนจะ อนุเคราะห์ อุบาสิกาผู้ที่เป็นที่รักของท่านนั้น อุบาสิกานี้จักมีบารมี เต็ม จักละกิเลสได้ดังราชสีห์ละกรง แล้วจักบรรลุโพธิญาณ ในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้ พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์หม่อมฉัน ด้วยพระวาจาใด หม่อมฉันเมื่ออนุโมทนาพระวาจานั้น เป็นผู้ทำ กรณียกิจอย่างนี้ หม่อมฉันยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรมที่ได้ทำไว้

แล้วนั้น ได้เสวยผลในกำเนิดเทวดาและมนุษย์มากมาย ได้เสวยสุขและทุกข์ในเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดในศากยสกุล มีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มียศ มีศีลสมบูรณ์ด้วยองคสมบัติทั้งปวง ได้รับสักการะอย่างยิ่งในสกุลทั้งหลาย มีลาภ สรรเสริญและสักการะ พรั่งพร้อมไปด้วยโลกธรรม มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์ ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ สมจริงตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ในกาลนั้นยโสธรานารีผู้มีเพียร แสดงอุปการะทั้งภายในพระราชฐานและแก่พวกเจ้าในพระนคร มีอุปการะทั้งในยามสุขและยามทุกข์ เป็นผู้บอกประโยชน์ให้และทำความอนุเคราะห์ หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแล้วแก่พระพุทธเจ้า ห้าร้อยโกฏิและพระพุทธเจ้าเก้าร้อยโกฏิ ข้าแต่พระมหาราช ขอพระองค์ทรงสดับอธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระพุทธเจ้าร้อยสิบเอ็ดโกฏิ ซึ่งเป็นนายกผู้เลิศของโลก ข้าแต่พระมหาราช ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าร้อยยี่สิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อยสามสิบโกฏิ ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าร้อยสี่สิบโกฏิและแก่พระพุทธเจ้าร้อยห้าสิบโกฏิ ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระพุทธเจ้าร้อยหกสิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อยเจ็ดสิบโกฏิ ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าร้อยแปดสิบโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าร้อยเก้าสิบโกฏิ ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าแสนโกฏิ ซึ่งเป็นนายกผู้ประเสริฐของโลก ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าเก้าพันโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าอื่นอีกซึ่งเป็นนายกของโลก ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระพุทธเจ้าแสนโกฏิ และแก่พระพุทธเจ้าแปดสิบห้าโกฏิแก่

พระพุทธเจ้าร้อยแปดสิบห้าโกฏิ แก่พระพุทธเจ้ายี่สิบเจ็ดโกฏิ ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไป แก่พระปัจเจกพุทธเจ้าผู้ปราศจากราคะ มีแปดโกฏิเป็นที่สุด ข้าแต่พระมหาราช ... หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแก่พระขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน เป็นพระพุทธสาวกมาก นับไม่ถ้วน ข้าแต่พระมหาราช ขอพระองค์จงทรงฟังอธิการเป็นอันมากของหม่อมฉัน แต่หม่อมฉัน หม่อมฉันยังมหาทานให้เป็นไปแล้วแก่พระพุทธเจ้าผู้ทรงประพฤติธรรมทั้งหลายและพระอริยสงฆ์ผู้ประพฤติในสัทธรรม ในกาลทั้งปวง ด้วยประการอย่างนี้ บุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ควรประพฤติธรรมให้เป็นสุจริต ไม่ควรประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต เพราะบุคคลผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หม่อมฉันเบื่อหน่ายในสงสาร จึงออกบวชพร้อมด้วยบริวารชนพันหนึ่ง ครั้นบวชแล้วก็หมดกังวล ละอาคารสถานแล้วออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็ได้บรรลุจตุราริยสัจ คนเป็นอันมากนำจีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชปัจจัยเข้ามาถวาย เหมือนลูกคลื่นในทะเล ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว หม่อมฉันได้รับทุกขวิบัติมากอย่างและสุขสมบัติมากอย่างเช่นนี้ ถึงพร้อมแล้วซึ่งความเป็นผู้บริสุทธิ์สมบูรณ์ด้วยคุณทั้งปวง บุคคลผู้ถวายตนของตนแก่พระพุทธเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์แก่บุญ ก็ย่อมพรั่งพร้อมไปด้วยสหาย ลุถึงนิพพานบทอันเป็นอสังขตะ กรรมทั้งปวงส่วนอดีตปัจจุบันและอนาคต ของหม่อมฉันหมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันขอถวายบังคมพระยุคลบาท.

ทราบว่า ท่านพระยโสธราภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์ผู้มีพระภาค ด้วย
ประการฉะนี้แล.

จบยโสธราเถริยาปทาน.

อปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่นที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรีหมื่นรูป

[๑๖๙] ในสี่อสงไขยแสนกัป พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่า
ทีปังกร เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระพุทธทีปังกรมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกชั้น
พิเศษ ทรงพยากรณ์ว่า สุเมธบัณฑิตกับนางสุมิตตามีสุขและทุกข์
ร่วมกัน เมื่อเสด็จเที่ยวทรงดูโลกกับทั้งเทวโลก เสด็จเข้ามาสู่
สมาคมแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ในการทรงพยากรณ์สุเมธบัณฑิต
และนางสุมิตตานั้นสุเมธบัณฑิตย่อมเป็นใหญ่กว่าชนทั้งปวงใน
สมาคมอนาคตแห่งหม่อมฉันทั้งหลาย ภรรยาทั้งหมด กล่าววาจา
เป็นที่รักเป็นที่พอใจแห่งท่าน ข้าแต่พระมหามุนี ทานศีลทั้งปวงและ
ภาวนาที่บำเพ็ญดีแล้ว ทานทั้งปวงนี้ คือ ของหอม ดอกไม้ เครื่อง
ไล้ทา ประทีป และทานวัตถุอันสำเร็จด้วยรัตนะ หม่อมฉัน
ทั้งหลายบริจาคแล้วตลอดกาลนาน ข้าแต่พระมหามุนี ฐานะอย่างใด
อย่างหนึ่ง หม่อมฉันทั้งหลายปรารถนาไว้แล้วทานทั้งปวงบริจาคแล้ว
ข้าแต่พระมหามุนี กุศลกรรมอย่างอื่นและวัตถุเครื่องบริโภคเป็น
ของมนุษย์ หม่อมฉันทั้งหลายทำไว้แล้ว หม่อมฉันทั้งหลายบริจาค
ทานทั้งปวงในพระมหามุนีตลอดกาลนาน บุญเป็นอันมากหม่อมฉัน
ทั้งหลายทำแล้วในสงสารมีชาติเป็นอเนก หม่อมฉันทั้งหลายได้
เสวยความเป็นอิสระ ท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ ในภพนี้
ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดแล้วในนิเวศน์แห่งพระศากยบุตร

พวกสตรีเกิดแล้วในสกุลต่างๆ งดงามดังนางฟ้า มีวรรณะเป็นที่
ชอบใจหม่อมฉันทั้งหลายมีลาภเป็นอย่างเลิศถึงยศแล้วได้รับบูชา
สักการะแต่ชนทั้งปวง หม่อมฉันทั้งหลายได้อันนปานาหาร ประชุมชน
นับถือเสมอไป ละอาคารสถานแล้วออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือน
ก็ได้ถึงแล้วซึ่งความดับทุกข์ทั้งหมดด้วยกัน หม่อมฉันทั้งหลายได้
ข้าว น้ำ ผ้า เสนาสนะและสรรพปัจจัยที่พวกทายกทายิกานำเข้า
มาสักการะบูชาเสมอไป หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนา หม่อมฉันทั้งหลายทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ภิกษุณีหนึ่งหมื่นมีพระยโสธราเถรีเป็นประธาน ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล.
จบอปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่น.
อปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่นแปดพันที่ ๑๐
ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรีหมื่นแปดพันรูป
[๑๗๐] ภิกษุณีที่มีสมภพในศากิยสกุล ๑๘,๐๐๐ มีพระยโสธราเถรีเป็น
ประธาน เข้าเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ภิกษุณีทั้ง ๑๘,๐๐๐ ล้วนแต่ผู้มี
ฤทธิ์ ถวายบังคมพระยุคบาทแห่งพระมุนี ได้กราบทูลตามกำลังว่า
ข้าแต่พระมหามุนีผู้นายก หม่อมฉันทั้งหลายมีชาติ ชรา พยาธิและ
มรณะสิ้นแล้ว ย่อมถึงอมตบทอันสงบไม่มีอาสวะ ข้าแต่พระมหา
มุนีผู้เป็นนายกชั้นพิเศษประชาชนย่อมรู้ความผิด คือ ความพลั้ง
พลาดที่มีในก่อนของหม่อมฉัน ทั้งปวง ขอพระองค์โปรดประทาน
โทษแก่หม่อมฉันทั้งหลายเถิด.
พระบรมศาสดาตรัสว่า
ท่านทั้งหลายเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของเรา จงแสดงฤทธิ์และ

ตัดความสงสัยของบริษัททั้งมวลเถิดฯ
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระยโสธราเถรีผู้เป็นปชาบดีแห่งพระองค์ เมื่อยังดำรงอยู่ในอคารวิสัย เป็นที่พอพระทัยน่ารัก น่าชมทุกอย่าง เป็นหัวหน้าแห่งสตรี ๑๘๖,๐๐๐ ข้าแต่พระองค์ผู้มีความเพียร หม่อมฉันทั้งหลายนั้นเป็นอิสระกว่าสตรีทั้งสิ้น สมบูรณ์ด้วยรูปสมาบัติและอาจารสมบัติ ดำรงอยู่ในความเจริญ มีวาจาเป็นที่รัก สตรีทั้งปวงย่อมเคารพเหมือนพวกมนุษย์เคารพเทวดา สตรีที่มีสมภพในศากิยวงศ์ ๑๘,๐๐๐ มีพระยโสธราเถรี เป็นประมุขเป็นใหญ่ ข้าแต่พระมหามุนี พระยโสธราเถรีล่วงกามธาตุ ดำรงอยู่ในรูปธาตุ สตรีหนึ่งพันมิได้มีคนไหนมีรูปเหมือนพระเถรีนั้น ท่านพระยโสธราเถรีจงถวายอภิวาทพระสัมพุทธเจ้าแสดงฤทธิ์ถวายเถิด ภิกษุณีมีพระยโสธราเถรีเป็นต้นนั้นแสดงฤทธิ์ชนิดต่างๆ เป็นอันมาก แสดงกายเท่าภูเขาจักรวาล แสดงศีรษะเท่าอุตรกุรุทวีป แสดงแขนสองข้างเท่าทวีปทั้งสอง แสดงสรีระเป็นต้นหว้าประจำทวีป มีกิ่งด้านใต้มีลูกเป็นพวงกิ่งต่างๆ มีลูกดก แสดงดวงจันทร์ดวงอาทิตย์เป็นนัยน์ตา แสดงเขาสุเมรุเป็นกระหม่อม แสดงเขาจักรวาลเป็นหน้าเอาต้นหว้าพร้อมทั้งรากเดินพัดเข้ามาถวายบังคมพระโลกนายกแสดงเพศช้าง เพศม้า ภูเขา ทะเล ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ เขาสุเมรุและเพศท้าวสักกเทวราช ข้าแต่พระวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ เป็นนายกของนรชน พระยโสธราเถรีและหม่อมฉันทั้งหลาย ขอถวายบังคมพระยุคลบาท เป็นผู้สำเร็จแล้วด้วยกุศลธรรมที่อบรมมานานเพื่อพระองค์ ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก

ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุติและปฏิญาณเกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายแสดงความสมาคมแห่งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้เป็นนาถะของโลกแต่ข้าพระมหามุนี อธิการเป็นอันมากของหม่อมฉันทั้งหลายย่อมเป็นประโยชน์แก่พระองค์ ขอพระองค์ทรงระลึกถึงกุศลกรรมเก่าของหม่อมฉันทั้งหลายเถิด ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายสั่งสมบุญ ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์หม่อมฉันทั้งหลายงดเว้นอนาจารในสถานที่ไม่ควร แม้ชีวิตก็ยอมสละเพื่อประโยชน์พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนีพระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลายเพื่อต้องการให้เป็นภรรยาของผู้อื่นหลายพันโกฏิกัป ก็เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายมิได้เสียใจ ข้าแต่พระมหามุนีพระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลายเพื่ออุปการะหลายพันโกฏิกับ เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ หม่อมฉันทั้งหลายมิได้เสียใจในเรื่องนี้เลย ข้าแต่พระมหามุนี พระองค์ประทานหม่อมฉันทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เป็นอาหารหลายพันโกฏิกัป เพื่อประโยชน์แก่พระองค์หม่อมฉันทั้งหลาย มิได้เสียใจในเรื่องนี้เลยหม่อมฉันทั้งหลายยอมสละชีวิต ทำความพ้นภัยหลายพันโกฏิกัป ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันทั้งหลายไม่เคยหวงเครื่องประดับ และผ้ามากชนิดซึ่งอยู่ที่ตัว และภัณฑะคือ ตัวหญิงเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนีมหาวีรเจ้า ทรัพย์ ข้าวเปลือก ปัจจัยเครื่องบริจาค บ้านนิคม นา บุตร ธิดา ช้าง ม้า โค ทาสี ภรรยา มากนับไม่ถ้วน พระองค์ทรงบริจาคแล้ว เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ พระองค์ตรัสบอกหม่อมฉันทั้งหลายว่า เราทั้งหลายจักให้ทานกะพวกยาจกเมื่อเราให้ทานอันอุดมเราทั้งหลายก็ไม่เห็นความเสียใจกัน ข้าแต่

พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายยอมรับทุกข์มากมายหลายอย่าง
นับไม่ถ้วน ในสงสารเป็นอเนก เพื่อประโยชน์แก่พระองค์
หม่อมฉันทั้งหลายได้รับความสุข ย่อมอนุโมทนา และในคราวได้
รับทุกข์ก็ไม่เสียใจ เป็นผู้ยินดีแล้วในที่ทุกแห่ง เพื่อประโยชน์แก่
พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนี พระสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโดย
มรรคาอันสมควรเสวยสุขทุกข์แล้ว ได้บรรลุซึ่งโพธิญาณ หม่อมฉัน
ทั้งหลายได้ร่วมกับพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโคดม ผู้เป็นนายก
ของโลก เป็นเทพผู้ประเสริฐ มาเป็นอันมาก พระองค์ก็ได้ร่วมกับ
พระสัมพุทธเจ้าพระองค์อื่นๆ ผู้เป็นนาถะของโลกมาเป็นอันมาก
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า อธิการของหม่อมฉันทั้งหลายมีมากเพื่อ
ประโยชน์แก่พระองค์ เมื่อพระองค์ทรงแสวงหาพุทธธรรมอยู่
หม่อมฉันทั้งหลายก็ยอมเป็นบริจาริการับใช้พระองค์ ในสี่อสงไขย์
แสนกัป พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร เป็นพระมหาวีระ เป็น
นายกของโลก เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ประชาชนในปัจจันตประเทศ
มีใจยินดี นิมนต์พระตถาคตเจ้าแล้ว ช่วยกันแผ้วถางหนทางเป็นที่
เสด็จพระพุทธดำเนิน กาลครั้งนั้น พระองค์เป็นพราหมณ์นามว่า
สุเมธตกแต่งหนทางยาว เพื่อพระสุคตเจ้าผู้ทรงเห็นธรรมทั้งปวง
คราวนั้น หม่อมฉันทุกคนมีสมภพในสกุลพราหมณ์ ถือดอกบัว
เป็นอันมากนำไปสู่สมาคม สมัยนั้น พระพุทธเจ้าทีปังกรผู้มีบริวาร
ยศมาก เป็นพระมหาวีระทรงพยากรณ์สุเมธฤาษีผู้มีมนัสสูง
เมื่อพระพุทธทีปังกรกำลังทรงประกาศกรรมของสุเมธฤาษีผู้มีมนัสสูง
แผ่นดินหวั่นไหวสะเทือนสะท้านไปในโลกพร้อมทั้งเทวโลก พวก
เทพกัญญา มนุษย์ และหม่อมฉันทั้งหลายกับทั้งเทวดา พากัน
บูชาพระองค์ผู้เป็นสุเมธฤาษีด้วยสิ่งของที่ควรบูชาต่างๆ แล้วก็

ปรารถนา พระพุทธเจ้าพระนามว่าทีปังกร ทรงพยากรณ์แก่เขาเหล่านั้นว่า ในวันนี้ ชนเหล่าใดมีความปรารถนา ชนเหล่านั้นจักมีในที่เฉพาะหน้าในกัปอันประมาณมิได้แต่กัปนี้พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์หม่อมฉันทั้งหลาย ด้วยพระวาจาใดหม่อมฉันทั้งหลายเมื่ออนุโมทนาพระวาจานั้นเป็นผู้ทำกรณียกิจอย่างนี้ หม่อมฉันทั้งหลายยังจิตให้เลื่อมใสในกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น จึงได้เสวยสมบัติในกำเนิดเทวดาและมนุษย์นับไม่ถ้วน ครั้นได้เสวยสุขและทุกข์ในเทวดาและมนุษย์แล้ว ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง จึงมาเกิดในศากิยสกุล มีรูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศและศีล สมบูรณ์ด้วยองค์สมบัติทั้งปวงได้รับสักการะอย่างยิ่งในสกุลทั้งหลาย มีลาภ สรรเสริญและสักการะ พรั่งพร้อมไปด้วยโลกธรรม มีจิตไม่ประกอบด้วยทุกข์ไม่มีภัยแต่ที่ไหนๆ สมจริงตามพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าในกาลนั้น ยโสธรานารี แสดงอุปการะทั้งในภายในราชฐานและแก่พวกเจ้าในพระนคร มีอุปการะทั้งในยามสุขและในยามทุกข์ เป็นผู้บอกประโยชน์ให้และทำความอนุเคราะห์ ควรประพฤติธรรมให้เป็นสุจริตไม่ควรประพฤติธรรมให้เป็นทุจริต เพราะว่าบุคคลผู้ประพฤติธรรม ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หม่อมฉันทั้งหลายละอคารสถานออกบวช ยังไม่ทันถึงครึ่งเดือนก็บรรลุจตุราริยสัจคนเป็นอันมากนำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชปัจจัยมาถวาย เหมือลูกคลื่นในทะเล หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว หม่อม-ฉันทั้งหลายได้ทุกขวิบัติมากอย่าง และสุขสมบัติก็มากอย่างเช่นนี้ถึงพร้อมแล้ว ซึ่งความเป็นผู้บริสุทธิ์ สมบูรณ์ด้วยคุณทั้งปวง บุคคล

ผู้ถวายตนของตนแก่พระเจ้าผู้แสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อประโยชน์
แก่บุญ ก็ย่อมพรั่งพร้อมไปด้วยสหาย ลุถึงนิพพานบทเป็นอสังขตะ
กรรมทั้งปวงส่วนอดีตปัจจุบันและอนาคตของหม่อมฉันทั้งหลาย
หมดสิ้นไปแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระจักษุ หม่อมฉันทั้งหลาย
ขอถวายบังคมพระยุคลบาท.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เมื่อเธอทั้งหลายบอกลาเพื่อจะนิพพาน เราจะกล่าวอะไรให้ยิ่งกะเธอ
ทั้งหลายเล่า บุคคลที่เป็นทาสที่นับว่าสัตว์ก็ลุถึงอมตบทแล้ว.

ทราบว่า ภิกษุณีหนึ่งหมื่นแปดพันมีพระยโสธราเถรีเป็นหัวหน้า ได้กล่าวคาถาเหล่านี้
ในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

จบอปทานแห่งพระเถรีหนึ่งหมื่นแปดพัน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุณฑลเกสีเถริยาปทาน ๒. กิสาโคตมีเถริยาปทาน ๓. ธรรมทินนาเถริยาปทาน
๔. สกุลาเถริยาปทาน ๕. นันทาเถริยาปทาน ๖. โสณาเถริยาปทาน ๗. ภัททกาปิลานี
เถริยาปทาน ๘. ยโสธราเถริยาปทาน ๙. ทสสหัสสเถริยาปทาน ๑๐. อัฏฐารสเถรีสหัสสาน
มาปทาน บัณฑิตคำนวณคาถาได้ ๔๗๘ คาถา.

จบกุณฑลเกสวรรคที่ ๓

ขัตติยกัญญาวรรคที่ ๔

อปทานแห่งพระเถรีที่เคยเป็นขัตติยกัญญา

หมื่นแปดพันที่ ๑

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรีหมื่นแปดพันรูป

[๑๗๑] ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีภพทั้งปวงสิ้นไปแล้ว ปลดเปลื้องที่ต่อแห่งภพแล้ว มิได้มีอาสวะทั้งปวงเลย ขอกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีกรรมเก่า ส่วนกุศลทุกอย่าง บำเพ็ญไว้ดีแล้ว วัตถุเครื่องบริโภคก็ให้แล้วเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายบำเพ็ญกุศลกรรม ถวายเครื่องบริโภคแก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกทั้งหลายเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีกรรมอย่างสูงและอย่างต่ำบำเพ็ญดีแล้ว แก่ภิกษุทั้งหลายมีกรรมเก่าทั้งส่วนสูงทั้งส่วนต่ำทำไว้แล้ว หม่อมฉันทั้งหลายอันกรรมเดิม ที่เป็นกุศลนั้นนั่นแหละเตือนแล้ว เป็นผู้พรั่งพร้อมไปด้วยกุศลกรรม ล่วงวิบัติของมนุษย์แล้ว มาเกิดในสกุลกษัตริย์ เพราะหม่อมฉันทั้งหลายร่วมก่อสร้างกรรมโดยชาติเดียวกันจึงได้มาเกิดมีสมภพในตระกูลกษัตริย์ร่วมกัน ในภพหลัง ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีรูปสมบัติ มีโภคสมบัติ มีลาภสักการะ อันมหาชนบูชาแล้ว ณ ภายในบุรี เหมือนนันทนวันของทวยเทพ หม่อมฉันทั้งหลายเบื่อหน่ายจึงพากันออกบวชเป็นภิกษุณี มีอุปาทานอยู่สองสามวัน ก็บรรลุถึงความดับทุกข์ทั้งหมดด้วยกัน หม่อมฉันทั้งหลาย อันชนเป็นอันมากนำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะเภสัชปัจจัยเข้ามาสักการะบูชาแล้ว หม่อมฉัน

ทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาหม่อมฉันทั้งหลาย
ได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ภิกษุณีผู้เคยเป็นขัตติยกัญญา ๑๘,๐๐๐ มีพระยสวดีเถรีเป็นหัวหน้า ได้กล่าว
คาถานี้เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ด้วยประการฉะนี้แล.
จบอปทานแห่งพระเถรีพระธิดากษัตริย์ ๑๘,๐๐๐.
อปทานแห่งพระเถรีบุตรีพราหมณ์
แปดหมื่นสี่พันที่ ๒
ว่าด้วยบุพจริยาของพระเถรีแปดหมื่นสี่พันรูป
[๑๗๒] ข้าแต่พระมุนี หม่อมฉันทั้งหลายมีสมภพในสกุลพราหมณ์จำนวน
๘๔,๐๐๐ มีมือและเท้าละเอียดอ่อน เกิดในศาสนาของพระองค์
ข้าแต่พระมหามุนี หญิงที่เกิดในเวสสสกุล และสุททสกุล เทวดา
นาค กินนร และที่อยู่ในทวีปทั้งสี่มีมาก เกิดในศาสนาของพระองค์
หญิงบางพวกบวชแล้ว มีความเห็นธรรมทั้งปวงก็มีมาก พวกเทวดา
กินนร นาค จักตรัสรู้ในอนาคต ชนทั้งหลายได้เสวยเกียรติยศ
ทั้งปวง มั่งคั่งด้วยสรรพสมบัติได้ความเลื่อมใสในพระองค์ จักตรัส
รู้ในอนาคต ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ ส่วนหม่อมฉัน
ทั้งหลายเกิดในสกุลพราหมณ์ เป็นธิดาของพราหมณ์ เป็นผู้มีโชคดี
ขอถวายบังคมพระยุคลบาท หม่อมฉันทั้งหลายกำจัดภพทั้งหมดแล้ว
ถอนตัณหาอันเป็นรากเง่าขึ้นแล้ว ตัดอนุสัยขาดแล้ว ทำลายสังขาร
คือบุญหมดแล้ว หม่อมฉันทั้งปวงมีสมาธิเป็นโคจรชำนาญใน
สมาบัติ จักอยู่ด้วยฌานและความยินดีในธรรมทุกเมื่อ ข้าแต่พระ
องค์ผู้นายก หม่อมฉันทั้งหลายยังตัณหาที่นำไปสู่ภพ อวิชชา และ
แม้สังขารให้สิ้นไปแล้ว บรรลุถึงบทที่แสนยากจะเห็นได้แล้ว
ทราบอยู่.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านทั้งปวงมีอุปการะแก่เราผู้เดินทางไกลตลอดกาลนานมา จงตัดความสงสัยของบริษัทสี่แล้วจึงถึงความดับทุกข์เถิด.

พระเถรีเหล่านั้น ถวายบังคมพระยุคลบาทของพระมุนีแล้วแสดงฤทธิ์ต่างๆ บางพวกแสดงแสงสว่าง บางพวกแสดงมืด บางพวกแสดงพระจันทร์ พระอาทิตย์ บางพวกแสดงทะเล พร้อมด้วยปลา บางพวกแสดงเขาสิเนรุ บางพวกแสดงเขาสัตตบริภัณฑ์ บางพวกแสดงต้นปาริฉัตตกะ บางพวกแสดงภพดาวดึงส์ บางพวกแสดงภพยามาด้วยฤทธิ์บางพวกแสดงเป็นเทวดาชาวดุสิต บางพวกแสดงเป็นเทวดาชาวนิมมานรดี บางพวกแสดงเป็นเทวดาชาวปรนิมมิตวสวัตดีมีอิสระมาก บางพวกแสดงเป็นพรหม บางพวกแสดงที่จงกรมอันควรแก่ค่ามาก บางพวกนิรมิตเพศเป็นพรหมแสดงสุญญตธรรม พระเถรีทั้งปวงครั้นแสดงฤทธิ์มีชนิดต่างๆ แล้วก็แสดงกำลังถวายพระศาสดา ครั้นแล้ว ก็ถวายบังคมพระยุคลบาทกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันทั้งหลายเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้าหม่อมฉันทั้งหลายมีญาณในอรรถะธรรมะนิรุตติ และปฏิภาณเกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ ความสมาคมกับพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เป็นนาถะของโลก พระองค์ทรงแสดงแล้ว ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันทั้งหลายมีอธิการเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ข้าแต่พระมุนีมหาวีรเจ้า ขอพระองค์จงทรงระลึกถึงกุศลกรรมก่อนของหม่อมฉันทั้งหลาย หม่อมฉันทั้งหลายก่อสร้างบุญก็เพื่อ

ประโยชน์แก่พระองค์ ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้พระมหามุนี
พระนามว่าปทุมุตระ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว พระนครหงสวดีเป็นที่อยู่
อาศัยแห่งสกุลของพระสัมพุทธเจ้า มีแม่น้ำคงคาไหลผ่านทางประตู
พระนครหงสวดี ในกาลทั้งปวงภิกษุทั้งหลายเดือดร้อนเพราะแม่น้ำ
ไปไหนไม่ได้ น้ำเต็มเปี่ยมวันหนึ่งบ้าง สองวันบ้าง สามวันบ้าง
สัปดาห์หนึ่งบ้าง เดือนหนึ่งบ้าง สี่เดือนบ้าง ภิกษุเหล่านั้นจึงไป
ไม่ได้ ครั้งนั้น รัฐบุรุษผู้หนึ่งมีนามว่าชัชชิยะ มีทรัพย์เป็นสาระ
ของประโยชน์ของตนเห็นภิกษุทั้งหลาย ได้ให้นายช่างจัดสร้าง
สะพานที่ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ครั้งนั้นประชาชน ให้นายช่างสร้าง
สะพานที่แม่น้ำคงคาด้วยทรัพย์หลายแสนและรัฐบุรุษนั้น ได้ให้นาย
ช่างสร้างวิหารที่ฝั่งโน้นถวายแก่สงฆ์ สตรี บุรุษ สกุลสูงและต่ำ
เหล่านั้น ได้ ให้สร้างสะพานและวิหาร ให้มีส่วนเท่ากันกับของ
รัฐบุรุษนั้นหม่อมฉันทั้งหลายและมนุษย์เหล่าอื่น ในพระนครและ
ในชนบท มีจิตเลื่อมใส ย่อมเป็นธรรมทายาทแห่งพระพุทธเจ้า
พระองค์นั้น สตรี บุรุษ กุมารและกุมารีมากด้วยกันต่างก็ขนเอา
ทรายมาเกลี่ยลงที่สะพานและวิหาร กวาดถนนแล้วยกต้นกล้วย
หม้อมีน้ำเต็มและธงขึ้น จัดธูป จุรณ และดอกไม้เป็นสักการะ
แด่พระศาสดา ครั้นสร้างสะพานและวิหารแล้ว นิมนต์พระพุทธเจ้า
ถวายมหาทานแล้วปรารถนาความตรัสรู้ พระมหามุนีปทุมุตระมหา
วีรเจ้าผู้เป็นที่เคารพแห่งสรรพสัตว์ ทรงทำอนุโมทนาแล้ว ตรัส
พยากรณ์ว่า เมื่อแสนกัปล่วงไปแล้ว จึงมีภัทรกัป บุรุษนี้ได้ความสุข
ในภพน้อยภพใหญ่แล้ว จักบรรลุโพธิญาณ บุรุษและสตรีที่ทำ
หัตถกรรมทั้งหมด จักมีในที่เฉพาะหน้าในอนาคตกาล ด้วยวิบาก
แห่งกรรมนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ประชาชนเหล่านั้นเกิด

ในเทวโลกแล้ว เป็นบริจาริกาแห่งพระองค์ เสวยทิพยสุขและ
มนุษยสุขมากมายท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ตลอดกาลนาน ใน
กัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ หม่อมฉันทั้งหลายมีกุศลกรรมอันทำดี
แล้ว ย่อมได้รูปสมบัติ โภคสมบัติ ยศ ความสรรเสริญและ
ความสุขเป็นที่รัก ซึ่งเป็นผลที่ปรารถนาทั้งปวงเนืองๆ ในหมู่มนุษย์
ที่ละเอียดอ่อน และในเทวโลก ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉัน
ทั้งหลายเกิดในสกุลพราหมณ์ มีมือและเท้าละเอียดอ่อน และได้
มาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นดังว่าพระนิเวศน์แห่งพระศากยบุตร
ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันทั้งหลายย่อมไม่เห็นแผ่นดินที่เขาไม่
ตกแต่ง และไม่เห็นภาคพื้นที่เป็นทางเดินลื่น แม้ตลอดกาลทั้งปวง
เมื่อหม่อมฉันทั้งหลายอยู่ในอคารสถาน ประชุมชนก็นำสักการะทุก
อย่างมาให้ตลอดกาลทั้งปวงเพราะผลแห่งกุศลกรรมในกาลก่อน
หม่อมฉันทั้งหลายละอคารสถานแล้ว บวชเป็นภิกษุณีข้ามทาง
สงสารได้แล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก พวกทายกทายิกาหลายพัน
แต่ที่นั้นๆ นำจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชปัจจัยมาให้
เสมอไป หม่อมฉันทั้งหลายเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา
หม่อมฉันทั้งหลายได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ภิกษุณีบุตรีพราหมณ์ ๘๔,๐๐๐ ได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์พระผู้มี
พระภาค ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอปทานแห่งพระเถรีบุตรีพราหมณ์ ๘๔,๐๐๐.

อุปลทายิกาเถริยาปทานที่ ๓

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอุปลทายิกาเถรี

[๑๗๓] พระเถรีกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

มีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่าอรุณ ครองราชสมบัติในพระนคร

อรุณวดี หม่อมฉันเป็นมเหสีของท้าวเธอ บอกบุคคลบางคนว่า หม่อมฉันนั่งอยู่ในที่ลับคิดอย่างนี้ว่า กุศลที่เราจะเอาไปที่เราทำไว้ไม่มีเลย เราจะต้องไปสู่นรกอันมีความเร่าร้อนมาก ทั้งเผ็ดร้อนร้ายแรงแสนทารุณเป็นแน่ในเรื่องนี้เราไม่มีความสงสัยเลย ครั้นหม่อมฉันคิดอย่างนี้แล้ว ยังใจให้ร่าเริงเข้าไปเฝ้าพระราชสวามีแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระขัตติยาธิบดีผู้ประเสริฐ หม่อมฉันเป็นสตรี จะไม่เคยเป็นบุรุษมิได้มี ขอพระองค์ได้โปรดประทานสมณะองค์หนึ่งแก่หม่อมฉันเถิด หม่อมฉันจักนิมนต์ท่านให้ฉัน ครั้งนั้นพระราชาได้ประทานสมณะองค์หนึ่งผู้อบรมอินทรีย์แล้วแก่หม่อมฉัน หม่อมฉันมีใจยินดีรับบาตรของท่านมาแล้ว เอาภัตตาหารอย่างประณีตใส่จนเต็ม ครั้นแล้วได้ถวายผ้าผืนใหญ่ให้ท่านครอง แล้วได้ถวายบาตรนั้น พร้อมด้วยดอกไม้มีกลิ่นหอมและน้ำมันเครื่องไล้ทาอย่างดีด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้น และด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์แล้วได้ไปภพดาวดึงส์ ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งเทวราชหนึ่งพันองค์ได้ครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิหนึ่งพันองค์ และครองตำแหน่งพระมเหสีแห่งพระเจ้าประเทศราชอันไพบูลย์โดยจะคณานับมิได้ ทั้งได้ศุภผลอื่นมีอย่างต่างๆ มากมายซึ่งเป็นผลกรรมแห่งบิณฑบาตในคราวนั้น หม่อมฉันมีสีกายเหมือนดอกบัว เป็นหญิงมีรูปงาม น่าดู น่าชม ถึงพร้อมด้วยองค์สมบัติทั้งปวงเป็นอภิชาตสตรี ทรงไว้ซึ่งความเปล่งปลั่งในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง หม่อมฉันเกิดในศากิยสกุล เป็นธิดาแห่งพระเจ้าสุทโธนมหาราช เป็นหัวหน้าแห่งนารีหนึ่งพันเบื่อหน่ายในอาคารสถาน จึงออกบวชเป็นภิกษุณีถึงราตรีที่ ๗ ก็ได้บรรลุจตุราริยสัจ หม่อมฉันไม่สามารถจะประมาณจีวร บิณฑบาต

เสนาสนะ และเภสัชปัจจัย ที่ทายกทายิกานำมาถวายได้ นี้เป็นผลแห่งบิณฑบาต ข้าแต่พระมุนีมหาวีรเจ้า ขอพระองค์พึงทรงระลึกถึงกุศลกรรมครั้งก่อนของหม่อมฉัน หม่อมฉันสละวัตถุทานเป็นอันมากเพื่อประโยชน์แก่พระองค์ ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ หม่อมฉันได้ถวายทานใดในครั้งนั้น ด้วยผลแห่งทานนั้น หม่อมฉันไม่รู้สึกทุคติเลย นี้เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน หม่อมฉันรู้จักคติสอง คือเทวดา หรือมนุษย์ มิได้รู้จักคติอื่นเลย นี้เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน รู้จักแต่สกุลสูงซึ่งเป็นสกุลมหาศาลมีทรัพย์มาก มิได้รู้จักสกุลอื่น นี่เป็นผลแห่งบิณฑบาตทาน หม่อมฉันท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ อันกุศลมูลตักเตือนแล้ว ย่อมไม่เห็นสิ่งที่ไม่พอใจเลย นี้เป็นผลแห่งโสมนัส ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ย่อมรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติและปฏิญาณเกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า พระอุปลทายิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้เฉพาะพระพักตร์ พระผู้มีพระภาคด้วยประการฉะนี้แล.

จบอุปลทายิกาเถริยาปทาน.

สิงคาลมาตาเถริยาปทานที่ ๔

ว่าด้วยบุพจริยาของพระสิงคาลมาตาเถรี

[๑๗๔] ในกัปที่หนึ่งแสนแต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก

พระนามว่าปทุมุตระ ทรงรู้จบธรรมทั้งปวงเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอำมาตย์ที่รุ่งเรืองด้วยรัตนะต่างๆ เป็นตระกูล มั่งคั่ง เจริญ มีทรัพย์มาก ในพระนครหงสวดี ดิฉันมีมหาชนเป็น บริวารไปกับบิดา ได้ฟังธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชเป็น ภิกษุณี ครั้นบวชแล้ว เว้นบาปกรรมทางกาย ละวจีทุจริตชำระ อาชีวะบริสุทธิ์ มีความเลื่อมใสเพราะเคารพมากในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ขวนขวายในการฟังธรรม มีความเห็น พระพุทธเจ้าเป็นปกติ ในครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังภิกษุณีองค์หนึ่งซึ่ง เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ฝ่ายสัทธาธิมุติ จึงปรากฏตำแหน่ง นั้นแล้วได้บำเพ็ญไตรสิกขา ครั้งนั้น พระสุคตเจ้าผู้มีพระอัธยาศัย ประกอบด้วยกรุณา ตรัสกะดิฉันว่าบุคคลผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหว ตั้ง มั่นดีในพระตถาคต มีศีลงามที่พระอริยะรักใคร่สรรเสริญ มีความ เลื่อมใสในพระสงฆ์ มีความเห็นตรง นักปราชญ์เรียกผู้นั้นว่า เป็น ผู้ไม่ขัดสน ชีวิตของผู้นั้นไม่เป็นหมัน เพราะฉะนั้น บุคคลผู้มี ปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงหมั่น ประกอบศรัทธา ศีล ความเลื่อมใสและความเห็นธรรม ดิฉันได้ ฟังพระพุทธดำรัสนั้นแล้ว มีความเบิกบานใจ ได้ทูลถามถึงความ ปรารถนาดีของดิฉัน ครั้งนั้นพระสุคตเจ้าผู้นำชั้นพิเศษผู้มีปัญญาไม่ ทราม มีพระคุณนับไม่ถ้วน ทรงพยากรณ์ว่าท่านเลื่อมใสใน พระพุทธเจ้า มีธรรมงาม จักได้ตำแหน่งนั้นที่ท่านปรารถนาดีแล้ว ในกัปที่หนึ่งแสนแต่กัปนี้ พระศาสดาพระนามว่าโคดม มีสมภพใน วงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ท่านจักได้เป็น ธรรมทายาทแห่งพระศาสดาพระองค์นั้น จักเป็นโอรสอันธรรม นิรมิต เป็นมารดาแห่งสิงคาลมาณพ จักได้เป็นสาวิกา

ของพระศาสดาครั้งนั้น ดิฉันได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว มีความยินดี มีจิตประกอบด้วยเมตตา บำรุงพระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลก ด้วยความปฏิบัติทั้งหลาย จนสิ้นชีวิต ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำไว้แล้วนั้นและด้วยการตั้งเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีมีความเจริญ สั่งสมรัตนะไว้มาก ในพระนครราชคฤห์อันอุดม บุตรของดิฉันชื่อสิงคาลมณพ ยินดีในทางผิดแล่นไปสู่ทิฏฐิอันรกชัฏ มีการบูชาทิศเป็นเบื้องหน้า ย่อมไหว้ทิศต่างๆ พระพุทธเจ้าผู้นำชั้นพิเศษ เสด็จเข้าไปสู่พระนครราชคฤห์เพื่อทรงรับบิณฑบาต ทอดพระเนตรเห็นบุตรของดิฉันแล้ว ประทับอยู่ที่หนทาง ตรัสแสดงธรรมแก่บุตรของดิฉัน แต่เขายังมีความเห็นผิดอยู่อย่างเดิม ธรรมาภิสมัยได้มีแก่บุรุษและสตรี ๒ โกฏิ ครั้งนั้นดิฉันไปในที่ประชุมนั้นได้ฟังสุคตภาษิตแล้ว ได้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วออกบวชเป็นภิกษุณี ได้เห็นพระพุทธเจ้าเป็นปกติเจริญพุทธานุสสติอยู่ไม่นาน ก็ได้บรรลุอรหัตผล ดิฉันได้เห็นพระพุทธเจ้าอยู่ร่ำไปมิได้เบื่อชมพระรูปเป็นที่เพลินตา เป็นพระรูปที่เกิดแต่พระบารมีทั้งปวง เป็นดังว่าเรือนหลวงที่ประกอบด้วยสิริมีพระลักษณะงามทั่วไป พระพิชิตมารโปรดในคุณสมบัตินั้น จึงทรงตั้งดิฉันไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า ภิกษุณีมารดาของสิงคาลมาณพเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายฝ่ายสัทธาธิมุต ข้าแต่พระมหามุนีหม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญในทิพโสตธาตุมีความชำนาญในเจโตปริยญาณ ย่อมรู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ กำหนดรู้อาสวะทั้งปวงแล้ว บัดนี้ ภพใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ ธรรมะ

นิรุตติ และปฏิภาณ เกิดขึ้นในสำนักของพระองค์ ดิฉันเผากิเลส
ทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระภิกษุณีมารดาสิงคาลมาณพได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบสิงคาลมาตาเถริยาปทาน.
สุกกาเถริยาปทานที่ ๕
ว่าด้วยบุพจริยาของพระสุกกาเถรี
[๑๗๕] ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้นายกของโลกพระนามว่า
วิปัสสี มีพระเนตรงาม ทรงเห็นแจ้งซึ่งธรรมทั้งปวง เสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว ครั้งนั้น หม่อมฉันเกิดในสกุลหนึ่งในพระนครพันธุมดี ได้ฟัง
ธรรมของพระมุนีแล้ว ออกบวชเป็นภิกษุณี เป็นผู้มีสุตะมาก ทรง
ธรรม มีปฏิภาณ กล่าวธรรมกถาไพเราะ ปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา
ครั้งนั้น หม่อมฉันแสดงธรรมกถาเพื่อประโยชน์แก่ประชุมชนทุก
สมัย หม่อมฉันเคลื่อนจากอัตภาพนั้นแล้วไปเกิดในภพดุสิต เป็น
เทพธิดามียศ ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่า
สิขี มีพระรัศมีดังไฟ สง่าอยู่ในโลกด้วยยศประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันบวชแล้ว เป็นผู้ฉลาด
ในพุทธศาสนา ยังพระพุทธพจน์ให้กระจ่างแล้วไปสู่ภพดาวดึงส์
ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระ
นามว่าเวสสภูมีธรรมดังว่ายานใหญ่ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว หม่อมฉัน
ก็เป็นเหมือนอย่างก่อน บวชแล้วเป็นผู้ทรงธรรม ยังพุทธศาสนา
ให้กระจ่างแล้ว ไปสู่เมืองมรุน่ายินดี ได้เสวรความสุขมากในภัทร
กัปนี้ พระพิชิตมารผู้อุดมพระนามว่ากกุสันธะประเสริฐกว่านรชน
เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันก็เป็นเหมือนอย่างก่อน

บวชแล้ว ก็ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างจนตลอดชีวิต เคลื่อนจาก
อัตภาพนั้นแล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ เหมือนดังไปสู่ที่อยู่ของตน
ในภัทรกัปนี้แล พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระนามว่า
โกนาคมน์ผู้ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต อุดมกว่าสรรพสัตว์เสด็จอุบัติ
ขึ้นแล้ว แม้ในครั้งนั้น หม่อมฉันบวชในศาสนาของพระองค์ผู้คงที่
เป็นพหูสูตทรงธรรม ยังพุทธศาสนาให้กระจ่างในภัทรกัปนี้เหมือน
กัน พระมุนีพระนามว่ากัสสป มีพระคุณประเสริฐ เป็นสรณะ
แห่งสัตว์โลก ไม่มีข้าศึก ถึงที่สุดแห่งมรณะ เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
หม่อมฉันบวชในศาสนาของพระพุทธเจ้าผู้ทรงพระปรีชากว่าประชากร
พระองค์นั้นศึกษาพระสัทธรรมแล้วคล่องแคล่วในปริปุจฉา ข้าแต่
พระมหามุนี หม่อมฉันมีศีลงาม มีความละอาย ฉลาดในไตรสิกขา
แสดงธรรมกถามากจนตลอดชีวิต ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น และด้วย
การตั้งเจตน์จำนงไว้ หม่อมฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ไปสู่ภพ
ดาวดึงส์ ในภพหลังครั้งนี้ หม่อมฉันเกิดในสกุลเศรษฐีที่เจริญ
สั่งสมรัตนะไว้มาก ในพระนครราชคฤห์อันอุดม เมื่อพระผู้มี
พระภาคผู้เป็นนายกของโลกอันภิกษุขีณาสพหนึ่งพัน เป็นบริวาร
สรรเสริญแล้ว เสด็จเข้าไปสู่เมืองราชคฤห์.

พระผู้มีพระภาคทรงฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลส
มีวรรณะเปล่งปลั่งดังแท่งทองสิงคี พร้อมด้วยพระขีณาสพซึ่ง
เคยเป็นชฎิล ผู้ฝึกอินทรีย์แล้ว พ้นขาดจากสรรพกิเลสเสด็จ
เข้าไปสู่เมืองราชคฤห์.

หม่อมฉันได้เห็นพระพุทธานุภาพ และได้ฟังธรรมมีคุณเป็นที่ประชุม
แล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า บูชาพระองค์ผู้มีพลธรรมมาก
เวลาต่อ หม่อมฉันออกบวชเป็นภิกษุณีในสำนักพระธรรมทินนาเถรี

หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายในเมื่อกำลังปลงผม บวชแล้วไม่นาน
ศึกษาศาสนธรรมทั่วแล้ว แต่นั้นได้แสดงธรรมในสมาคมแห่ง
มหาชน เมื่อหม่อมฉันกำลังแสดงอยู่ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่ประชุมชน
หลายพันมียักษ์ตนหนึ่งได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดอัศจรรย์ใจ เลื่อมใส
ต่อหม่อมฉัน ได้ไปยังพระนครราชคฤห์ พวกมนุษย์ในพระนคร
ราชคฤห์อันหม่อมฉันทำแล้วอย่างไร ได้ดื่มธรรมดังว่าน้ำผึ้งอยู่
มนุษย์เหล่าใดไม่นั่งใกล้ภิกษุณีชื่อสุกกาผู้แสดงอมตบท อันเป็นเหตุ
ไม่ให้ถอยกลับ ให้เกิดความชื่นใจ มีรสโอชา มนุษย์เหล่านั้นเห็น
จะเป็นเหมือนพวกคนมีปัญญาเดินทางไกลหาน้ำฝนดื่ม ข้าแต่พระ
มหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ มีความชำนาญใน
ทิพโสตธาตุ มีความชำนาญในเจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณ
และทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพ
ใหม่มิได้มีอีก ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ
ธรรมะ นิรุตติและปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์ ดิฉัน
เผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนาดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระสุกกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบสุกกาเถริยาปทาน.
จบภาณวารที่ ๕.
อภิรูปนันทาเถริยาปทานที่ ๖
ว่าด้วยบุพจริยาของพระอภิรูปนันทาเถรี
[๑๗๖] ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก
พระนามว่าปัสสี มีพระเนตรงาม มีพระจักษุในธรรมทั้งปวง เสด็จ
อุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลใหญ่ที่มั่งคั่งเจริญ ในพระนคร

พันธุมดี เป็นหญิงมีรูปงาม น่าพึงใจและเป็นที่บูชาของประชุมชน ได้เข้าเฝ้าพระพุทธวิปัสสีผู้มีความเพียรมาก เป็นนายกของโลก ได้ฟังธรรมแล้วถึงพระองค์เป็นสรณะ สำรวมอยู่ในศีล เมื่อพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นผู้มีพระคุณสูงสุดกว่านรชน ปรินิพพานแล้ว ดิฉันได้เอาฉัตรทองบูชาไว้ ณ เบื้องบนแห่งพระสถูปที่บรรจุพระธาตุ ดิฉันเป็นผู้มีจาคะอันสละแล้ว มีศีลจนตลอดชีวิตเคลื่อนจากอัตภาพนั้น ละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์ ครั้งนั้น ดิฉันครอบงำเทพธิดาทั้งหมดด้วยฐานะ ๑๐ ประการ คือ ด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อายุ วรรณะ สุข ยศ และความเป็นอธิบดี รุ่งโรจน์ปรากฏอยู่ ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในพระนครกบิลพัสดุ์เป็นธิดาของศากยราชนามว่าเขมกะ มีนามปรากฏว่านันทา ประชุมชนกล่าวว่า ดิฉันเป็นผู้หนึ่งซึ่งมีความถึงพร้อมด้วยรูปงามน่าชม เมื่อดิฉันเติบโตเป็นสาว (รู้จัก) ตกแต่งรูปและผิวพรรณ พวกศากยราชมีความวิวาทกันมากเพราะตัวดิฉัน ครั้งนั้น พระบิดาของดิฉันกล่าวว่า พวกศากยราชอย่าฉิบหายเสียเลย จึงให้ดิฉันบวชเสีย ครั้นดิฉันบวชแล้วได้ฟังว่า พระตถาคตเจ้าผู้มีพระคุณสูงสุดกว่านรชน ทรงติรูป จึงไม่เข้าไปเฝ้า เพราะดิฉันชอบรูปกลัวจะพบพระพุทธเจ้า จึงไม่ไปรับโอวาท ครั้งนั้น พระพิชิตมารทรงให้ดิฉันเข้าไปสู่สำนักของพระองค์ด้วยอุบาย พระองค์ทรงฉลาดในทางอุบาย ทรงแสดงหญิง ๓ ชนิด ด้วยฤทธิ์ คือ หญิงสาวสวยเหมือนรูปเทพอัปสร หญิงแก่ หญิงตายแล้ว ดิฉันเห็นหญิงทั้ง ๓ แล้ว มีความสลดใจ ไม่ยินดีในซากศพหญิงที่ตายแล้ว มีความเบื่อหน่ายในภพเฉยอยู่ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคนายกของโลกตรัสกะดิฉันว่า ดูกรนันทาท่านจงดูร่างกายที่ทุรนทุราย ไม่สะอาด

โสโครก ไหลเข้าถ่ายออกอยู่ ที่พวกพลาชนปรารถนากัน ท่านจง
อบรมจิตให้เป็นสมาธิมีอารมณ์อย่างเดียวด้วยอสุภเถิด รูปนี้เป็นฉัน
ใด รูปท่านนั้นก็เป็นฉันนั้น รูปท่านนั้นเป็นฉันใด รูปนี้ก็เป็นฉัน
นั้น เมื่อท่านพิจารณาเห็นรูปนั้น อย่างนี้ มิได้เกียจคร้านทั้งกลาง
คืนกลางวัน แต่นั้นก็จะเบื่อหน่ายอยู่ด้วยปัญญาของตน ดิฉันผู้ไม่
ประมาท พิจารณาในร่างกายนี้อยู่โดยแยบคาย ก็เห็นกายนี้ทั้งกาย
ในภายนอกตามความเป็นจริง เมื่อเป็นเช่นนั้น ดิฉันจึงเบื่อหน่าย
ในกาย และไม่ยินดีเป็นภายใน ไม่ประมาท ไม่เกาะเกี่ยว เป็น
ผู้สงบเย็นแล้ว ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญ
ในฤทธิ์ ในทิพโสตธาตุ และในเจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณ
และทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ หม่อมฉันสิ้นอาสวะทั้งปวงแล้ว
บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า หม่อมฉันมีญาณในอรรถะ
ธรรมะ นิรุตติ และปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วในสำนักของพระองค์
ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ... พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระอภิรูปนันทาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอภิรูปนันทาเถริยาปทาน.

อัฑฒกาสีเถริยาปทานที่ ๗

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอัฑฒกาสีเถรี

[๑๗๗] ในภัทรกัปนี้ พระพุทธเจ้าผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่งพราหมณ์ทรงพระยศ
มาก มีพระนามว่ากัสสป ประเสริฐกว่าพวกบัณฑิตเสด็จอุบัติขึ้น
แล้ว ครั้งนั้น ดิฉันบวชในศาสนาของพระองค์สำรวมในปาติโมกข์
และอินทรีย์ ๕ รู้จักประมาณในอาสนะต่ำ ประกอบความเพียรใน
ความเป็นผู้ตื่นอยู่ บำเพ็ญเพียรมีจิตชั่ว ได้ด่าภิกษุณีองค์หนึ่งผู้

ปราศจากอาสวะครั้งเดียวว่านางเพศยา ด้วยบาปกรรมนั้นนั่นแหละ
ดิฉันต้องหมกไหม้อยู่ในนรก ด้วยกรรมที่ยังเหลืออยู่นั้น ดิฉันเกิด
ในสกุลหญิงแพศยา ถูกขายให้บุรุษอื่นอยู่โดยมาก ในชาติหลัง
ดิฉันเกิดในสกุลเศรษฐีในแคว้นกาสี มีความถึงพร้อมด้วยรูปดุจดัง
นางเทพอัปสรในหมู่เทวดา ด้วยผลแห่งพรหมจรรย์ประชุมชนเห็น
ดิฉันมีรูปน่าชม จึงตั้งดิฉันไว้ในความเป็นหญิงแพศยาในพระนคร
ราชคฤห์ที่อุดม ด้วยผลที่ด่าภิกษุณีนั้นดิฉัน ได้ฟังพระสัทธรรมที่
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐตรัสแล้วเป็นผู้ประกอบด้วยบุพพวาสนา ได้
บวชเป็นภิกษุณี แต่เมื่อไปสู่สำนักพระพิชิตมารเพื่อจะอุปสมบท
พบพวกนักเลงดักอยู่ที่หนทาง ได้แล้วซึ่งทูตอุปสมบท ดิฉันมีกรรม
ทุกอย่างทั้งบุญและบาปหมดสิ้นไปแล้ว ข้ามพ้นสงสารทั้งปวงแล้ว
และความเป็นหญิงแพศยาก็สิ้นไปแล้ว.

ทราบว่า ท่านพระอัฑฒกาสีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอัฑฒกาสีเถริยาปทาน.

ปุณณิกาเถริยาปทานที่ ๘

ว่าด้วยบุพจริยาของพระปุณณิกาเถรี

[๑๗๘] ดิฉันบวชเป็นภิกษุณีในศาสนาของพระพุทธเจ้า ๖ พระองค์ คือ
พระวิปัสสี พระสิขี พระเวสสภู พระกกุสันธะ พระโกนาคมน์
ผู้คงที่ พระกัสสป เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลมีปัญญา สำรวมอินทรีย์
เป็นพหูสูต ทรงธรรมสอบถามอรรถแห่งธรรม ศึกษาธรรมแล้ว
มีกระแสธรรม เป็นผู้นั่งใกล้แสดงพุทธศาสนาในท่ามกลาง
ประชุมชน ดิฉันมีศีลเป็นที่รักแต่ถือตัวจัดเพราะความเป็นพหูสูตนั้น

ในภพครั้งหลังนี้ดิฉันเกิดในเรือนแห่งนางกุมภทาสี ของอนาถ
บิณฑิกเศรษฐีในพระนครสาวัตถีอันอุดม ดิฉันไปตักน้ำ ได้เห็น
โสตถิยพราหมณ์หนาวสั่นอยู่ในกลางน้ำ ครั้นเห็นแล้วได้กล่าวว่า
ดิฉันมาตักน้ำในคราวหนาว กลัวภัยแต่อาชญา และระแวงภัย คือ
การด่าด้วยวาจาของเจ้านายจึงต้องลงน้ำร่ำไป ดูกรพราหมณ์ท่านกลัว
อะไร จึงลงน้ำเสมอ มีตัวสั่น รู้สึกหนาวมากดูกรนางปุณณิกา
ผู้เจริญ ท่านรู้จักสอบถามข้าพเจ้าผู้ทำกุศลกรรม กำจัดบาปกรรม
(ดิฉันกล่าวว่า) บุคคลใดเป็นผู้ใหญ่ก็ตาม เป็นเด็กก็ตาม ทำบาป
กรรม บุคคลนั้น จะพ้นจากบาปกรรม เพราะความอาบน้ำได้หรือ
เมื่อพราหมณ์นั้นกลับขึ้นมาดิฉันได้บอกซึ่งบทอันประกอบด้วยธรรม
และอรรถ พราหมณ์ได้ฟังธรรมบทนั้น แล้วมีความสลดใจ บวช
แล้วได้เป็นพระอรหันต์ เพราะดิฉันเกิดในสกุลทาสี ยังทาสทาสี
๙๙ คนให้ครบ ๑๐๐ คน เจ้านายนั้นจึงตั้งชื่อให้ดิฉันว่าปุณณาและ
ปลดดิฉันให้เป็นไทย ดิฉันให้เศรษฐีอนุโมทนาบุญนั้นแล้ว ออก
บวชเป็นภิกษุณี โดยกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุอรหัต ข้าแต่พระ
มหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตธาตุ
และในเจโตปริยญาณ รู้ปุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจด
วิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก หม่อมฉัน
มีญาณอันปราศจาก มลทิน บริสุทธิ์ในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ
และปฏิภาณ เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด หม่อมฉันมี
ปัญญามากเพราะภาวนา มีสุตะเพราะพาหุสัจจะเกิดในสกุลต่ำเพราะ
มานะ แต่มิได้มีกุศลกรรมวิบัติไปเลย ดิฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ...
พระพุทธศาสนา ดิฉันได้ทำเสร็จแล้ว.
ทราบว่า ท่านพระปุณณิกาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.
จบปุณณิกาเถริยาปทาน.

อัมพปาลีเถริยาปทานที่ ๙

ว่าด้วยบุพจริยาของพระอัมพปาลีเถรี

[๑๗๙] ดิฉันเกิดในสกุลกษัตริย์ เป็นภคินีแห่งพระมหามุนีพระนามว่าปุสสะ ผู้มีพระรัศมีงามรุ่งเรือง มีธรรมดังว่าเทริดดอกไม้บนศีรษะ ดิฉันได้ฟังธรรมของพระองค์แล้วมีจิตเลื่อมใสถวายมหาทานแล้ว ปรารถนาซึ่งรูปสมบัติ ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ พระพิชิตมารพระนามว่าสิขี ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก ทรงยังโลกให้รุ่งเรือง เป็นสรณะในไตรโลกเสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลพราหมณ์ในเมืองอรุณอันน่ารื่นรมย์ โกรธแล้ว ด่าภิกษุณีองค์หนึ่งผู้มีจิตพ้นแล้วจากกิเลสว่า ท่านเป็นหญิงเพศยา ประพฤติอนาจารประทุษร้ายพุทธศาสนา ครั้นด่าอย่างนี้แล้ว ดิฉันต้องไปสู่นรกอันร้ายกาจเพรียบพร้อมไปด้วยมหันตทุกข์ เพราะกรรมอันลามกนั้น เคลื่อนจากนรกนั้นแล้วมาเกิดในหมู่มนุษย์เป็นผู้มีลามกธรรม เป็นเหตุให้เดือดร้อนครองความเป็นหญิงเพศยาอย่างหมื่นชาติยังมิได้พ้นจากบาปกรรมนั้น เปรียบเหมือนคนกินยาพิษอันร้ายแรง ดิฉันได้บวชเป็นภิกษุณีมีเพศประเสริฐในศาสนาพระพุทธกัสสป ได้ไปเกิดในภพดาวดึงส์ เพราะผลแห่งบรรพชากรรมนั้น ในภพนี้ซึ่งเป็นภพหลัง ดิฉันเป็นอุปปาติกสัตว์เกิดในระหว่างกิ่งต้นมะม่วง จึงมีชื่อว่าอัมพปาลีตามนิมิตนั้น ดิฉันมีประชาชนหลายพันโกฏิ แห่ห้อมมาบวชในพุทธศาสนาเป็นโอรสธิดาแห่งพระพุทธเจ้า บรรลุถึงฐานะอันไม่หวั่นไหว ข้าแต่พระมหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญในฤทธิ์ ในทิพโสตธาตุและในเจโตปริยญาณ รู้บุพเพนิวาสญาณและทิพจักษุอันหมดจดวิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้ภพใหม่มิได้มีอีก หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน บริสุทธิ์ ในอรรถะ ธรรมะ

นิรุตติ และปฏิภาณ เพราะอำนาจพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
หม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมดสิ้นแล้ว ตัด
กิเลสเครื่องผูกดังช้างพังตัดเชือกแล้วเป็นผู้ไม่มีอาสวะอยู่ การที่
หม่อมฉันได้มาในสำนักพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด เป็นการมาดี
แล้วหนอ วิชชา ๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ พระพุทธศาสนา
หม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิทา ๔
วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธ
ศาสนาหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้วดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระอัมพปาลีภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบอัมพปาลีเถริยาปทาน.

เสลาเถริยาปทานที่ ๑๐

ว่าด้วยบุพจริยาของพระเสลาเถรี

[๑๘๐] ในภัทกัปนี้ พระพุทธเจ้าพละนามว่ากัสสป ผู้เป็นพงศ์พันธุ์แห่ง
พราหมณ์ มียศมากประเสริฐกว่าพวกบัณฑิต เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว
ครั้งนั้น ดิฉันเกิดในสกุลอุบาสก ในพระนครสาวัตถีอันประเสริฐ
เห็นพระพิชิตมารผู้ประเสริฐพระองค์นั้น และฟังธรรมเทศนาแล้ว
ถึงพระองค์ผู้มีเพียรเป็นสรณะแล้วสมาทานศีลทั้งหลาย ครั้งหนึ่ง
พระมหาวีรเจ้าพระองค์นั้น ผู้องอาจกว่านรชน ทรงประกาศอภิสัม
โพธิญาณของพระองค์ในสมาคมแห่งมหาชนว่า เรามีจักษุ ญาณ
ปัญญา วิชชาและแสงสว่าง ในธรรมที่ไม่เคยฟังมาในกาลก่อนและ
ในอริยสัจมีทุกขอริยสัจเป็นต้น ดิฉันได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เล่าเรียน
สอบถามภิกษุณีทั้งหลาย ด้วยกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วนั้น และด้วย
การเจตน์จำนงไว้ ดิฉันละร่างกายมนุษย์แล้ว ได้ไปสู่ภพดาวดึงส์

ในภพหลังครั้งนี้ ดิฉันเกิดในสกุลแห่งเศรษฐีใหญ่ ดิฉันได้เข้าเฝ้า
พระพุทธเจ้า ได้ฟังสัทธรรมอันประกาศมัจจุ บวชแล้ว ค้นคว้า
อรรถธรรมทั้งปวง ยังอาสวะทั้งปวงให้สิ้นไปแล้ว ได้บรรลุอรหัต
โดยกาลไม่นานเลย ข้าแต่มหามุนี หม่อมฉันเป็นผู้มีความชำนาญ
ในฤทธิ์ ในทิพโสตธาตุ และในเจโตปริยญาณรู้บุพเพนิวาสญาณ
และทิพจักษุอันหมดจดพิเศษ มีอาสวะทั้งปวงสิ้นไปแล้ว บัดนี้
ภพใหม่มิได้มีอีก หม่อมฉันมีญาณอันปราศจากมลทิน บริสุทธิ์
ในอรรถะ ธรรมะ นิรุตติ และปฏิญาณเพราะอำนาจพระพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐสุดหม่อมฉันเผากิเลสทั้งหลายแล้ว ถอนภพขึ้นได้หมด
สิ้นแล้วตัดกิเลสเครื่องผูกดังช้างพังตัดเชือกแล้ว เป็นผู้ไม่มีอาสวะ
อยู่ การที่หม่อมฉันได้มาในสำนักของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด
เป็นการมาดีแล้วหนอ วิชชา ๓ หม่อมฉันบรรลุแล้วโดยลำดับ
พระพุทธศาสนาหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว คุณวิเศษเหล่านี้ คือ
ปฏิสัมภิวาท ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ หม่อมฉันทำให้แจ้งชัด
แล้ว พระพุทธศาสนาหม่อมฉันได้ทำเสร็จแล้ว ดังนี้.

ทราบว่า ท่านพระเสลาภิกษุณีได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบเสลาเถริยาปทาน.

รวมอปทานที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัฏฐารสหัสสขัตติยกัญญาเถริยาปทาน ๒. จตุราสีติสหัสสพราหมณกัญญาเถริยาปทาน ๓. อุปลทายิกาเถริยาปทาน ๔. สิงคาลมาตาเถริยาปทาน ๕. สุกกาเถริยาปทาน ๖. อภิรูปนันทาเถริยาปทาน ๗. อัฑฒกาสีเถริยาปทาน ๘. ปุณณิกาเถริยาปทาน ๙. อัมพปาลีเถริยาปทาน ๑๐. เสลาเถริยาปทาน.

จบขัตติยกัญญาวรรคที่ ๔.

จบอปทาน.

พุทธวงศ์
รัตนะจงกรมกัณฑ์
ว่าด้วยพระพุทธองค์ทรงเนรมิตที่จงกรมแก้ว
[๑] ก็ท้าวสหัมบดีพรหมผู้เป็นใหญ่ในโลกได้ประนมอัญชลีทูล
อาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสธุลี
ในนัยน์ตาน้อย มีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ได้ทรงโปรด
อนุเคราะห์แสดงธรรมแก่หมู่สัตว์นี้เถิด (พระผู้มี
พระภาคผู้เป็นใหญ่กว่าโลกอุดมกว่านรชน อันหมู่พรหม
ผู้ประนมอัญชลีทูลอาราธนาว่า สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสธุลี
ในนัยน์ตาน้อยมีอยู่ในโลกนี้ ขอพระองค์ได้ทรงโปรด
อนุเคราะห์แสดงธรรมแก่หมู่สัตว์นี้ ขอพระสุคตเจ้าทรง
โปรดแสดงธรรม ขอทรงแสดงอมตบท ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนายก
ขอจงทรงโปรดอนุเคราะห์แสดงธรรมแก่สัตว์โลก) พระตถาคผู้ไม่มี
บุคคลเปรียบเสมอ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ผู้คงที่ ผู้ทรง
ความรุ่งเรือง ทรงไว้ซึ่งพระกายครั้งสุดท้าย ทรงเกิดความกรุณา
ในสัตว์ทั้งปวง
พระผู้มีพระภาคผู้ศาสดา ได้ทรงสดับดังนั้นแล้ว ได้
ตรัสว่า สัตว์เหล่าใดเงี่ยโสตลงฟัง ปล่อยศรัทธาเราจะ
เปิดประตูอมตนิพพานแก่สัตว์เหล่านั้น ดูกรพรหม เรา
สำคัญไปว่าจะลำบากเปล่า จึงไม่กล่าวธรรมมีคุณอัน
ละเอียดประณีตในหมู่มนุษย์.
(สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้ประเสริฐกว่ามุนีจะทรงอนุเคราะห์
เวไนยสัตว์ เสด็จจากไม้อัชปาลนิโครธ เสด็จถึงพระนครพาราณสี
โดยเสด็จดำเนินไปตามลำดับ ก็ในกาลนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ

บนบัลลังก์อันประเสริฐนั้น และทรงประกาศธรรมจักร คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ มรรคอันสูงสุดแก่ปัญจวัคคีย์ พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมจักรนั้นแล้ว ฤาษีปัญจวัคคีย์เหล่านั้น คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ พร้อมด้วยหมู่เทวดาและพรหม ๑๘ โกฏิ ได้ธรรมาภิสมัยในสันติบาตครั้งแรก ในกาลนั้น พระองค์ทรงแนะนำปัญจวัคคีย์แม้ทั้งหมดพร้อมด้วยหมู่พรหมและเทวดา ๑๘ โกฏิ ให้วิเศษตามลำดับ ด้วยพระธรรมเทศนาอย่างอื่น ทรงยังหมู่พรหมและเทวดาให้ได้โสดาปัตติผลในสันติบาตนั้น แล้วเสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ โดยเสด็จดำเนินไปตามลำดับ พระองค์ผู้ประเสริฐกว่ามุนี ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร ก็พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงสดับดังนั้น ได้เสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค มีบริวารเป็นอันมากประมาณ๑๑ นหุต พระเจ้าพิมพิสารทรงบูชาพระผู้มีพระภาค ด้วยประทีป ของหอม ธูปและดอกไม้เป็นต้น ในสมาคมนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงกามาทีนวกถา ในเวลาจบเทศนา ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐ มีพระราชาเป็นประมุขพระพุทธบิดาได้ทรงสดับข่าวนั้น ทรงส่งทูตไป ๙ นายทูตเหล่านั้นพร้อมด้วยบริวาร ๙,๐๐๐ ทูลขอบรรพชากะพระมุนี ทูตเหล่านั้นและบริวาร ๙,๐๐๐ ได้บรรลุอรหัต ครั้งสุดท้ายกาฬุทายีอำมาตย์กับบริวาร ๑,๐๐๐ ถือเพศภิกษุแล้ว กราบทูลเชิญพระผู้มีพระภาค พระศากยมุนีผู้ประเสริฐ ทรงรับนิมนต์แล้ว เสด็จดำเนินไปตามทางใหญ่ เสด็จไปพร้อมด้วยภิกษุสองหมื่น พระองค์เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์โดยการเสด็จดำเนินไปตามลำดับ ได้ทรงกระทำปาฏิหาริย์ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำโรหิณี ประทับนั่ง ณ ท่ามกลางบัลลังก์นั้น ทรงแสดงมหาเวสสันตรชาดกธรรมเทศนาแก่พระพุทธบิดา ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์ ๘๔,๐๐๐).

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า
พรหมเหล่านี้ พร้อมด้วยเทวดาและมนุษย์ไม่รู้ว่า พระ
พุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้เป็นเช่นไร ทรงมีกำลังฤทธิ์
และกำลังปัญญาเช่นไร ทรงมีกำลังพุทธเจ้าอันเป็น
ประโยชน์แก่โลกเช่นไร พรหมเหล่านี้พร้อมด้วยเทวดา
และมนุษย์ไม่รู้ว่า พระพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่านรชนนี้เป็น
เช่นนี้ทรงมีกำลังฤทธิ์และกำลังปัญญาเช่นนี้ทรงมีกำลัง
พระพุทธเจ้าอันเป็นประโยชน์แก่โลกเช่นนี้.
เอาละ เราจักแสดงกำลังพระพุทธเจ้าอันยอดเยี่ยม เราจักนิรมิต
ที่จงกรมอันประดับด้วยรัตนะในนภากาศ.
ภุมมเทวดา เทวดาชั้นมหาราชิกา ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา
ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตสวัตดี และ
เทวดาที่นับเนื่องในหมู่พรหม ต่างก็ยินดี ได้พากัน
ส่งเสียงอื้ออึง แผ่นดินพร้อมด้วยเทวโลกสว่างไสว
ที่อันมีในระหว่างโลกอันหนาแน่นไม่มีอะไรปิด และ
ความมืดทึบได้หายไป ในกาลนั้น พรหมพร้อมทั้งเทวดา
คนธรรพ์มนุษย์และรากษส ได้เห็นปาฏิหาริย์อันอัศจรรย์
แล้ว กล่าวว่ารัศมีอันสว่างจ้า ได้เกิดขึ้นแล้วในโลกนี้
และในโลกอื่น ทั้งเบื้องล่างเบื้องบน และเบื้องขวาง
ส่วนกว้าง พระศาสดาผู้อุดมกว่าสัตว์ไม่มีใครประเสริฐ
ยิ่งไปกว่า เป็นนายกชั้นพิเศษ อันเทวดาและมนุษย์บูชา
ทรงมีอานุภาพมาก มีลักษณะบุญนับด้วยร้อย ทรงแสดง
ปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์ ฯ
(ในสมาคมนั้น พระศาสดาผู้พิชิตมารเสด็จเหาะขึ้นในนภาดลแล้ว

ทรงนิรมิตขุนเขาสิเนรุให้เป็นที่จงกรมอันน่ารื่นรมย์ ทวยเทพใน
หมื่นโลกธาตุ มาประชุมกันในสำนักพระพิชิตมารถวายนมัสการ
พระตถาคตแล้ว กระทำพุทธบูชา)
ในกาลนั้น พระศาสดาผู้มีพระจักษุอุดมกว่านรชน เป็น
นายกของโลกอันท้าวสหัมบดี ผู้ประเสริฐกว่าเทวดา
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงพิจารณาเห็นประโยชน์ดีแล้ว จึง
ทรงนิรมิตที่จงกรมเรียบร้อยสวยงามประดับด้วยรัตนะ
ทั่วไป พระผู้มีพระภาคผู้เป็นนายกของโลก ทรงมีความ
ชำนาญในปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง คือ อิทธิปาฏิหาริย์
อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุศาสนีปาฏิหาริย์ ทรงนิรมิต
ที่จงกรมเรียบร้อยสวยงามประดับด้วยรัตนะทั่วไป
ทรงแสดงขุนเขาสิเนรุอันสูงสุดในหมื่นโลกธาตุ เป็นเสาเรียงตาม
ลำดับ ในที่จงกรมอันสำเร็จด้วยรัตนะ พระพิชิตมารทรงนิรมิต
ที่จงกรมเกินกว่าพันที่ ล้วนแต่สำเร็จด้วยทองคำไว้รอบข้างรัตนะ
จงกรม ทรงนิรมิตแผ่นกระดานทองคำติดอยู่ตามขื่อและเต้า ทรง
นิรมิตไพรทีล้วนแต่ทองคำไว้ที่ข้างทั้งสอง รัตนะจงกรมที่ทรงนิรมิต
เกลื่อนไปด้วยแก้วมณีแก้วมุกดาและทรายสว่างไสวไปทั่วทิศเหมือน
พระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น พระชินสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ มี
ลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ ทรงเปล่งพระรัศมีรุ่งเรือง เสด็จ
จงกรมอยู่บนรัตนะจงกรมนั้น ทวยเทพทั้งปวงที่มาประชุมกันต่างก็
โปรยปรายดอกมณฑารพ ดอกปทุม ดอกปาริชาตก์ทิพย์ลงในที่
จงกรม หมู่เทพในหมื่นจักรวาลได้เห็นเช่นนั้นจึงมาประชุมกัน
ต่างก็ยินดีร่าเริง เบิกบานใจหมอบลงถวายนมัสการ ทวยเทพชั้น

ดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดีและชั้นปรนิมมิตวสวัตดี
ได้เห็นพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก ต่างก็มีจิตเบิกบานโสมนัส.
พวกนาค ครุฑ หรือแม้กินนร พร้อมด้วยเทวดาคนธรรพ์
มนุษย์และรากษส ต่างก็ได้เห็นพระศาสดาผู้ทรงเกื้อกูล
อนุเคราะห์โลก เหมือนดวงจันทร์ที่ขึ้นไปในนภากาศ
ฉะนั้น.
อาภัสสรพรหม สุภกิณหพรหม เวหัปผลพรหมและอกนิฏฐพรหม
ต่างก็นุ่งผ้าขาวล้วนๆ ยืนประนมอัญชลี.
ต่างก็โปรยดอกมณฑารพ ๕ สี อันเจือด้วยกระแจะจันทน์
และพากันโบกผ้าอยู่ในอัมพรในกาลนั้นต่างก็เปล่งเสียง
ว่า โอ พระพิชิตมารทรงเกื้อกูลอนุเคราะห์โลก.
พระองค์ผู้อุดมกว่าสัตว์ เป็นศาสดา เป็นยอด เป็นธง เป็นหลักไชย
เป็นที่พึ่งอาศัย และเป็นประทีปของสัตว์ทั้งหลาย ทวยเทพผู้มี
ฤทธิ์มากในหมื่นโลกธาตุ ต่างก็ยินดีร่าเริง เบิกบานใจ พากัน
แวดล้อมถวายนมัสการ เทพบุตรและเทพกัญญา ต่างก็เลื่อมใสมีใจ
ยินดีพากันบูชาพระนราสภด้วยดอกไม้ ๕ สี หมู่เทพเจ้าได้เห็น
พระศาสดา ต่างก็เลื่อมใสมีใจยินดีพากันบูชาพระนราสภด้วยดอก
ไม้ ๕ สี เปล่งเสียงว่า ความอัศจรรย์ โอ ขนพองสยองเกล้าไม่
เคยมีในโลก ความอัศจรรย์ขนพองสยองเกล้าเช่นนี้ ไม่เคยเป็น
เทพเจ้าเหล่านี้ อยู่ในภพของตนๆ ได้เห็นความอัศจรรย์ในนภากาศ
แล้ว พากันร่าเริงเป็นอันมาก เทพเจ้าที่อยู่ในนภากาศ พื้นดิน
ป่าหญ้าและที่ประจำดวงดาว ต่างก็ยินดีร่าเริงเบิกบานใจ พากัน
ประนมอัญชลีนมัสการ แม้พวกนาคที่มีอายุยืน มีบุญ มีฤทธิ์มาก
ได้เห็นอัศจรรย์ในนภากาศแล้วต่างก็ยินดีมีจิตเบิกบาน ถวายนมัส-

การบูชาพระศาสดาผู้อุดมกว่านรชน บรรเลงสังคีต ตีกลองกันอยู่
ในอากาศกลางหาวได้เห็นอัศจรรย์ในนภากาศแล้ว ต่างก็ประโคม
สังข์ บัณเฑาะว์และมโหรทึกอยู่ในอากาศเปล่งเสียงว่า วันนี้ ความ
อัศจรรย์ไม่เคยมี ขนพองสยองเกล้าเกิดขึ้นแก่เรา เราได้ความสำเร็จ
ประโยชน์ยั่งยืน ขณะปรากฏแก่เราแล้วเพราะได้ฟังว่าพุทโธ นาค
เหล่านั้นเกิดปีติในขณะนั้น ต่างก็ยืนประนมอัญชลีเปล่งเสียงว่า
พุทโธ พุทโธ หมู่สัตว์ต่างๆ ในท้องฟ้าต่างก็ประนมอัญชลีเปล่ง
เสียงหึ่งๆ เสียงสาธุการและเสียงโห่กึกก้อง
นาคทั้งหลายต่างก็เปล่งเสียงประสานขับร้องประโคมปรบ
มือ ฟ้อนรำและต่างก็โปรยปรายดอกมณฑารพ ๕ สี
อันเจือด้วยกระแจะจันทน์ ลงมาบูชาเปล่งเสียงประกาศว่า
ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ลายจักรที่พระบาทยุคลของพระองค์ฉันใด
ธงไชย ธงปฏากวิเชียรก็ลอยเด่นอยู่ ฉันนั้นไม่มีใครเสมอด้วย
พระรูป ศีล สมาธิ และปัญญาของพระองค์ในการประกาศธรรมจักร
ไม่มีใครเสมอด้วยวิมุตติ กำลังกายของนาค ๑๐ นาค เป็นพระ
กำลังกายปกติของพระองค์ในการประกาศธรรมจักรไม่มีใครเสมอ
ด้วยกำลังพระฤทธิ์ของพระองค์ ท่านทั้งหลายจงนมัสการพระมหามุนี
ผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติทุกอย่าง ทรงประกอบด้วยองคคุณทั้งปวง
มีพระกรุณา เป็นนาถะของโลก พระองค์ย่อมควรแก่การอภิวาท
การชมเชย การไหว้ การสรรเสริญ การนมัสการ และการบูชา
ทุกอย่าง ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า พระองค์เป็นผู้ประเสริฐที่สุดกว่า
บุคคลผู้ไหว้ และผู้ควรไหว้ในโลกไม่มีใครเสมอกับพระองค์ พระ
สารีบุตรผู้มีปัญญามาก เป็นผู้ฉลาดในสมาธิและฌาน สถิต ณ เขา
คิชฌกูฏ ได้เห็นพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก มองดูพระนราสภงาม

เหมือนพระยารังมีดอกบานสะพรั่ง เหมือนพระจันทร์ในท้องฟ้า และเหมือนพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง เห็นพระองค์ผู้นายกของโลก ผู้แวดล้อมด้วยรัศมีด้านละวา งามดังต้นไม้ประจำทวีปอันรุ่งเรือง เหมือนพระอาทิตย์อุทัยส่องแสงอ่อนๆ พระสารีบุตรได้นิมนต์พระภิกษุขีณาสพ ๕๐๐ รูป ผู้ทำกิจเสร็จแล้ว ผู้คงที่ ผู้ปราศจากมลทินให้มาประชุมกันในขณะนั้น กล่าวว่า พระพิชิตมารทรงแสดงปาฏิหาริย์อันจะยังโลกให้เลื่อมใส แม้เราทั้งหลาย ก็จักไปถวายบังคมพระองค์ในที่นั้น มาเถิด เราทั้งปวงจักไป จักทูลถามพระองค์ เราจักไปเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายกของโลก ให้พระองค์บรรเทาความสงสัยให้ พระภิกษุผู้มีปัญญาสำรวมอินทรีย์เหล่านั้น รับว่าสาธุแล้ว ต่างก็ถือบาตรและจีวร พากันรีบร้อนเข้าไปเฝ้าพระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก พร้อมด้วยพระขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้ฝึกตนด้วยการฝึกอันอุตมพากันไปเฝ้าด้วยฤทธิ์ พระสารีบุตรผู้เป็นเจ้าคณะใหญ่ แวดล้อมด้วยภิกษุเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าด้วยฤทธิ์ เปรียบเหมือนเทวดาลอยมาในอากาศ ฉะนั้น พระภิกษุเหล่านั้นผู้มีวัตรอันงาม มีความเคารพยำเกรง ไม่ไอ ไม่จาม พากันเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้า ครั้นเข้าเฝ้าแล้ว ได้เห็นพระสยัมภูวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ลอยเด่นอยู่ในนภากาศ เหมือนพระจันทร์ในท้องฟ้า ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกดังต้นไม้ประจำทวีปอันรุ่งเรืองเหมือนสายฟ้าในอากาศ ดุจพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง พระภิกษุทั้ง ๕๐๐ องค์ ได้เห็นพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ดังห้วงน้ำอันใสแจ๋ว ดังดอกบัวบาน ต่างก็ยินดีร่าเริงบันเทิงใจ ประนมอัญชลีหมอบลงถวายนมัสการแทบพระบาทพระศาสดา พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก เสมอเหมือนโลกพิภพ ฉลาดในสมาธิและฌาน ถวายบังคมพระศาสดา

ผู้เป็นนายกของโลกพระโมคคัลลานะผู้มีฤทธิ์มาก ไม่มีใครเสมอ
ด้วยกำลังฤทธิ์เปรียบด้วยดอกนิลุบล เหมือนอกาลเมฆกระหึ่ม
ฉะนั้นแม้พระมหากัสสปเถระ ผู้เปรียบด้วยทองคำสีรุ่งเรืองพระ
ศาสดาทรงชมเชยสรรญเสริญตั้งไว้ว่าเป็นยอดในธุดงคคุณพระอนุรุทธ
เถระผู้เป็นเจ้าคณะใหญ่ เลิศกว่าบรรดาภิกษุผู้มีจักษุทิพย์เป็นพระ
ญาติผู้ประเสริฐของพระผู้มีพระภาคสถิตอยู่ไม่ไกล พระอุบาลีเถระ
ผู้ฉลาดในอาบัติ อานาบัติ สเตกิจฉา พระศาสดาทรงสรรเสริญตั้งไว้
ว่าเป็นผู้เลิศในฝ่ายวินัย พระเถระผู้เป็นบุตรของนางมันตานี ปรากฏ
ว่าชื่อปุณณะ ผู้แทงตลอดอรรถธรรมอันสุขุมละเอียดประเสริฐกว่า
ภิกษุผู้เป็นธรรมกถึก พระมุนีมหาวีรเจ้าผู้ทรงฉลาดในอุปมา ผู้ตัด
ความสงสัย ทรงทราบวาระจิตของท่านเหล่านั้นแล้วจึงตรัสพระคุณ
ของพระองค์ว่า ชนเหล่าใดไม่รู้สัตตนิกาย โอกาสและจักรวาล
อันไม่มีที่สิ้นสุด ในสื่อสงไขยโกฏิได้ ชนเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะ
รู้ พระพุทธญาณ อันไม่มีเปรียบได้การแผลงฤทธิ์ของเรานี้ จะ
อัศจรรย์อะไรในโลกเล่า ความอัศจรรย์อันไม่เคยมี น่าขนพองสยอง
เกล้าอย่างอื่นมีอีกมากในกาลใด เราอยู่ในชั้นดุสิต ในกาลนั้น เรา
ชื่อว่าสันดุสิตเทวดาในหมื่นจักรวาฬมาประนมอัชลีเชิญเราว่า ข้าแต่
ท่านผู้มีเพียรใหญ่ เวลานี้เป็นกาลสมควรที่ท่านจะเกิดในครรภ์พระ
มารดา ของเชิญตรัสรู้อมตบทช่วยรื้อขนสัตว์พร้อมด้วยเทวดาให้
ข้ามเถิด ขณะเมื่อเราจุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงสู่ครรภ์นั้นแผ่นดินใน
หมื่นโลกธาตุย่อมหวั่นไหว ขณะเมื่อเรามีความรู้สึกตัวประสูติ
จากครรภ์พระมารดานั้น ทวยเทพในหมื่นโลกธาตุเปล่งเสียงสาธุการ
หวั่นไหว ในการลงสู่ครรภ์ประสูติและออกบวชไม่มีใครเสมอด้วย
เรา เราเป็นผู้ประเสริฐสุดในกาลตรัสรู้และในการประกาศธรรมจักร

โอ ความอัศจรรย์มีในโลกเพราะพระพุทธเจ้ามีคุณมาก หมื่นโลก
ธาตุหวั่นไหว ๖ ครั้งมีรัศมีสว่างจ้า น่าอัศจรรย์ขนพองสยองเกล้า
ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคผู้พิชิตมาร เชษฐบุรุษของโลก ประเสริฐ
กว่านรชน ทรงจงกรมด้วยฤทธิ์ แสดงให้โลกพร้อมทั้งเทวโลกเห็น
พระศาสดาผู้เป็นนายกของโลก เสด็จจงกรมอยู่ ณ ที่จงกรมนั่นเอง
ตรัสตอบ ไม่เสด็จกลับในระหว่างเหมือนดังเสด็จจงกรมอยู่ในที่จง
กรม ๕ ศอก พระสารีบุตรผู้มีปัญญามากในสมาธิและฌาน ถึงความ
บริบูรณ์ด้วยปัญญาได้ทูลถามพระศาสดาผู้เป็นนายกของโลกว่า ข้า
แต่พระมหาวีรเจ้าผู้อุดมกว่านรชน อภินิหารของพระองค์เช่นไร
พระองค์ทรงปรารถนาพระโพธิญาณอันอุดมในกาลไร ทาน ศีล เนก
ขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐานะ เมตตาและอุเบกขา
เป็นเช่นไร ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก บารมี ๑๐
เป็นอย่างไร อุปบารมี ๑๐ และปรมัตถบารมี ๑๐ บริบูรณ์อย่างไร
(เพราะทรงอธิษฐานกรรมอะไร จึงเป็นอธิบดีเช่นไร เป็นบารมีได้
เช่นไร นักปราชญ์เช่นไรมีในโลก เมตตา กรุณา มุทิตา และ
อุเบกขาเป็นเช่นไร พระองค์ทรงบำเพ็ญพุทธการกธรรมให้บริบูรณ์
เช่นไร) พระศาสดาผู้มีพระสุรเสียงไพเราะดังนกการะเวกอันพระ
สารีบุตรทูลถามแล้ว ทรงพยากรณ์ให้เย็นใจ และทรงยังโลกพร้อม
ทั้งเทวโลกให้ยินดี.

พระศาสดาทรงประกาศประโยชน์แก่โลก ที่พระพุทธเจ้า
ในอดีตทรงแสดงไว้ ทรงชมเชย อันพระพุทธเจ้าทรงนำ
สืบๆ กันมา ด้วยพระพุทธญาณที่ไปตามปุพเพนิวาส
ญาณ ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก
ว่าท่านทั้งหลายจงทำจิตให้เกิดปีติและปราโมทย์ให้บรรเทาลูกศร คือ

ความโศก ให้ได้สมบัติทั้งปวงแล้ว จงฟังเราท่านทั้งหลายจงดำเนินไปตามมรรคอันเป็นเครื่องย่ำยีมีความเมาบรรเทาความโศก เปลื้องตนจากสงสาร เป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวงโดยความเคารพเถิด.

จบรัตนะจงกรมกัณฑ์

ทีปังกรพุทธวงศ์ที่ ๑

ว่าด้วยพระประวัติพระทีปังกรพุทธเจ้า

[๒] ในสี่อสงไขยแสนกัป มีพระนครหนึ่งชื่อว่าอมรนครเป็นนครสวยงามน่ารื่นรมย์ใจ ไม่ว่างจากเสียง ๑๐ ประการคือ เสียงประกาศให้มานำเอาข้าวน้ำไป เสียงช้าง เสียงม้า เสียงกลอง เสียงสังข์ เสียงรถ เสียงเชิญให้มาเคี้ยวมาดื่ม มาบริโภคข้าวและน้ำ เป็นนครสมบูรณ์ด้วยองค์คุณทั้งปวง ประกอบด้วยการงานทุกอย่าง สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ คับคั่งไปด้วยหมู่ชนต่างๆ เป็นนครสมบูรณ์เหมือนเทพนคร เป็นที่อยู่ของผู้มีบุญ เราเป็นพราหมณ์นามว่าสุเมธอยู่ในครอมรวดี สั่งสมโภคทรัพย์ไว้หลายโกฏิ มีทรัพย์สมบัติมากมาย เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์รู้จบไตรเพท ถึงความสำเร็จในตำราทำนายลักษณะ และคัมภีร์อิติหาสะ นั่งอยู่ในที่ลับคิดอย่างนี้ในครั้งนั้นว่าการเกิดในภพใหม่และความที่สรีระแตกเป็นทุกข์ [ความหลงตายเป็นทุกข์ ชีวิตถูกย่ำยี] เราจักแสวงหานิพพานอันไม่แก่ไม่ตาย ปลอดภัย เป็นที่ดับชาติธรรม ชราธรรม และพยาธิธรรม เอาละ เราพึงเป็นผู้ไม่มีความห่วงใย ไม่ต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่าเต็มด้วยซากศพนี้ไปเสียเถิดทางที่ใครๆ ไม่อาจจะไปได้เพราะไม่มีเหตุ จักมีแน่นอนเราจักแสวงหาทางนั้นเพื่อหลุดพ้นไปจากภพ เมื่อมีความเจริญ ความเสื่อมก็จำต้องปรารถนา เปรียบเหมือนเมื่อมี

ทุกข์แม้สุขก็ย่อมมี ฉะนั้นไฟ ๓ กองมีอยู่นิพพานความดับก็จำต้องปรารถนา เปรียบเหมือนเมื่อความร้อน ความเย็นก็ย่อมมี ฉะนั้น ความเกิดมีอยู่ ความไม่เกิดก็จำต้องปรารถนาเปรียบเหมือนเมื่อความชั่วมีอยู่ แม้ความดีก็ย่อมมี ฉะนั้นสระน้ำอมฤตอันเป็นสถานที่ชำระกิเลสมลทินมีอยู่ แต่บุคคลผู้ต้องการจะชำระไม่แสวงหาสาระ จะโทษสระน้ำอมฤตไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษเปื้อนคูถเห็นสระมีน้ำเต็มแล้ว ไม่ไปหาสระเอง จะโทษสระนั้นไม่ได้ฉะนั้น บุคคลผู้ถูกกิเลสห้อมล้อมแล้ว เมื่อทางเกษมมีอยู่แต่ไม่แสวงหาทางนั้น จะไปโทษทางเกษมไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษถูกข้าศึกล้อมไว้ เมื่อทางสำหรับจะหนีไปมีอยู่แต่เขาไม่หนีไป จะโทษทางนั้นไม่ได้ ฉะนั้น บุคคลผู้มีทุกข์ถูกพยาธิคือกิเลสเบียดเบียด ไม่แสวงหาอาจารย์ จะโทษอาจารย์นั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนบุรุษผู้ป่วยไข้ เมื่อหมอมีอยู่แต่ไม่ให้รักษาความป่วยไข้นั้น จะโทษหมอนั้นไม่ได้ ฉะนั้น [เอาละ เราพึงเป็นผู้ไม่มีความห่วงใยไม่ต้องการละทิ้งกายอันเปื่อยเน่าเต็มไปด้วยซากศพนี้ไปเสียเถิด] เราพึงเป็นผู้ไม่มีความห่วงใย ไม่ต้องการ ละทิ้งกายอันเปื่อยเน่าสั่งสมด้วยซากศพต่างๆ นี้ไปเสีย เปรียบเหมือนบุรุษพึงเปลื้องซากศพอันน่าเกลียดพันอยู่ที่คอออกเสีย แล้วพึงไปอยู่เป็นสุขเสรีตามลำพังตน ฉะนั้น เราจักละทิ้งกายอันเต็มด้วยซากศพต่างๆ นี้ไปเสีย ดังถ่ายอุจจาระในส้วมแล้วไป เปรียบเหมือนบุรุษและสตรีถ่ายอุจจาระลงในส้วมเสร็จแล้วออกไป โดยไม่ห่วงใย ไม่ต้องการ ฉะนั้น เราจักละทิ้งกายอันมีช่อง ๙ แห่ง มีน้ำหนองเป็นนิตย์นี้ไปเสีย ดังเจ้าของเรือทิ้งเรือที่คร่ำคร่า เปรียบเหมือนเจ้าของเรือที่เก่าคร่ำคร่า ชำรุดน้ำซุ่มไปโดยไม่ห่วงใย ไม่ต้องการ ฉะนั้นเถิด เราจักละกายนี้ซึ่งเปรียบ

เสมอด้วยมหาโจรไปเสีย เพราะกลัวจะชิงตัดกุศล เปรียบเหมือนบุรุษถือห่อสิ่งของไปกับพวกโจร ทิ้งโจรไปเสียเพราะเห็นภัย คือโจรจะชิงสิ่งของ ฉะนั้น ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้ว ได้ให้ทรัพย์หลายร้อยโกฏิแก่คนไม่มีที่พึ่งและคนอนาถาแล้วเข้าไปยังภูเขาหิมวันต์ ในที่ไม่ไกลภูเขาหิมวันต์ มีเขาลูกหนึ่งชื่อธรรมมิกบรรพต เราสร้างอาศรมอย่างดี สร้างบรรณศาลาอยู่ที่เขาธรรมมิกบรรพต ณ ที่นั้น เราสร้างที่จงกรมอันเว้นโทษ ๕ ประการ ประกอบด้วยคุณ ๘ ประการ เป็นที่นำมาซึ่งอภิญญาและพละไว้ ทิ้งผ้าสาฎกประกอบด้วยโทษ ๘ ประการเสีย นุ่งผ้าเปลือกไม้กรองอันประกอบด้วยคุณ ๑๒ ประการเราละบรรณศาลาอันเกลื่อนกล่นไปด้วยโทษ ๘ ประการเสีย มาอาสัยโคนไม้อันประกอบด้วยคุณ ๑๐ ประการ เราละทิ้งข้าวเปลือกที่ปลูกไว้หว่านไว้เสียโดยไม่เหลือ เก็บเอาผลไม้ที่หล่นเองซึ่งประกอบด้วยคุณหลายอย่างมาบริโภค ณ ที่นั้น เราบำเพ็ญความเพียรอยู่ในที่นั่งและที่จงกรมภายใน ๗ วันก็ได้บรรลุอภิญญาและพละ เมื่อเราถึงความสำเร็จมีความเย็นใจในศาสนาอย่างนี้แล้ว พระพิชิตมารผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่า ทีปังกร เสด็จอุบัติขึ้น เมื่อพระพิชิตมารเสด็จอุบัติบังเกิด ตรัสรู้ และในการแสดงพระธรรมเทศนา เราผู้เปี่ยมด้วยความยินดีในฌาน ไม่ได้เห็นนิมิต ๔ ประการ ชนทั้งหลายทูลนิมนต์พระตถาคต ณ ที่ประทับในปัจจันตประเทศช่วยกันแผ้วถางทาง สำหรับพระตถาคตเสด็จดำเนินมา สมัยนั้น เราออกจากอาศรมของตนแล้ว สลัดผ้าคากรองเหาะไปในอัมพรได้เห็นหมู่ชนผู้มีจิตโสมนัส ยินดี ร่าเริงเบิกบานใจ จึงลงจากอากาศมาถามมนุษย์ทั้งหลายในขณะนั้นว่า มหาชนผู้มีจิตโสมนัส

ยินดี ร่าเริง เบิกบานใจ ช่วยกันแผ้วถางทางสำหรับเดินเพื่อใคร ชนเหล่านั้นอันเราถามแล้วบอกว่า พระพุทธชินเจ้าผู้ยอดเยี่ยมเป็นนายกของโลก พระนามว่าทีปังกร เสด็จอุบัติขึ้นแล้วในโลก ชนทั้งหลายช่วยกันแผ้วถางทางสำหรับเดินเพื่อพระองค์ ขณะนั้นปีติเกิดขึ้นแก่เรา เพราะได้ฟังคำว่า พุทโธ เราจึงกล่าวประกาศความโสมนัสว่า พุทโธ พุทโธ เราทั้งยินดีทั้งสลดใจยืนคิดอยู่ ณ ที่นั้นว่าเราจะปลูกพืชคือบุญลงในที่นี้ขณะอย่างได้ล่วงไปเสียเลย แล้วกล่าวว่าถ้าท่านทั้งหลายช่วยกันถางทางเพื่อพระพุทธเจ้า ขอจงให้โอกาสหนึ่งแก่ข้าพเจ้าแม้ข้าพเจ้าก็จะช่วยแผ้วถางทางเสด็จดำเนินในกาลนั้นชนเหล่านั้นได้ให้โอกาสเพื่อการถางทางแก่เรา ครั้งนั้นเราถางทางไปพลางคิดไปพลางว่า พุทโธ พุทโธ เมื่อเราทำยังไม่ทันเสร็จ พระมหามุนีทีปังกรชินเจ้ากับพระขีณาสพสี่แสนผู้ได้อภิญญา ๖ ผู้คงที่ปราศจากมลทินก็เสด็จมาถึง การต้อนรับย่อมเป็นไป คนเป็นอันมากประโคมกลองเภรี มนุษย์และเทวดาต่างก็มีใจเบิกบานเปล่งเสียงสาธุการ เทวดาก็เห็นมนุษย์ มนุษย์ก็เห็นเทวดา มนุษย์และเทวดาทั้งสองพวกนั้น พากันประนมอัญชลีเดินตามพระตถาคตพวกเทวดาเอาดนตรีทิพย์มาประโคม พวกมนุษย์เอาดนตรีมนุษย์มาประโคม เดินตามพระตถาคตมาทั้งสองพวกทวยเทพผู้อยู่ในอากาศต่างก็โปรยปรายดอกมณฑารพดอกปทุม ดอกปาริชาตก์ทิพย์ ลงยังทิศน้อยทิศใหญ่และโปรยลงซึ่งกระแจะจันทน์ และของหอมอย่างดีล้วนแต่เป็นของทิพย์ลงยังทิศน้อยทิศใหญ่ พวกมนุษย์ผู้ที่อยู่บนพื้นดิน ก็โปรยดอกจำปา ดอกช้างน้าว ดอกประดู่ ดอกกากะทิงดอกบุนนาค ดอกการเกตลงยังทิศน้อยทิศใหญ่เราสยายผมแล้วเอาผ้าคากรองและหนังสัตว์ลาดลงบนเปือกตม นอนคว่ำลง ณ

ที่นั้น ด้วยคิดว่า พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสาวก จงทรงเหยียบ
เราเสด็จไปเถิด อย่าทรงเหยียบเปือกตมนั้นเลย ข้อนั้นจักเป็น
ประโยชน์เกื้อกูลแก่เรา เมื่อเรานอนอยู่ที่พื้นดิน ได้มีความคิดอย่าง
นี้ว่า เรา (มิได้) ปรารถนาว่า วันนี้ พระพุทธเจ้าพึงทรงเผากิเลส
ของเราประโยชน์อะไรแก่เราด้วยเพศที่ใครๆ ไม่รู้จัก และด้วยการ
ทำให้แจ้งซึ่งธรรม ณ ที่นี้ เราพึงบรรลุสัพพัญญุตญาณหลุดพ้นแล้ว
พึงเปลื้องหมู่สัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้หลุดพ้นเถิด ประโยชน์อะไร
ด้วยเราผู้เป็นคนมีกำลังจะข้ามไปคนเดียวเล่า เราบรรลุสัพพัญญุต
ญาณได้ และจะช่วยหมู่ชนให้ข้ามได้เป็นอันมาก ด้วยอธิการที่เรา
ทำแล้วในพระพุทธเจ้านี้ เราตัดกระแสสงสารกำจัดภาพทั้ง ๓ ขึ้น
สู่เรือคือธรรมแล้ว จักช่วยหมู่สัตว์พร้อมทั้งเทวดาให้ข้ามได้ พระ
พุทธทีปังกรผู้ทรงรู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชาประทับยืนอยู่
เหนือศีรษะเรา ตรัสพระดำรัสว่า ท่านทั้งหลายจงดูชฎิลดาบสผู้มี
ตบะอันรุ่งเรืองนี้ เขาจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลกในกัปอันประมาณ
มิได้แต่กัปนี้ พระตถาคตชินเจ้าพระองค์นั้น ผู้มีพระเกียรติยศมาก
จักเสด็จออกจากพระนครกบิลพัสดุ์ อันน่ารื่นรมย์ จักทรงบำเพ็ญ
ความเพียรทำทุกกรกิริยา แล้วเสด็จไปประทับนั่งที่ควงไม้อชปาล
นิโครธทรงรับข้าวมธุปายาส ณ ที่นั้นแล้ว เสด็จไปยังแม่น้ำ
เนรัญชรา พระองค์เสวยข้าวมธุปายาสที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา แล้ว
เสด็จดำเนินตามทางราบเรียบที่เขาตกแต่งไว้ไปที่ควงไม้โพธิพฤกษ์
แต่นั้นทรงทำประทักษิณโพธิมณฑลอันยอดเยี่ยมแล้ว จักตรัสรู้
ที่ควงไม้อัสสัตถพฤกษ์ พระมารดาบังเกิดเกล้าของพระตถาคต
พระองค์นี้ จักมีพระนามว่ามายา พระบิดามีพระนามว่าสุทโธทนะ
พระตถาคตนี้จักมีพระนามว่าโคดม พระตถาคตพระองค์นั้น จักมี

พระอัครสาวกผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะมีจิตสงบระงับมั่นคง นามว่าโกลิตะ และอุปปติสสะ ภิกษุอุปฐากมีนามว่าอานนท์ จักบำรุงพระพิชิตมารนี้ จักมีอัครสาวิกาผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะ มีจิตสงบระงับ มั่นคง นามว่าเขมาและอุบลวรรณา ไม้โพธิของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ประชาชนเรียกว่าอัสสัตถพฤกษ์ จิตตคฤหบดี หัตถกคฤหบดีชาวเมืองอาฬวี จักเป็นอุปัฏฐากผู้เลิศ นันทมารดาและอุตตราอุบาสิกา จักเป็นอุปัฏฐายิกาผู้เลิศ พระโคดมผู้มียศพระองค์นั้น จักมีพระชนมายุ ๑๐๐ ปี มนุษย์และเทวดาทั้งหลายได้ฟังพระพุทธดำรัสนี้แล้ว ต่างก็เบิกบานใจกล่าวว่า ท่านผู้นี้จักเป็นหน่อพุทธธางกูร หมู่สัตว์ในหมื่นจักรวาลพร้อมทั้งเทวดาต่างก็เปล่งเสียงโห่ร้องปรบมือ ร่าเริง ประนมอัญชลีถวายนมัสการว่า ถ้าเราทั้งหลายจักไม่ยินดีพระศาสนาของพระโลกนาถพระองค์นี้ เราทั้งหลายจักมีหน้าพร้อมต่อหน่อพุทธางกูรนี้ในอนาคต ถ้าเราทั้งปวงละพระพิชิตมารพระองค์นี้ เราทั้งปวงก็จักมีหน้าพร้อมต่อหน่อพุทธางกูรนี้ในอนาคตเปรียบเหมือนมนุษย์ผู้จะข้ามแม่น้ำไม่ยินดีท่าน้ำเฉพาะหน้า ไปยึดเอาท่าน้ำข้างหลัง ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น พระพุทธทีปังกรผู้ทรงรู้แจ้งโลก ทรงสมควรรับเครื่องบูชา ทรงประกาศกรรมของเราแล้ว ทรงยกพระบาทเบื้องขวาขึ้น พระสาวกของพระพิชิตมารที่อยู่ ณ ที่นั้น ได้ทำประทักษิณเราทุกๆ องค์ เทวดา มนุษย์ อสูร ยักษ์ อภิวาทเราแล้วพากันกลับไป ครั้งนั้น เมื่อพระพุทธทีปังกรผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกล่วงคลองจักษุเราไป เราลุกขึ้นจากที่นอนแล้ว นั่งเข้าสมาธิอยู่ เราสำราญใจด้วยความสุข เบิกบานใจด้วยปราโมทย์ และอิ่มใจด้วยปีติ นั่งเข้าสมาธิอยู่ในกาลนั้น ครั้งนั้น เรานั่งขัด

สมาธิแล้ว คิดอย่างนี้ว่า คิดอย่างนี้ว่า เราเป็นผู้มีความชำนาญใน
ฌาน ถึงที่สุดแห่งอภิญญาในหมื่นโลกธาตุ ฤาษีผู้เสมอเหมือนเรา
ไม่มี ในธรรมคือฤทธิ์ไม่มีใครเสมอเรา เราได้สุขเหล่านี้ ขณะที่
เราเข้าสมาธิอยู่ เทวดาผู้สถิตอยู่ในหมื่นจักรวาล พากันเปล่งเสียง
กึกก้องว่า ท่านผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่ นิมิตเหล่าใด ที่เคย
ปรากฏในขณะที่พระโพธิสัตว์ในปางก่อนนั่งเข้าสมาธิอันประเสริฐ
นิมิตเหล่านั้นปรากฏในวันนี้ ความหนาวถึงความซาบซึม และ
ความร้อนสงบ นิมิตเหล่านั้นปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็น
พระพุทธเจ้าแน่ หมื่นโลกธาตุเงียบเสียง สงบเสียง นิมิตเหล่านั้น
ปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ลมพายุย่อมไม่พัด
แม่น้ำย่อมไม่ไหล นิมิตเหล่านั้นปรากฏในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็น
พระพุทธเจ้าแน่ ไม้ดอกพันธุ์ไม้บกและพันธุ์ไม้น้ำทุกชนิด ผลิดอก
ในขณะนั้น แม้วันนี้ดอกไม้เหล่านี้ก็บานทุกดอก ท่านผู้นี้จักเป็น
พระพุทธเจ้าแน่ ไม้เถาหรือไม้ต้น ย่อมเผล็ดผลในขณะนั้น แม้
วันนี้ไม้ผลทุกชนิดก็เผล็ดผลในวันนี้ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้า
แน่ รัตนะทั้งที่อยู่ในอากาศและพื้นดินย่อมสว่างไสวในขณะนั้น
แม้วันนี้รัตนะเหล่านั้นก็สว่างไสว ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่
ดนตรีทั้งของมนุษย์และทิพย์ ย่อมประโคมในขณะนั้น แม้วันนี้
ดนตรีทั้งสองอย่างนั้นก็ประโคม ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่
ดอกไม้อันวิจิตรย่อมตกลงจากอากาศในขณะนั้น แม้วันนี้ดอกไม้
เหล่านั้นก็ปรากฏ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ มหาสมุทรย่อม
กระฉอกฉ่อน หมื่นโลกธาตุย่อมหวั่นไหว แม้วันนี้สิ่งทั้งสอง
นั้นก็มีเสียงครืนๆ อยู่ ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ไฟในนรก
หมื่นขุมย่อมดับในขณะนั้น แม้วันนี้ไฟนั้นก็ดับแล้ว ท่านผู้นี้จัก

เป็นพระพุทธเจ้าแน่ พระอาทิตย์ย่อมปราศจากมลทิน ดาวทุกดวงย่อมปรากฏแจ่มจ้า แม้วันนี้พระอาทิตย์และดาวทุกดวงก็แจ่มจ้า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ โดยที่ฝนไม่ตกเลย น้ำในแม่น้ำก็ขึ้นในขณะนั้น แม้วันนี้น้ำในแม่น้ำก็ขึ้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ หมู่ดาวนักษัตรในท้องฟ้า ย่อมส่องแสงไพโรจน์ พระจันทร์วันวิสาขฤกษ์แจ่มจ้า ท่านผู้นี้จะเป็นพระพุทธเจ้าแน่ งูที่อยู่รูและที่อยู่ตามซอก ย่อมออกจากที่อยู่ของตน แม้วันนี้งูเหล่านั้นก็ออกมาเพ่นพ่าน ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ สัตว์ทั้งหลายที่ไม่ยินดีไม่มี ย่อมยินดีทั่วกันในขณะนั้น แม้วันนี้สัตว์ก็ยินดีทั่วกัน ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ โรคทุกชนิดเบาบางสงบ และความหิวย่อมหายไป แม้วันนี้ก็ปรากฏอย่างนั้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้นราคะย่อมบางเบา โทสะและโมหะย่อมเสื่อมคลาย แม้วันนี้ก็ปราศจากไปหมดสิ้น ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้นภัยย่อมไม่มี แม้วันนี้ก็ปรากฏเช่นนี้ ด้วยนิมิตนั้น เราทั้งหลายจึงรู้ได้ว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ธุลีย่อมไม่ฟุ้งขึ้นเบื้องบน แม้วันนี้ก็ปรากฏเช่นนั้น ด้วยนิมิตนั้น เราทั้งหลายจึงรู้ได้ว่า ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ กลิ่นเหม็นย่อมปราศจากไป มีแต่กลิ่นหอมตระหลบไป แม้วันนี้ก็มีกลิ่นหอมตระหลบไป ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ เทวดาทั้งปวงย่อมปรากฏ เว้นแต่ที่ไม่มีรูป แม้วันนี้ก็ปรากฏทั้งหมด ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ขณะนั้น นรกมีประมาณเท่าใด ก็ปรากฏหมดเท่านั้น แม้วันนี้ก็ปรากฏทั้งหมด ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ ในกาลนั้น หม้อไห บานประตู ภูเขา ย่อมไม่มีอะไรปิด แม้วันนี้ก็เปิดโล่ง ท่านผู้นี้จักเป็นพระพุทธเจ้าแน่ การจุติและการ

อุบัติ ย่อมไม่มีในขณะนั้น แม้วันนี้ก็ปรากฏเช่นนั้น ท่านผู้นี้จัก
เป็นพระพุทธเจ้าแน่ (นิมิตเหล่านี้ย่อมปรากฏ เพื่อประโยชน์แก่
การตรัสรู้ของสัตว์) ท่านจงบำเพ็ญเพียรให้มั่นเถิด อย่าถอยกลับ
จงก้าวไปข้างหน้า แม้เราทั้งหลายก็รู้ท่านว่า จักได้เป็นพระพุทธเจ้า
เป็นแน่ เราได้ฟังพระพุทธดำรัส และคำของเทวดาในหมื่นโลก
ธาตุแล้วก็ยินดี ร่าเริง เบิกบานใจ ได้คิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า
พระพุทธชินเจ้ามีพระวาจาไม่เป็นสอง มีพระวาจาไม่เปล่าประโยชน์
พระพุทธเจ้าไม่ตรัสคำไม่จริง เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าแน่ พระ
ดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบ
เหมือนก้อนดินที่โยนขึ้นไปในอากาศ ย่อมตกลงมาที่พื้นดินแน่นอน
ฉะนั้น (พระพุทธเจ้าไม่ตรัสคำไม่จริง เราจักได้เป็นพระพุทธเจ้าเป็น
แน่) พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน
เปรียบเหมือนสัตว์ทั้งปวงต้องตายเป็นแน่ ฉะนั้น พระดำรัสของ
พระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนเมื่อ
ราตรีสิ้นไปพระอาทิตย์ขึ้นแน่ ฉะนั้น พระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุด ย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนราชสีห์เมื่อลุกจาก
ที่นอน ต้องบันลือสีหนาทแน่ ฉะนั้นพระดำรัสของพระพุทธเจ้าผู้
ประเสริฐสุดย่อมเที่ยงแท้แน่นอน เปรียบเหมือนสัตว์ทั้งหลายผู้
ไปถึงที่หมายแล้ว ย่อมปลงภาระอันหนักลง ฉะนั้น เอาละ เราจักค้น
หาพุทธการกธรรม จากข้างนี้ๆ ทั้งเบื้องบน เบื้องต่ำทั้งทิศน้อยทิศ
ใหญ่ตลอดทั่วธรรมธาตุ ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นทานบารมี
เป็นข้อที่ ๑ ซึ่งเป็นทางใหญ่อันพระพุทธเจ้าทั้งหลายแต่ปางก่อน
ประพฤติมาจึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๑ นี้บำเพ็ญให้

มั่นก่อนท่านจงบำเพ็ญทานบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านเห็นยาจกทั้งชั้นต่ำ ปานกลางและชั้นสูงแล้ว จงให้ทานอย่าให้เหลือ ดังหม้อที่เขาคว่ำไว้ เปรียบเหมือนหม้อที่เต็มด้วยน้ำ ผู้ใดผู้หนึ่งจับคว่ำลงแล้ว น้ำย่อมไหลออกหมด ไม่ขังอยู่ในหม้อนั้น ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้นเมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นศีลบารมีเป็นข้อที่ ๒ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๒ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อนท่านจงบำเพ็ญศีลบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านจงบำเพ็ญศีลในภูมิ ๔ ให้บริบูรณ์ จงรักษาศีลในกาลทั้งปวง ดังจามรีรักษาขนหาง เปรียบเหมือนดังจามรีย่อมรักษาขนหางอันติดในที่ไรๆ ยอมตายในที่นั้น ไม่ยอมทำขนหางให้เสีย ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นเนกขัมมบารมีเป็นข้อที่ ๓ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๓ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจะบำเพ็ญเนกขัมมบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านจงเห็นภพทั้งปวงดังเรือนจำ ท่านจงมุ่งหน้าต่อเนกขัมมะ เพื่อหลุดพ้นไปจากภพ เปรียบเหมือนบุรุษที่ถูกขังในเรือนจำ ได้รับทุกข์มานาน ย่อมไม่ยังความยินดีให้เกิดในเรือนจำนั้น แสวงหาความพ้นไป ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ได้เห็นปัญญาบารมีเป็นข้อที่ ๔ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อน ทรงเสพอาศัย จึงเตือนตน

เองว่า ท่านจงยึดบารมีที่ ๔ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจะบำเพ็ญปัญญาบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านได้สอบถามคนมีปัญญาตลอดกาลทั้งปวง บำเพ็ญปัญญาบารมีแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ เปรียบเหมือนภิกษุ เมื่อเที่ยวภิกษา ไม่เว้นตระกูลต่ำ ปานกลางและสูงย่อมได้อาหารเครื่องเยียวยาอัตภาพ ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นวิริยบารมีเป็นข้อที่ ๕ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่าท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๕ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจงบำเพ็ญวิริยบารมีเถิด ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุโพธิญาณ ท่านประคองความเพียรให้มั่นไว้ทุกภพ บำเพ็ญวิริยบารมีแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ เปรียบเหมือนสีหมฤคราช มีความเพียรไม่ย่อหย่อนในที่นั่งที่ยืนและที่เดินประคองใจไว้ทุกเมื่อ ฉะนั้น แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรม อันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไปในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นขันติบารมีเป็นข้อที่ ๖ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๖ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านมีใจแน่วแน่ในขันตินั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ท่านจงอดทนต่อคำยกย่องและคำดูหมิ่นทั้งปวง บำเพ็ญขันติบารมีเปรียบเหมือนแผ่นดินอดทนสิ่งที่เขาทิ้งลงทุกอย่างทั้งสะอาดและไม่สะอาด ไม่แสดงความยินดียินร้ายฉะนั้นแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นส

สัจจบารมีเป็นข้อที่ ๗ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๗ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านมีใจแน่วแน่ในสัจจะนั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ดาวประกายพฤกษ์เป็นดาวนพเคราะห์ ประจำอยู่ในมนุษย์โลกทั้งเทวโลก ไม่หลีกไปจากทางเดิน ทุกสมัยฤดูหรือปี ฉันใด แม้ท่านก็ฉันนั้น อย่าหลีกไปจากแนวในสัจจะ บำเพ็ญสัจจบารมีแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นอธิษฐานบารมีเป็นข้อที่ ๘ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่าท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๘ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านไม่หวั่นในอธิษฐานบารมีนั้น จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ท่านจงเป็นผู้ไม่หวั่นไหวในการอธิษฐานในการทั้งปวง บำเพ็ญอธิษฐานบารมี เปรียบเหมือนภูเขาหินไม่หวั่นไหว ตั้งมั่น ไม่สะท้านสะเทือนเพราะลมจัด คงอยู่ในที่เดิม ฉะนั้นแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ก็ได้เห็นเมตตาบารมีเป็นข้อที่ ๙ ที่พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนทรงเสพอาศัย จึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๙ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านจงเป็นผู้ไม่มีใครเสมอด้วยเมตตา ถ้าท่านปรารถนาจะบรรลุสัมโพธิญาณ ท่านจงเจริญเมตตาให้เสมอกันทั้งในสัตว์ที่มีประโยชน์ และไม่มีประโยชน์บำเพ็ญเมตตาบารมี เปรียบเหมือนน้ำย่อมแผ่ความเย็น ชำระล้างมลทินธุลี เสมอกันทั้งในคนดีและคนชั่ว ฉะนั้นแล้วจักบรรลุสัมโพธิญาณได้ แต่พุทธธรรมจักมีเพียงเท่านี้นั้นหามิได้ เราจักค้นหาธรรมอันเป็นเครื่อง

บ่มโพธิญาณอย่างอื่นต่อไป ในกาลนั้น เมื่อเราค้นหาอยู่ ก็ได้เห็นอุเบกขาบารมีเป็นข้อที่ ๑๐ ที่พระพุทธเจ้าทรงเสพอาศัยจึงเตือนตนเองว่า ท่านจงยึดบารมีข้อที่ ๑๐ นี้บำเพ็ญให้มั่นก่อน ท่านเป็นผู้มีอุเบกขามั่นคงดังตราชั่ง จักบรรลุโพธิญาณได้ ท่านจงมีใจเที่ยงตรงดังตราชั่งในสุขและทุกข์ในกาลทุกเมื่อ บำเพ็ญอุเบกขาบารมีเปรียบเหมือนแผ่นดินย่อมวางเฉย สิ่งที่เขาทิ้งลงทั้งที่ไม่สะอาดและสะอาดทั้งสองอย่าง เว้นจากความโกรธและความยินดี ฉะนั้นแล้ว จักบรรลุสัมโพธิญาณได้ ธรรมอันเป็นเครื่องบ่มโพธิญาณ มีอยู่ในโลกเพียงเท่านี้ นอกจากนี้ที่ยิ่งกว่านั้นไม่มี ท่านจงตั้งมั่นอยู่ในธรรมนั้นเถิด.

เมื่อเราพิจารณาเห็นธรรมเหล่านี้ พร้อมทั้งภาวะ กิจของตนและลักษณะ พื้นพสุธาในหมื่นจักรวาล ก็หวั่นไหวด้วยเดชแห่งธรรมปฐพีย่อมหวั่นไหวส่งเสียงร้อง เหมือนหีบอ้อยบีบอ้อย ฉะนั้นเมทนีดลย่อมหวั่นไหว เหมือนล้อยนต์ใส่น้ำมัน ฉะนั้น บริษัทประมาณเท่าใด มีอยู่ในบริเวณรอบๆ พระพุทธเจ้าบริษัทในบริเวณนั้นหวั่นไหวนอนซบอยู่ที่ภาคพื้นหม้อน้ำหลายพันหม้อ หม้อข้าวหลายพันหม้อ หม้อใส่กระแจะและหม้อเปรียงในที่นั้น กระทบกันและกันมหาชนหวาดเสียว สะดุ้งกลัว ประหลาดใจ มีใจหวาดหวั่นประชุมกันแล้ว พากันเข้าเฝ้าพระพุทธทีปังกร ทูลถามว่าความดีงามหรือความชั่วร้ายอะไรจักมีแก่โลก โลกทั้งปวงจักมีอันตรายหรือ ขอพระองค์ผู้มีพระจักษุ โปรดบรรเทาอันตรายนั้นเถิด ในกาลนั้นพระพุทธทีปังกรมหามุนี ทรงชี้แจงให้มหาชนนั้นเข้าใจว่า ในการที่แผ่นดินหวั่นไหวนี้ ท่านทั้งหลายจงเบาใจ อย่ากลัวเลย วันนี้ เราพยากรณ์ผู้ใดว่าจักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ผู้นั้นพิจารณาเห็น

ธรรมที่พระพิชิตมารทรงเสพมาก่อน เมื่อผู้นั้นพิจารณาธรรมอันเป็นพุทธภูมิโดยไม่เหลือ เพราะเหตุนั้น ปฐพีในหมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งในเทวโลก จึงหวั่นไหว ขณะนั้น มหาชนได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้วเย็นใจ ทุกคนพากันมาหาเราแล้ว ก็กราบไหว้อีก ในกาลนั้น เรายึดพระพุทธคุณ ทำใจให้มั่นคง ถวายนมัสการพระพุทธทีปังกรแล้ว ลุกจากอาสนะ ขณะเมื่อเราลุกขึ้นจากอาสนะ ทวยเทพและหมู่มนุษย์ ก็พากันเอาดอกไม้ทิพย์และดอกไม้มนุษย์โปรยปรายลงอนึ่ง ทวยเทพและหมู่มนุษย์นั้น ต่างก็อวยชัยให้พรสวัสดีว่า ท่านปรารถนาภูมิอันใหญ่หลวง ขอให้ท่านได้ภูมินั้นตามปรารถนาเถิด เสนียดจัญไรทั้งปวงจงอย่ามี ความโศกและโรคจงอย่ามี อันตรายจงอย่ามีแก่ท่าน ขอให้ท่านได้บรรลุโพธิญาณอันอุดมเร็วพลัน ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ท่านย่อมบานด้วยพุทธญาณ เปรียบเหมือนไม้ดอกย่อมมีดอกบานในฤดูที่มาถึง ฉะนั้น ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ขอให้ท่านจงบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ดังพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งทรงบำเพ็ญฉะนั้นเถิด ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ขอให้ท่านจงตรัสรู้ที่โพธิพฤกษ์ เหมือนหนึ่งพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งตรัสรู้ที่โพธิมณฑลเถิด ข้าแต่ท่านผู้มีเพียรใหญ่ ขอให้ท่านจงประกาศธรรมจักร อย่างพระสัมพุทธเจ้าเหล่าใดเหล่าหนึ่งทรงประกาศ ฉะนั้นเถิด ขอให้ท่านมีใจเต็มเปี่ยม รุ่งเรืองในหมื่นจักรวาล เช่นพระจันทร์เต็มดวง ส่องแสงสว่างในวันเพ็ญ ฉะนั้นเถิด ขอให้ท่านพ้นจากโลก รุ่งเรืองด้วยศิริดังพระอาทิตย์พ้นจากราหูแผดแสงสว่างจ้าฉะนั้นเถิด โลกพร้อมด้วยเทวโลก มาประชุมกันในสำนักของท่านเปรียบเหมือนแม่น้ำทุกสายย่อมไหลมารวมลงยังทะเลหลวง ฉะนั้นในกาลนั้น สุเมธดาบสนั้น อันทวยเทพและหมู่มนุษย์เหล่านั้น

ชมเชย สรรเสริญแล้ว สมาทานธรรม ๑๐ ประการ เมื่อจะบำเพ็ญ
ธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ จึงเข้าป่าใหญ่.

จบสุเมธกถา.

ในกาลนั้น มหาชนเหล่านั้น นิมนต์พระศาสดาพระนามว่า ทีปังกร
ผู้เป็นนายกของโลก พร้อมด้วยหมู่ภิกษุสงฆ์ ให้เสวยแล้ว ได้ถือ
เป็นสรณะ พระตถาคตผู้นราสภ ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในสรณะ
พระตถาคตผู้นราสภ ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในสรณคมน์ ทรงยัง
ใครๆ ให้ตั้งอยู่ในเบญศีล ทรงยังใครๆ ให้ตั้งอยู่ในศีล ๑๐ ทรง
ประทานสามัญผล คือ ผล ๔ อันสูงสุดให้แก่ใคร ทรงประทาน
ธรรมอันไม่มีธรรมอื่นเสมอ คือปฏิสัมภิทาให้แก่ใคร ทรงประทาน
สมาบัติ อันประเสริฐ ๘ ให้แก่ใคร ทรงประทานวิชชา ๓ อภิญญา
๖ ให้แก่ใคร มหามุนีย่อมตรัสสอนหมู่ชน ด้วยธรรมเครื่องประกอบ
นั้น พระศาสนาของพระโลกนาถ แผ่ไปกว้างขวางด้วยธรรมนั้น
พระศาสดาทรงพระนามว่า ทีปังกร มีพระหนุใหญ่ และพระกายงาม
ทรงช่วยให้คนหมู่มากข้ามไป ทรงเปลื้องให้พ้นทุคติ พระมหามุนี
ทรงเห็นคนที่ควรให้ตรัสรู้ได้แม้ในแสนโยชน์ ก็เสด็จไปชั่วขณะ
เดียว ทรงยังผู้นั้นให้ตรัสรู้ ในธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ พระพุทธเจ้า
ผู้เป็นนาถะของโลก ทรงยังชนให้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ เก้าสิบ
โกฏิ และธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่ทวยเทพเก้าหมื่นโกฏิ
ในเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในเทพพิภพพระพุทธทีปังกรบรม
ศาสดาทรงประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง การประชุมครั้งที่ ๑
มีพระสาวกแสนโกฏิ เมื่อพระพิชิตมาร ประทับอยู่ในที่
วิเวก ที่ยอดเขานารทะอีก พระขีณาสพผู้ปราศจากมลทินร้อยโกฏิ
มาประชุมกัน สมัยใด พระมหามุนีมหาวีรเจ้า ทรงปวารณาพรรษา

พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เก้าหมื่นโกฏิ ที่ยอดเขาสุทัสนะ สมัยนั้น เรา
เป็นชฎิลผู้มีตบะอันรุ่งเรือง รู้จบอภิญญา ๕ เหาะไปในอากาศได้
ธรรมาภิสมัยได้มีแก่เทวดาและมนุษย์สองแสน ธรรมาภิสมัยในครั้ง
ที่ ๑ และครั้งที่ ๒ คณนานับมิได้ ในกาลนั้น พระศาสนาของ
พระผู้มีพระภาคทีปังกรแผ่ไพศาล มีคนมาก เจริญแพร่หลายบริสุทธิ์
สะอาด ภิกษุสงฆ์สี่แสน ล้วนได้อภิญญา ๖ มี ฤทธิ์มาก แวดล้อม
พระผู้มีพระภาคทีปังกร ผู้ทรงรู้แจ้งโลกในกาลทั้งปวง สมัยนั้น
ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่ได้บรรลุอรหัตเป็นพระเสขะ ละภพมนุษย์
ไป ชนเหล่านั้นย่อมถูกครหา พระศาสนาแพร่หลาย งดงามด้วย
พระอรหันตขีณาสพ ผู้คงที่ ปราศจากมลทิน ในกาลทั้งปวง พระนคร
ชื่อรัมมวดี พระชนกนาถของพระทีปังกรบรมศาสดาเป็นพระมหา
กษัตริย์ ทรงพระนามว่าสุเทพ พระชนนีทรงพระนามว่า สุเมธา
พระพิชิตมารทรงครอบครองอคารสถานอยู่หมื่นปี ทรงมีฝูงหงส์
นกกะเรียน นกยูงมากมาย มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท
มีนางสนมนารีกำนัลใน ๓ แสน ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าปทุมา พระราชโอรสพระนามว่าอุสภขันธกุมาร
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการแล้ว เสด็จออกผนวชด้วยคชสาร
ยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม ครั้นทรง
ประพฤติปธานจริยาแล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัมโพธิญาณ พระมหามุนี
ทีปังการ มหาวีรชินเจ้าอันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระ
ธรรมจักร แล้วประทับอยู่ในนันทารามประทับนั่งที่ควงไม้ซึก ทรง
ปราบปรามเดียรถีย์ ทรงมีพระสุมงคลเถระ และพระติสสเถระเป็น
พระอัครสาวก มีพระเถระชื่อว่าสาคตะเป็นอุปัฏฐากมีพระนันทาเถรี
และพระสุนันทาเถรี เป็นพระอัครสาวิกาไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์

มหาชนเรียกว่า ปิปผลิ ทรงมีอุบาสกชื่อ ตปุสสะ และภัลลิกะ
เป็นอัครอุปัฏฐาก นางสิริมา และ นางโสณา เป็นอุปัฏฐายิกา
พระมหามุนีทีปังกร สูง ๘๐ ศอก ทรงงดงามดังไม้ประจำทวีป
เหมือนพญารังกำลังดอกบาน พระองค์มีพระรัศมีแผ่ซ่านออก ๑๐
โยชน์ โดยรอบ พระองค์ผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง มีพระชนมายุ
แสนปี ทรงดำรงอยู่นานเพียงนั้น ทรงประกาศสัทธรรมให้รุ่งเรือง
ช่วยบุคคลให้พ้นวัฏสงสารไปเป็นอันมาก พระองค์เองทรงรุ่งเรือง
ดังกองไฟ แล้วเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระฤทธิ์ ยศ
บริวาร และจักรรัตนะที่พระยุคลบาท หายไปหมดทุกอย่าง สังขาร
ทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระทีปังกรชินศาสดา เสด็จนิพพาน ณ
นันทารามพระสถูปของพระองค์ที่นันทารามนั้น สูง ๓๖ โยชน์ พระ
สถูปบรรจุบาตร จีวร และบริขารและเครื่องบริโภคของพระองค์
ตั้งอยู่ที่ควงไม้โพธิพฤกษ์ในกาลนั้นสูง ๓ โยชน์.

จบทีปังกรพุทธวงศ์ ที่ ๑

โกณฑัญญพุทธวงศ์ที่ ๒

ว่าด้วยพระประวัติพระโกณฑัญญะพุทธเจ้า

[๓] สมัยต่อมาจากพระพุทธทีปังกร พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า
โกณฑัญญะ เป็นนายกของโลก ทรงพระเดชไม่มีที่สุด มีพระยศ
นับมิได้ ประมาณไม่ได้ ยากที่จะรู้ พระองค์มีขันติเปรียบด้วยถนน
มีศีลเปรียบด้วยสาคร มีสมาธิเปรียบด้วยเขาสุเมรุ มีญาณเปรียบ
ด้วยอากาศ ทรงประกาศอินทรีย์ พละ โพชฌงค์ มรรคและอริยสัจ
ในกาลทุกเมื่อ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ เมื่อพระพุทธ-
โกณฑัญญะ ผู้เป็นนายกของโลกทรงประกาศธรรมจักรธรรมาภิสมัย

ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาแสนโกฏิ ต่อแต่นั้นเมื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาในสมาคมมนุษย์และเทวดา ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ ในเมื่อทรงแสดงธรรมย่ำยีพวกเดียรถีย์ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แปดหมื่นโกฏิ พระพุทธโกณฑัญญะผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวงทรงประชุมพระสาวกขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบคงที่ ๓ ครั้ง การประชุมครั้งที่ ๑ มีพระสาวกแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ พันโกฏิ ครั้งที่ ๓ เก้าสิบโกฏิ สมัยนั้นเราเป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่าวิชิตาวี เป็นใหญ่ในแผ่นดิน โดยมีสมุทรสาครเป็นขอบเขต เรานิมนต์พระสงฆ์สาวกผู้ปราศจากมลทิน ผู้แสวงหาคุณใหญ่ พร้อมด้วยพระศาสดาผู้เป็นนาถะชั้นเลิศของโลก ให้ฉันภัตตาหารอย่างดี แม้พระพุทธโกณฑัญญะผู้เป็นนายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์ว่าผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ... ข้ามแม่น้ำใหญ่ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราเมื่อจะยังประโยชน์นั้นให้สำเร็จ ได้ถวายราชสมบัติอันใหญ่หลวงแก่พระพิชิตมาร ครั้นแล้วก็ออกบวชในสำนักของพระองค์ เราได้เล่าเรียนพระสูตรพระวินัย อันเป็นนวังคสัตถุศาสน์ทั้งปวงแล้ว ทำพระศาสนาของพระพิชิตมารให้งดงาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนของพระองค์ทั้งเวลานั่ง ยืน และ เดิน ถึงความสำเร็จในอภิญญาแล้วได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อ รัมมวดี พระมหากษัตริย์ พระนามว่า สุนันทะ พระนางสุชาดา เป็นพระชนกชนนีของพระพุทธโกณฑัญญะ ผู้แสวงหาคุณใหญ่หลวงพระองค์ประทับอยู่ ณ ท่ามกลางเรือนสองหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาทชื่อ รุจิ สุรุจิ และสุภะ ทรงมีพระสนมนารีกำนัลใน

สามแสน ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่า รุจิเทวี พระราชโอรสพระนามว่าชีวิตเสน พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยรถราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม พระพุทธโกณฑัญญมหาวีรเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์อันพรหมทูลอาราธนาแล้วทรงประกาศพระธรรมจักรแก่เทวดาและมนุษย์ในป่ามหาวัน พระองค์ทรงมีพระภัททเถระและพระสุภัททเถระเป็นอัครสาวก มีพระเถระนามว่า อนุรุทธะเป็นอุปัฏฐาก มีพระติสสาเถรีและพระอุปติสสาเถรีเป็นอัครสาวิกา มีไม้สาละต้นงามเป็นไม้โพธิ์ตรัสรู้ โสณอุบาสกและอุปโสณอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก นันทาอุบาสิกา และสิริมาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีพระองค์นั้น สูง ๘๘ ศอก ทรงงามดั่งพระจันทร์ และเหมือนพระอาทิตย์ในเวลาเที่ยง ในขณะนั้น สัตว์ทั้งหลายอายุแสนปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย พื้นเมทนีงามวิจิตรไปด้วยพระขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน พระองค์ย่อมงามด้วยพระขีณาสพเหมือนท้องฟ้าย่อมงามด้วยหมู่ดาว ฉะนั้น พระมหานาคแม้เหล่านั้นมีคุณอันประมาณไม่ได้ นับไม่ถ้วน ยากที่จะรู้ได้ ท่านผู้ทรงยศเหล่านั้นนิพพานแล้วเหมือนแสงสายฟ้าตก พระพิชิตมารมีพระฤทธิ์ไม่มีที่เปรียบ มีสมาธิอันพระญาณอบรมทุกอย่างหายไปหมดสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระโกณฑัญญพุทธเจ้าผู้ทรงศิริเสด็จนิพพานที่นันทาราม พระเจดีย์ของพระองค์สูง ๗ โยชน์ เขาสร้างไว้ที่นันทารามนั้น.

จบโกณฑัญญพุทธวงศ์ที่ ๒

มังคลพุทธวงศ์ที่ ๓

ว่าด้วยพระประวัติพระมงคลพุทธเจ้า

[๔] สมัยต่อมาจากพระโกณฑัญญะ มีพระพุทธเจ้าพระนามว่ามงคล ทรงกำจัดความมืดในโลกแล้ว ทรงชูคบเพลิงคือ พระธรรมสว่างไสว พระองค์มีพระรัศมีไม่มีอะไรเปรียบปาน ยิ่งกว่าพระพิชิตมารอื่นๆ ทรงกำจัดรัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ ส่องแสงไพโรจน์ในหมื่นจักวาล แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงประกาศจตุสัจธรรมอันประเสริฐสุด เทวดาและมนุษย์ได้ดื่มรสสัจธรรมแล้ว ย่อมบรรเทาความมืดตื้อได้ ในคราวที่พระองค์ทรงบรรลุพระโพธิญาณ อันไม่มีอะไรเปรียบแล้ว ทรงแสดงธรรมครั้งแรก ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมที่พิภพของท้าวสักกะจอมอสูร ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ทวยเทพแสนโกฏิ ในกาลเมื่อพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า สุนันทะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าทรงตีกลองธรรมเภรีอันประเสริฐสุด และครั้งนั้น บริวารของพระเจ้าสุนันทะ มีประมาณเก้าสิบโกฏิ ครั้งที่ ๒ พระสาวกมาประชุมกันแสนโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระสาวกมาประชุมกันเก้าสิบโกฏิ การประชุมครั้งนั้น ล้วนแต่พระขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์มีนามว่าสุรุจิ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รู้จบไตรเพท เราได้เข้าเฝ้าพระศาสดาพระองค์นั้น ได้ถึงพระองค์เป็นสรณะและได้บูชาพระสงฆ์ อันมีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยของหอมและดอกไม้ อังคาสด้วยน้ำนมโคจนสำราญพระทัย แม้พระพุทธมงคลผู้อุดมกว่าสัตว์พระองค์นั้น ก็พยากรณ์เราว่า ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
.... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้

ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เรา อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้ยิ่งขึ้น ครั้งนั้น เราพอก พูนปีติ เพื่อบรรลุสัมโพธิญาณอันประเสริฐ จึงถวายเรือนของเรา แก่พระพุทธเจ้า แล้วออกบวชในสำนักของพระองค์ เราเล่าเรียน พระสูตรและพระวินัย อันเป็นสัตถุศาสน์มีองค์ ๙ ประการแล้ว ทำพระศาสนาของพระชินเจ้าให้งาม ครั้งนั้น เราเป็นผู้ไม่ประมาท เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงที่สุดในอภิญญาแล้วได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อว่าอุตระพระมหากษัตริย์พระนามว่าอุตระ เป็นพระชนก ของพระมงคลบรมศาสดาพระชนนีพระนามว่า อุตรา พระองค์ทรง ครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่ายสวา สุจิมาและสิริมา มีพระสนมนารีกำนัล ในสามหมื่นนาง ล้วนแต่ประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระ นามว่ายสวดี พระราชโอรสพระนามว่าสีวละ พระชินเจ้าทรงเห็น นิมิตร ๕ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยอัสสวราชยานต้น ทรง บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระมงคลมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายก ของโลกอุดมกว่าสัตว์ อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ พระธรรมจักร พระองค์มีพระสุเทวเถระและพระธรรมเสนเถระเป็น อัครสาวก พระเถระชื่อปาลิตะ เป็นอุปัฏฐากพระสีวลาเถรีและพระ อโสกาเถรีเป็นอัครสาวิกา ไม้โพธิ์ของพระผู้มีพระภาคนั้น เรียก กันว่าต้นกากะทิง นันทอุบาสก และวิสาขอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก อนุฬาอุบาสิกาและสุมนาอุบาสิกาเป็นอุปัฏฐายิกา พระมงคลมหามุนี สูง ๘๐ ศอก พระรัศมีแผ่ซ่านออกจากพระองค์ ไปไกลหลายแสน โลกธาตุในขณะนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรง พระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มาก

มาย สาวกของพระองค์ใครๆ ไม่สามารถจะนับได้ ฉะนั้น
ครั้งนั้น พระสัมพุทธมงคลผู้เป็นนายกของโลก ทรงดำรงพระชน
มายุอยู่เพียงนั้น ในพระศาสนาของพระองค์ไม่มีการตายอย่างคนมี
กิเลสเลย พระองค์ผู้ทรงยศใหญ่ทรงชูดวงไฟคือพระธรรมสว่างจ้า
ทรงช่วยมหาชนให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร ทรงรุ่งเรืองเหมือนดาวธุมเกต
แล้วเสด็จนิพพาน ทรงแสดงสภาวะแห่งสังขาร ในมนุษยโลก
พร้อมทั้งเทวโลก ทรงรุ่งเรืองเหมือนกองไฟ แล้วเสด็จเข้านิพพาน
เหมือนพระอาทิตย์อัสดงคต ฉะนั้น พระพุทธมงคลเสด็จปรินิพพาน
ที่พระราชอุทยานชื่อเวสสระ พระสถูปของพระองค์สูง ๓๐ โยชน์
ประดิษฐานอยู่ในพระราชอุทยานนั้น.

จบมังคลพุทธวงศ์ที่ ๓

สุมนพุทธวงศ์ที่ ๔

ว่าด้วยพระประวัติพระสุมนพุทธเจ้า

[๕] ในสมัยต่อมาจากพระพุทธมงคล มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าสุมนะ
ไม่มีใครเสมอเหมือนโดยธรรมทั้งปวง อุดมกว่าสรรพสัตว์ ครั้งนั้น
พระศาสดาทรงตีกลองอมฤตเภรีในเมขลบุรี พระศาสนาของพระ
องค์มีองค์ ๙ ประกอบด้วยธรรมอันขาว พระศาสดาพระองค์นั้น
ทรงชำระกิเลสแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงสร้างนคร
คือ พระสัทธรรม เป็นเมืองประเสริฐสุด ทรงสร้างถนนใหญ่
คือ สติปัฏฐานอันเลิศล้ำ ไม่มีอะไรคั่น ไม่คด เป็นถนนตรง
ไพบูลย์ กว้างขวาง ทรงลาดสามัญผล ๕ ปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา
๖ และสมาบัติ ๘ ไว้บนถนนนั้น ชนเหล่าใดเป็นผู้ไม่ประมาท
ประกอบด้วยหิริและความเพียร ชนเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมถือเอา
คุณอันประเสริฐนี้ได้ตามสบาย พระศาสดาทรงรื้อขนมหาชนขึ้นด้วย
โยคธรรมนั้นอย่างนี้ ทรงยังเทวดาและมนุษย์แสนโกฏิให้ตรัสรู้ใน

ครั้งแรก ในกาลเป็นที่ทรงแสดงธรรมครั้งที่ ๒ ที่พระมหาวีรเจ้า
ตรัสสอนหมู่เดียรถีย์ เทวดาและมนุษย์แสนโกฏิได้ตรัสรู้ธรรม
ในกาลเมื่อเทวดาและมนุษย์ผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกันมาทูลถาม
ปัญหานิโรธ อันเป็นความสงสัยแห่งใจ ในการทรงแสดงธรรม
เครื่องแสดงนิโรธแม้ครั้งนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดา
และมนุษย์เก้าหมื่นโกฏิ พระสุมนบรมศาสดาทรงมีการประชุม
พระสาวกขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบคงที่ ๓ ครั้ง เมื่อพระ
ผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาแล้ว ในวันสังฆปวารณา พระตถาคตทรง
ปวารณาพร้อมด้วยพระสาวกแสนโกฏิ ต่อแต่นั้นในการประชุมที่
ภูเขาทองอันสุกอร่ามพระสาวกมาประชุมกันครั้งที่ ๒ เก้าหมื่นโกฏิ
ในกาลเมื่อท้าวสักกเทวราชเสด็จเข้าเฝ้า เพื่อทรงเยี่ยมพระพุทธเจ้า
พระสาวกมาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดหมื่นโกฏิ สมัยนั้นเราเป็น
พญานาคราชมีฤทธิ์มาก มีนามชื่อว่าอตุละ เป็นผู้ก่อสร้างกุศล
เจริญขึ้น ครั้งนั้น เราพร้อมด้วยหมู่ญาติออกจากนาคพิภพ เอาดนตรี
ทิพย์ไปบรรเลงบูชาพระพิชิตมารพร้อมด้วยพระสงฆ์ ถวายข้าวน้ำให้
พระสงฆ์สาวกแสนโกฏิ ฉันจนเพียงพอ แล้วถวายผ้าเฉพาะรูปละคู่
ได้เข้าถึงพระพิชิตมารกับทั้งพระสงฆ์นั้นเป็นสรณะ แม้พระสุมน
พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่านี้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งขึ้น พระมหา
กษัตริย์พระนามว่าสุทัตตะ เป็นพระชนกของพระสุมนบรมศาสดา
พระชนนีพระนามว่าสิริมา พระองค์ทรงครอบครองอคารสถานอยู่
เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่าจันทะ

สุจันทะและวฏังสะ มีพระสนมนารีกำนัลในหกล้านสามแสนนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวฏังสกี พระราชโอรสพระนามว่าอนูปโม พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยพระยาคชสารยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียร ๑๐ เดือนเต็ม พระมหาวีรสุมนเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ เมขลนคร อันเป็นเมืองประเสริฐสุด พระองค์ทรงมีพระสรณเถระ และพระภาวิตัตตเถระเป็นพระอัครสาวก ทรงมีพระเถระนามว่าอุเทนเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระโสณาเถรีและพระอุปโสณาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา แม้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนพระองค์นั้น ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กากะทิง วรุณอุบาสกและสรณอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐากจาลาอุบาสิกาและอุปจาลาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระองค์สูง ๙๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำล้ำค่า ส่องสว่างจ้าไปในหมื่นโลกธาตุ ขณะนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยหมู่ชนให้ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย พระสัมพุทธเจ้าทรงช่วยคนที่ควรข้ามให้ข้าม ทรงช่วยคนที่ควรตรัสรู้ให้ตรัสรู้ แล้วเสด็จปรินิพพานเหมือนพระจันทร์ดับ พระขีณาสพเหล่านั้น และพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเปรียบพระองค์นั้น แสดงรัศมีอันไม่มีอะไรเสมอเหมือนแล้วนิพพาน ญาณและรัตนตรัยอันไม่มีอะไรเทียบเคียงเหล่านั้นหายไปหมดสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระสุมนพุทธเจ้าผู้ทรงยศเสด็จนิพพาน ณ อังคาราม พระสถูปของพระองค์สูง ๔ โยชน์ประดิษฐานอยู่ ณ อังคารามนั้นแล.

จบสุมนพุทธวงศ์ที่ ๕

เรวตพุทธวงศ์ที่ ๕

ว่าด้วยประวัติพระเรวตพุทธเจ้า

[๖] สมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้าพระนามว่า สุมนะ พระพิชิตมารพระนามว่าเรวตะ เป็นนายกของโลก มีพระคุณสูงสุดไม่มีใครเปรียบเทียบเสมอ แม้พระองค์อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ก็ทรงประกาศธรรมกำหนดด้วยขันธ์และธาตุที่ใครๆ ยังมิได้ประกาศ ในภพน้อยใหญ่ ในกาลที่พระองค์ทรงแสดงธรรม ธรรมาภิสมัยมี ๓ ครั้ง ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ จะพึงกล่าวโดยคำนวณไม่ได้ ในกาลเมื่อพระเรวตมหามุนี ทรงสั่งสอนแนะนำพระเจ้าอรินทมหาราช ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาพันโกฏิ พระนราสภเสด็จออกจากที่เร้น ๗ วัน ทรงสั่งสอนแนะนำมนุษย์และเทวดาในผลชั้นสูงร้อยโกฏิพระเรวตบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบ คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุที่มาประชุมกันล่วงทางที่จะนับได้ ครั้งที่ ๒ พระภิกษุที่มาประชุมกันแสนโกฏิ ในกาลเมื่อพระองค์ผู้ไม่มีใครเสมอด้วยพระปัญญา ทรงประกาศธรรมจักรแล้ว ทรงประชวรจวนจะเสด็จนิพพาน ครั้งนั้นพระภิกษุผู้ขีณาสพที่มาเฝ้าพระมหามุนี เพื่อทูลถามอาการประชวรประชุมกันเป็นครั้งที่ ๓ แสนโกฏิ สมัยนั้นเราเป็นพราหมณ์นามว่าอติเทพ ได้เข้าไปเฝ้าพระเรวตพุทธเจ้าแล้ว ถึงพระองค์เป็นสรณะได้ชมเชยศีล สมาธิและพระปัญญาคุณอันยอดเยี่ยมของพระองค์แล้วได้ทูลถวายจีวรแก่พระองค์ตามกำลัง แม้พระเรวตพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่

ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใส

อย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ให้ยิ่งขึ้น แม้ครั้งนั้น เราระลึกถึงพระพุทธการกธรรมนั้น แล้วตามเพิ่มพูนว่า เราจักนำมาซึ่งธรรมนั้นอันเป็นธรรมที่เราปรารถนายิ่ง พระนครชื่อว่าสุธัญญกะ พระมหากษัตริย์พระนามว่าวิปุละ เป็นพระชนกของพระเรวตบรมศาสดา พระนางวิปุลาเป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอคารสถานอยู่ ๖,๐๐๐ ปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุทัสนะ รัตนัคฆิ และอาเวพะ ตกแต่งสวยงามเกิดเพราะบุญกรรม ทรงมีพระสนมนารีกำนัลในสามโกฏิสามแสนนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสุทัสนา พระโอรสพระนามว่าวรุณ พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยรถอันเป็นราชยานที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ เดือนเต็ม พระเรวตมหาวีรชินเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ประทับอยู่ ณ วรุณาราม พระองค์ทรงมีพระวรุณเถระและพระพรหมเทวเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อสัมภวะเป็นพุทธอุปัฏฐาก พระภัททาเถรีพระสุภัททาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา แม้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนพระองค์นั้น ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กากะทิง วรุณอุบาสกและสรภอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก นางปาลาอุบาสิกาและนางอุปปาลาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นมีพระองค์สูง ๘๐ ศอก ทรงเปล่งปลั่งพระรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ ดังพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น พระรัศมีอันเป็นระเบียบสว่างไสว ที่เกิดในพระพุทธสรีระแผ่ไปโยชน์หนึ่งโดยรอบ ทั้งกลางวันและกลางคืน ในขณะนั้น มนุษย์มีอายุหกหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุเท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้เป็นอันมาก ทรงแสดงกำลังพระพุทธเจ้าแล้ว ประกาศอมตธรรมในโลก ไม่ทรงมีอุปทานเสด็จ

นิพพาน เพราะสิ้นความถือมั่นว่าเป็นผู้เลิศ ทรงมีพระวรกายมีรัศมี ดังแก้ว พระธรรมก็ไม่มีอะไรเหมือน หายไปหมดทุกอย่าง สังขาร ทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระเรวตพุทธเจ้าผู้ทรงยศ มีพระปัญญามาก เสด็จนิพพานแล้ว พระธาตุของพระองค์แผ่ไปกว้างขวางในประเทศ นั้นๆ ฉะนี้แล.

จบเรวตพุทธวงศ์ที่ ๕

โสภิตพุทธวงศ์ที่ ๖

ว่าด้วยพระประวัติพระโสภิตพุทธเจ้า

[๗] สมัยต่อมาจากพระเรวตพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิต เป็นนายกของโลก ทรงมีพระทัยมั่นคงสงบระงับไม่มีใครเสมอ ไม่มีบุคคลเปรียบ พระองค์ทรงกลับพระทัย (ไม่พอพระทัย) ใน พระราชวังของพระองค์ ทรงบรรลุโพธิญาณ ประกาศพระธรรมจักร อย่างเดียว ในระหว่างเบื้องบนตลอดถึงอเวจีนรก และเบื้องต่ำ ตลอดถึงภวัคคพรหมนี้ เป็นบริษัทเดียวกันในการทรงแสดงธรรม พระสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรมจักรแก่บริษัทนั้น โดยจะนับ ผู้ได้ตรัสรู้ธรรมครั้งแรกพึงกล่าวไม่ได้ เบื้องหน้าแต่นั้น เมื่อทรง แสดงธรรมในสมาคมของมนุษย์และเทวดา ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่มนุษย์และเทวดาเก้าหมื่นโกฏิ ในกาลนั้น พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าชยเสนะ รับสั่งให้สร้างพระอารามอีกแห่งหนึ่ง มอบ ถวายในพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุทรงแสดงธรรมประ กาศการบูชาของบรมกษัตริย์ ครั้งนั้นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ มนุษย์และเทวดาพันโกฏิ พระโสภิตบรมศาสดา ทรงมีการประชุม พระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับคงที่ ๓ ครั้ง พระ ราชาพระนามว่าอุคคตะ ทรงถวายทานในพระพุทธเจ้า ในทาน ครั้งนั้น พระอรหันต์มาประชุมกันประมาณร้อยโกฏิ มีหมู่คณะมา

ถวายทานในพระพุทธเจ้าอีก ครั้งนั้น พระอรหันต์มาประชุมกันครั้งที่ ๒ เก้าสิบโกฏิ ในกาลเมื่อพระพิชิตมาร ทรงจำพรรษาในเทวโลกแล้วเสด็จลง พระอรหันต์มาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นพราหมณ์นามว่าสุชาติ เราได้ถวายข้าวและน้ำให้พระพุทธเจ้าเสวยพร้อมทั้งพระสาวกจนเพียงพอ แม้พระพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตผู้เป็นนายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้า .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้นเราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว มีใจยินดีปราโมทย์แล้วได้กระทำความเพียรอย่างยอดเยี่ยม เพื่อบรรลุประโยชน์นั้น พระนครชื่อว่าสุธรรม พระมหากษัตริย์พระนามว่าสุธรรมเป็นพระชนกของพระโสภิตบรมศาสดา พระชนนีพระนามว่าสุธรรมา พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อกุมุท นฬินี ปทุม มีพระสนมนารีกำนัลในสี่หมื่นสามพันนางล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่ามกิลา พระราชโอรสมีพระนามว่าสีหะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ เสด็จออกผนวชพร้อมทั้งปราสาท พระองค์ผู้เป็นบุรุษอุดม ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระโสภิตมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ พระอุทยานสุธรรมาอันสวยงาม ทรงมีพระอสมเถระและพระสุเนตตเถระเป็นอัครสาวก เพราะเถระชื่อว่าอโนมะเป็นพุทธอุปัฏฐาก พระนกุลาเถรีและพระสุชาตาเถรี เป็นพระอัครสาวิกาและพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น เมื่อตรัสรู้ก็ได้ตรัสรู้ที่ควงไม้กากะทิงรัมมะอุบาสกและสุเนตตอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก นกุลาอุบาสิกาและจิตตาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีพระองค์สูง ๕๘

ศอก ทรงเปล่งพระรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ ดุจพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น คำสั่งสอนของพระองค์หอมตระหลบไปด้วยกลิ่นศีล เปรียบเหมือนป่าไม้ที่ดอกบาน หอมตระหลบไปด้วยกลิ่นต่างๆ ฉะนั้น คำสั่งสอนของพระองค์ไม่มีใครอิ่มด้วยการฟัง ดังสมุทรสาครไม่มีใครอิ่มด้วยการเห็น ฉะนั้น ในขณะนั้น มนุษย์มีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยในหมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้เป็นอันมาก พระองค์ทรงประทานพระโอวาทและการพร่ำสอน ทรงสั่งสอนหมู่ชนที่เหลือให้เผากิเลสดังเปลวไฟไหม้เชื้อแล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน และพระสาวกผู้บรรลุพลธรรมทั้งหลาย หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระสัมพุทธเจ้าผู้ประเสริฐพระนามว่าโสภิต เสด็จนิพพาน ณ สีหาราม พระธาตุของพระองค์แผ่กว้างไปในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบโสภิตพุทธวงศ์ที่ ๖

อโนมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๗

ว่าด้วยพระประวัติพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า

[๘] สมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้าพระนามว่าโสภิตมีพระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี ทรงพระยศนับไม่ได้ มีพระเดชยากที่จะล่วงได้ พระองค์ทรงตัดเครื่องผูกทุกอย่าง ทรงทำลายภพ ๓ แล้ว ทรงแสดงทางที่ไปไม่กลับ ในหมู่เทวดาและมนุษย์ พระองค์ทรงพระคุณนับไม่ได้ดังมหาสมุทร ยากที่จะให้จมลงเหมือนภูเขา ไม่มีที่สุดดุจอากาศ พระคุณบานเต็มที่เช่นพญารัง สัตว์ทั้งหลายย่อมยินดีแม้ด้วยการเห็นพระองค์สัตว์เหล่านั้นได้ฟังพระสุรเสียงที่ทรงเปล่งย่อมบรรลุอมตธรรม ในกาลนั้น ธรรมาภิสมัยของพระองค์เจริญ-

รุ่งเรืองในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ สัตว์ร้อยโกฏิได้ตรัสรู้ สมัยต่อแต่นั้นมา เมื่อพระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๒ สัตว์แปดสิบโกฏิได้ตรัสรู้ และสมัยต่อมาเมื่อพระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตกให้สัตว์ทั้งหลายอิ่มหนำสำราญ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ ๗๘ โกฏิ พระบรมศาสดา ได้ทรงประชุมพระภิกษุผู้บรรลุอภิญญาและพลธรรม ผู้บานแล้วด้วยการหลุดพ้น ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพผู้ละความมัวเมา และความหลง มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ มาประชุมแปดแสน ครั้งที่ ๒ พระภิกษุขีณาสพผู้ไม่มีกิเลสเครื่องยั่วยวน ปราศจากธุลี สงบระงับคงที่ มาประชุมเจ็ดแสน ครั้งที่ ๓ พระภิกษุขีณาสพผู้บรรลุอภิญญาและพลธรรมผู้ดับสนิท มีตบะ มาประชุมหกแสน สมัยนั้น เราเป็นยักษ์มีฤทธิ์มาก เป็นใหญ่ ปกครองยักษ์หลายโกฏิให้อยู่ในอำนาจ แม้ครั้งนั้น เราก็ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้ทรงแสวงหาคุณใหญ่หลวงพระองค์นั้นแล้วได้ถวายข้าวและน้ำให้พระองค์เสวยพร้อมด้วยพระสงฆ์จนเพียงพอ แม้พระมุนีผู้มีพระนัยนาบริสุทธิ์พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่าผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ...

... ข้ามแม่น้ำใหญ่ฉะนั้นเราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ก็ยินดีมีใจปราโมทย์ อธิฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมีให้ยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่าจันทวดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่ายสวา เป็นพระชนกของพระอโนมทัสสีศาสดา พระชนนีพระนามว่ายโสธรา พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หมื่นปี มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อศิริ อุปศิริ และวัฑฒะ ทรงมีพระสนมนารีกำนัลในสองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสิริมา พระราชโอรสพระนามว่าอุปสาละ พระองค์

ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวอทองทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม พระมหามุนีอโนมทัสสีมหาวีรเจ้าอันพรหม
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุทัสนราชอุทยาน
อันประเสริฐ ทรงมีพระนิสภเถระและพระอโนมเถระเป็นพระอัคร
สาวกพระเถระชื่อว่าวรุณเป็นพุทธุปัฏฐาก พระสุนทราเถรีและพระ
สุมนาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคนั้น
เรียกว่าต้นกุ่ม นันทิวัฑฒอุบาสกและสิริวัฑฒอุบาสกเป็นอัคร
อุปัฏฐากอุปลาอุบาสิกาและปทุมาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระ
มหามุนีมีพระองค์สูง ๕๘ ศอก มีพระรัศมีซ่านออกสว่างไสวดัง
พระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น ในครั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุแสนปี
พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้น
วัฏสงสารได้เป็นอันมาก พระศาสนาของพระองค์บานสะพรั่ง
งดงามด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายผู้คงที่ผู้ปราศจากราคะและมลทิน
พระศาสดาผู้ทรงยศนับไม่ได้และคู่พระสาวกผู้ไม่มีใครแม้นเสมือน
หายไปหมดสิ้นแล้วสังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระอโนมทัสสี
พระบรมศาสดาชินเจ้า เสด็จนิพพาน ณ ธรรมาราม พระสถูปของ
พระองค์สูง ๒๐ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ ธรรมารามนั้น ฉะนี้แล.

จบอโนมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๗

ปทุมพุทธวงศ์ที่ ๘

ว่าด้วยพระประวัติพระปทุมพุทธเจ้า

[๘] สมัยต่อมาจากพระอโนมทัสสีบรมศาสดา พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่า
สรรพสัตว์ มีพระนามว่าชื่อปทุม ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ ศีล
ของพระองค์หาเสมอไม่ แม้สมาธิก็ไม่มีที่สุด พระญาณอันประเสริฐ
นับไม่ถ้วน แม้วิมุตติก็ไม่มีอะไรเปรียบ แม้ในคราวที่พระองค์ผู้

ทรงเดชไม่มีอะไรเทียบเท่าทรงประกาศธรรมจักรธรรมาภิสมัยอัน
กำจัดความมืดตื้อได้มี ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระพุทธธีรเจ้าทรงยังสัตว์ให้
ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ ทรงยังสัตว์ให้ตรัสรู้เก้าสิบโกฏิ และ
ในคราวเมื่อ พระปทุมพุทธเจ้าตรัสสอนพระราชโอรส ของพระองค์
ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดสิบโกฏิพระปทุมบรมศาสดา
ทรงมีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกมาประชุมกัน
แสนโกฏิ เมื่อกฐินจีวรเกิดขึ้นในสมัยกรานกฐิน ภิกษุทั้งหลาย
ช่วยกันเย็บจีวร เพื่อประโยชน์แก่พระธรรมเสนาบดี ครั้งนั้น
ภิกษุเหล่านั้นล้วนปราศจากมลทินได้อภิญญา ๖ มีฤทธิ์มาก ผู้ไม่
พ่ายแพ้อะไรๆ สามแสนรูปมาประชุมกัน สมัยต่อมา ในคราวที่
พระบรมศาสดาผู้องอาจกว่านรชน ทรงเข้าจำพรรษาในป่าใหญ่
ครั้งนั้น พระสาวกสองแสนมาประชุมกัน สมัยนั้นเราเป็นราชสีห์
เป็นใหญ่กว่าฝูงมฤค ได้พบพระพิชิตมาร ซึ่งกำลังเจริญวิเวกอยู่ใน
ป่าใหญ่ เราถวายบังคมพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้ากระทำประทักษิณ
บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง บำรุงพระพิชิตมารอยู่ ๗ วัน ครบ ๗ วัน
แล้วพระตถาคตเสด็จออกจากสมาบัติอันประเสริฐทรงดำริด้วยพระ
ทัยให้พระภิกษุมาประชุมกันโกฏิหนึ่ง แม้ครั้งนั้น พระมหาวีรเจ้า
พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในท่ามกลางภิกษุเหล่านั้นว่าผู้นี้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้นเรา ได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว
ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐
ให้ยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่า จัมปกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอสมะ
เป็นพระชนกของพระปทุมบรมศาสดา พระนางอสมาเป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอคารสถานอยู่สองหมื่นปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อนันทะ วสุ และอสัตตระ ทรงมีพระ-

สนมานารีกำนัลในสามหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าอุตตรา พระราชโอรสพระนามว่ารัมมะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถ
อันเป็นราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระปทุมมหาวีร
เจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ณ ธนัญชราชอุทยานอันประเสริฐทรงมีพระสาลเถระ
และพระอุปสาลเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าวรุณเป็น
พระพุทธุปัฏฐากพระราธาเถรีและพระสุราธาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา
ไม้โพธิพฤกษ์ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเรียกกันว่าไม้อ้อยช้าง
ใหญ่ สภิยอุบาสกและอสมอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก รุจิอุบาสิกา
และนันทิมาราอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีพระกายสูง
๕๘ ศอก พระองค์ทรงมีพระรัศมีไม่มีอะไรเสมอแผ่ออกไปทั่วทิศ
รัศมีพระจันทร์ รัศมีพระอาทิตย์ แสงรัตนะ และแสงแก้วมณี
แม้ทุกอย่างนั้น ครั้นมาถึงรัศมีอันสูงสุดของพระชินเจ้า ย่อมหายไป
ครั้งนั้นมนุษย์มีอายุแสนปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น
ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้เป็นอันมาก พระองค์ทรงยัง
สัตว์ผู้มีอัธยาศัยแก่กล้าให้ตรัสรู้โดยไม่เหลือ ทรงพร่ำสอนชนที่
เหลืออื่นๆ แล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์ทรง
ละทิ้งสังขารทั้งปวง เหมือนงูลอกคราบอันเก่า ดังต้นไม้สลัดใบเก่า
แล้วเสด็จนิพพานเหมือนไฟดับ ฉะนั้น พระพิชิตมารผู้ประเสริฐ
บรมศาสดาพระนามว่าปทุม เสด็จนิพพาน ณ ธรรมาราม พระธาตุ
ของพระองค์แผ่ไปกว้างในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบปทุมพุทธวงศ์ที่ ๘

นารทพุทธวงศ์ที่ ๙

ว่าด้วยพระประวัติพระนารทพุทธเจ้า

[๑๐] สมัยต่อมาจากพระปทุมบรมศาสดา พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสรรพสัตว์ มีพระนามชื่อว่านารทะ เป็นบุคคลผู้ไม่มีใครเปรียบเสมอ พระองค์เป็นพระเชษฐโอรสที่ทรงโปรดปรานของพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงสวมใส่อาภรณ์แก้วมณี เสด็จไปยังพระราชอุทยาน ในพระราชอุทยานนั้น มีต้นไม้โตใหญ่แผ่กิ่งก้านสวยงาม พระองค์เสด็จถึงท่ามกลางพระราชอุทยานนั้นแล้ว ประทับนั่งภายใต้ต้นอ้อยช้างใหญ่ ณ ที่นั้น เกิดพระญาณอันประเสริฐไม่มีที่สุด เปรียบด้วยวิเชียร ทรงพิจารณาสังขารทั้งเปิดเผยทั้งปกปิดด้วยพระญาณนั้นทรงลอยกิเลสทั้งปวงโดยไม่เหลือ ณ ที่นั้น ทรงบรรลุพระโพธิญาณทั้งสิ้น และพระพุทธญาณ ๑๔ ครั้ง ครั้นทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ เมื่อพระมหามุนีทรงปราบนาคราชผู้มีตัวโตเท่าเรือโกลนใหญ่ ได้ทรงปาฏิหาริย์แสดงให้เห็นในมนุษยโลกพร้อมด้วยเทวโลก ในการที่ทรงประกาศธรรมแก่เทวดาและมนุษย์ครั้งนั้น เทวดาและมนุษย์เก้าหมื่นโกฏิข้ามความสงสัยทั้งปวงได้ ในกาลเมื่อพระมหาวีรเจ้าตรัสสอนพระราชโอรสของพระองค์ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์แปดหมื่นโกฏิ พระนารทบรมศาสดาทรงมีการประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกแสนโกฏิมาประชุมกัน ครั้งที่ ๒ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระพุทธคุณพร้อมด้วยเหตุ พระสาวกผู้ปราศจากมลทินเก้าหมื่นโกฏิมาประชุม ครั้งที่ ๓ ในคราวที่เวโรจนนาคราชถวายทานแด่พระศาสดา พระสาวกชินบุตรแปดโกฏิมาประชุมกัน สมัยนั้นเราเป็นชฎิลผู้มีตบะ

อันรุ่งเรืองถึงที่สุดในอภิญญา ๕ เหมาะไปในอากาศได้ แม้ครั้งนั้น
เราก็ถวายข้าวและน้ำให้พระศาสดาเสวยพร้อมด้วยพระสงฆ์และ
บริวารชนจนเพียงพอ แล้วได้บูชาด้วยไม้จันทน์ แม้พระนารทบรม
ศาสดานายกของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในครั้งนั้นว่า
ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว มีใจยินดีอย่างยิ่ง
อธิษฐานวัตรเป็นอย่างเลิศเพื่อบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ พระนคร
ชื่อว่าธัญญวดี พระมหากษัตริย์พระนามว่าสุเทพเป็นพระชนกของ
พระนารทบรมศาสดา พระนางอโนมาเป็นพระชนนี พระองค์ทรง
ครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อชิตะ วิชิตะ และอภิรามะ มีพระสนมนารีกำนัลใน
สี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนาม
ว่าวิชิตเสนา พระราชโอรสพระนามว่านันทุตตระ พระองค์ผู้เป็น
บุรุษอุดม ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวช ทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๗ วัน พระนารทมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหม
ทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ ธนัญชอุทยาน
อันประเสริฐ ทรงมีพระภัททสาลเถระและพระชิตมิตตเถระเป็น
พระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าวาเสฏฐะ เป็นพระพุทธุปัฏฐาก พระ
อุตตราเถรีและพระผัคคุนีเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์
ของพระองค์เรียกกันว่าไม้อ้อยช้างใหญ่ อุคครินทอุบาสกและวสภ
อุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก อินทวรีอุบาสิกาและคัณฑีอุบาสิกา เป็น
อัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีมีพระองค์สูง ๘๘ ศอก มีพระรัศมีงามเช่น
กับทองคำล้ำค่าสว่างไสวไปในหมื่นโลกธาตุ พระองค์มีพระรัศมีซ่าน

ออกจากพระวรกายด้านละวา ซ่านออกไปทั่วทิศน้อยใหญ่ แผ่ไปไกล โยชน์หนึ่งทั้งกลางวันกลางคืนทุกเมื่อ สมัยนั้น ในระยะโยชน์หนึ่ง โดยรอบ ใครๆ ไม่ต้องตามประทีปโคมไฟ พระพุทธรัศมีส่องให้ สว่างจ้าในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรง ดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย พระศาสนาของพระองค์งามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย เปรียบ เหมือนท้องฟ้าย่อมงามวิจิตรด้วยหมู่ดาว ฉะนั้น พระนราสภ พระองค์นั้นทรงสร้างสะพานไว้มั่นคง สำหรับให้คนที่เหลือดำเนิน ข้ามกระแสสงสารแล้วเสด็จนิพพาน แม้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ เหมือนพระองค์นั้น และพระขีณาสพผู้มีเดชเทียบไม่ได้เหล่านั้น ก็หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระนารทชินเจ้า ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ สุทัสนนคร พระสถูปอันประเสริฐ สูง ๔ โยชน์ก็ประดิษฐานอยู่ ณ นครนั้น ฉะนี้แล.

จบนารทพุทธวงศ์ที่ ๙

ปทุมุตรพุทธวงศ์ที่ ๑๐

ว่าด้วยพระประวัติพระปทุมุตรพุทธเจ้า

[๑๑] สมัยต่อมาจากพระนารทพุทธเจ้า พระสัมพุทธชินเจ้าผู้อุดมกว่า สรรพสัตว์ พระนามว่าปทุมุตระ มีพระคุณนับไม่ถ้วน เปรียบด้วย สาคร และในกัปที่พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติเป็นมัณฑกัป ประชุมชน ผู้มีกุศลมากจึงได้เกิดในกัปนั้น ในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ ของ พระผู้มีพระภาคปทุมุตระ ธรรมาภิสมัย ได้มีแก่เทวดาและมนุษย์ แสนโกฏิ ต่อจากนั้น เมื่อพระองค์ทรงยังฝนคือธรรม ให้ตก และ ให้สัตว์ทั้งหลายอิ่มหนำสำราญ ธรรมาภิสมัย ครั้งที่ ๒ ได้มีแก่

สัตว์สามหมื่นเจ็ดพัน ในกาลเมื่อพระมหาวีรเจ้า เสด็จเข้าไปยัง
สำนักพระเจ้าอานันทพุทธบิดา ครั้นแล้วทรงตีกลองอมฤต เมื่อ
พระองค์ทรงตีกลองอมฤตเภรี ยังฝนคือธรรม ให้ตก ธรรมาภิสมัย
ครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์ห้าโกฏิ พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้รู้แจ้ง
ทรงยังสัตว์ทั้งปวงให้ข้าม ทรงฉลาดในเทศนา ทรงช่วยให้
หมู่ชนข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย พระปทุมุตรบรมศาสดาทรง
ประชุมพระสาวก ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระสาวกแสนโกฏิมาประชุมกัน
ครั้งที่ ๒ ในกาลเมื่อพระพุทธเจ้า ผู้ไม่มีใครเสมอเหมือน ประทับอยู่
ณ เวภารบรรพต พระสาวกเก้าหมื่นโกฏิมาประชุมกัน ครั้งที่ ๓
เมื่อพระองค์เสด็จจาริกจากนิคมและรัฐ พระสาวกแปดหมื่นโกฏิมา
ประชุมกัน สมัยนั้น เราเป็นชฎิลชื่อว่ารัฏฐิกะ ได้ถวายผ้าพร้อม
ภัตตาหารแก่สงฆ์มีพระสัมพุทธเจ้าเป็นประมุข แม้พระพุทธเจ้า
พระองค์นั้นประทับนั่ง ณ ท่ามกลางสงฆ์ทรงพยากรณ์เราว่า ใน
แสนกัปแต่กัปนี้ไป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว
อธิษฐานวัตรให้ยิ่งขึ้น เราได้ทำความเพียรมั่นชั้นยอด ในการบำเพ็ญ
บารมี ๑๐ ประการ ในกาลนั้น เดียรถีย์ทั้งปวงถูกกำจัด พากัน
เสียใจโทมนัส ใครๆ ไม่บำรุงเดียรถีย์เหล่านั้น พวกเขาจึงพากัน
ออกไปจากแว่นแคว้น มาประชุมกันในที่นั้นทั้งหมดแล้วเข้าไปใน
สำนักพระพุทธเจ้า กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาวีรเจ้า ขอพระองค์
ผู้มีจักษุ ผู้ทรงพระกรุณาอนุเคราะห์ แสวงหาประโยชน์แก่สัตว์
ทั้งปวงได้ทรงเป็นที่พึ่งที่ระลึกเถิด พระองค์ทรงยังเดียรถีย์ที่มาประชุม
กันทั้งปวง ให้ตั้งอยู่ในเบญจศีล พระศาสนาของพระองค์ไม่อากูล
ว่างจากพวกเดียรถีย์อย่างนี้ งามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่ง

เป็นผู้มีความชำนาญคงที่ พระนครชื่อว่าหงสวดี พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าอานนท์ เป็นพระชนกของพระปทุมุตรศาสดา พระนาง สุชาดา เป็นพระพุทธชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่ เก้าหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อนารี พาหนะ และยศวดี มีพระสนมนารีกำนัลในสี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับ ประดาสวยงาม พระอัครมเหสีพระนามว่าวสุลทัตตา พระราชโอรส พระนามว่าอุตระ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออก ผนวชพร้อมด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระปทุมุตร บรมศาสดามหาวีรเจ้า อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ พระธรรมจักร ณ มิถิลาราชอุทยานอันประเสริฐ ทรงมีพระเทวิลเถระ และพระสุชาตเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสุมนะ เป็น พุทธอุปัฏฐาก พระอมิตาเถรีและพระอสมาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกกันว่าไม้สน อมิตอุบาสกและติสส อุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก อุหัตถาอุบาสิกาและสุจิตราอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีทรงมีพระองค์สูง ๕๘ ศอก มี พระรัศมีงามเช่นกับทองคำล้ำค่า มีพระลักษณะประเสริฐ ๓๒ ประการ พระรัศมีของพระองค์แผ่ไป ๑๒ โยชน์ โดยรอบกำแพง บานประตู ฝาเรือน ต้นไม้ และภูเขาสูงเทียมฟ้า กำบังไม่ได้ ครั้งนั้น มนุษย์ ทั้งหลายมีอายุแสนปี พระองค์ดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงตัด ความสงสัยทั้งปวง ช่วยหมู่ชนให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย ทรง รุ่งเรืองดังกองไฟแล้วเสด็จนิพพาน พร้อมด้วยพระสาวก พระ ปทุมุตรพุทธชินเจ้า เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปอัน ประเสริฐของพระองค์ สูง ๑๒ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ในนันทารามนั้น ฉะนี้แล.

จบ ปทุมุตรพุทธวงศ์ที่ ๑๐

สุเมธพุทธวงศ์ที่ ๑๑

ว่าด้วยพระประวัติพระสุเมธพุทธเจ้า

[๑๒] ในสมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ พระพิชิตมาร พระนามว่าสุเมธ ผู้เป็นนายกของโลก ยากที่จะเทียมถึง ทรงมีเดช รุ่งเรือง อุดมกว่าสัตวโลกทั้งปวง ทรงมีพระเนตรแจ่มใส พระพักตร์ แช่มชื่น พระองค์สูงใหญ่ ตรง มีสง่า ทรงแสวงหาประโยชน์เพื่อ สรรพสัตว์ ทรงเปลื้องสัตว์ให้พ้นจากเครื่องผูกเป็นอันมาก ในกาล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบรรลุพระโพธิญาณอันอุดมบริสุทธิ์แล้ว ทรง ประกาศธรรมจักร ณ สุทัสนนคร แม้ในกาลที่พระองค์ทรงแสดง พระธรรมเทศนา มีธรรมาภิสมัย ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ธรรมาภิสมัยได้ มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ ในกาลเมื่อพระพิชิตมารทรงทรมาน ยักษ์ชื่อว่า กุมภกรรณ์ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๓ ในกาลเมื่อพระองค์ผู้ทรงยศนับไม่ได้ ทรงประกาศจตุราริยสัจ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ พระสุเมธศาสดาทรงมีการ ประชุมพระภิกษุขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ในกาลเมื่อพระพิชิตมารเสด็จเข้าไปในสุทัสนนคร พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันร้อยโกฏิ ในกาลเมื่อภิกษุทั้งหลาย กรานกฐิน ณ เทวกูฏ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันครั้งที่ ๒ เก้าสิบ โกฏิ ในกาลเมื่อพระทศพลเสด็จจาริกไปอีกครั้งหนึ่ง พระภิกษุ ขีณาสพมาประชุมกันครั้งที่ ๓ แปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นมาณพ มีนามว่าอุตระ มีทรัพย์ที่เก็บสะสมไว้ในเรือนแปดสิบโกฏิ เราได้ ถวายทรัพย์แก่พระศาสดา พร้อมด้วยพระสาวกหมดสิ้น แล้วถึง พระองค์เป็นสรณะ ชอบใจ (ออก) บรรพชา แม้พระพุทธเจ้า พระองค์นั้น เมื่อทรงทำอนุโมทนา ก็ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า

ในสามหมื่นกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว
ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐
ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัย อันเป็น
นวังคสัตถุศาสน์ทั้งปวงแล้ว ทำพระศาสนาของพระพิชิตมารให้งาม
เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น ทั้งในเวลานั่งยืนและเดิน ถึง
ความสำเร็จในอภิญญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อว่า
สุทัสนะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าสุทัตตะ เป็นพระชนกของ
พระสุเมธศาสดา พระนางสุทัตตาเป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบ
ครองอาคารสถานอยู่เก้าหมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท
ชื่อว่าสุจันทะ กัญจนะ และสิริวัฑฒะ มีพระสนมนารีกำนัลในสี่หมื่น
แปดพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสุมนา
พระราชโอรสพระนามว่าปุนัพพะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ
จึงเสด็จออกผนวชด้วยคชสารอันเป็นยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระสุเมธมหาวีรชินเจ้าผู้เป็นนายกของโลก
อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศธรรมจักร ณ สุทัสนอุทยาน
อันประเสริฐ ทรงมีพระสรณเถระและสรรพกามเถระ เป็นพระอัคร
สาวก พระเถระชื่อว่าสาคระ เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระรามาเถรีและ
พระสุรามาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์
เรียกชื่อว่าต้นสะเดา อุรุเวลาอุบาสกและยสวาอุบาสก เป็นอัคร
อุปัฏฐาก ยสาอุบาสิกาและสิริวาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา
พระมหามุนีทรงมีพระองค์สูง ๘๘ ศอก มีพระรัศมีสว่างไสวไปทั่วทิศ
เปรียบดังพระจันทร์ในหมู่ดาว ฉะนั้น พระรัศมีของพระองค์แผ่ไป
ตลอดโยชน์หนึ่งโดยรอบ เหมือนแก้วมณีของพระเจ้าจักรพรรดิ

แผ่ไปโยชน์หนึ่ง ฉะนั้น ในกาลนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย พระศาสนาของพระองค์ คับคั่งไปด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ล้วนแต่ผู้บรรลุไตรวิชชา ฉฬภิญญา และพลธรรมคงที่ แม้ท่านทั้งหมดนั้น ล้วนมียศศักดิ์มากนับไม่ได้ หลุดพ้นแล้วไม่มีอุปธิ แสดงแสงสว่างแห่งญาณแล้วนิพพาน พระพุทธสุเมธชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ เมธาราม พระธาตุของพระองค์แผ่กระจัดกระจายไปในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบสุเมธพุทธวงศ์ที่ ๑๑

สุชาตพุทธวงศ์ที่ ๑๒

ว่าด้วยพระประวัติพระสุชาตพุทธเจ้า

[๑๓] ในมัณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกพระนามว่าสุชาตะ มีพระหนุดังคางราชสีห์ พระองค์งาม มีพระคุณประมาณไม่ได้ ยากที่จะเทียมถึง พระองค์ทรงงามรุ่งเรืองด้วยพระสิริทุกเมื่อดังพระจันทร์หมดจดปราศจากมลทิน เหมือนพระอาทิตย์ส่องแสง พระสัมพุทธเจ้าทรงบรรลุพระโพธิญาณ อันอุดมบริสุทธิ์แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมังคลนคร เมื่อพระสุชาตบรมศาสดาทรงแสดงธรรมอันประเสริฐ ในพระธรรมเทศนาครั้งที่ ๑ สัตว์ได้ตรัสรู้แปดสิบโกฏิ ในกาลเมื่อพระองค์เสด็จเข้าจำพรรษา ณ เทวโลก ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ทวยเทพสามโกฏิเจ็ดแสน ในกาลเมื่อพระองค์เสด็จเข้าไปยังสำนักพระพุทธบิดา ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์หกโกฏิ พระสุชาตบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่

๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุเหล่านั้นล้วนแต่บรรลุอภิญญาและพลธรรม
ผู้ไม่ต้องไปในภพน้อยภพใหญ่ มาประชุมกันหกโกฏิ ครั้งที่ ๒
ในกาลนั้น พระพิชิตมารเสด็จลงจากเทวโลก พระภิกษุขีณาสพมา
ประชุมกันห้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระอัครสาวกของพระสัมพุทธเจ้า
ผู้ประเสริฐกว่านรชนเข้าเฝ้าพร้อมด้วยพระขีณาสพสี่แสน สมัยนั้น
เราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพลนิกายมาก เป็นใหญ่ในทวีปทั้งสี่ เหาะ
ไปในอากาศ เราถวายราชสมบัติใหญ่ในทวีปทั้งสี่ และรัตนะ ๗
ประการ อันประเสริฐในพระพุทธเจ้าแล้วออกบวชในสำนักของ
พระองค์ พวกคนรักษาอารามในชนบท นำเอาบิณฑบาต เสนาสนะ
และคิลานปัจจัย มาถวายแก่ภิกษุสงฆ์เนืองๆ แม้พระพุทธเจ้าผู้เป็น
ใหญ่ในหมื่นโลกธาตุพระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า
ในสามหมื่นกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์นั้นแล้ว ยัง
ความยินดีให้เกิดอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรอย่างยอดเยี่ยม ในการ
บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัย
อันเป็นนวังคสัตถุศาสน์ทั้งปวงแล้ว ทำพระศาสนาของพระพิชิต
มารให้งาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น เจริญพรหม
วิหารภาวนา ถึงความสำเร็จในอภิญญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก
พระนครชื่อว่าสุมังคละ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอุคคตะ เป็น
พระพุทธบิดา พระนางประภาวดี เป็นพระพุทธมารดา พระองค์
ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อสิริ อุปสิริ และจันทะ ทรงมีพระสนมนารีกำนัลใน
สองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระ
นามว่าสิรินันทา พระราชโอรสพระนามว่าอุปเสนะ พระพิชิตมาร

ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยอัสวราชยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระสุชาตมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ สุมังคลอุทยานอันประเสริฐ ทรงมีพระสุทัสนเถระและพระสุเทวเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่านารทะ เป็นพุทธอุปัฏฐาก พระนาคาเถรีและพระนาคสมานาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกว่าไม้ไผ่ใหญ่ และโพธิพฤกษ์นั้นลำต้นแข็ง ไม่เป็นโพรง มีใบแน่นหนา ลำต้นตรงใหญ่น่าดูน่าชม น่ารื่นรมย์ใจ ต้นหนึ่งเจริญงอกงามแล้วแตกกิ่งสาขาออกไป ไม้โพธิพฤกษ์ย่อมงามเหมือนดังหางนกยูงที่ผูกเป็นกำฉะนั้น ไม้ไผ่นั้นไม่มีหนาม แม้ช่องใหญ่ก็ไม่มี มีกิ่งชิดไม่ห่างเงาทึบ น่ารื่นรมย์ใจ สุทัตตอุบาสกและจิตตอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก สุภัททาอุบาสิกาและปทุมาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพิชิตมารพระองค์นั้นมีพระองค์สูง ๕๐ ศอก ทรงประกอบด้วยพระอาการอันประเสริฐและพระคุณทุกอย่าง ทรงมีพระรัศมีหาเสมอเหมือนมิได้ ซ่านออกโดยรอบ ไม่มีประมาณ ไม่มีเทียบเคียงหาอุปมาเปรียบมิได้ ครั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย ในกาลนั้น พระศาสนางามวิจิตรด้วยพระอรหันต์ทั้งหลาย ดังคลื่นในสมุทสาคร เหมือนดาวในท้องฟ้า ฉะนั้น (พระศาสนาของพระพิชิตมารคับคั่งด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายผู้บรรลุไตรวิชชา ฉฬภิญญาและพลธรรม ผู้คงที่) พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น หาผู้เสมอเหมือนมิได้และพระคุณเหล่านั้นหาเทียบ

เคียงมิได้ หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ
พระพุทธสุชาตชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ เสลาราม
พระสถูปของพระองค์ สูง ๓ คาวุต ประดิษฐานอยู่ในเสลารามนั้น
ฉะนี้แล.

จบสุชาตพุทธวงศ์ที่ ๑๒

ปิยทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๓

ว่าด้วยพระประวัติพระปิยทัสสีพุทธเจ้า

[๑๔] สมัยต่อมาจากพระพุทธเจ้า พระนามว่าสุชาต พระสยัมภู พระนาม ว่าปิยทัสสี ผู้เป็นนายกของโลก ยากที่จะเทียมทันหา ผู้เสมอเหมือน มิได้ มียศมาก แม้พระพุทธเจ้าผู้ทรงยศนับมิได้พระองค์นั้น ทรง รุ่งเรืองดังพระอาทิตย์ ทรงกำจัดความมืดทั้งปวงแล้ว ทรงประกาศ พระธรรมจักร แม้พระองค์ก็ทรงสั่งสอนให้สัตว์ได้ตรัสรู้ธรรม ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ท้าวสุทัสนเทว ราชมากราบทูลถึงมิจฉาทิฏฐิ เมื่อพระศาสดาจะทรงบรรเทาทิฏฐิของ ท้าวเทวราชนั้น ทรงแสดงธรรม ครั้งนั้น มหาชนมาประชุมสันนิบาต กันมากมาย ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าพันโกฏิ ในคราว ที่พระศาสดาผู้เป็นสารถีฝึกนรชน ทรงปราบช้างโทนมุข ธรรมาภิ สมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ แม้พระปิยทัสสีพุทธเจ้า พระองค์นั้น ก็มีการประชุมพระภิกษุขีณาสพ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันแสนโกฏิ ครั้งที่ ๒ ต่อแต่นั้น พระ ภิกษุขีณาสพมาประชุมกันเก้าสิบโกฏิ ครั้งที่ ๓ พระภิกษุขีณาสพ มาประชุมกันแปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นมาณพชื่อว่า กัสสปะ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท เราได้ฟังธรรมของพระองค์

แล้ว เกิดความเลื่อมใส ได้บริจาคทรัพย์แสนโกฏิสร้างสังฆาราม
ถวาย ครั้นถวายอารามแก่พระองค์แล้ว มีใจยินดีโสมนัส ได้สมาทาน
สรณะและเบญจศีลกระทำให้มั่น แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็
ประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ทรงพยากรณ์เราว่า ในพันแปดร้อยกัป
ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้น
พระนครชื่อว่าสุธัญญะ พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าสุทัตตะ เป็น
พระชนกของพระปิยทัสสีศาสดา พระนางสุจันทา เป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุนิมมิละ วิมละ และคิริคุหา ทรงมีพระ
สนมนารีกำนัลในสามหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าวิมลา พระราชโอรสพระนามว่ากัญจนาเวฬะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถทรง
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ เดือนเต็ม พระปิยทัสสีมหามุนีมหาวีรเจ้า
อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อุสภ
อุทยานอันรื่นรมย์ใจ ทรงมีพระปาลิตเถระและพระสรรพทัสสีเถระ
เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าโสภิตะ เป็นพุทธอุปัฏฐาก
พระสุชาตาเถรีและพระธรรมทินนาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิ
พฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าต้นกุ่ม สันทกอุบาสกและธรรมิก
อุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก วิสาขาอุบาสิกาและธรรมทินนาอุบาสิกา
เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าผู้ทรงยศนับมิได้พระองค์นั้น ทรงมี
พระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ สูง ๘๐ ศอก ปรากฏดัง
พญารัง รัศมีของพระบรมศาสดาซึ่งหาผู้เสมอมิได้พระองค์นั้น

แสงไฟ รัศมีพระจันทร์และพระอาทิตย์ ไม่เปรียบปานเลย แม้พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุพระองค์นั้น ทรงดำรงอยู่ในโลกเก้าหมื่นปี เท่ากับอายุของมนุษย์ทั้งหลาย แม้พระพุทธเจ้าซึ่งหาผู้เสมอเหมือนมิได้พระองค์นั้น แม้คู่พระอัครสาวกซึ่งไม่มีผู้เทียบเคียงเหล่านั้น หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระปิยทัสสีมุนีผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อัสสัตถาราม พระสถูปของพระองค์สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐาน ณ อัสสัตถารามนั้น ฉะนี้แล.

จบปิยทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๓

อัตถทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๔

ว่าด้วยพระประวัติพระอัตถทัสสีพุทธเจ้า

[๑๕] ในมัณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้มียศมากนามว่าอัตถทัสสี ทรงกำจัดความมืดใหญ่ออกแล้ว ทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุด พรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงยังหมื่นโลกธาตุพร้อมทั้งเทวโลก ให้ดื่มน้ำอมฤตธรรมจนอิ่มหนำสำราญ แม้พระองค์ผู้เป็นนาถะของโลกนั้น ก็ทรงมีการแสดงธรรมให้สัตว์ได้ตรัสรู้ ๓ ครั้ง ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ในกาลเมื่อพระพุทธอัตถทัสสีเสด็จจาริกไปในเทวโลก ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่ทวยเทพแสนโกฏิอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในสำนักพระพุทธบิดา ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ และพระบรมศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ผู้แสวงหาประโยชน์ใหญ่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันเก้าหมื่นแปดพัน ครั้งที่ ๒ พระภิกษุขีณาสพ

มาประชุมกันแปดหมื่นแปดพัน ครั้งที่ ๓ พระภิกษุขีณาสพมาประชุม
กันเจ็ดหมื่นแปดพัน สมัยนั้น เราเป็นชฎิลผู้มีตบะอันรุ่งเรือง มีนาม
ชื่อว่าสุสิมะ ประชาชนยกย่องว่าเป็นผู้ประเสริฐสุดในแผ่นดิน เรา
นำดอกมณฑารพ ดอกประทุม ดอกปาริชาตอันเป็นทิพย์ จากเทวโลก
มาบูชาพระสัมพุทธเจ้า แม้พระพุทธอัตถทัสสีมหามุนีพระองค์นั้นก็
ทรงพยากรณ์เราว่า ในพันแปดร้อยกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าใน
โลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธ
พยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็มีใจยินดีโสมนัส ได้อธิษฐานวัตรในการ
บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่าโสภณะ พระบรม
กษัตริย์พระนามว่าสาคระ เป็นพระชนกของพระอัตถทัสสีศาสดา
พระนางสุทัสนา เป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถาน
อยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่ออมรคิ สุรคิ
และคิริพาหนะ ทรงมีพระสนมนารีกำนัลในสามหมื่นสามพันนาง
ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวิสาขาพระราช
โอรสพระนามว่าเสละ พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการจึงเสด็จ
ออกผนวชด้วยอัสวราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม
พระนราสภอัตถทัสสีมหาวีรเจ้า ผู้มีพระยศใหญ่ อันพรหมทูลอาราธนา
แล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ อโนมอุทยานทรงมีพระสันต
เถระและพระอุปสันตเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าอภัย
เป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระธรรมาเถรีและสุธรรมาเถรี เป็นพระอัคร
สาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าจำปา นกุลอุบาสกและ
นิสภอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก มกิลาอุบาสิกาและสุนันทาอุบาสิกา
เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าซึ่งไม่มีผู้เสมอเหมือนพระองค์นั้น
สูง ๘๐ ศอก ทรงสง่างามดังพญารัง เหมือนพระจันทร์เต็มดวง มี

พระรัศมีอันประเสริฐหลายร้อยเป็นปกติ แผ่ไปโยชน์หนึ่ง
ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำ ทั้งทิศน้อยทิศใหญ่ทุกเมื่อ แม้พระพุทธมุนีผู้
ประเสริฐกว่านรชน สูงสุดกว่าสรรพสัตว์ ผู้มีจักษุ พระองค์นั้น
ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี แม้พระองค์ทรงแสดงพระรัศมีอันไม่มี
สิ่งอื่นเทียมทันให้สว่างไสว ไพโรจน์ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกแล้ว
ก็เสด็จนิพพานดับไป ดังไฟสิ้นเชื้อ ฉะนั้น พระอัตถทัสสีชินเจ้า
ผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อโนมาราม พระธาตุเรี่ยรายแผ่กว้าง
ไปในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบอัตถทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๔

ธรรมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๕

ว่าด้วยพระประวัติพระธรรมทัสสีพุทธเจ้า

[๑๖] ในมัณฑกัปนั้นแล มีพระพุทธเจ้าผู้มียศมากพระนามว่าธรรมทัสสี
ทรงกำจัดความมืดตื้อแล้ว ทรงรุ่งเรืองอย่างยิ่ง ในโลกพร้อมทั้งเทว
โลก แม้ในความที่พระองค์ผู้มีเดชไม่มีเทียบนั้นทรงประกาศ
พระธรรมจักร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ในคราว
เมื่อพระพุทธธรรมทัสสีทรงแนะนำสญชัยฤาษี ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒
ได้มีแก่สัตว์เก้าสิบโกฏิ ในคราวเมื่อท้าวสักกะพร้อมด้วยบริษัท
เสด็จเข้าเฝ้าพระบรมศาสดา ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปด
สิบโกฏิ แม้พระบรมศาสดาพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุ
ขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบ คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ เมื่อ
พระพุทธธรรมทัสสีทรงจำพรรษา ณ สมณนคร พระภิกษุขีณาสพ
มาประชุมกันพันโกฏิ ครั้งที่ ๒ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากเทวโลก
มายังมนุษยโลก แม้ครั้งนั้น พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันร้อยโกฏิ

ครั้งที่ ๓ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศธุดงคคุณ ครั้งนั้นพระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันแปดสิบโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นท้าวปุรินททสักกเทวราช ได้บูชาพระพุทธเจ้าพระองค์นั้นด้วยของหอม มาลาและดนตรีทิพย์ แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับนั่งท่ามกลางสงฆ์ ก็ทรงพยากรณ์เราในกาลนั้นว่า ในพันร้อยแปดกัป ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้า ...... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้นไป พระนครชื่อว่าสรณะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าสรณะ เป็นพระชนกของพระธรรมทัสสีศาสดา พระนางสุนันทา เป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่าอรชะ วิรชะ และสุทัสนะ มีพระสนมนารีกำนัลในสี่หมื่น ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าวิจิโกลี พระราชโอรสพระนามว่าปุญญวัฑฒนะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยปราสาท ได้ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระธรรมทัสสีนราสภมหาวีรเจ้า ผู้สูงสุดกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน พระองค์มีพระปทุมเถระและพระปุสสเทวเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสุทัตตะ เป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระเขมาเถรีและพระสัจจนามาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าติมพชาละ (มะพลับ) สุภัททอุบาสกและกฏิสสหอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐากสาฬิสาอุบาสิกาและกฬิสสาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา แม้พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอเหมือนพระองค์นั้นสูง ๘๐ ศอก ทรงมีพระเดชรุ่งเรืองอย่างยิ่ง แผ่ไปในหมื่นธาตุ พระองค์งามสง่า ดัง

พญารังมีดอกบาน เหมือนสายฟ้าในอากาศ ดุจพระอาทิตย์ในเวลา
เที่ยง ฉะนั้น แม้พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุ มีพระเดชไม่มีเทียบเคียง
ทรงดำรงพระชนมชีพอยู่สม่ำเสมออยู่ในโลกแสนปี ทรงแสดง
พระรัศมีสว่างไสว ทำพระศาสนาให้ปราศจากมลทิน เสด็จนิพพาน
พร้อมกับพระสาวก ดังพระจันทร์ลับไปในท้องฟ้า ฉะนั้น พระธรรม
ทัสสีมหาวีรเจ้าเสด็จนิพพาน ณ เกสาราม พระสถูปอันประเสริฐ
ของพระองค์ สูง ๓ โยชน์ ฉะนี้แล.

จบธรรมทัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๕

สิทธัตถพุทธวงศ์ที่ ๑๖

ว่าด้วยพระประวัติพระสิทธัตถพุทธเจ้า

[๑๗]สมัยต่อมาจากพระธรรมทัสสีพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า
สิทธัตถะ ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง เหมือนพระอาทิตย์อุทัย ฉะนั้น
แม้พระองค์ทรงบรรลุสัมโพธิญาณแล้ว ก็ทรงช่วยหมู่มนุษย์ พร้อม
ด้วยเทวดาให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสาร ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ดับความ
ร้อนให้แก่โลกพร้อมด้วยเทวโลก แม้พระองค์ผู้มีเดชไม่มีเทียบเคียง
ก็ตรัสพระธรรมเทศนาให้สัตว์ได้ตรัสรู้ธรรม ๓ ครั้ง ธรรมาภิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าพระองค์
นั้น ทรงตีกลองอมฤตเภรีที่ภีมรัฐ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่
สัตว์เก้าสิบโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้าผู้อุดมกว่านรชนพระองค์
นั้นทรงแสดงธรรมที่เวภารบรรพต ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่
สัตว์เก้าสิบโกฏิ พระสิทธัตถบรมศาสดาทรงมีการประชุมพระภิกษุ
ขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง สถานที่
ที่พระภิกษุผู้ปราศจากมลทิน มาประชุมกัน ๓ แห่ง แห่งที่ ๑

พระภิกษุร้อยโกฏิ แห่งที่ ๒ เก้าสิบโกฏิ และแห่งที่ ๓ แปดสิบโกฏิ
สมัยนั้น เราเป็นดาบสชื่อว่ามงคล มีเดชอันรุ่งเรืองยากที่ผู้อื่นจะข่มได้
ประกอบด้วยกำลังแห่งอภิญญา เราได้นำเอาผลหว้ามาถวายแด่
พระสิทธัตถสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงรับแล้ว ได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่า
จงดูชฎิลดาบสผู้มีตบะรุ่งเรืองนี้ ในกัปที่ ๙๔ แก่กัปนี้ ดาบสนี้จัก
ได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่
ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใส
อย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น
พระนครชื่อว่าเวภาระ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอุเทน เป็น
พระชนกของพระสิทธัตถบรมศาสดา พระนางสุผัสสา เป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หมื่นปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อโกกาสะ อุปละ และโกกนุทะ ทรงมี
พระสนมนารีกำนัลในสี่หมื่นแปดพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าสุมนา พระราชโอรสพระนามว่าอนูปมะ
พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวอทอง
ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๑๐ เดือนเต็ม พระสิทธัตถมหาวีรเจ้าผู้เป็น
นายกของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรง
ประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมีพระสัมพลเถระและพระ
สุมิตตเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าเรวตะ เป็นพระพุทธ
อุปัฏฐาก พระสีวลาเถรีและพระสุรามาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา
ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่ากรรณิการ์ สุปปิยอุบาสกและ
สัมพุทธอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก รัมมาอุบาสิกาและสุรัมมา
อุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น สูง ๖๐ ศอก

พระองค์งามเปล่งปลั่งดั่งทองคำล้ำค่า รุ่งเรืองไปในหมื่นโลกธาตุ
พระพุทธเจ้าผู้มีพระจักษุ ทรงพระคุณไม่มีผู้เสมอเหมือน ไม่มีบุคคล
เปรียบเทียบถึง ทรงดำรงอยู่ในโลกแสนปี พระองค์ทรงแสดง
พระรัศมีอันไพบูลย์ ทรงยังพระสาวกทั้งหลายให้บานสะพรั่ง
ทรงเยื้องกรายงดงามด้วยสมาบัติอันประเสริฐ แล้วเสด็จนิพพาน
พร้อมด้วยพระสาวก พระสิทธัตถพุทธเจ้าผู้เป็นมุนีประเสริฐเสด็จ
นิพพาน ณ อโนมาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์ สูง ๔
โยชน์ ประดิษฐานอยู่ที่อโนมาราม ฉะนี้แล.

จบสิทธัตถพุทธวงศ์ที่ ๑๖

ติสสพุทธวงศ์ที่ ๑๗

ว่าด้วยพระประวัติพระติสสพุทธเจ้า

[๑๘] ในกัปต่อมาจากพระสิทธัตถพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ
ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีศีลไม่มีที่สุด ทรงยศนับมิได้ เป็นนายก
ชั้นเลิศของโลก พระมหาวีรเจ้าผู้มีพระจักษุ ผู้ทรงอนุเคราะห์ เสด็จ
อุบัติขึ้นในโลก กำจัดความมืดมน ฉายพระรัศมีให้มนุษยโลกพร้อม
ทั้งเทวโลกสว่างไสว แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงมีฤทธิ์ ศีล
และสมาธิ ไม่มีสิ่งอื่นเทียมถึง ทรงบรรลุถึงความสำเร็จในธรรม
ทั้งปวงแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร พระองค์ทรงแสดงธรรม
สั่งสอนถึงความบริสุทธิ์ไปในหมื่นโลกธาตุ ในพระธรรมเทศนาครั้ง
ที่ ๑ สัตว์ได้ตรัสรู้ร้อยโกฏิ ครั้งที่ ๒ เก้าสิบโกฏิ ครั้งที่ ๓ หกสิบ
โกฏิ ครั้งนั้น พระองค์ทรงเปลื้องมนุษย์และเทวดาที่มาประชุมกัน
ให้หลุดพ้นจากกิเลสเครื่องผูก พระองค์ทรงมีการประชุมพระภิกษุ
ขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑

พระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้บานแล้วด้วยวิมุติ มาประชุม
กันหนึ่งแสน ครั้งที่ ๒ เก้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ แปดโกฏิ สมัยนั้น
เราเป็นพระมหากษัตริย์พระนามว่าสุชาต ละทิ้งโภคสมบัติเป็น
อันมากแล้ว ออกบวชเป็นฤาษี เมื่อเราบวชแล้ว พระพุทธเจ้าผู้เป็น
นายกของโลกจึงเสด็จอุบัติ เพราะได้ฟังเสียงว่าพุทโธ ปีติจึงเกิดแก่
เรา เราผู้กำจัดมานะแล้ว เอามือทั้งสองประคองดอกมณฑารพ ดอก
ปทุม และดอกปาริชาต เข้าไปเฝ้า เราเอาดอกไม้นั้นถือกั้นเป็นร่ม
ให้พระติสสชินเจ้า ผู้แวดล้อมด้วยพระรัศมีอันปรากฏ ผู้เป็นนายก
ชั้นเลิศของโลก ในกาลนั้น แม้พระองค์ก็ประทับนั่งท่ามกลาง
ประชุมชน ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ ผู้นี้จักได้
เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ....
ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้วยัง
จิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐
ประการยิ่งขึ้น พระนครชื่อว่าเขมกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่า
ชนสันทะ เป็นพระชนกของพระติสสศาสดา พระนางปทุมา เป็น
พระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เจ็ดพันปี ทรงมี
ปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อคุณเสลา นาทิยะ และนิสภะ
ทรงมีพระสนมนารีกำนัลในสามหมื่นนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม
พระมเหสีพระนามว่าสุภัททา พระราชโอรสพระนามว่าอานันทะ
พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วย
อัสวราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ครึ่งเดือนเต็ม พระติสสมหาวีรเจ้า
ผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ที่ยสวดีทายวันอันประเสริฐ ทรงมีพระพรหมเทว
เถระและพระอุทยเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสมคะ เป็น

พระพุทธอุปัฏฐาก พระผุสสาเถรีและพระสุทัตตาเถรี เป็นพระอัคร สาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าไม้ประดู่ สัมพล อุบาสกและศิริอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก กิสาโคตมีอุบาสิกาและ อุปเสนาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา แม้พระพุทธชินเจ้าพระองค์ นั้น ก็มีพระองค์สูง ๖๐ ศอก ไม่มีผู้เปรียบ ไม่มีผู้เสมอเหมือน ทรงปรากฏดังขุนเขาหิมวันต์ แม้พระองค์ผู้มีเดชหาเทียบเคียงมิได้ มีพระจักษุ ทรงมีพระชนมายุมาก ดำรงอยู่ในโลกแสนปี พระองค์ ทรงเสวยพระยศใหญ่ อุดม ประเสริฐสุด ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์เสด็จนิพพานพร้อมด้วย พระสาวกดังเมฆหายไปเพราะลม น้ำค้างหายไปเพราะพระอาทิตย์ ความมืดหายไปเพราะแสงไฟ ฉะนั้น พระติสสพุทธเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ นันทาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์ สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ที่นันทารามนั้น ฉะนี้แล.

จบติสสพุทธวงศ์ที่ ๑๗

ปุสสพุทธวงศ์ที่ ๑๘

ว่าด้วยพระประวัติพระปุสสพุทธเจ้า

[๑๙] ในมัณฑกัปนั้นแล ได้มีพระศาสดาผู้ยอดเยี่ยม ผู้ไม่มีใครเปรียบ เสมอเหมือน พระนามว่าปุสสะ เป็นนายกชั้นเลิศของโลก แม้ พระองค์ก็ทรงกำจัดความมืดทั้งปวง ทรงสางความรกชัฏเป็นอันมาก แล้ว ทรงยังน้ำอมฤตให้ตก ช่วยให้มนุษย์พร้อมด้วยเทวดาได้ดื่ม จนสำราญ เมื่อพระองค์ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ เดือน ผุสสนักขัตมงคล ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้แก่สัตว์แปดโกฏิ ครั้งที่ ๒ เก้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ แปดโกฏิ พระปุสสบรมศาสดา ทรง

มีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ผู้ตัดธรรมเครื่องสืบต่อขาด มาประชุมกันหกโกฏิ ครั้งที่ ๒ ห้าโกฏิ ครั้งที่ ๓ สี่โกฏิ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่าวิชิต ละทิ้งราชสมบัติเป็นอันมากแล้วออกผนวช ในสำนักของพระองค์ แม้พระปุสสพุทธเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกพระองค์นั้น ก็ทรงพระยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๙๒ แต่กัปนี้ ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น เราเล่าเรียนพระสูตรและพระวินัยอันเป็นนวังคสัตถุศาสน์จบทุกอย่างแล้ว ยังพระศาสนาของพระชินเจ้าให้งาม เราเป็นผู้ไม่ประมาทในคำสั่งสอนนั้น เจริญพรหมวิหารภาวนา ถึงความสำเร็จในอภิญญาแล้ว ได้ไปยังพรหมโลก พระนครชื่อว่ากาสิกะ พระบรมกษัตริย์พระนามว่าชยเสนะ เป็นพระชนกของพระปุสสศาสดา พระนางสิริมา เป็นพระชนนี พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เก้าพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่าคุพะ หังสะ และสุวรรณดารา มีพระสนมนารีกำนัลในสองหมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่ากีสาโคตมี พระราชโอรสพระนามว่าอานันทะ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยคชสารราชยาน ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระปุสสมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน ทรงมีพระสุรักขิตเถระและพระธรรมเสนเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อสภิยะ เป็นพระพุทธ

อุปัฏฐาก พระจาลาเถรีและพระอุปจาลาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์เรียกกันว่าไม้มะขามป้อม อนัญชยอุบาสกและวิสาขอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก ปทุมาอุบาสิกาและสิรินาคาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมุนีพระองค์นั้นมีพระองค์สูง ๕๘ ศอก ทรงงามสง่าดังพระอาทิตย์ เหมือนพระจันทร์เต็มดวง ฉะนั้น ในกาลนั้นมนุษย์ทั้งหลายมีอายุเก้าหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงพระชนมายุอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยหมู่ชนให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสารได้มากมาย พระศาสดาผู้มีพระยศไม่มีเทียมพระองค์นั้น ตรัสสอนสัตว์เป็นอันมาก ทรงช่วยให้ประชาชนมากมายข้ามไปแล้ว พระองค์เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระปุสสชินศาสดาผู้ประเสริฐเสด็จนิพพาน ณ เสนาราม พระธาตุของพระองค์แผ่ไพศาลไปในประเทศนั้นฉะนี้แล.

จบปุสสพุทธวงศ์ที่ ๑๘

วิปัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๙

ว่าด้วยพระประวัติพระวิปัสสีพุทธเจ้า

[๒๐] ในกัปต่อมาจากพระปุสสพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่าสัตว์ ผู้มีจักษุ มีพระนามว่าวิปัสสี เสด็จอุบัติขึ้นในโลก พระองค์ทรงทำลายกะเปาะฟองไข่คืออวิชชาแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม เสด็จไปยังพระนครพันธุมดี เพื่อทรงประกาศพระธรรมจักร ทรงประกาศพระธรรมจักรให้เทวดาและมนุษย์ได้ตรัสรู้ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ จะพึงกล่าวด้วยการนับมิได้ ทรงประกาศจตุราริยสัจในพระนครนั้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นสี่พันมนุษย์แปดหมื่นสี่พันออกบวชตาม พระสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงแสดง

ธรรมแก่เขาผู้มาถึงอาราม พระชินเจ้าทรงตั้งอยู่ในเหตุโดยการตรัส
ด้วยอาการทั้งปวง แม้มนุษย์เหล่านั้นได้บรรลุธรรมอันประเสริฐ
เป็นธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ พระวิปัสสีบรมศาสดา ทรงมีการประชุม
พระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ๓ ครั้ง
ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันหกโกฏิแปดแสน ครั้งที่ ๒
หนึ่งแสน ครั้งที่ ๓ แปดหมื่น พระสัมพุทธเจ้าทรงรุ่งเรืองอย่างยิ่ง
ในท่ามกลางหมู่พระภิกษุขีณาสพนั้น สมัยนั้น เราเป็นพระยานาคราช
ผู้มีฤทธิ์มาก มีบุญ ทรงความรุ่งเรือง มีนามชื่อว่าอตุละ ในกาลนั้น
เราแวดล้อมด้วยนาคหลายโกฏิเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เป็นเชษฐบุรุษ
ของโลก ประโคมดนตรีทิพย์ถวาย ครั้นเข้าเฝ้าพระองค์ผู้เป็นนายก
ของโลกแล้ว เรานิมนต์พระองค์แล้ว ได้ถวายตั่งทองอันวิจิตรด้วย
แก้วมณีและแก้วมุกดา ประดับด้วยอาภรณ์ทั้งปวง แก่พระองค์ผู้
เป็นพระธรรมราชา แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ประทับนั่งท่าม
กลางสงฆ์แล้ว ก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๙๑ แต่กัปนี้ ผู้นี้จัก
ได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟัง
พระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐาน
วัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้นไป พระนครชื่อว่า
พันธุมดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่าพันธุมะ เป็นพระชนกของ
พระวิปัสสีบรมศาสดา พระนางพันธุมดี เป็นพระชนนี พระองค์ทรง
ครอบครองอาคารสถานอยู่แปดพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓
ปราสาท ชื่อนันทะ สุนันทะ และสิริมา ทรงมีพระสนมนารีกำนัล
ในสี่หมื่นสามพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
พระนามว่าสุทัสนา พระราชโอรสพระนามว่าสมวัตตขันธ์ พระองค์
ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยราชรถพระที่นั่ง

ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระวิปัสสีมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายก
ของโลก อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศ
พระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน ทรงมีพระขันธเถระและพระติสสนาม
เถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าอโสก เป็นพระพุทธอุปัฏฐาก
พระจันทาเถรีและพระจันทมิตตาเถรี เป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิ
พฤกษ์ของพระองค์เรียกกันว่าไม้แคฝอย ปุนัพพสุมิตตอุบาสกและ
นาคอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก สิริมาอุบาสิกาและอุตตราอุบาสิกา
เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระวิปัสสีสัมพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลกสูง
๘๐ ศอก พระองค์มีพระรัศมีเปล่งปลั่ง แผ่ไป ๗ โยชน์ โดยรอบ
ครั้งนั้น พระพุทธเจ้ามีพระชนมายุแปดหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงอยู่
เท่านั้น ทรงช่วยหมู่ชนให้ข้ามพ้นวัฏฏสงสารเป็นอันมาก ทรงเปลื้อง
เทวดาและมนุษย์เป็นอันมากให้พ้นจากเครื่องผูก ตรัสบอกทางและ
มิใช่ทางแก่ปุถุชนที่เหลือ ทรงแสดงแสงสว่าง ทรงแสดงอมตบท
ทรงรุ่งเรืองดังกองไฟ แล้วเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระฤทธิ์
และบุญอันประเสริฐ พระลักษณะและลายจันทรอันสวยงามทุกอย่าง
หายไปสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระวิปัสสิวีรเจ้าผู้ประเสริฐ
กว่านรชน เสด็จนิพพาน ณ สุมิตตาราม พระสถูปอันประเสริฐของ
พระองค์สูง ๗ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ สุมิตตารามนั้น ฉะนี้แล.

จบวิปัสสีพุทธวงศ์ที่ ๑๙

สิขีพุทธวงศ์ที่ ๒๐

ว่าด้วยพระประวัติพระสิขีพุทธเจ้า

[๒๑] สมัยต่อมาจากพระวิปัสสีสัมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าผู้สูงสุดกว่า
สัตว์ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีพระนามว่าสิขี ทรงย่ำยีมารและ

เสนามารแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม ทรงประกาศพระธรรมจักร เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลาย เมื่อพระสิขีชินเจ้าผู้ประเสริฐ ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แสนโกฏิ เมื่อพระองค์ผู้ประเสริฐกว่าหมู่คณะ สูงสุดกว่านรชน ทรงแสดงธรรมอีก ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เก้าหมื่นโกฏิ เมื่อพระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ในโลกพร้อมด้วยเทวโลก ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ แม้พระสิขีบรมศาสดา ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทินมีจิตสงบระงับผู้คงที่ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันหนึ่งแสน ครั้งที่ ๒ แปดหมื่น ครั้งที่ ๓ เจ็ดหมื่น เปรียบเหมือนดอกปทุมอันเจริญในน้ำ น้ำเลี้ยงไว้ ฉะนั้น สมัยนั้นเราเป็นกษัตริย์พระนามว่าอรินทมะ ได้ถวายข้าวและน้ำให้พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานฉันจนเพียงพอ ได้ถวายผ้าอย่างดีมากมายหลายโกฏิผืน ได้ถวายยานช้างอันประดับแล้ว แก่พระสัมพุทธเจ้า เราได้สร้างยานช้างให้เป็นของควรแก่สมณะแล้วนำเข้าไปถวาย เรายังฉันทะของเราซึ่งตั้งไว้มั่นเป็นนิตย์ให้เต็ม แม้พระพุทธสิขีผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลก พระองค์นั้นก็ทรงพยากรณ์เราว่า ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้นเราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้นไป พระนครชื่อว่าอรุณวดี พระบรมกษัตริย์พระนามว่าอรุณ เป็นพระชนกของพระสีขีบรมศาสดา พระนางประภาวดีเป็นพระชนนีพระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่เจ็ดพันปี ทรงมีปราสาทอัน

ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุวัฑฒกะ คิริ และนารีวาหนะ ทรงมีพระสนมนารีกำนัลในสองหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสีพระนามว่าสรรพกามา พระราชโอรสพระนามว่าอตุละ พระองค์ทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยคชสารยานพระที่นั่งต้น ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระสิขีมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกชั้นเลิศของโลกอุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้วทรงประกาศพระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน ทรงมีพระอภิภูเถระ และพระสัมภวเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าเขมังกรเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระมขีลาเถรีและพระปทุมาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์ เรียกกันว่า บุณฑริก [ไม้กุ่มบก] สิริวัฑฒอุบาสกและนันทอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐากจิตราอุบาสิกาและสูจิตราอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระองค์สูง ๗๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังทองคำล้ำค่า มีพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ พระรัศมี ของพระองค์ซ่านออกไปจากพระวรกายด้านละวาเนืองนิตย์ พระรัศมีนั้นเปล่งออกไปยังทิศน้อยทิศใหญ่ ๓ โยชน์ พระองค์มีชนมายุเจ็ดหมื่นปีทรงดำรงอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย พระองค์ทรงยังฝนคือธรรมให้ตก ยังมนุษย์พร้อมทั้งเทวดาให้ชุ่มชื่น ให้บรรลุความเกษมแล้ว เสร็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวกพระลักษณะอันประเสริฐ ๓๒ ประการ อันสมบูรณ์ด้วยอนุพยัญชนะหายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระพุทธสิขีมุนีผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพาน ณ อัสสาราม พระสถูปอันประเสริฐของพระองค์สูง ๓ โยชน์ ประดิษฐานอยู่ ณ อัสสารามนั้น ฉะนี้แล.

จบสิขีพุทธวงศ์ที่ ๒๐

เวสสภูพุทธวงศ์ที่ ๒๑

ว่าด้วยพระประวัติพระเวสสภูพุทธเจ้า

[๒๒] ในมัณฑกัปนั้นแล พระพิชิตมารผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ มีพระนามชื่อว่าเวสสภู เสร็จอุบัติขึ้นในโลก พระเวสสภูผู้เป็นนายกของโลกทรงทราบว่าไฟคือราคะนี้เป็นของร้อนเป็นแว่นแคว้นของตัณหา ทรงตัดกิเลสดังช้างตัดเชือกแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม แล้วทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์แปดหมื่นโกฏิ เมื่อพระนราสภเชษฐบุรุษของโลก เสด็จจาริกไปในแว่นแคว้น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์เจ็ดหมื่นโกฏิ เมื่อพระองค์ทรงกระทำปาฏิหาริย์บรรเทาทิฏฐิใหญ่ มนุษย์และเทวดาในหมื่นโลกธาตุมาประชุมกัน เทวดาและมนุษย์ได้เห็นความมหัศจรรย์อันไม่เคยมี เป็นเหตุให้ขนพองสยองเกล้าแล้วได้ตรัสรู้ ๖๐ โกฏิ พระเวสสภูบรมศาสดา ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับคงที่ ผู้กลัวภัยมีชราเป็นต้น เป็นโอรสของพระศาสดาผู้ได้ฟังพระธรรมจักรอันประณีตอุดม ที่พระพุทธเจ้าซึ่งไม่มีใครเสมอพระองค์นั้นทรงประกาศแล้วออกบวช ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ พระภิกษุขีณาสพมาประชุมกันแปดหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๒ เจ็ดหมื่นโกฏิ ครั้งที่ ๓ หกหมื่นโกฏิ สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์พระนามว่า สุทัสนะ ได้บูชาพระพิชิตมารพร้อมด้วยพระสงฆ์ ด้วยข้าว น้ำและผ้า เรายังมหาทานให้เป็นไปไม่เกียจคร้านทั้งกลางคืนกลางวัน ออกบวชอันถึงพร้อมด้วยคุณ ในสำนักของพระชินเจ้า เราเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอาจารคุณ ตั้งมั่นอยู่ในวัตรและศีล แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ ยินดีในศาสนาของพระชินเจ้า เรายังศรัทธาและปีติให้เกิด ถวายบังคมพระพุทธบรมศาสดา ปีติเกิดขึ้นแก่เรา

เพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง พระสัมพุทธเจ้าทรงทราบว่า เรามี
ฉันทะอันไม่กลับกลอกจึงทรงพยากรณ์ว่า ในกัปที่ ๓๑ แต่กัปนี้ ผู้นี้
จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น
เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้ว ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง
ได้อธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการ ให้ยิ่งขึ้นไป
พระนครชื่อว่าอโนมะ พระบรมกษัตริย์ พระนามว่าสุปติตะ เป็น
พระชนกของพระเวสสภูบรมศาสดา พระนางยสวดีเป็นพระชนนี
พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่หกพันปี ทรงมีปราสาทอัน
ประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อว่ารุจิ สุรติ และวัฑฒกะทรงมีพระสนม
นารีกำนัลในสามหมื่นนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม พระมเหสี
นามว่าสุจิตรา พระราชโอรสพระนามว่าสุปปพุทธะ พระองค์ทรง
เห็นนิมิต ๔ ประการ จึงเสด็จออกผนวชด้วยวอทอง ทรงบำเพ็ญ
เพียรอยู่ ๖ เดือนเต็ม พระเวสสภูมหาวีรเจ้า ผู้เป็นนายกของโลก
อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรม
จักร ณ อรุณาราม ทรงมีพระโสณเถระและพระอุตรเถระเป็นพระ
อัครสาวก พระเถระชื่อว่าอุปสันตะเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระรามา
เถรีและพระสุมาลาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของ
พระองค์เรียกกันว่าไม้อ้อยช้างใหญ่ โสตถิอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก
โคตมีอุบาสิกาและสิริมาอุบาสิกา เป็นอุปัฏฐายิกา พระองค์สูง ๖๐
ศอก เปรียบเสมอด้วยเสาทอง พระรัศมีเปล่งออกจากพระวรกาย
ดังไฟบนภูเขาในเวลากลางคืน พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระชน
มายุหกหมื่นปี พระองค์ทรงดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้ประชุมชน
ข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย ทรงจำแนกธรรมไว้อย่างพิสดาร ทรงตั้ง
มหาชนให้อยู่บนธรรมนาวาแล้ว พระองค์ก็เสด็จนิพพานพร้อมด้วย

พระสาวกพระวิหารอันมีชนทุกหมู่เหล่า น่าดูน่าชม พระอิริยาบถ หายไปหมดสิ้นแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระเวสสภู ศาสดาชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพานที่เขมาราม พระธาตุของ พระองค์แผ่ไปกว้างขวางในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบเวสสภูพุทธวงศ์ที่ ๒๑

กุกกุสันธพุทธวงศ์ที่ ๒๒

ว่าด้วยพระประวัติพระกกุสันธพุทธเจ้า

[๒๓] สมัยต่อมาจากพระเวสสภูพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์ พระนามว่า กุกกุสันธะ มีพระคุณประมาณมิได้ยากที่จะเทียมถึง ทรงเพิกภพทั้งปวง ถึงที่สุดแห่งจริยา ทรงทำลายกิเลสดังราชสีห์ทำ ลายกรงแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม เมื่อพระกุกกุสันธะ พุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัย ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สี่หมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระองค์ทรงแผลงฤทธิ์ กระทำยมกปาฏิหาริย์ในอากาศ พระองค์ทรงยังเทวดาและมนุษย์ให้ ตรัสรู้สามหมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อทรงประกาศจตุราริยสัจ แก่มนุษย์ เทวดาและยักษ์ ธรรมาภิสมัยครั้งนั้น จะคำนวณนับมิได้ พระผู้มี พระภาคกุกกุสันธะ ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้ปราศจาก มนทิน ผู้มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ครั้งเดียวในกาลนั้น พระภิกษุขีณาสพ ผู้บรรลุถึงภูมิที่ฝึกแล้ว เพราะสิ้นกิเลสเหตุให้เป็นหมู่คณะมีอาสวะ เป็นต้น มาประชุมกันสี่หมื่น สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่า เขมะ เราได้ถวายทานมิใช่น้อยแด่พระตถาคตและพระสาวก เรา ถวายบาตร จีวร ยาหยอดตา ชะเอมเครือ เราถวายของดีๆ ทุกอย่าง ตามที่ภิกษุสงฆ์ปรารถนา แม้พระมุนีกุกกุสันธะผู้เป็นนายกชั้นพิเศษ

พระองค์นั้น ก็ทรงพยากรณ์เราว่าในภัทรกัปนี้ ผู้นี้จักได้เป็นพระ
พุทธเจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธ
พยากรณ์แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตร
ในการบำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการยิ่งขึ้น นครชื่อว่าเขมวดี ในกาลนั้น
เรามีชื่อว่าเขมะ เมื่อแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณจึงออกบวชใน
สำนักของพระองค์ พราหมณ์นามว่าอัคคิทัตตะเป็นพุทธบิดา
นางพราหมณีชื่อว่าวิสาขา เป็นพุทธมารดา ตระกูลใหญ่ของพระ
สัมพุทธเจ้าเป็นตระกูลที่ประเสริฐสุดกว่าตระกูลอื่นๆ มีชาติสูง
มียศมาก อยู่ในเขมนครนั้น พระองค์ครอบครองอาคารสถานอยู่
สี่พันปี มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อกามวัฑฒะ กามสุทธิ
และรติวัฑฒนะ มีนางสาวนารีสามหมื่นนาง บุตรชายนามว่าอุตระ
พระพิชิตมารทรงเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออกผนวชด้วยรถอันเป็น
ยานพาหนะ บำเพ็ญเพียรอยู่ ๘ เดือนเต็ม พระกุกกุสันธมหาวีรเจ้า
ผู้อุดมกว่านรชน ทรงประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมี
พระวิธุรเถระและพระสัญชีวนามเถระเป็นพระอัครสาวก พระเถระ
ชื่อว่าพุทธิชะเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระสามาเถรีและพระจัมปนามา
เถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่าไม้ซึก
อัจจุคตอุบาสก และสุมนอุบาสกเป็นอัครอุปัฏฐาก นันทาอุบาสิกา
และสุนันทาอุบาสิกา เป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระมหามุนีมีพระองค์
สูง ๔๐ ศอก พระรัศมีสีเปล่งปลั่งดังทองคำ เปล่งออกไป ๑๐ โยชน์
โดยรอบ พระองค์มีพระชนมายุสี่หมื่นปี เมื่อทรงดำรงอยู่เท่านั้น
ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย ทรงแจกจ่าย
ตลาดธรรมให้แก่บุรุษและสตรี ทรงบันลือสีหนาทในโลกพร้อมทั้ง
เทวโลกแล้ว เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก พระองค์ ทรงถึง

พร้อมด้วยพระดำรัสมีองค์ ๘ ไม่มีช่องเนืองนิตย์ ทุกอย่างหายไป
หมดแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระกุกกุสันธชินเจ้าผู้
ประเสริฐเสด็จนิพพานที่เขมาราม พระสถูปอันประเสริฐของ
พระองค์สูงคาวุตหนึ่ง ประดิษฐานอยู่ ณ เขมารามนั้น ฉะนี้แล.

จบกุกกุสันธพุทธวงศ์ที่ ๒๒

โกนาคมนพุทธวงศ์ที่ ๒๓

ว่าด้วยพระประวัติพระโกนาคมนพุทธเจ้า

[๒๔] สมัยต่อมาจากพระกุกกุสันธพุทธเจ้า พระสัมพุทธนราสภชินเจ้าผู้
อุดมกว่าสัตว์ เชษฐบุรุษของโลก พระนามว่าโกนาคมนะ ทรง
บำเพ็ญธรรม ๑๐ ประการบริบูรณ์ ข้ามทางกันดารได้แล้ว ทรงลอย
มลทินทั้งปวงแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม เมื่อพระองค์ผู้
เป็นนายกชั้นพิเศษของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัย
ครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สามหมื่นโกฏิ และในคราวเมื่อพระองค์
ทรงทำปฏิหาริย์ย่ำยีวาทะของผู้อื่น ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มีแก่
สัตว์สองหมื่นโกฏิ ต่อแต่นั้น พระมุนีสัมพุทธชินเจ้าทรงแผลงฤทธิ์
ต่างๆ เสด็จไปยังดาวดึงส์เทวโลก ประทับเหนือบัณฑุกัมพลศิลา
อาสน์ ทรงจำพรรษาอยู่ ณ ดาวดึงส์นั้น ทรงแสดงพระอภิธรรม ๗
คัมภีร์ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มีแก่ทวยเทพหมื่นโกฏิ แม้
พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพผู้
ปราศจากมลทิน ผู้มีจิตสงบระงับ คงที่ ครั้งเดียว ในกาลนั้น
พระภิกษุขีณาสพผู้ล่วงโอฆะทั้งหลายและทำลายมัจจุราชแล้ว มา
ประชุมกันสามหมื่น สมัยนั้น เราเป็นกษัตริย์พระนามว่าบรรพต
ถึงพร้อมด้วยมิตรและอำมาตย์ มีพลนิกายและพาหนะมากมาย เรา

ไปเฝ้าพระสัมพุทธเจ้าได้ฟังธรรมอันยอดเยี่ยมแล้ว นิมนต์พระสงฆ์
พร้อมด้วยพระชินเจ้า ได้ถวายทานตามปรารถนา เราได้ถวายผ้า
ปัตตุณณะ ผ้าเมืองจีน ผ้าไหม ผ้ากัมพล และรองเท้าทอง แก่
พระศาสดาและพระสาวก แม้พระมุนีพระองค์นั้น ก็ประทับนั่ง
ท่ามกลางสงฆ์ตรัสพยากรณ์เราว่า ในภัทรกัปนี้ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธ
เจ้าในโลก .... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์
แม้นั้นแล้ว ก็ยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราได้อธิษฐานวัตรในการ
บำเพ็ญบารมี ๑๐ ประการให้ยิ่งขึ้นไป เราผู้อุดมกว่านรชน เมื่อ
แสวงหาพระสัพพัญญุตญาณ จึงให้ทาน ละราชสมบัติอันใหญ่หลวง
บวชในพระสำนักพระชินเจ้า พระนครชื่อว่าโสภวดี พระบรมกษัตริย์
พระนามว่าโสภะ ตระกูลใหญ่ของพระสัมพุทธเจ้าอยู่ในพระนครนั้น
ยัญทัตตพราหมณ์เป็นพุทธบิดา นางอุตราพราหมณีเป็นพุทธมารดา
พระองค์ครอบครองอาคารสถานอยู่สามหมื่นปี มีปราสาทอันประเสริฐ
๓ ปราสาท ชื่อตุสิต สันตุสิต และสันตุฏฐะ มีนางสาวนารี หมื่น
หกพันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม นางรุจิคุตตาพราหมณีเป็น
ภรรยา บุตรชายนามว่าสัตถวาหะ พระองค์ผู้เป็นอุดมบุรุษได้เห็น
นิมิต ๔ ประการ จึงออกบวชด้วยยานช้างยานพาหนะ บำเพ็ญเพียร
อยู่ ๖ เดือน พระโกนาคมนมหาวีรเจ้า นายกของโลก ผู้อุดมกว่า
นรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรที่
มฤคทายวัน ทรงมีพระภิยโยสเถระ และพระอุตรเถระเป็นพระอัคร
สาวก พระเถระชื่อว่าโสตถิชะเป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระสมุททา
เถรีและพระอุตราเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์
เรียกชื่อว่า ไม้มะเดื่อ อุคคอุบาสกและโสมเทวอุบาสกเป็นอัคร-
อุปัฏฐาก สีวลาอุบาสิกาและสามาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา

พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระองค์สูง ๓๐ ศอก ประดับด้วย
พระรัศมีเปล่งปลั่ง ดังทองที่ปากเบ้า พระองค์มีพระชนมายุในขณะ
นั้นสามหมื่นปี ทรงดำรงอยู่เท่านั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้น
วัฏสงสารได้มากมาย ทรงยกธรรมเจดีย์อันประดับด้วยผ้าคือธรรม
ขึ้นแล้ว ทรงร้อยพวงดอกไม้คือธรรมเสร็จแล้ว เสด็จนิพพานพร้อม
ด้วยพระสาวก พระองค์มีพระลีลาอันใหญ่มีธรรมอันเป็นสิริเป็นเครื่อง
ปรากฏ สิ่งทั้งปวงหายไปหมดแล้ว สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระ
โคนาคมนสัมพุทธเจ้า เสด็จนิพพาน ณ ปัพพตาราม พระธาตุของ
พระองค์แผ่กว้างไปในประเทศนั้นๆ ฉะนี้แล.

จบโกนาคมนพุทธวงศ์ที่ ๒๓

กัสสปพุทธวงศ์ที่ ๒๔

ว่าด้วยพระประวัติพระกัสสปพุทธเจ้า

[๒๕] สมัยต่อมาพระโกนาคมนพุทธเจ้า มีพระสัมพุทธเจ้าผู้อุดมกว่าสัตว์
เป็นพระธรรมราชา มีพระรัสมีสว่างไสวทรงพระนามว่า กัสสปะ
ทรัพย์อันเป็นต้นทุนของตระกูล ที่สัตว์เป็นอันมากบูชา พระองค์
ทรงละทิ้งเสียแล้วทรงเป็นทายกผู้องอาจให้ทาน ยังฉันทะให้เต็ม ทรง
ทำลายกิเลสดังสัตว์ร้ายแล้ว ทรงบรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม เมื่อ
พระกัสสปะผู้เป็นนายกของโลก ทรงประกาศพระธรรมจักร ธรรมา
ภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์สองหมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระพุทธเจ้า
เสด็จจาริกไปในโลกตลอด ๔ เดือน ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ ได้มี
แก่สัตว์หมื่นโกฏิ ในคราวเมื่อพระองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์แสดง
ฤทธิ์ต่างๆ ทรงประกาศพระญาณธาตุ ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓ ได้มี

แก่สัตว์ห้าพันโกฏิ ในคราวที่พระองค์ทรงแสดงธรรม ณ สุธรรมเทพนครอันรื่นรมย์ พระชินเจ้าทรงทำให้เทวดาสามพันโกฏิได้ตรัสรู้ และในคราวทรงแสดงธรรมแก่มนุษย์ เทวดา และยักษ์อีกครั้งหนึ่ง มนุษย์เป็นต้นผู้ได้ตรัสรู้ธรรมนั้นจะคณนานับมิได้ แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นก็ทรงมีการประชุมพระภิกษุขีณาสพ ผู้ปราศจากมลทิน มีจิตสงบระงับ ผู้คงที่ ครั้งเดียว ครั้งนั้นพระภิกษุขีณาสพผู้ล่วงสุดภพแล้ว ผู้คงที่ด้วยหิริและศีลมาประชุมกันสองหมื่น ในกาลนั้น เราเป็นมาณพ มีชื่อปรากฏ ว่าโชติปาละ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงมนต์ รู้จบไตรเพทถึงที่สุดในคำภีร์ทำนายลักษณะและคัมภีร์อิติหาสะ เป็นผู้ฉลาดในวิชาดูพื้นที่และอากาศ เป็นผู้ใช้วิชา ไม่มีทุกข์ ฆฏิการอุบาสกผู้อุปัฏฐากแห่งพระผู้มีพระภาคกัสสปะ เป็นผู้มีความเคารพยำเกรง เป็นพระอนาคามี ฆฏิการอุบาสกได้พาเราเข้าไปเฝ้าพระกัสสปชินเจ้า เราได้ฟังธรรมของพระองค์แล้วบวชในสำนักของพระองค์ เราเป็นผู้ปรารภความเพียร ฉลาดในวัตรและมิใช่วัตร ไม่เสื่อมในที่ไหนๆ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระชินเจ้าบริบูรณ์ เล่าเรียนนวังคสัตถุศาสน์เท่าที่พระพุทธเจ้าตรัสแล้วทุกอย่าง ยังพระศาสนาของพระพิชิตมารให้งดงาม แม้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงเห็นความอัศจรรย์ของเราแล้ว จึงทรงพยากรณ์ว่า ในภัทรกัปนี้ผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในโลก ...... ข้ามแม่น้ำใหญ่ ฉะนั้น เราได้ฟังพระพุทธพยากรณ์แม้นั้นแล้วยังจิตให้เลื่อมใสอย่างยิ่ง เราอธิษฐานวัตรในการบำเพ็ญเพียรบารมี ๑๐ ประการ การให้ยิ่งขึ้นไป เรานึกถึงพระพุทธพยากรณ์อย่างนี้แล้ว งดเว้นอนาจาร กระทำกรรมที่ทำได้ยาก เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณเท่านั้น พระนครชื่อว่าพาราณสี พระบรมกษัตริย์ พระนามว่ากิกี ตระกูลใหญ่ของพระ-

สัมพุทธเจ้าอยู่ในพระนครนั้น พรหมทัตตพราหมณ์เป็นพุทธบิดา นางธนวดีพราหมณีเป็นพุทธมารดา พระองค์ทรงครอบครองอาคารสถานอยู่สองพันปี ทรงมีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อหังษะ ยสะ และสิริจันทะ มีนางสาวนารีสี่หมื่นแปดพันนางล้วนประดับประดาสวยงาม นางสุนันทาพราหมณีเป็นภรรยา บุตรชายนามว่า วิชิตเสน พระองค์ผู้เป็นบุรุษอุดม ได้เห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออกบวชพร้อมด้วยปราสาท ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๗ วัน พระกัสสปมหาวีรเจ้าผู้เป็นนายกของโลกผู้อุดมกว่านรชน อันพรหมทูลอาราธนาแล้ว ทรงประกาศพระธรรมจักรที่มฤคทายวัน ทรงมีพระติสสเถระและพระภารทวาชเถระ เป็นพระอัครสาวก พระเถระชื่อว่าสรรพมิตตะ เป็นพระพุทธอุปัฏฐาก พระอนุลาเถรีและพระอุรุเวลาเถรีเป็นพระอัครสาวิกา ไม้โพธิพฤกษ์ของพระองค์เรียกชื่อว่านิโครธ สุมังคลอุบาสกและฆฏิการอุบาสก เป็นอัครอุปัฏฐาก วิชิตเสนาอุบาสก และภัททาอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น มีพระองค์สูง ๒๐ ศอก มีพระรัศมีเปล่งปลั่งดังสายฟ้าในอากาศ ดุจพระจันทร์เต็มดวง พระองค์มีพระชนมายุสองหมื่นปี เมื่อทรงดำรงอยู่เพียงนั้น ทรงช่วยให้ประชุมชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย ทรงสร้างสระน้ำคือธรรมไว้ ทรงประทานเครื่องลูบไล้ คือ ศีล ทรงจัดผ้าคือธรรมไว้นุ่งห่ม ทรงแจกพวงมาลัยคือธรรม ทรงตั้งกระจกเงาอันไร้มลทินคือธรรมไว้ให้มหาชน ด้วยทรงหวังว่า ชนบางพวกปรารถนานิพพาน จงเห็นเครื่องประดับของเรา ทรงจัดเสื้อคือศีล เกราะหนังคือญาณ ทรงจัดหนังคือธรรมไว้ให้คลุม และเครื่องรบอย่างดีเลิศให้ ทรงจัดโล่ห์คือสติ หอกคือญาณอันคมกล้า ดาบอย่างดีคือธรรม และศาตราวุธเครื่องย่ำยีศัตรูคือศีลไว้ให้ ทรงจัด

ภูษา คือไตรวิชา พวงมาลัยสวมศีรษะคือผล ๔ เครื่องอาภรณ์ คือ
อภิญญา ๖ และดอกไม้เครื่องประดับคือธรรม ร่มขาวคือพระสัทธรรม
อันเป็นเครื่องป้องกันบาป ทรงนิรมิตดอกไม้ คือ ความไม่มีเวรภัย
ไว้ให้เสร็จแล้ว พระองค์ก็เสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวก แท้
จริง พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ ยากที่จะรู้ได้
พระธรรมรัตนะที่ตรัสไว้ดีแล้วควรเรียกให้มาดู พระสังฆรัตนะผู้
ปฏิบัติดี ไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า ทั้ง ๓ รัตนะนี้ หายไปหมดทุกอย่างแล้ว
สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ พระมหากัสสปชินศาสดา เสด็จนิพพาน
ที่เสตัพยาราม ทระสถูปของพระองค์ สูงหนึ่งโยชน์ ประดิษฐานอยู่
ณ เสตัพยารามนั้น ฉะนี้แล.

จบกัสสปพุทธวงศ์ที่ ๒๔

โคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕

ว่าด้วยพระประวัติพระโคตมพุทธเจ้า

[๒๖] บัดนี้ เราเป็นพระสัมพุทธเจ้านามว่า โคดม เจริญในศากยสกุล
เราบำเพ็ญเพียรแล้ว ได้บรรลุสัมโพธิญาณอันอุดม พรหมอาราธนา
แล้ว ประกาศพระธรรมจักร ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ ได้มีแก่สัตว์
๑๘ โกฏิ ต่อแต่นั้น เมื่อเราแสดงธรรมในสมาคมมนุษย์และเทวดา
ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๒ จะพึงกล่าวโดยคำนวณนับมิได้ ในคราวที่เรา
กล่าวสอนราหุลบุตรของเราบัดนี้ ณ ที่นี้แล ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๓
จะพึงกล่าวโดยคำนวณนับมิได้ เรามีการประชุมพระสาวกผู้แสวงหา
คุณใหญ่ครั้งเดียว ภิกษุที่ประชุมกันมี ๑๒๕๐ รูป เราผู้ปราศจาก
มลทินรุ่งเรือนอยู่ในท่ามกลางภิกษุสงฆ์ เราให้สิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง
เหมือนแก้วมณีให้สิ่งที่ต้องการทั้งปวง ฉะนั้น เราประกาศจตุราริยสัจ

เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลาย ผู้หวังผล ผู้แสวงหาธรรมเครื่องละความพอใจในภพ ธรรมาภิสมัยได้มีแก่สัตว์สองแสน ธรรมาภิสมัยครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ ได้มีแก่สัตว์โดยจะคณนานับมิได้ คำสั่งสอนของเราผู้เป็นศากยมุนี กว้างขวางเจริญแพร่หลายงอกงามดี บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว เป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก ภิกษุหลายร้อยล้วนเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปราศจากราคะมีจิตสงบระงับมั่นคงแวดล้อมเราอยู่ทุกเมื่อในกาลบัดนี้ ภิกษุเหล่าใด เป็นพระเสขะยังมิได้บรรลุอรหัตละภพมนุษย์ไป ภิกษุเหล่านั้น วิญญูชนตำหนิ ชนทั้งหลายผู้ชอบใจทางพระอริยเจ้า ยินดีในธรรมทุกเมื่อ มีปัญญารุ่งเรือง ถึงจะยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ก็จักตรัสรู้ได้ นครของเราชื่อกบิลพัสดุ์ พระเจ้าสุทโธทนะเป็นโยมบิดาของเรา โยมมารดาบังเกิดเกล้าของเราเรียกพระนามว่า มายาเทวี เราครอบครองอาคารสถานอยู่ ๒๙ ปี มีปราสาทอันประเสริฐ ๓ ปราสาท ชื่อสุจันทะ โกกนุทะ และโกญจะ มีสนมนารีกำนัลในแปดหมื่นสี่พันนาง ล้วนประดับประดาสวยงาม มเหสีของเรานามว่า ยโสธรา บุตรชายของเราชื่อว่าราหุล เราเห็นนิมิต ๔ ประการ จึงออกผนวชด้วยอัสวราชยาน ได้บำเพ็ญเพียรประพฤติทุกกรกิริยาอยู่ ๖ ปี เราประกาศธรรมจักที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เราเป็นพระสัมพุทธเจ้าชื่อว่าโคดม เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งปวง ภิกษุ ๒ รูป ชื่ออุปติสสะและโกลิตะ เป็นอัครสาวกของเรา ภิกษุชื่ออานนทะ เป็นอุปัฏฐาก อยู่ในสำนักของเรา ภิกษุณีชื่อเขมาและอุบลวรรณาเป็นอัครสาวิกา จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เป็นอัครอุปัฏฐาก นันทมาดาและอุตราอุบาสิกาเป็นอัครอุปัฏฐายิกา เราบรรลุสัมโพธิญาณ-อันอุดม ที่ควงไม้อัสสัตถพฤกษ์ เรามีรัศมีซ่านออกด้านละวาทุกเมื่อ

สูงขึ้นไป ๑๖ ศอก บัดนี้ อายุของเราน้อย มี ๑๐๐ ปี ถึงเราจะดำรง
อยู่เพียงนั้น ก็ช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย เราตั้งคบ
เพลิงคือธรรมไว้สำหรับให้คนภายหลังได้ตรัสรู้ อีกไม่นานเลย แม้
เรากับสงฆ์สาวกก็จักนิพพาน ณ ที่นี้แลเพราะสิ้นอาหาร เหมือน
ไฟสิ้นเชื้อ ฉะนั้น เรามีร่างกายเป็นเครื่องทรงคุณ คือ เดชอันไม่มี
เทียบเคียง ยศ กำลังและฤทธิ์เหล่านี้ วิจิตด้วยลักษณะอันประเสริฐ
๓๒ ประการ มีรัศมี ๖ ประการ สว่างไสวไปทั่วทิศน้อยใหญ่ ดุจ
พระอาทิตย์ ทุกอย่างจักหายไปหมดสิ้น สังขารทั้งปวงว่างเปล่าหนอ
ฉะนี้แล.

จบโคตมพุทธวงศ์ที่ ๒๕

พุทธปกิรณกกัณฑ์

ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า

[๒๗] ในกัปอันประมาณมิได้แก่ภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกชั้น
พิเศษ ๔ พระองค์ คือ พระตัณหังกรสัมพุทธเจ้า ๑
พระเมธังกรสัมพุทธเจ้า ๑ พระสรณังกรสัมพุทธเจ้า ๑ และพระ
ทีปังกรสัมพุทธเจ้า ๑ ท่านเหล่านั้นเสด็จอุบัติในกัปเดียวกัน ต่อจาก
ที่พระทีปังกรสัมพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าพระนามว่าโกณฑัญญะ
พระองค์เดียวเสด็จอุบัติกัปหนึ่ง ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสาร
ได้มากมาย ระหว่างพระผู้มีพระภาคทีปังกร และพระโกณฑัญญะ
บรมศาสดา เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิได้ ต่อจากพระโกณ
ฑัญญะบรมศาสดา มีพระพุทธเจ้าพระนามว่ามังคละ แม้ระหว่าง
พระโกณฑัญญะและพระมังคละพุทธเจ้านั้น ก็เป็นอันตรกัป โดยจะ
คำนวณนับมิได้ พระพุทธเจ้าพระนามว่ามังคละ สุมนะ เรวตะ และ
โสภิตะ ผู้เป็นมุนี มีจักษุ มีพระรัศมีสว่างไสว แม้พระพุทธเจ้า ๔
พระองค์นั้นก็เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียว กันต่อจากพระโสภิตพุทธเจ้า

มีพระมหามุนีพระนามว่าอโนมทัสสี แม้ระหว่างพระพุทธเจ้าพระนาม
ว่าโสภิตะ และอโนมทัสสีนั้นก็เป็นอันตรกัป โดยจะคำนวณนับมิ
ได้ พระพุทธเจ้าพระนามว่าอโนมทัสสี ปทุมะ และนารทะ ผู้เป็น
มุนีกระทำที่สุดความมืด ก็เสด็จอุบัติขึ้นในกัปเดียว ต่อจากพระ
นารทสัมพุทธเจ้า มีพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ เสด็จอุบัติใน
กัปหนึ่ง ทรงช่วยให้หมู่ชนข้ามพ้นวัฏสงสารได้มากมาย แม้ระหว่าง
พระผู้มีพระภาคนารทะและพระปทุมุตรศาสดานั้น ก็เป็นอันตรกัป
โดยจะคำนวณนับมิได้ในแสนกัป มีพระมหามุนีพระองค์เดียว คือ
พระปทุมุตระผู้รู้แจ้งโลก ผู้สมควรรับเครื่องบูชา ในสามหมื่นกัป
ต่อจากพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ มีพระพุทธเจ้า ๒ พระองค์
คือ พระสุเมธะและพระสุชาตะ ในพันแปดร้อยกัป (แต่กัปนี้) มี
พระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ คือ พระปิยทัสสี พระอัตถทัสสี และ
พระธรรมทัสสี ต่อจากพระสุชาตพุทธเจ้า พระสัมพุทธเจ้าผู้อุดม
กว่าสัตว์ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบในโลก ๓ พระองค์นั้น เสด็จอุบัติใน
กัปเดียวกัน ในกัปที่ ๙๔ แต่ภัทรกัปนี้ มีพระมหามุนีพระองค์เดียว
คือ พระสิทธัตถะ ผู้ทรงรู้แจ้งโลก ยอดเยี่ยมโดยมีบุญสิริ ในกัป
ที่ ๙๒ แต่ภัทรกัปนี้ มีพระสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือพระติสสะ
และพระปุสสะ ผู้ไม่มีบุคคลเปรียบเสมอ ในกัปที่ ๙๑ แต่ภัทรกัปนี้
มีพระพุทธเจ้าผู้เป็นนายกของโลก ผู้มีพระกรุณาพระนามว่าวิปัสสี
ทรงเปลื้องสัตว์ทั้งหลายจากเครื่องผูก ในกัปที่ ๓๑ แต่ภัทรกัปนี้ มี
พระพุทธเจ้า ๒ พระองค์ คือพระสิขีและพระเวสสภู ผู้ไม่มีบุคคล
เปรียบเสมอ ในภัทรกัปนี้ มีพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ คือ พระ
กุกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และพระกัสสปะ บัดนี้เราเป็นพระ
สัมพุทธเจ้าและจักมีพระเมตไตรย์สัมพุทธเจ้า แม้พระพุทธเจ้า ๕

พระองค์นี้ ก็เป็นนักปราชญ์ อนุเคราะห์โลก บรรดาพระพุทธเจ้าผู้เป็นธรรมราชาเหล่านี้ พระเมตไตรย์สัมพุทธเจ้าจักตรัสบอกมรรคานั้นแก่ผู้อื่นหลายโกฏิ แล้วจักเสด็จนิพพานพร้อมด้วยพระสาวกฉะนี้แล.

จบพุทธปกิรณกกัณฑ์.

ธาตุภาชนียกถา

ว่าด้วยการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

[๒๘] พระมหาโคดมชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพานที่นครกุสินารา พระธาตุของพระองค์ เรี่ยรายแผ่ไปในประเทศนั้นๆ พระธาตุทะนานหนึ่ง พระเจ้าอชาตศัตรูทรงนำไปไว้ในพระนครราชคฤห์ ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองเวสาลี ทะนานหนึ่งอยู่ในนครกบิลพัสดุ์ ทะนานหนึ่งอยู่ในอัลลากัปปนคร ทะนานหนึ่งอยู่ในรามคาบ ทะนานหนึ่งอยู่ในเวฏฐาทีปกนคร ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองปาวาของมัลลกษัตริย์ ทะนานหนึ่งอยู่ในเมืองกุสินารา โทณพราหมณ์ให้ช่างสร้างสถูป บรรจุทะนานทอง กษัตริย์โมริยะผู้มีหทัยยินดี รับสั่งให้สร้างสถูปบรรจุพระอังคาร พระสถูปบรรจุพระสารีริกธาตุ ๘ แห่งเป็น ๙ แห่ง ทั้งตุมพเจดีย์ รวมพระอังคารสถูปด้วยเป็น ๑๐ แห่งประดิษฐานอยู่แล้วในกาลนั้น พระทาฐธาตุข้างหนึ่งอยู่ในดาวดึงสพิภพ ข้างหนึ่งอยู่ในนาคบุรี ข้างหนึ่งอยู่ในเมืองคันธารวิสัย ข้างหนึ่งอยู่ในเมืองกาลิงคราช พระทันตธาตุ ๔๐ พระเกศธาตุและพระโลมาทั้งหมด เทวดานำไปไว้ในจักรวาลหนึ่งๆ จักรวาลละอย่าง บาตรไม้เท้าและจีวรของพระผู้มีพระภาค อยู่ในวชิรานครสงบอยู่ในกุลฆรนคร ผ้าปัจจัตถรณะอยู่ในสีหพ ธมกรกและประคตเอว อยู่ในนครปาฏลิบุตร ผ้าอาบน้ำอยู่ในจำปานคร อุณณาโลมอยู่ในแคว้นโกศล ผ้ากาสาวพัสตร์อยู่ในพรหมโลก ผ้าโพกอยู่ในดาวดึงส์

(รอยพระบาทอันประเสริฐที่หิน เหมือนมีอยู่ที่กัจฉตบุรี) ผ้านิสีทนะ
อยู่ในอวันตีชนบท ผ้าลาดอยู่ในดาวดึงส์ ไม้สีไฟอยู่ในมิถิลานคร
ผ้ากรองน้ำอยู่ในวิเทหรัฐ มีดและกล่องเข็มอยู่ในอินทปัตถนคร ใน
กาลนั้น บริขารที่เหลือ อยู่ในชนบท ๓ แห่งในกาลนั้น หมู่
มนุษย์ในกาลนั้นจักบูชาบริขารที่พระมุนีทรงบริโภค พระธาตุของ
พระโคดมผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง กระจายแผ่กว้างไป เพื่อ
อนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นของเก่าในกาลนั้น ฉะนี้แล.

จบธาตุภาชนียกถา.

จบพุทธวงศ์

จริยาปิฎก

๑. การบำเพ็ญทานบารมี

อกิตติจริยาที่ ๑

ว่าด้วยจริยาวัตรของอกิตติดาบส

[๑] ในสี่อสงไขยแสนกัป ความประพฤติอันใดในระหว่างนี้ ความประพฤติทั้งหมดนั้น เป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณ เราจักเว้นความประพฤติในภพน้อยใหญ่ในกัปเสีย จักบอกความประพฤติในกัปนี้ จงฟังเรา ในกาลใด เราเป็นดาบสชื่ออกิตติ เข้าไปอาศัยอยู่ในป่าใหญ่อันว่างเปล่า สงัดเงียบปราศจากเสียงอื้ออึง ในกาลนั้น ด้วยเดชแห่งการประพฤติตบะของเรา สมเด็จอัมรินทร์ผู้ครองไตรทิพย์ทรงร้อนพระทัย ทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์เข้ามาหาเราเพื่อภิกษา เราได้เห็นอินทพราหมณ์มายืนอยู่ใกล้ประตูบรรณศาลาของเรา จึงเอาใบหมากเม่าที่เรานำมาแต่ป่า อันไม่มีน้ำมัน ทั้งไม่เค็ม ให้หมดพร้อมกับภาชนะ ครั้นได้ให้หมากเม่าแก่อินทพราหมณ์นั้นแล้ว เราจึงคว่ำภาชนะ ละการแสวงหาใบหมากเม่าใหม่ เข้าไปยังบรรณศาลา แม้ในวันที่ ๒ แม้ในวันที่ ๓ อินทพราหมณ์ก็เข้ามายังสำนักของเรา เราไม่หวั่นไหว ไม่อาลัยในชีวิต ได้ให้หมดสิ้นเช่นวันก่อนเหมือนกัน ในสรีระของเราไม่มีความหมองศรีเพราะการอดอาหารนั้นเป็นปัจจัย เรายับยั้งอยู่ตลอดวันนั้นๆ ด้วยปีติ สุข และความยินดี (อันเกิดแต่ความยินดี) ถ้าเราพึงได้ทักขิเณยยบุคคลผู้ประเสริฐ แม้เดือนหนึ่งสองเดือนเราก็ไม่หวั่นไหว ไม่ท้อแท้ใจ พึงให้ทานอันอุดม เมื่อให้ทานแก่อินทพราหมณ์นั้น เราจะได้

ปรารถนายศและลาภก็หามิได้ เราปรารถนาพระสัพพัญญุตญาณ
(เท่านั้น) จึงได้ประพฤติกรรมเหล่านั้น ฉะนี้.
จบอกิตติจริยาที่ ๑
สังขพราหมณจริยาที่ ๒
ว่าด้วยจริยาวัตรของสังขพราหมณ์
[๒] อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อเราเป็นพราหมณ์มีนามว่าสังขะ ต้องการจะข้าม
มหาสมุทรไปอาศัยปัฏฏนคามอยู่ ในกาลนั้น เราได้เห็นพระปัจเจก
พุทธเจ้าผู้รู้เอง ใครๆ ชนะไม่ได้ ซึ่งเดินสวนทางมาตามทางกันดาร
บนภาคพื้นอันแข็ง ร้อนจัด ครั้นเราเห็นท่านเดินสวนทางมา จึงคิด
เนื้อความนี้ว่า บุญเขตนี้มาถึงแก่เราผู้เป็นสัตว์ที่ต้องการบุญเปรียบ
เหมือนบุรุษชาวนาเห็นนาอันเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ (เป็นที่น่ายินดีมาก) ไม่
ปลูกพืชลงในนานั้น เขาชื่อว่าเป็นผู้ไม่ต้องการด้วยข้าวเปลือกฉันใด
เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ต้องการบุญ เห็นเขตบุญอันประเสริฐ
สุดแล้ว ถ้าไม่ทำบุญ (สักการะ) เราก็ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ต้องการบุญ
เปรียบเหมือนอำมาตย์ต้องการจะให้ชนชาวเมืองของพระราชายินดี
แต่ไม่ให้ทรัพย์และข้าวเปลือกแก่เขา ก็ย่อมเสื่อมจากความยินดี
ฉันใด เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ต้องการบุญ เห็นทักขิเณยย
บุคคลอันไพบูลย์แล้ว ถ้าไม่ให้ทานในทักขิเณยยบุคคลนั้นก็จัก
เสื่อมจากบุญ ครั้นเราคิดอย่างนี้แล้วจึงถอดรองเท้า ไหว้เท้าของ
ท่านแล้ว ได้ถวายร่มและรองเท้า เพราะฉะนั้น เราจึงเป็นผู้ละเอียด
อ่อนเจริญสุขได้ร้อยเท่าพันทวี อนึ่ง เมื่อเราบำเพ็ญทานให้บริบูรณ์
ได้ถวายแก่ท่านนั้น อย่างนี้แล.
จบสังขพราหมณจริยาที่ ๒

กุรุธรรมจริยาที่ ๓
ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าธนญชัย
[๓] อีกเรื่องหนึ่ง เมื่อเราเป็นพระราชามีนามว่าธนญชัย อยู่ใน
อินทปัตถบุรีอันอุดม ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ
ในกาลนั้น พวกพราหมณ์ชาวกาลิงครัฐ ได้มาหาเรา ขอพระยาคช
สารทรง อันประกอบด้วยมงคลหัตถี กะเราว่าชนบทฝนไม่ตกเลย
เกิดทุพภิกขภัย อดอยากอาหารมาก ขอพระองค์จงทรงพระราชทาน
พระยาคชสารตัวประเสริฐมีสีกายเขียวชื่ออัญชนะเถิด เราคิดว่า
การห้ามยาจกทั้งหลายที่มาถึงแล้ว ไม่สมควรแก่เราเลย กุศล
สมาทานของเราอย่าทำลายเสียเลย เราจักให้คชสารตัวประเสริฐ
เราได้รับงวงพระยาคชสาร วางลงบนมือพราหมณ์ แล้วจึงหลั่งน้ำใน
เต้าทองลงบนมือได้ให้พระยาคชสารแก่พราหมณ์ เมื่อเราได้ให้
พระยาคชสารแล้ว พวกอำมาตย์ได้กล่าวดังนี้ว่า เหตุไรหนอพระองค์
จึงพระราชทานพระยาคชสารตัวประเสริฐ อันประกอบด้วยธัญญ
ลักษณ์ สมบูรณ์ด้วยมงคล ชนะในสงครามอันสูงสุด แก่ยาจก
เมื่อพระองค์ทรงพระราชทานคชสารแล้ว พระองค์จักเสวยราชสมบัติ
ได้อย่างไร [เราได้ตอบว่า] แม้ราชสมบัติทั้งหมดเราก็พึงให้ ถึง
สรีระของตน เราก็พึงให้ เพราะสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา
ฉะนั้น เราจึงได้ให้พระยาคชสาร ดังนี้แล.
จบกุรุธรรมจริยาที่ ๓
มหาสุทัสนจริยาที่ ๔
ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระมหาสุทัสนจักรพรรดิ
[๔] ในเมื่อเราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงพระนามว่ามหาสุทัสนะ

มีพลานุภาพมาก ได้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน เสวยราชสมบัติในพระนคร กุสาวดี ในกาลนั้น เราได้สั่งให้ประกาศทุกๆ วัน วันละ ๓ ครั้งว่า ใครอยากปรารถนาอะไร เราจะให้ทรัพย์อะไรแก่ใคร ใครหิว ใคร กระหาย ใครต้องการดอกไม้ ใครต้องการเครื่องลูบไล้ ใครขาด แคลนผ้าสีต่างๆ ก็จงมาถือเอาไปนุ่งห่ม ใครต้องการร่มไปในหนทาง ก็จงมารับเอาไป ใครต้องการรองเท้าอันอ่อนงาม ก็จงมารับเอาไป เราให้ประกาศดังนี้ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทุกวัน ทานนั้นมิใช่เรา ตกแต่งไว้ในที่ ๑๐ แห่ง หรือมิใช่ ๑๐๐ แห่งเราตกแต่งทรัพย์ไว้ สำหรับยาจกในที่หลายร้อยแห่ง วณิพกจะมาในเวลากลางวันก็ตาม หรือในเวลากลางคืนก็ตามก็ได้โภคะตามความปรารถนา พอเต็มมือ กลับไป เราได้ให้มหาทานเห็นปานนี้จนตราบเท่าสิ้นชีวิต เราได้ให้ ทรัพย์ที่น่าเกลียดก็หามิได้ และเราไม่มีการสั่งสมก็หามิได้ เปรียบ เหมือนคนไข้กระสับกระส่าย เพื่อจะพ้นจากโรค ต้องการให้หมอ พอใจด้วยทรัพย์จึงหายจากโรคได้ ฉันใด เราก็ฉันนั้น รู้อยู่ (ว่า ทาน บริจาคเป็นอุบายเครื่องเปลื้องตนและสัตว์โลกทั้งสิ้น ให้พ้นจากโลก คือสังขารทุกข์ทั้งสิ้นได้) จึงบำเพ็ญทานให้บริบูรณ์โดยไม่มีเศษเหลือ เพื่อยังใจที่บกพร่องให้เต็มเราจึงให้ทานแก่วณิพกเรามิได้อาลัย มิได้ หวังอะไร ได้ให้ทานเพื่อบรรลุสัมโพธิญาณ ฉะนี้แล.

จบมหาสุทัสนจริยาที่ ๔

มหาโควินทจริยาที่ ๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของโควินทพราหมณ์

[๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพราหมณ์นามว่ามหาโควินท์เป็น ปุโรหิตของพระราชา ๗ พระองค์ อันนรชนและเทวดาบูชา ใน

กาลนั้น เครื่องบรรณาการอันใดในราชอาณาจักรทั้ง ๗ ได้มีแล้วแก่เรา เราได้ให้มหาทานร้อยล้านแสนโกฏิเปรียบด้วยสาครด้วยบรรณาการนั้น เราจะเกลียดทรัพย์และข้าวเปลือกก็หามิได้ และเราจะไม่มีการสั่งสมก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงให้ทานอย่างประเสริฐ ฉะนี้แล.

จบมหาโควินทจริยาที่ ๕

เนมิราชจริยา ที่ ๖

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าเนมิราช

[๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นมหาราชาพระนามว่าเนมิเป็นบัณฑิตต้องการกุศลอยู่ในพระนครมิถิลาอันอุดมในกาลนั้น เราได้สร้างศาลา ๔ แห่ง อันมีหน้ามุขหลังละสี่ๆ เรายังทานให้เป็นไปในศาลานั้นแก่ เนื้อ นก และนรชนเป็นต้น ยังมหาทาน คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่นอน และโภชนะ คือ ข้าว และน้ำ ให้เป็นไปแล้วไม่ขาดสาย เปรียบเหมือนเสวก เข้าไปหานายเพราะเหตุแห่งทรัพย์ย่อมแสวงหานายที่พึงให้ยินดีได้ ด้วยกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรมฉันใด เราก็ฉันนั้น จักแสวงหาพระสัพพัญญุตญาณในภพทั้งปวง จึงยังสัตว์ทั้งหลายให้อิ่มหนำด้วยทาน แล้วปรารถนาโพธิญาณอันอุดม ฉะนี้แล.

จบเนมิราชจริยาที่ ๖

จันทกุมารจริยาที่ ๗

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระจันทกุมาร

[๗] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นโอรสของพระเจ้าเอกราชมีนามว่าจันทกุมาร อยู่ในพระนครปุปผวดี ในกาลนั้นเราพ้นจากการบูชายัญแล้ว ออกไปจากที่บวงสรวงนั้นยังความสังเวชให้เกิดขึ้น แล้วยัง

มหาทานให้เป็นไป เราไม่ให้ทานแก่ทักขิเณยยบุคคลแล้วย่อมไม่ดื่มน้ำ ไม่เคี้ยวของเคี้ยว และไม่บริโภคโภชนะ ๕-๖ ราตรีบ้าง เปรียบเหมือนพ่อค้า รวบรวมสินค้าไว้แล้ว ในที่ใดจะมีลาภมาก (ได้กำไรมาก) ก็นำสินค้าไปในที่นั้น ฉันใดแม้อาหารของตนที่เราให้แล้วแก่คนอื่น มีกำลังมาก (มากมาย) ฉันนั้น (สิ่งของที่เราให้ผู้อื่น มีกำลังมากกว่าสิ่งของที่ตนใช้เอง ฉันนั้น) เพราะฉะนั้น พานที่เราให้ผู้อื่นจักเป็นส่วนร้อย เรารู้อำนาจประโยชน์นี้ จึงให้ทานในภพน้อยภพใหญ่ เราไม่ถอยกลับ (ไม่ท้อถอย) จากการให้ทานเพื่อบรรลุสัมโพธิญาณ ฉะนี้แล.

จบจันทกุมารจริยาที่ ๗

สีวิราชจริยาที่ ๘

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าสีวิราช

[๘] ในกาลเมื่อเราเป็นกษัตริย์พระนามว่าสีวี อยู่ในพระนครอันมีนามว่าอริฏฐะ เรานั่งอยู่ในปราสาทอันประเสริฐ ได้ดำริอย่างนี้ว่า ทานที่มนุษย์พึงให้อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่เราไม่ได้ให้แล้วไม่มี แม้ผู้ใดพึงขอจักษุกะเรา เราก็พึงให้ไม่หวั่นใจเลย ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าทวยเทพทรงทราบความดำริของเราแล้ว ประทับนั่งในเทพบริษัทได้ตรัสพระดำรัสนี้ว่าพระเจ้าสีวีผู้มีฤทธิ์มาก ประทับนั่งในปราสาทอันประเสริฐ พระองค์ทรงดำริถึงทานต่างๆ ไม่ทรงเห็นสิ่งที่ยังมิได้ให้ข้อนั้นจะเป็นจริงหรือไม่หนอ ผิฉะนั้น เราจักทดลองพระองค์ดูท่านทั้งหลายพึงคอยอยู่สักครู่หนึ่ง เพียงเรารู้น้ำใจของพระเจ้าสีรีเท่านั้น ท้าวสักกะจึงทรงแปลงเพศเป็นคนตาบอด มีกายสั่น ศีรษะหงอก หนังหย่อน กระสับกระส่าย เพราะชรา เข้าไปเฝ้าพระราชาในกาลนั้น อินทพราหมณ์นั้น ประคองพระพาหาเบื้องซ้ายขวา

ประนมกรอัญชลีเหนือเศียรได้กล่าวคำนี้ว่า ข้าแต่พระมหาราชาผู้ทรงธรรม ทรงปกครองรัฐให้เจริญ ข้าพระองค์จะขอกะพระองค์เกียรติคุณคือความยินดีในทานของพระองค์ ขจรไปในเทวดาและมนุษย์หน่วยตาแม้ทั้งสองของข้าพระองค์บอดเสียแล้ว ขอจงพระราชทานพระเนตรข้างหนึ่งแก่ข้าพระองค์เถิด แม้พระองค์จักทรงยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยพระเนตรข้างหนึ่ง เราได้ฟังคำของพราหมณ์นั้นแล้ว ทั้งดีใจและสลดใจประคองอัญชลี มีปีติและปราโมทย์ ได้กล่าวคำนี้ว่า เราคิดแล้วลงจากปราสาทมาถึงที่นี้บัดนี้เอง ท่านรู้จิตของเราแล้ว มาขอนัยน์ตา โอ ความปรารถนาของเราสำเร็จแล้ว ความดำริของเราบริบูรณ์แล้ว วันนี้ เราจักให้ทานอันประเสริฐ ซึ่งเราไม่เคยให้ แก่ยาจก มานี่แน่ะหมอสิวิกะ จงขมีขมันอย่าชักช้า อย่าครั่นคร้าม จงควักนัยน์ตาแม้ทั้งสองข้างออกให้แก่วณิพกนี้เดี๋ยวนี้ หมอสิวิกะนั้นเราเตือนแล้ว เชื่อฟังคำของเรา ได้ควักนัยน์ตาทั้งสองออกให้แก่ยาจกทันที เมื่อเราจะให้ก็ดี กำลังให้ก็ดี ให้แล้วก็ดี จิตของเราไม่เป็นอย่างอื่น เพราะเหตุแห่งพระโพธิญาณนั้นเอง จักษุทั้งสองเราจะเกลียดชังก็หามิได้ แม้ตนเราก็มิได้เกลียดชัง แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงได้ให้จักษุ ฉะนี้แล.

จบสีวีราชจริยาที่ ๘

เวสสันตรจริยาที่ ๙

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเวสสันดร

[๙] นางกษัตริย์พระนามว่าผุสสดีพระชนนีของเรา พระนางเป็นมเหสี

ของท้าวสักกะ ในชาติที่ล่วงมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพทรงเห็นว่า
พระนางจะสิ้นอายุ จึงตรัสดังนี้ว่า เราจะให้พร ๑๐ ประการแก่เธอ
นางผู้เจริญ จะปรารถนาพรอันใด พอท้าวสักกะตรัสอย่างนี้เท่านั้น
พระเทวีนั้นได้ทูลท้าวสักกะ ดังนี้ว่า หม่อมฉันมีความผิดอะไรหรือ
หรือพระองค์เกลียดหม่อมฉันเพราะเหตุใด จึงจะให้หม่อมฉัน
เคลื่อนจากสถานอันรื่นรมย์เหมือนลมพัดให้ต้นไม้หวั่นไหว ฉะนั้น
เมื่อพระนางผุสสดีตรัสอย่างนี้ ท้าวสักกะนั้นได้ตรัสกะพระนางดังนี้
อีกว่า เธอไม่ได้ทำความชั่วเลย และจะไม่เป็นที่รักของเราก็หามิได้
แต่อายุของเธอมีประมาณเท่านี้เอง เวลานี้เป็นเวลาที่เธอจักต้องจุติ
เธอจงรับเอาพร ๑๐ ประการอันประเสริฐสุด ที่ฉันให้เถิด พระนาง
ผุสสดีนั้น มีพระทัยยินดี ร่าเริงเบิกบานพระทัย ทรงรับเอาพร ๑๐
ประการซึ่งเป็นพรอันท้าวสักกะพระราชทานทรงทำเราไว้ในภายใน
พระนางผุสสดีนั้น จุติจากดาวดึงส์นั้นแล้ว มาบังเกิดในตระกูล
กษัตริย์ ได้สมาคมกับพระเจ้ากรุงสญชัย (เป็นมเหสีของพระเจ้า
กรุงสญชัย) ในพระนครเชตุดร ในกาลเมื่อเราลงสู่พระครรภ์ของ
พระนางผุสสดี พระมารดาที่รัก ด้วยเดชของเรา พระมารดาของเรา
เป็นผู้ยินดีในทานทุกเมื่อ ทรงให้ทานแก่คนยากจน คนป่วยไข้
(กระสับกระส่าย) คนแก่ ยาจก คนเดินทาง สมณพราหมณ์คนสิ้น
เนื้อประดาตัว คนไม่มีอะไรเลย พระนางผุสสดีทรงพระครรภ์ครบ
๑๐ เดือน เมื่อพระเจ้าสญชัยทรงทำประทักษิณพระนคร พระนางก็
ประสูติเรา ณ ท่ามกลางถนนของพวกคนค้าขาย นามของเราจึงไม่
เนื่องข้างฝ่ายพระมารดา และไม่เกิดเนื่องข้างฝ่ายพระบิดา เพราะเรา
เกิดที่ถนนของคนค้าขายนี้ ฉะนั้น เราจึงมีชื่อว่าเวสสันดร ในกาล

เมื่อเราเป็นทารกอายุ ๘ ปีแต่กำเนิด ในกาลนั้น เรานั่งอยู่ในปราสาท คิดเพื่อจะให้ทานว่า เราพึงให้หทัย จักษุ แม้เนื้อและเลือด เราพึงให้ทานทั้งกาย ถ้าใครได้ยินแล้ว พึงขอกะเรา เมื่อเราคิดถึงความเป็นจริง จิตของเราไม่หวั่นไหว ไม่หดหู่ ในขณะนั้น แผ่นดินเขาสิเนรุราชและป่าหิมพานต์ได้หวั่นไหว ในเดือนเต็มวันอุโบสถที่ ๑๕ ทุกกึ่งเดือน เราขึ้นคอมงคลหัตถีปัจจัยนาค เข้าไปยังศาลาเพื่อจะให้ทานพราหมณ์ทั้งหลายชาวกาลิงครัฐ ได้มาหาเราได้ขอพระยาคชสารทรง อันประกอบด้วยมงคลหัตถีกะเราว่า ชนบทฝนไม่ตกเกิดทุพภิกขภัย อดอยากมากมาย ขอพระองค์ทรงโปรดพระราชทานพระยาคชสารตัวประเสริฐ เผือกผ่อง อันเป็นช้างมงคลอุดมพราหมณ์ทั้งหลายขอสิ่งใดกะเรา เราย่อมให้สิ่งนั้นไม่หวั่นไหวเลยเราไม่ซ่อนเร้นของที่มีอยู่ ใจของเรายินดีในทาน เมื่อยาจกมาถึงแล้วการห้าม (การไม่ให้) ไม่สมควรแก่เรา กุศลสมาทานของเราอย่าทำลายเสีย เราจักให้คชสารตัวประเสริฐ เราได้จับงวงพระยาคชสารวางลงบนมือพราหมณ์แล้วจึงหลั่งน้ำเต้าทองลงบนมือ ได้ให้พระยาคชสารแก่พราหมณ์ เมื่อเราให้พระยามงคลคชสารอันอุดม เผือกผ่อง อีก แม้ในกาลนั้น แผ่นดินเขาสิเนรุราช และป่าหิมพานต์ก็ได้หวั่นไหว เพราะเราให้พระยาคชสารนั้น ชาวพระนครสีพีพากันโกรธเคือง มาประชุมกันแล้ว ขับไล่เราจากแว่นแคว้นของตนว่าจงไปยังภูเขาวงกต เมื่อชาวพระนครเหล่านั้นขับไล่ จิตของเราไม่หวั่นไหว ไม่หดหู่ เราได้ขอพรอย่างหนึ่ง เพื่อจะยังมหาทานให้เป็นไป เมื่อเราขอแล้ว ชาวพระนครสีพีทั้งหมด ได้ให้พรอย่างหนึ่งแก่เรา เราจึงให้เอากลองคู่หนึ่งไปตีประกาศว่าเราจะให้มหาทาน ครั้นเมื่อเราให้ทานอยู่ในโรงทานนั้น เสียงดังกึกก้องอึงมี่ย่อมเป็นไป

ว่า ชาวพระนครสีพีขับไล่พระเวสสันดรนี้เพราะให้ทาน พระองค์จะยังให้ทานอีกเล่า เราได้ให้ช้าง ม้า รถ ทาสี ทาส แม่โค ทรัพย์ ครั้นให้มหาทานแล้ว ก็ออกจากพระนครไปในกาลนั้น ครั้นเราออกจากพระนครแล้ว กลับผินหน้ามาเหลียวดู แม้ในกาลนั้น แผ่นดินเขาสิเนรุราชและป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว เราให้ม้าสินธพ ๔ ตัวและรถ แล้วยืนอยู่ที่ทางใหญ่ ๔ แยก ผู้เดียวไม่มีเพื่อนสอง ได้กล่าวกะพระนางมัทรีเทวีดังนี้ว่า ดูกรแม่มัทรี เธอจงอุ้มกัณหากุมารีเถิด เพราะเธอเป็นน้องคงเบากว่า พี่จะอุ้มพ่อชาลี เพราะเขาเป็นพี่คงจะหนักพระนางมัทรีทรงอุ้มแม่กัณหาผู้อ่อนนุ่ม ดังดอกปทุมและบัวขาว เราได้อุ้มพ่อชาลีหน่อกษัตริย์ เปรียบดังแท่งทองคำชนทั้ง ๔ เป็นกษัตริย์สุขุมาลชาติเกิดในสกุลสูง ได้เสด็จดำเนินไปตามทางอันขรุขระและราบเรียบ ไปยังเขาวงกต มนุษย์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เดินตามมาในหนทางก็ดี สวนทางมาก็ดี เราทั้งหลายได้ไต่ถามเขาถึงหนทางว่า เขาวงกตอยู่ที่ไหน เขาเห็นเราทั้งหลาย ณ ที่นั้นแล้ว ได้เปล่งเสียงอันประกอบด้วยกรุณาว่า กษัตริย์เหล่านี้คงจะต้องได้เสวยทุกข์อย่างยิ่ง เพราะเขาวงกตยังไกล ถ้าพระกุมารทั้งหลายเห็นต้นไม้อันมีผลในป่าใหญ่ พระกุมารกุมารีก็จะทรงกรรแสง เพราะเหตุแห่งผลไม้เหล่านั้น ต้นไม้ทั้งหลายอันสูงใหญ่ไพศาล เห็นพระกุมารกุมารีทรงกรรแสงก็โน้มยอดลงมาหาพระกุมารและพระกุมารีเอง พระนางมัทรีผู้ทรงความงามทั่วสรรพางค์ ทรงเห็นความอัศจรรย์นี้อันไม่เคยมีมา น่าขนลุกขนพอง จึงยังสาธุการให้เป็นไปว่า ความอัศจรรย์อันไม่เคยมีในโลก บังเกิดขนชูชันหนอ หมู่ไม้น้อมยอดลงมาเอง ด้วยเดชแห่งพระเวสสันดร เทวดาทั้งหลายได้ย่นทางให้ ด้วยความเอ็นดูพระกุมารกุมารี ในวันที่เราออกจากพระนครสีพีนั้นเอง

เราทั้ง ๔ ได้ไปถึงเจตรัฐ ในกาลนั้น พระราชา (เจ้า) หกหมื่นองค์ อยู่ในพระนครมาตุละ ต่างก็ประนมกรอัญชลีพากันร้องไห้มาหา เรา เจรจาปราศรัยกับโอรสของพระเจ้าเจตราชเหล่านี้อยู่ ณ ที่นั้น ให้โอรสของพระเจ้าเจตราชเหล่านั้นกลับที่ประตูนั้นแล้ว ได้ไปยังเขาวงกต ท้าวสักกะจอมเทวดา ตรัสเรียกวิสสุกรรมเทพบุตรผู้มีฤทธิ์มาก แล้วรับสั่งให้ไปเนรมิตบรรณศาลาอย่างสวยงาม น่ารื่นรมย์ สำหรับเป็นอาศรม เราทั้ง ๔ คน มาถึงป่าใหญ่อันเงียบเสียงอื้ออึงไม่เกลื่อนกล่นด้วยฝูงชนอยู่ในบรรณศาลานั้น ณ เชิงเขา ในกาลนั้นเขา พระนางมัทรีเทวี พ่อชาลีและแม่กัณหาทั้งสอง บรรเทาความเศร้าโศกของกันและกันอยู่ในอาศรม เรารักษาเด็กทั้งสองอยู่ในอาศรม อันไม่ว่างเปล่า พระนางมัทรีนำผลไม้มาเลี้ยงคนทั้งสาม เมื่อเราอยู่ในป่าใหญ่ ชูชกพราหมณ์เดินเข้ามาหาเรา ได้ขอบุตรทั้งสองของเรา คือ พ่อชาลีและแม่กัณหาชินา เพราะได้เห็นยาจกเข้ามาหา ความร่าเริงเกิดขึ้นแก่เรา ในกาลนั้น เราได้พาบุตรทั้งสองมาให้แก่พราหมณ์ เมื่อเราสละบุตรทั้งสองของตนให้แก่ชูชกพราหมณ์ในกาลใด แม้ในกาลนั้น แผ่นดิน เขาสิเนรุราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว ท้าวสักกะทรงแปลงเพศเป็นพราหมณ์เสด็จลงจากเทวโลก มาขอนางมัทรีผู้มีศีลมีจริยาวัตรอันงาม กะเราอีก เรามีความดำริแห่งใจอันเลื่อมใส จับพระหัตถ์พระนางมัทรี ยังฝ่ามือให้เต็มด้วยน้ำ ได้ให้พระนางมัทรีแก่พราหมณ์นั้น เมื่อเราให้พระนางมัทรี หมู่เทวดาในอากาศเบิกบาน (พลอยยินดี) แม้ในกาลนั้น แผ่นดิน เขาสิเนรุราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว เราสละพ่อชาลีแม่กัณหาชินาผู้ธิดา และพระนางมัทรีเทวีผู้มีจริยาวัตรอันงาม ไม่คิดถึงเลย เพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง เราจะ

เกลียดบุตรทั้งสองหามิได้ จะเกลียดพระนางมัทรีก็หามิได้ แต่สัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้นเราให้บุตรและภรรยาผู้เป็นที่รัก อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมารดาและพระบิดาเสด็จมาพร้อมกัน ณ ป่าใหญ่ ทรงกรรแสงสะอึกสะอื้นน่าสงสาร ตรัสถามถึงสุขทุกข์กันอยู่ เราได้เข้าเฝ้าพระมารดาและพระบิดาทั้งสองผู้เป็นที่เคารพด้วยหิริและโอตตัปปะ แม้ในกาลนั้น แผ่นดินเขาสิเนรุราช และป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหวอีกครั้งหนึ่งเรากับบรรดาพระญาติของเราออกจากป่าใหญ่ จักเข้าสู่พระนครเชตุดร อันเป็นนครน่ารื่นรมย์ แก้ว ๗ ประการตกลงแล้ว มหาเมฆยังฝนให้ตก (มหาเมฆยังฝนแก้ว ๗ ประการให้ตกลง) แม้ในกาลนั้นแผ่นดิน เขาสิเนรุราชและป่าหิมพานต์ ก็หวั่นไหว แม้แผ่นดินนี้ไม่มีจิตใจไม่รู้สุขและทุกข์ ก็หวั่นไหวถึง ๗ ครั้ง เพราะกำลังแห่งทานของเรา ฉะนี้แล.

จบเวสสันตรจริยาที่ ๙

สสปัณฑิตจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของสสบัณฑิต

[๑๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นกระต่ายเที่ยวอยู่ในป่า มีหญ้า ใบไม้ ผักและผลไม้เป็นภักษา เว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น ในกาลนั้น ลิง สุนัขจิ้งจอก ลูกนาค และเราเป็นสหายอยู่ร่วมกัน มาพบกันทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า เราสั่งสอนสหายเหล่านั้นในกุศลธรรมและอกุศลธรรมว่าท่านทั้งหลาย จงเว้นบาปกรรมเสีย จงตั้งอยู่ในกรรมอันงาม เราเห็นพระจันทร์เต็มดวงในวันอุโบสถ จึงบอกแก่สหายเหล่านั้นว่า วันนี้เป็นวันอุโบสถ ท่านทั้งหลายจงตระเตรียมทานทั้งหลายเพื่อให้แก่ทักขิไณยบุคคล ครั้นให้ทานแก่ทักขิ

ไฌยยบุคคลแล้ว จงรักษาอุโบสถ สหายเหล่านั้นรับคำของเราว่า
สาธุ แล้วได้ตระเตรียมทานต่างๆ ตามสติกำลัง แล้วแสวงหา
ทักขิไฌยยบุคคล เรานอนคิดถึงทานอันสมควรแก่ทักขิไฌยยบุคคล
ว่า ถ้าเราพึงได้ทักขิไฌยยบุคคล เราจักให้อะไรเป็นทาน งา ถั่วเขียว
ถั่วเหลือง ข้าวสาร และเปรียง ของเราไม่มี เราเลี้ยงชีวิตด้วยหญ้า
ถ้าทักขิไฌยยบุคคลมาสักท่านหนึ่ง เพื่อขอให้สำนักของเรา เราพึง
ให้ตนของตน ทักขิไฌยยบุคคลจักไม่ไปเปล่า ท้าวสักกะทรงทราบ
ความดำริของเราแล้ว แปลงเพศเป็นพราหมณ์เสด็จเข้ามายังสำนัก
ของเรา เพื่อทรงทดลองทานของเรา เราเห็นพราหมณ์นั้นแล้วก็ยิน
ดี ได้กล่าวคำนี้ว่าท่านมาถึงในสำนักของเรา เพราะเหตุแห่งอาหาร
เป็นการดีแล วันนี้เราจักให้ทานอันประเสริฐที่ใครๆ ไม่เคยให้
แก่ท่าน ท่านผู้ประกอบด้วยศีลคุณ การเบียดเบียนผู้อื่นไม่ควรแก่
ท่าน ท่านจงไปนำเอาไม้ต่างๆ มาก่อไฟขึ้น เราจักปิ้งตัวของเรา
ท่านจักได้กินเนื้อที่สุกพราหมณ์รับคำแล้ว มีใจร่าเริง นำเอาไม้ต่างๆ
มาได้ทำเชิงตะกอนใหญ่ ทำเป็นห้องอันเต็มด้วยถ่านเพลิงก่อไฟ
โพลงขึ้น ณ ที่นั้นทันทีเหมือนไฟนั้นเป็นกองใหญ่ฉะนั้น เราสลัด
ตัวอันมีธุลีแล้ว เข้าไปนั่งอยู่ข้างหนึ่งในเมื่อกองไม้อันไฟติดทั่ว
แล้ว เป็นควันตระลบอยู่ ในกาลนั้น เราโดดลงในท่ามกลางระหว่าง
เปลวไฟ น้ำเย็นอันผู้ใดผู้หนึ่งดำลงแล้ว ย่อมระงับความกระวน
กระวายและความร้อน ย่อมให้ความยินดีและปีติ ฉันใดในกาลเมื่อ
เราเข้าไปยังไฟที่ลุกโพลง ก็ฉันนั้นเหมือนกันความกระวนกระวายทั้งปวง
ย่อมระงับ ดังดำลงในน้ำเย็นฉะนั้น เราได้ให้แล้วซึ่งกายทั้งสิ้น
โดยไม่เหลือ คือ ขน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก และชิ้นเนื้อหทัย
แก่พราหมณ์ ฉะนี้แล.
จบสสปัณฑิตจริยาที่ ๑๐

รวมจริยาที่มีในวรรณนี้ คือ

อกิตติดาบส สังขพราหมณ์ พระเจ้าธนญชัยกุรุราช พระเจ้ามหาสุทัสนจักรพรรดิราช มหาโควินทพราหมณ์ พระเจ้าเนมิราช จันทกุมารพระเจ้าสีวิราช เวสสันดร และสสบัณฑิตผู้ให้ทานอันประเสริฐในกาลนั้น เป็นเรานี้เอง ทานเหล่านี้เป็นบริวารแห่งทาน เป็นทานบารมี เราได้ให้ชีวิตเป็นทานแก่ยาจกจึงยังบารมีนี้ให้เต็มได้ เราเห็นยาจกเข้ามาเพื่อขอแล้ว ได้สละตนของตนให้ ความเสมอด้วยทานของเราไม่มี นี้เป็นทานบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบการบำเพ็ญทานบารมีที่ ๑

สีลวนาคจริยาที่ ๑

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาช้างสีลวนาค

[๑๑] ในกาลเมื่อเราเป็นกุญชรเลี้ยงมารดาอยู่ในป่าหิมพานต์ ในกาลนั้น ในพื้นแผ่นดินนี้ ไม่มีอะไรที่จะเสมอด้วยศีลคุณของเรา พรานป่า พบเราในป่าใหญ่แล้ว ได้กราบทูลแด่พระราชาว่า ข้าแต่พระราชา ผู้ใหญ่ ช้างมงคลอันสมควรเป็นพระที่นั่งทรง มีอยู่ในป่าใหญ่ อัน การจับช้างนั้นไม่ต้องขุดคู แม้การปักเสาตลุงและการขุดหลุมลวง ก็ ไม่ต้องในขณะที่จับเข้าที่งวงเท่านั้น ช้างนั้นก็จะมา ณ ที่นี้เอง พระเจ้าข้า ฝ่ายพระราชาได้ทรงฟังคำของพรานป่านั้นแล้วทรงดี พระทัย ทรงส่งไปซึ่งควาญช้างซึ่งเป็นอาจารย์ผู้ฉลาดศึกษาดีแล้ว ควาญช้างนั้นไปแล้ว ได้พบช้างกำลังถอนเง่าบัวอยู่ในสระบัวหลวง เพื่อต้องการเลี้ยงมารดาควาญช้างรู้ศีลคุณของเรา พิจารณาดูลักษณะ แล้วกล่าวว่า มานี่แน่ะลูกแล้วได้จับเข้าที่งวงของเรา ในกาลนั้น กำลังของเราที่มีอยู่ในกายตามปรกติอันใด วันนี้กำลังของเรานั้น เสมอเหมือนกับกำลังของช้างหลายพัน ถ้าเราโกรธแก่ควาญช้าง เหล่านั้นผู้เข้ามาใกล้เพื่อจับเราเราพึงสามารถจะเหยียบย่ำเขาเหล่านั้น ได้แม้ตลอดราชสมบัติของมนุษย์แต่ถึงแม้เราจะถูกเขาใส่ไว้ในเสา ตลุงเราก็ไม่ทำจิตโกรธเคือง เพื่อรักษาศีล เพื่อบำเพ็ญบารมีให้บริบูรณ์ ถ้าเขาเหล่านั้นพึงทำลายเราที่เสาตลุงนี้ด้วยขวานและหอกซัด เรา ก็จะไม่โกรธเขาเหล่านั้นเลยเพราะเรากลัวศีลของเราจะขาด ฉะนี้แล.

จบสีลวนาคจริยาที่ ๑

ภูริทัตตจริยาที่ ๒

ว่าด้วยจริยาวัตรของภูริทัตตนาคราช

[๑๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อภูริทัต มีฤทธิ์มาก

เราไปยังเทวโลกพร้อมกับท้าววิรูปักข์มหาราช ในเทวโลกนั้น เรา
ได้เห็นทวยเทพผู้สมบูรณ์ด้วยความสุขโดยส่วนเดียว จึงสมาทาน
ศีลวัตร เพื่อต้องการจะไปยังสวรรค์นั้น เราชำระร่างกาย บริโภค
อาหารพอเป็นเครื่องเลี้ยงอาชีพแล้ว อธิษฐานอุโบสถมีองค์ ๔
ประการว่าผู้ใดพึงทำกิจด้วยผิวหนังก็ดี ด้วยเนื้อก็ดี ด้วยเอ็นก็ดี
ด้วยกระดูกก็ดี ขอผู้นั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้นี้ไปเถิด แล้วนอน
อยู่บนยอดจอมปลวก พราหมณ์อาลัมพาน อันบุคคลผู้ไม่รู้อุปการะที่
บุคคลอื่นทำแล้ว บอกแล้ว ได้จับเราใส่ไว้ในตะกร้า ให้เราเล่น
ในที่นั้นๆ แม้เมื่อพราหมณ์อาลัมพานใส่เราไว้ในตะกร้า แม้เมื่อ
บีบเราด้วยฝ่ามือ เราก็ไม่โกรธเพราะเรากลัวศีลของเราจะขาด การ
ที่เราบริจาคชีวิตของตนเป็นของเบาแม้กว่าหญ้า การล่วงศีลของเรา
เป็นเหมือนดังว่าแผ่นดิน เราพึงสละชีวิตของเราสิ้นร้อยชาติเนืองๆ
เราไม่พึงทำลายศีลแม้เพราะเหตุแห่งทวีปทั้ง ๔ ถึงแม้เราจะถูก
พราหมณ์อาลัมพานใส่ไว้ในตะกร้าเราก็มิได้ทำจิตให้โกรธเคือง เพื่อ
รักษาศีลเพื่อบำเพ็ญศีลบารมีให้เต็ม ฉะนี้แล.

จบภูริทัตตจริยาที่ ๒

จัมเปยยกจริยาที่ ๓

ว่าด้วยจริยาวัตรของจัมเปยยกนาคราช

[๑๓] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อจัมเปยยกะมีฤทธิ์มาก
แม้ในกาลนั้น เราเป็นผู้ประพฤติธรรมเพียบพร้อมด้วยศีลวัตร หมอ
งูได้จับเราผู้ประพฤติธรรม รักษาอุโบสถให้เล่นรำอยู่ที่ใกล้ประตู
พระราชวัง หมองูนั้นคิดเอาสีเช่นใด คือ สีเขียว สีเหลือง หรือ

สีแดง เราย่อมเปลี่ยนไปตามจิตของเขา แปลงกายให้เหมือนที่เขา
คิดเราได้ทำน้ำให้เป็นบกบ้าง ได้ทำบกให้เป็นน้ำ ถ้าแหละเรา
โกรธเคืองต่อหมองูนั้น ก็พึงทำเขาให้เป็นเถ้าโดยฉับพลัน ถ้าเรา
จักเป็นไปตามอำนาจจิตเราก็จักเสื่อมจากศีล เมื่อเราเสื่อมจากศีล
ประโยชน์อันสูงสุดจะไม่สำเร็จ กายของเรานี้จงแตกไป จงกระจัด
กระจายอยู่ ณ ที่นี้ เหมือนแกลบกระจัดกระจายอยู่ก็ตามเถิด เราจะ
ไม่ทำลายศีล ฉะนี้แล.

จบจัมเปยยกจริยาที่ ๓

จูฬโพธิจริยาที่ ๔

ว่าด้วยจริยาวัตรของจูฬโพธิปริพาชก

[๑๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นปริพาชกชื่อจูฬโพธิ มีศีลงามเรา
เห็นภพโดยเป็นสิ่งน่ากลัว จึงออกบวชเป็นดาบส นางพราหมณีผู้มี
ผิวพรรณดังทองคำ ซึ่งเป็นภรรยาของเราแม้นางก็มิได้อาลัยในวัฏฏะ
ออกบวชเป็นตาปสินี เราทั้งสองไม่มีความอาลัย ตัดพวกพ้องขาด
ไม่ห่วงใยในตระกูลและหมู่ญาติเที่ยวไปยังบ้านและนิคม มาถึงยัง
พระนครพาราณสี เราทั้งสองอยู่ ณ ที่นั้น มีปัญญาไม่เกี่ยวข้องใน
ตระกูลและคณะ เราทั้งสองอยู่ในพระราชอุทยานอันไม่เกลื่อนกล่น
สงัดเสียงพระราชาเสด็จทอดพระเนตรพระราชอุทยานได้ทอด
พระเนตรเห็นนางพราหมณี จึงเสด็จเข้ามาหาเราแล้วตรัสถามว่า นาง
พราหมณีคนนี้เป็นอะไรกับท่าน เป็นภริยาของใครเมื่อพระราชาตรัส
ถามอย่างนี้เราได้ทูลแก่พระองค์ดังนี้ว่า นางพราหมณีนี้มิใช่ภริยาของ
อาตภาพ เป็นผู้ประพฤติธรรมร่วมกันเป็นผู้มีคำสอนร่วมกัน พระ-
ราชาทรงกำหนัดหนักหน่วงในนางพราหมณีนั้นจึงรับสั่งให้พวกราช-

บุรุษจับ ทรงบีบคั้นด้วยกำลังสั่งให้นำเข้าไปยังภายในพระนคร เมื่อภริยาเก่าของเราเกิดร่วมกันมีคำสอนร่วมกัน ถูกฉุดคร่าไปความโกรธพึงเกิดแก่เรา เราระลึกถึงศีลวัตรได้พร้อมกับความโกรธที่เกิดขึ้น เราข่มความโกรธได้ ณ ที่นั้นเอง ไม่ให้มันเจริญขึ้นไปอีก ถ้าใครๆ พึงเอาหอกอันคมกริบแทงนางพราหมณีนั้น เราก็ไม่พึงทำลายศีลของเราเลย เพราะเหตุแห่งโพธิญาณเท่านั้นเราจักเกลียดนางพราหมณีนั้นก็หามิได้ และเราจะไม่มีกำลังก็หามิได้ เพราะพระสัมพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้นเราจึงรักษาศีลไว้ ฉะนี้แล.

จบจูฬโพธิจริยาที่ ๔

มหิสราชจริยาที่ ๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยากระบือ

[๑๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นกระบือ เที่ยวอยู่ในป่าใหญ่มีกายอ้วนพี มีกำลังมากใหญ่โต ดูหน้ากลัวพิลึก ประเทศไรๆ ในป่าใหญ่นี้อันเป็นที่อยู่ของฝูงกระบือ มีอยู่ที่เงื้อมเขาก็ดี ที่ซอกห้วยธารเขาก็ดี ที่โคนไม้ก็ดีที่ใกล้บึงก็ดี เราเที่ยวไปในที่นั้นๆ เมื่อเราเที่ยวไปในป่าใหญ่ ได้เห็นสถานที่อันเจริญเราจึงเข้าไปสู่ที่นั้น แล้วยืนพักอยู่และนอนอยู่ ครั้งนั้น ลิงป่าผู้ลามก หลุกหลิก ลอกแลกมา ณ ที่นั้นถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดเราที่คอที่หน้าผาก ที่คิ้ว ย่อมเบียดเบียนเราวันหนึ่งครั้งหนึ่ง วันที่ ๒ วันที่ ๓ แม้วันที่ ๔ ก็วันละครั้ง เราจึงเป็นผู้อันลิงนั้นเบียดเบียนตลอดกาลทั้งปวง เทวดาเห็นเราถูกลิงเบียดเบียน ได้กล่าวกะเราดังนี้ว่า ท่านจงยังลิงลามกตัวนี้ให้ฉิบหายตายโหงเสีย ด้วยเขาและกีบเถิด เมื่อเทวดากล่าวอย่างนี้ในครั้งนั้นแล้ว เราได้ตอบเทวดานั้นว่าเหตุไร ท่านจะให้เรา

เปื้อนซากศพอันลามกไม่เจริญเล่า ถ้าเราพึงโกรธต่อลิงนั้น เราก็พึง
เป็นผู้เลวกว่ามัน ศีลของเราก็จะพึงแตก และวิญญูชนทั้งหลายก็จะ
พึงติเตียนเรา เราเป็นผู้บริสุทธิ์ ตายเสียยังประเสริฐกว่าความเป็นอยู่
ที่น่าละอายอีกอย่างไรเราจักเบียดเบียนผู้อื่นแม้เพราะเหตุแห่งชีวิต
บุคคลผู้มีปัญญา อดกลั้นคำดูหมิ่นในเพราะของคนเลวคนปานกลาง
และคนชั้นสูง ย่อมได้อย่างนี้ตามใจปรารถนา ฉะนี้แล.

จบมหิสราชจริยาที่ ๕

รุรุมิคจริยาที่ ๖

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาเนื้อ

[๑๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาเนื้อชื่อรุรุ มีขนสีเหลืองคล้าย
หลอมทองคำ ประกอบด้วยศีลอันบริสุทธิ์ยิ่ง เราเข้าไปอาศัยอยู่ ณ
ประเทศน่ารื่นรมย์ เป็นรัมณียสถาน สงัดเงียบปราศจากมนุษย์ เป็น
ที่ยินดีแห่งใจ ใกล้ฝั่งคงคา ครั้งนั้น บุรุษถูกเจ้าหนี้ทวงถาม จึงโดด
ลงในแม่น้ำ ในกระแสน้ำข้างเหนือ ด้วยคิดว่า เราจะเป็นหรือตาย
ก็ตามที เขาถูกกระแสน้ำพัดไปในแม่น้ำใหญ่ ตลอดคืนตลอดวัน
ร้องไห้คร่ำครวญคร่ำครวญจะสงสาร ลอยไปในท่ามกลางคงคา เราฟังเสียง
ของเขาผู้ร้องไห้คร่ำครวญควรจะสงสารแล้ว ไปยืนอยู่ที่ฝั่งคงคา
ได้ถามว่า ท่านเป็นคนเช่นไร เขาอันเราถามแล้ว ได้แจ้งเหตุของตน
ในกาลนั้นว่า เราเป็นผู้ถูกเจ้าหนี้ทำให้สะดุ้งกลัว จึงแล่นมายัง
มหานทีนี้เราทำความกรุณาแก่เขา สละชีวิตของเราให้ว่ายน้ำไปนำเขา
มาในเวลากลางคืน ข้างแรมเรารู้กาลว่า เขาหายเหน็ดเหนื่อยล้าแล้ว
ได้กล่าวกะเขาดังนี้ว่า เราจะขอพรกะท่านสักข้อหนึ่ง คือ ท่านอย่า
บอกเราแก่ใครๆ เขาไปยังพระนครแล้ว พระราชาตรัสถาม จึงกราบ

ทูลเพราะต้องการทรัพย์ เขาได้พาพระราชาเข้ามายังที่อยู่ของเรา เรา
กราบทูลเหตุการณ์ทุกอย่างแด่พระราชา พระราชาทรงสดับคำของเรา
แล้วทรงสอดลูกศรจะยิงบุรุษนั้น ตรัสว่า เราจักฆ่าคนลามกผู้ประทุษ
ร้ายมิตรเสียในที่นี้แหละ เราตามรักษาคนประทุษร้ายมิตรนั้น ได้
มอบตนของเราถวายว่า ข้าแต่มหาราชา ขอได้ทรงโปรดก่อนเถิด
พระเจ้าข้า ข้าพระบาทจะกระทำตามพระราชประสงค์ของพระราชา
เราตามรักษาศีลของเรา ไม่ใช่เราตามรักษาชีวิตของเราเพราะในกาล
นั้น เราเป็นผู้มีศีลเพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง ฉะนี้แล.

จบรุรุมิคจริยาที่ ๖

มาตังคจริยาที่ ๗

ว่าด้วยจริยาวัตรของมาตังคชฎิล

[๑๗] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นชฎิล มีความเพียรอันแรงกล้า มีนาม
ชื่อว่ามาตังคะ เป็นผู้มีศีล มีจิตมั่นคงดี เราและพราหมณ์คนหนึ่ง
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา เราอยู่ข้างเหนือ พราหมณ์อยู่ข้างใต้ พราหมณ์
เที่ยวไปตามริมฝั่ง ได้เห็นอาศรมของเราข้างเหนือน้ำบริภาษเราใน
ที่นั้น แล้วแช่งให้เราศีรษะแตกถ้าเราพึงโกรธต่อพราหมณ์นั้น ถ้า
เราไม่คุ้มครองศีล เราแลดูพราหมณ์นั้นแล้ว พึงทำให้เป็นดังเถ้าได้
ครั้งนั้นพราหมณ์นั้นโกรธเคืองมีใจประทุษร้าย แช่งเรามุ่งหมายจะให้
ศีรษะแตก คำแช่งนั้นจะตกลงบนศีรษะของเขาเอง เราช่วยเปลื้อง
เขาให้พ้นโดยควร เราตามรักษาศีลของเรา มิใช่เรารักษาชีวิตของเรา
เพราะในกาลนั้น เราเป็นผู้มีศีลเพราะเหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง
ฉะนี้แล.

จบมาตังคจริยาที่ ๗

ธรรมเทวปุตตจริยาที่ ๘

ว่าด้วยจริยาวัตรของธรรมเทพบุตร

[๑๘] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นเทพบุตรชื่อว่าธัมโม มีอานุภาพมาก มีฤทธิ์มาก บริวารมากเป็นผู้อนุเคราะห์แก่โลกทั้งปวง เราชักชวนให้มหาชนสมาทานกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ เที่ยวไปยังบ้านและนิคม มีมิตรสหาย มีบริวารชน ในกาลนั้น เทพบุตรลามก เป็นผู้ตระหนี่ แสดงอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ แม้เทพบุตรนั้น ก็เที่ยวไปในแผ่นดินนี้ มีมิตรสหาย มีบริวารชน เราทั้งสอง คือ ธรรมวาทีเทพบุตรและอธรรมวาทีเทพบุตร เป็นข้าศึกแก่กัน เราทั้งสองนั่งรถสวนทางกันมา ชนรถของกันและกันที่แอกรถ การทะเลาะวิวาทอันพึงกลัวย่อมเป็นไปแก่เทพบุตรทั้งสองผู้ประกอบด้วยกัลยาณธรรมและบาปธรรม มหาสงครามปรากฏแล้ว เพื่อต้องการจะให้กันและกันหลีกทาง ถ้าเราพึงโกรธเคืองอธรรมเทพบุตรนั้น ถ้าเราพึงทำลายตบะคุณเราพึงทำอธรรมเทพบุตรนั้นพร้อมทั้งบริวารให้เป็นจุจธุลีได้ แต่เพื่อจะรักษาศีลไว้ เราจึงระงับความปรารถนาแห่งใจเสียพร้อมทั้งบริษัท ได้หลีกทางให้แก่ธรรมวาทีเทพบุตร พร้อมกับเมื่อเราหลีกจากทาง ทำการระงับจิตได้ แผ่นดินได้ให้ช่องแก่อธรรมเทพบุตรในขณะนั้น ฉะนี้แล.

จบธรรมเทวปุตตจริยาที่ ๘

ชยทิสจริยาที่ ๙

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าชยทิส

[๑๙] พระราชาทรงพระนามว่าชัยทิศ ทรงประกอบด้วยศีลคุณเสวยสมบัติในพระนครอันประเสริฐชื่อกัปปิลาเป็นนครอุดมในปัญจาลรัฐ เรา

เป็นโอรสของพระราชาพระองค์นั้น มีธรรมอันสดับแล้ว มีศีลงาม มีพระนามว่าอลีนสัตตกุมารมีคุณสงเคราะห์บริวารชนทุกเมื่อ พระบิดาของเราเสด็จไปประพาศเนื้อ ได้ทรงพบพระยาโปริสาท พระยาโปริสาทนั้นได้จับพระบิดาของเราแล้วกล่าวว่า ท่านเป็นอาหารของเราอย่าดิ้นรน พระบิดาของเราทรงสดับคำของพระยาโปริสาทนั้น ทรงกลัวสะดุ้งหวาดหวั่น พระองค์มีพระเพลาแข็งกระด้างเพราะทอดพระเนตรเห็นพระยาโปริสาท พระยาโปริสาทรับเอาเนื้อแล้วปล่อยไปโดยบังคับให้กลับมาอีก พระราชบิดา พระราชทานทรัพย์แก่พราหมณ์ แล้วตรัสเรียกเรามาว่าพ่อลูกชาย จงปกครองราชสมบัติ อย่าประมาทปกครองนครนี้ พระยาโปริสาทบังคับเราให้เรากลับไปหาอีก เราถวายบังคมพระมารดาพระบิดาแล้ว ตกแต่งร่างกายสพายธนูเหน็บ พระแสงขรรค์ ออกไปหาพระยาโปริสาท (เราคิดว่า) พระยาโปริสาทเห็นมีมือถืออาวุธ บางทีจักสะดุ้งกลัว แต่เพราะเมื่อเราทำความสะดุ้งกลัวแก่พระยาโปริสาท ศีลของเราจะเศร้าหมอง เพราะเรากลัวศีลจะขาดจึงไม่นำสิ่งที่น่าเกลียด (อาวุธ) เข้าไปใกล้พระยาโปริสาทนั้น เรามีเมตตาจิต กล่าวคำเป็นประโยชน์ ได้กล่าวคำนี้ว่า ท่านจงเอาแก่นไม้มาก่อไฟให้เป็นกองใหญ่ เราจะโดดเข้าไฟท่านผู้เป็นพระปิตุจฉาทราบเวลาว่าเราสุกดีแล้วจงกินเถิด เราไม่ได้รักษาชีวิตของเราเพราะเหตุแห่งพระบิดาผู้ทรงศีล เราได้ให้พระยาโปริสาทผู้ฆ่าสัตว์เป็นปรกติทุกเมื่อนั้นบวชแล้ว ฉะนี้แล.

จบชยทิสจริยาที่ ๙

สังขปาลจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของสังขปาลนาคราช

[๒๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยานาคชื่อสังขปาละมีฤทธิ์มาก

มีเขี้ยวเป็นอาวุธ มีพิษแรงกล้า มีลิ้นสองแฉกเป็นใหญ่กว่านาคทั้ง
หลาย เราอธิษฐานอุโบสถมีองค์ ๔ ประการว่า ผู้ใดมีกิจด้วยผิวหนัง
ก็ดี เนื้อก็ดี เอ็นก็ดี กระดูกก็ดี ของเราผู้นั้นจงนำเอาอวัยวะที่เราให้
แล้วนี้ไปเถิด แล้วสำเร็จการอยู่ ณ สถานที่ใกล้ทางใหญ่สี่แยก อัน
เกลื่อนกล่นด้วยหมู่ชนต่างๆ พวกบุตรของนายพรานเป็นคนดุร้าย
หยาบช้าไม่มีกรุณา ได้เห็นเราแล้วมีมือถือไม้พลองตะบองสั้นกรูกัน
เข้ามาหาเรา ณ ที่นั้น พวกบุตรนายพรานเอาหอกแทงเราที่จมูก
ที่หาง ที่กระดูกสันหลัง แล้วเอาหวายร้อยหามเราไป ถ้าเราปรารถนา
ก็พึงยังมหาปฐพีอันมีสมุทรสาครเป็นที่สุด พร้อมทั้งป่าทั้งภูเขา
ให้ไหม้ด้วยลมจมูกในที่นั้นๆ แต่เราไม่โกรธเคืองพวกนายพรานแม้
จะแทงด้วยหลาว แม้จะทุบตีด้วยหอก นี้เป็นศีลบารมีของเรา
ฉะนี้แล.

จบสังขปาลจริยาที่ ๑๐

รวมจริยาที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สีลวจริยา๒. ภูริทัตตจริยา๓. จัมเปยยกจริยา

๔. จูฬโพธิจริยา๕. มหิสจริยา ๖. รุรุมิคจริยา

๗. มาตังคจริยา๘. ธรรมเทวปุตตจริยา ๙. ชยทิสจริยา

๑๐. สังขปาลจริยา จริยาทั้งหมดนี้เป็นกำลังของศีล เป็นบริขารของศีล เราได้สละชีวิต
ตามรักษาศีล เราผู้เป็นสังขปาลนาคราช ได้มอบชีวิตให้แก่คนใดคนหนึ่ง แม้ตลอดกาลทุกเมื่อ
เหตุนั้น จริยานั้นจึงเป็นศีลบารมี ฉะนี้แล.

จบสีลบารมีนิทเทส

การบำเพ็ญเนกขัมมบารมีเป็นต้น

ยุธัญชยจริยาที่ ๑

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของยุธัญชยกุมาร

[๒๑] ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรส (ของพระเจ้าสัพพทัตตราช) นามว่า ยุธัญชัย มีบริวารยศหาประมาณมิได้ สลดใจเพราะได้เห็นหยาดน้ำค้างอันเหือดแห้งเพราะแสงพระอาทิตย์ เราทำความเป็นอนิจจังนั้นแลให้เป็นปุเรจาริก พอกพูนความสังเวช เราถวายบังคมพระมารดาและพระบิดาแล้ว ทูลขอบรรพชา มหาชนพร้อมทั้งชาวนิคมทั้งชาวจังหวัด ประนมอัญชลีอ้อนวอนเรา พระบิดาตรัสว่า วันนี้ เจ้าจงปกครองแผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลเถิด ลูก เมื่อมหาชนพร้อมทั้งพระราชบิดา นางสนม ชาวนิคม และชาวแว่นแคว้น ร้องไห้ร่ำไรควรสงสาร เราไม่ห่วงใยสละไปแล้วเราสละราชสมบัติในแผ่นดินหมู่ญาติ บริวารชน และยศศักดิ์ทั้งสิ้นได้ไม่คิดถึงเลย เพราะเหตุแห่งโพธิญาณ เราจะเกลียดพระมารดาพระบิดาก็หามิได้ เราจะเกลียดยศศักดิ์อันยิ่งใหญ่ก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงสละราชสมบัติ ฉะนี้แล.

จบยุธัญชยจริยาที่ ๑

โสมนัสสจริยาที่ ๒

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของโสมนัสสกุมาร

[๒๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชบุตรสุดที่รัก เป็นที่ปรารถนาของพระมารดาพระบิดาปรากฏนามว่าโสมนัส อยู่ในอินทปัตถนครอันอุดม เป็นผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม มีปฏิภาณอันเฉียบ

แหลม เคารพนบนอบต่อบุคคลผู้เจริญมีหิริ และฉลาดในสังคหธรรม ครั้งนั้น มีดาบสโกงผู้หนึ่ง เป็นที่โปรดปราน ของพระราชาพระองค์นั้น ดาบสนั้นปลูกต้นผลไม้ ดอกไม้และผัก เก็บขายเลี้ยงชีวิต เราได้เห็นดาบสโกงนั้น เหมือนกองแกลบอันไม่มีข้าวสาร เหมือนไม้เป็นโพลงข้างใน เหมือนต้นกล้วยหาแก่นมิได้ ดาบสโกงผู้นี้ไม่มีธรรมของสัตบุรุษ ปราศจากความเป็นสมณะ ละหิริและธรรมขาว เพราะเหตุแห่งการเลี้ยงชีวิตปัจจันตชนบทกำเริบขึ้น เพราะโจรอันเที่ยวอยู่ในดง พระราชบิดาของเราเมื่อจะเสด็จไปปราบความกำเริบนั้น ตรัสสั่งเราว่า พ่ออย่าประมาทในชฎิลผู้มีความเพียรอันแรงกล้านะ ลูก พ่อจะอนุวัตรตามความปรารถนา ด้วยว่าชฎิลนั้น เป็นผู้ให้ความสำเร็จความปรารถนาทั้งปวงเราไปสู่ที่บำรุงชฎิลนั้นแล้ว ได้กล่าวดังนี้ว่า ดูกรคฤหบดี ท่านสบายดีดอกหรือ หรือว่าท่านจะให้นำเอาอะไรมา เหตุนั้น ดาบสโกงนั้นอาศัยมานะจึงโกรธเราว่า เราจะให้พระราชาฆ่าท่านเสียในวันนี้ หรือจะให้ขับไล่เสียจากแว่นแคว้น พระราชาทรงปราบปัจจันตชนบทสงบแล้ว ได้ตรัสถามชฎิลโกงว่า พระผู้เป็นเจ้าสบายดีหรือสักการะสัมมานะยังเป็นไปแก่พระผู้เป็นเจ้าหรือชฎิลโกงนั้น กราบทูลแด่พระราชา เหมือนว่าพระราชกุมารให้ฉิบหายพระเจ้าแผ่นดินทรงสดับคำของชฎิลโกงนั้นทรงบังคับว่าจงตัดศีรษะเสียในที่นี้นั่นแหละ จงสับฟันบั่นออกเป็น ๔ ท่อนทิ้งไว้ในท่ามกลางถนนให้คนเห็นว่า นั่นเป็นผลของคนเบียดเบียนชฎิล พวกโจรฆาตก็ใจดุร้ายไม่มีกรุณาเหล่านั้น เพราะรับสั่งบังคับเมื่อรับนั่งอยู่บนตักของพระมารดา ก็ฉุดคร่านำเราไป เราได้กล่าวแก่เขาเหล่านั้น ซึ่งกำลังผูกมัดอย่างมั่นคงอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายจงพาเราไปเฝ้าพระราชาโดยเร็ว ราชกิจของเรามีอยู่ เขาเหล่านั้น

เป็นคนลามกและเสพคนลามก พาเราไปเฝ้าพระราชา เราไปเฝ้าพระราชาแล้วทูลให้ทรงเข้าพระทัย และนำมาสู่อำนาจของเราพระบิดาขมาเรา ณ ที่นั้นแล้ว ได้พระราชทานราชสมบัติอันใหญ่หลวงแก่เรา เรานั้นทำลายความมืดมัวเมาแล้ว ออกบวชเป็นบรรพชิต เราจะเกลียดราชสมบัติ อันใหญ่หลวงก็หามิได้จะเกลียดกามโภคสมบัติก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึง สละราชสมบัติเสีย ฉะนี้แล.

จบโสมนัสสจริยาที่ ๒

อโยฆรจริยาที่ ๓

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของอโยฆรกุมาร

[๒๓] อีกเรื่องหนึ่งในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาสีเจริญวัยในเรือนเหล็ก มีนามชื่อว่าอโยฆระ พระบิดาตรัสว่าเจ้าได้ความทุกข์ตั้งแต่เกิดมา เขาเลี้ยงไว้ในที่แคบลูกเอ๋ย วันนี้จงปกครองแผ่นดินทั้งสิ้น พร้อมทั้งแว่นแคว้น พร้อมทั้งชาวนิคมและบริวารชนนี้เถิด เราถวายบังคมจอมกษัตริย์แล้วประคองอัญชลี ได้ทูลดังนี้ว่า บรรดาสัตว์ในแผ่นดินบางพวกต่ำช้า บางพวกอุกฤษฏ์ บางพวกปานกลาง สัตว์ทั้งหมดนั้นไม่มีอารักขา เจริญอยู่ในเรือนของตนพร้อมด้วยหมู่ญาติ การเลี้ยงดูข้าพระบาทในที่อันคับแคบนี้ไม่มีใครเหมือนในโลก ข้าพระบาทเติบโตอยู่ในเรือนเหล็ก เหมือนพระจันทร์พระอาทิตย์ไม่มีรัศมี ข้าพระบาทประสูติจากพระครรภ์พระมารดาอันเต็มไปด้วยซากศพเน่าแล้ว ยังถูกใส่ (ขัง) ไว้ในเรือนเหล็ก ซึ่งมีทุกข์ร้ายกว่านั้นอีก ข้าพระบาทได้รับความทุกข์ร้ายอย่างยิ่งเช่นนี้แล้ว ถ้ายังยินดีในราชสมบัติ ก็จะเป็นผู้เลวทราม กว่าคนเลวทรามไปข้าพระบาท

เป็นผู้เหนื่อยหน่ายในกาย ไม่ต้องการด้วยราชสมบัติ ข้าพระบาท จะแสวงหาธรรมเครื่องดับ ซึ่งเป็นที่ที่มัจจุราชพึงย่ำยีข้าพระบาทไม่ได้ เราคิดอย่างนี้แล้ว เมื่อมหาชนร้องไห้คร่ำครวญอยู่ ได้ตัดเครื่องผูกเสียแล้วเข้าไปยังป่าใหญ่ เหมือนช้าง ฉะนั้น เราจะเกลียดพระมารดาพระบิดาก็หาไม่ จะเกลียดยศศักดิ์อันใหญ่หลวงก็หามิได้ แต่พระสัพพัญญุตญาณเป็นที่รักของเรา ฉะนั้น เราจึงสละราชสมบัติ ฉะนี้แล.

จบอโยฆรจริยาที่ ๓

ภิงสจริยาที่ ๔

ว่าด้วยจริยาวัตรของภิงสพราหมณ์

[๒๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราอยู่ในพระนครกาสีอันประเสริฐสุดน้องหญิงชาย ๗ คน เกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลเราเป็นพี่ใหญ่ของน้องหญิงชายเหล่านั้นประกอบด้วยหิริและธรรมขาว เราเห็นภพโดยความเป็นภัย จึงยินดีอย่างยิ่งในเนกขัมมะ พวกสหายร่วมใจของเรา ที่มารดาและบิดาส่งมาแล้วเชื้อเชิญเราด้วยกามทั้งหลายว่า เชิญท่านดำรงศ์สกุลเถิด คำใดที่สหายเหล่านั้นกล่าวแล้วเป็นเครื่องนำสุขมาให้ในธรรมของคฤหัสถ์ คำเหล่านั้นเป็นเหมือนคำหยาบเสมอด้วยผาลอันร้อน ได้มีแก่เรา ในกาลนั้น สหายเหล่านั้นได้ถามเราผู้ห้ามอยู่ถึงความปรารถนาของเราว่า ท่านปรารถนาอะไรเล่าเพื่อน ถ้าท่านไม่บริโภคกาม เราผู้ใคร่ประโยชน์แก่ตนได้กล่าวแก่สหายผู้แสวงหาประโยชน์เหล่านั้นว่า เราไม่ปรารถนาความเป็นคฤหัสถ์ เรายินดีอย่างยิ่งในเนกขัมมะสหายเหล่านั้นฟังคำเราแล้วได้บอกแก่มารดาและบิดา มารดาและบิดาได้กล่าวอย่างนี้ว่า แม้ว่า

เราทั้งสองจะบวช พ่อเรา มารดาบิดาทั้งสอง และน้องหญิงชาย
ทั้ง ๗ ของเราสละทิ้งทรัพย์นับไม่ถ้วน เข้าไปยังป่าใหญ่ ฉะนี้แล.

จบภิงสจริยา ๔

โสณนันทปัณฑิตจริยาที่ ๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของโสณนันทบัณฑิต

[๒๕] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเกิดในตระกูลมหาศาลอันประเสริฐสุด
อยู่ในพระนครพรหมวัทธนะ ในกาลนั้น เราเห็นสัตว์โลกเป็นผู้ถูก
ความมืดครอบงำ จิตของเราเบื่อหน่ายจากภพ เหมือนช้างถูกสับด้วย
ขอสลดใจ ฉะนั้น เราเห็นความลามกต่างๆ อย่างนี้ จึงคิดอย่างนี้
ในกาลนั้นว่าเมื่อไร เราจึงจะออกไปจากเรือนแล้วเข้าป่าได้ แม้ใน
กาลนั้น พวกญาติก็เชื้อเชิญเราด้วยกามโภคะทั้งหลาย เราได้บอก
ความพอใจแม้แก่เขาเหล่านั้นว่า อย่าเชื้อเชิญเราด้วยสิ่งเหล่านั้นเลย
น้องชายของเราเป็นบัณฑิตชื่อว่านันทะ แม้เขาก็ศึกษาตามเราชอบใจ
บรรพชา แม้ในกาลนั้น เราคือโสณบัณฑิต นันทบัณฑิต และมารดา
บิดาทั้งสองของเราก็ละทิ้งโภคสมบัติทั้งหลายแล้วเข้าป่าใหญ่ ฉะนี้
แล.

จบโสณนันทปัณฑิตจริยาที่ ๕

มูคผักขจริยาที่ ๖

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของมูคผักขกุมาร

[๒๖] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากาสี
ชนทั้งหลายเรียกเราโดยชื่อว่ามูคผักขกุมารบ้าง เตมิยกุมารบ้าง
ในกาลนั้น พระสนมนางในหมื่นหกพัน ไม่มีพระราชโอรส โดย
วันคืนล่วงไปๆ เราบังเกิดผู้เดียว พระบิดารับสั่งให้ตั้งเศวตฉัตร

ให้เลี้ยงดูเราผู้เป็นบุตรสุดที่รัก อันได้ด้วยยากเป็นอภิชาตบุตร ทรงไว้ซึ่งความรุ่งเรือง บนที่นอน ในกาลนั้น เรานอนอยู่บนที่นอนอันอ่อนนุ่ม ตื่นขึ้นแล้วได้เห็นเศวตฉัตรอันเป็นเหตุให้เราไปสู่นรก ความสะดุ้งหวาดกลัวเกิดขึ้นแล้วแก่เรา พร้อมกับได้เห็นฉัตร เราถึงความวินิจฉัยว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจะเปลื้องธุลีนี้ได้ เทพธิดาผู้เป็นสาโลหิตของเรามาก่อน ผู้ใคร่ประโยชน์ต่อเรา นางเห็นเราผู้ประกอบไปด้วยทุกข์ จึงแนะนำให้เราประกอบในเหตุ ๓ ประการว่าท่านจงอย่าแสดงความเป็นบัณฑิต จงแสดงความเป็นคนโง่แก่ชนทั้งปวง ชนทั้งหมดนั้นก็จะดูหมิ่นท่าน ประโยชน์จักมีแก่ท่านด้วยอาการอย่างนี้ เมื่อเทพธิดากล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้กล่าวดังนี้ว่าดูก่อนนางเทพธิดา ข้าพเจ้าจะทำตามคำที่ท่านกล่าวกะเราฉะนั้น ท่านเป็นผู้ปรารถนาประโยชน์ เป็นผู้ใคร่ความเกื้อกูลแก่ข้าพเจ้า แม่เทพธิดา ครั้นเราได้ฟังคำของเทพธิดานั้นแล้ว เหมือนดังได้พบฝั่งในสาคร ร่าเริงดีใจ ได้อธิษฐานองค์ ๓ ประการ คือ เราเป็นคนใบ้เป็นคนหูหนวก เป็นคนง่อยเปลี้ยเว้นจากคติ เราอธิฐานองค์ ๓ ประการนี้อยู่ ๑๖ ปี ครั้งนั้น เสนาบดีเป็นต้นตรวจดูมือเท้า ลิ้นและช่องหูของเราแล้ว เห็นความไม่บกพร่องของเรา ติเตียนว่าเป็นคนกาฬกิณี ทีนั้นชาวชนบท เสนาบดี และปุโรหิตทั้งปวงร่วมใจกันทั้งหมด พลอยดีใจการที่รับสั่งให้นำไปทิ้ง เรานั้นได้ฟังความประสงค์ของเสนาบดีเป็นต้นนั้นแล้ว ร่าเริงดีใจว่า เราประพฤติตบะมาเพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์นั้นจะสำเร็จแก่เรา ราชบุรุษทั้งหลายอาบน้ำให้เรา ไล้ทาด้วยของหอม สวมราชมงกุฎราชาภิเษกแล้ว มีฉัตรที่บุคคลถือไว้ให้ทำประทักษิณพระนครดำรงเศวตฉัตรอยู่ ๗ วัน พอดวงอาทิตย์ขึ้นนายสารถีอุ้มเราขึ้นรถ เข้าไปยังป่า นายสารถีหยุดรถ

ไว้ ณ โอกาสหนึ่งปล่อยรถเทียมม้าพอพ้นมือ ก็ขุดหลุมเพื่อจะฝัง
เราเสียในแผ่นดิน พระมหากษัตริย์ทรงคุกคามการอธิษฐาน ที่เรา
อธิษฐานไว้ด้วยเหตุต่างๆ แต่เราก็ไม่ทำลายการอธิษฐานนั้น เพราะ
เหตุแห่งโพธิญาณนั่นเอง เราจะเกลียดพระมารดาพระบิดาก็หามิได้
เราจะเกลียดตนเองก็หามิได้ แต่พระสัญพัญญุตญาณ เป็นที่รักของ
เรา เพราะฉะนั้นแหละ เราจึงอธิษฐานองค์ ๓ ประการนี้ เรา
อธิษฐานองค์ ๓ ประการนี้อยู่ ๑๖ ปี ผู้เสมอด้วยอธิษฐานของเรา
ไม่มี นี่เป็นอธิษฐานบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบมูคผักขจริยาที่ ๖

กปิลราชจริยาที่ ๗

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาวานร

[๒๗] ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาวานร อยู่ ณ ซอกเขาใกล้ฝั่งแม่น้ำ ในกาล
นั้น เราถูกจรเข้เบียดเบียนไปไม่ได้ เรายืนอยู่ ณ โอกาสใด โดด
จากฝั่งนี้ไปยังฝั่งโน้น จรเข้มันเป็นสัตว์ดุร้าย แสดงความน่ากลัว
อยู่ ณ โอกาสนั้น จรเข้นั้นกล่าวกะเราว่า มาเถิด แม้เรากล่าวกะจรเข้
นั้นว่า จะมาเราโดดลงเหยียบศีรษะจรเข้นั้นแล้ว โดดไปยืนอยู่ที่ฝั่ง
โน้น เรามิได้ทำตามคำของจรเข้ที่กล่าวหลอกลวงนั้นหามิได้ผู้เสมอ
ด้วยคำสัตย์ของเราไม่มี นี้เป็นสัจจบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบกปิลราชจริยาที่ ๗

สัจจสวหยปัณฑิตจริยาที่ ๘

ว่าด้วยจริยาวัตรของสัจจดาบส

[๒๘] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นดาบสปรากฏ นามว่าสัจจะ เรารักษา
สัตว์โลกไว้ด้วยคำสัจ ได้ทำหมู่ชนให้สามัคคีกัน ฉะนี้แล.

จบสัจจสวหยปัณฑิตจริยาที่ ๘

วัฏฏกโปตกจริยาที่ ๙

ว่าด้วยจริยาวัตรของลูกนกคุ้ม

[๒๙] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นลูกนกคุ้ม ขนยังไม่งอก ยังอ่อนเป็นดังชิ้นเนื้อ อยู่ในรัง ในมคธชนบท ในกาลนั้น มารดาเอาจะงอยปากคาบเหยื่อมาเลี้ยงเรา เราเป็นอยู่ด้วยผัสสะของมารดา กำลังกายของเรายังไม่มี ในฤดูร้อนทุกๆ ปี มีไฟป่าไหม้ลุกลามมา ไฟไหม้ป่าเป็นทางดำลุกลามมาใกล้เรา ไฟไหม้ป่าลุกลามใหญ่หลวงเสียงสนั่นอื้ออึง ไฟไหม้ลุกลามมาโดยลำดับ เข้ามาใกล้จวนจะถึงเรา มารดาบิดาของเราสะดุ้งใจหวาดหวั่น เพราะกลัวไฟที่ไหม้มาโดยเร็ว จึงทิ้งเราไว้ในรังหนีเอาตัวรอดไปได้ เราเหยียดเท้า กางปีกออกรู้ว่า กำลังกายของเราไม่มี เรานั้นไปไม่ได้อยู่ในรังนั่นเอง จึงคิดอย่างนี้ในกาลนั้นว่า เมื่อก่อนเราสะดุ้งหวาดหวั่น พึงเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในระหว่างปีกของมารดาบิดา บัดนี้ มารดาบิดาทิ้งเราหนีไปเสียแล้ว วันนี้ เราจะทำอย่างไรศีลคุณ ความสัตย์ พระสัพพัญญูพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยความสัตย์เอ็นดูกรุณามีอยู่ในโลก ด้วยความสัตย์นั้นเราจักกระทำ สัจจกิริยาอันสูงสุดเราคำนึงถึงกำลังพระธรรมระลึกถึงพระพุทธเจ้าผู้พิชิตมารอันมีในก่อน ได้กระทำสัจจกิริยา แสดงกำลังความสัตย์ว่า ปีกของเรามีอยู่ แต่ไม่มีขนเท้าของเรามีอยู่ แต่ยังเดินไม่ได้ มารดาบิดาก็พากันบินออกไปแล้วแน่ะไฟ จงกลับไป (จงดับเสีย) พร้อมกับเมื่อเรากระทำสัจจกิริยา ไฟที่ลุกรุ่งโรจน์ใหญ่หลวงเว้นไว้ ๑๖ กรีส ไฟดับ ณ ที่นั้นเหมือนจุ่มลงในน้ำ ผู้เสมอด้วยความสัตย์ของเราไม่มี นี้เป็นสัจจบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบวัฏฏกโปตกจริยาที่ ๙

มัจฉราชจริยาที่ ๑๐

ว่าด้วยจริยาวัตรของพระยาปลา

[๓๐] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระยาปลาอยู่ในสระใหญ่น้ำในสระแห้งขอด เพราะแสงพระอาทิตย์ในฤดูร้อน ที่นั้นกา แร้ง นกกระสา นกตะกรุมและเหยี่ยว มาคอยจับปลากินทั้งกลางวันกลางคืน ในกาลนั้น เราคิดอย่างนี้ว่า เรากับหมู่ญาติถูกบีบคั้น จะพึงเปลื้องหมู่ญาติให้พ้นจากทุกข์ได้ด้วยอุบายอะไรหนอ เราคิดแล้ว ได้เห็นความสัตย์อันเป็นอรรถเป็นธรรมว่า เป็นที่พึ่งของหมู่ญาติได้ เราตั้งอยู่ในความสัตย์แล้ว จะเปลื้องความพินาศใหญ่ของหมู่ญาตินั้นได้ เรานึกถึงธรรมของสัตบุรุษ คิดถึงการไม่เบียดเบียนสัตว์ อันยั่งยืนเที่ยงแท้ในโลก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งได้ แล้วได้กระทำสัจจกิริยาว่า ตั้งแต่เราระลึกตนได้ ตั้งแต่เรารู้ความมาจนถึงบัดนี้ เราไม่รู้สึกว่าแกล้งเบียดเบียนสัตว์แม้ตัวหนึ่งให้ได้รับความลำบากเลย ด้วยสัจจวาจานี้ ขอเมฆจงยังฝนให้ตกห่าใหญ่ แน่ะเมฆ ท่านจงเปล่งสายฟ้าคำรามให้ฝนตกจงทำขุมทรัพย์ของกาให้พินาศไป ท่านจงยังกาให้เดือดร้อนด้วยความโศก จงปลดเปลื้องฝูงปลาจากความโศก พร้อมกับเมื่อเราทำสัจจกิริยา เมฆส่งเสียงสนั่นครั่นครื้น ยังฝนให้ตกครู่เดียว ก็เต็มเปี่ยมทั้งที่ดอนและที่ลุ่ม ครั้นเราทำความเพียรอย่างสูงสุด อันเป็นความสัตย์อย่างประเสริฐเห็นปานนี้แล้ว อาศัยกำลังอานุภาพความสัตย์ จึงยังให้ฝนตกห่าใหญ่ผู้เสมอด้วยความสัตย์ของเราไม่มี นี้เป็นสัจจบารมีของเราฉะนี้แล.

จบมัจฉราชจริยาที่ ๑๐

กัณหทีปายนจริยาที่ ๑๑

ว่าด้วยจริยาวัตรของกัณหทีปายนะดาบส

[๓๑] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นฤาษีชื่อว่ากัณหทีปายนะ เราไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ยิ่งกว่า ๕๐ ปี ใครๆ จะรู้ใจที่ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ของเรานั้นหามิได้ แม้เราก็ไม่บอกแก่ใครๆ ว่า ความไม่ยินดีมีในใจของเรา สหายเพื่อนพรหมจรรย์ของเรา ชื่อมัณฑัพยะ เป็นฤาษีมีอานุภาพมากประกอบด้วยบุรพกรรม (กรรมเก่าให้ผล) ถูกเสียบหลาวทั้งเป็น เราทำการพยาบาลมัณฑัพยะดาบสนั่นให้หายโรคแล้วได้อำลามาสู่บรรณศาลาอันเป็นอาศรมของเราเอง พราหมณ์ผู้เป็นสหายของเรา ได้พาภริยาและบุตร ต่างถือสักการะสำหรับต้อนรับแขก รวมสามคนมาหาเรา เรานั่งเจรจาปราศรัยกับสหายและภรรยาของเขาอยู่ในอาศรมของตน เด็กโยนลูกข่างเล่นอยู่ ทำงูเห่าให้โกรธแล้ว ทีนั้น เด็กนั้นเอามือควานหาลูกข่างไปตามปล่องจอมปลวก ควานไปถูกเอาศีรษะงูเข้าพอมือไปถูกศีรษะของมัน งูก็โกรธ อาศัยกำลังพิษ เคืองจนเหลือจะอดกลั้นได้กัดเด็กทันทีพร้อมกับถูกงูกัด เด็กล้มลงที่พื้นดิน ด้วยกำลังพิษกล้า เหตุนั้นเราเป็นผู้ได้รับทุกข์หรือว่าเรามีความรักจึงเป็นทุกข์ เราได้ปลอบมารดาบิดาของทารกนั้น ผู้มีทุกข์เศร้าโศก ให้สว่างแล้ว ได้ทำสัจจกิริยาอันประเสริฐสุดก่อนว่า

เราผู้ต้องการบุญ ได้ประพฤติพรหมจรรย์ มีจิตเลื่อมใส
อยู่ ๗ วันเท่านั้น ต่อแต่นั้นมา การประพฤติของเรา
ไม่เลื่อมใส ๕๐ ปีเศษ เราไม่ปรารถนาจะประพฤติ
เสียเลย ด้วยความสัตย์นี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่เด็ก
นี้เถิด พิษจงระงับ ยัญญทัตตกุมารจงเป็นอยู่

พร้อมกับเมื่อเราทำสัจจกิริยา มาณพหวั่นไหวด้วยกำลังพิษได้ฟื้น
กายหายโรค ลุกขึ้นได้ ผู้เสมอด้วยความสัตย์ของเราไม่มี นี้เป็น
สัจจบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบกัณหทีปายนจริยาที่ ๑๑

สุตโสมจริยาที่ ๑๒

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าสุตโสม

[๓๒] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระนามว่าสุตโสม
ถูกพระเจ้าโปริสาทจับไปได้ ระลึกถึงคำผัดเพี้ยนไว้กะพราหมณ์
พระยาโปริสาทเอาเชือกร้อยฝ่ามือกษัตริย์ ๑๐๑ ไว้แล้ว ทำกษัตริย์
เหล่านั้นให้ได้รับความลำบาก นำเราไปด้วยเพื่อต้องการทำพลีกรรม
พระยาโปริสาทได้ถามเราว่าท่านปรารถนาจะให้ปล่อยหรือ เราจักทำ
ตามชอบใจของท่าน ถ้าท่านจะกลับมาสู่สำนักเรา เรารับคำพระยา
โปริสาทนั้นว่าจะกล่าวใย ถึงการมาของเรา แล้วเข้าไปยังพระนคร
อันรื่นรมย์มอบราชสมบัติแล้วในกาลนั้น เพราะเราระลึกถึงธรรมของ
สัตบุรุษ เป็นของเก่า อันพระพุทธเจ้า เป็นต้นเสพแล้วให้ทรัพย์
แก่พราหมณ์แล้ว จึงเข้าไปหาพระยาโปริสาท ในการมาในสำนัก
พระยาโปริสาทนั้น เราไม่มีความสงสัยว่าจักฆ่าหรือไม่ เราตามรักษา
สัจจวาจายอมสละชีวิตเข้าไปหาพระยาโปริสาท ผู้เสมอด้วยความ
สัตย์ของเราไม่มี นี้เป็นสัจจบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบสุตโสมจริยาที่ ๑๒

สุวรรณสามจริยาที่ ๑๓

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของสุวรรณสามดาบส

[๓๓] ในกาลเมื่อเราเป็นดาบส อันท้าวสักกะเชื้อเชิญมาอยู่ในป่า เรากับ

ราชสีห์แลเสือโคร่งในป่าใหญ่ ต่างน้อมเมตตาเข้าหากัน (เราเข้า
ใกล้ราชสีห์และเสือโคร่งในป่าใหญ่ได้ด้วยเมตตา) เราแวดล้อมด้วย
ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง หมี กระบือ กวางดาวและหมู
อยู่ในป่าใหญ่ สัตว์อะไรๆ มิได้สะดุ้งกลัวเรา แม้เรามิได้กลัวสัตว์
อะไรๆ เพราะเรากำลังเมตตาค้ำจุน จึงยินดีอยู่ในป่าในกาลนั้น
ฉะนี้แล.

จบสุวรรณสามจริยาที่ ๑๓

เอกราชจริยาที่ ๑๔

ว่าด้วยพระจริยาวัตรของพระเจ้าเอกราช

[๓๔] อีกเรื่องหนึ่ง ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชา ปรากฏพระนามว่าเอกราช
ในกาลนั้น เราอธิษฐานศีลอันบริสุทธิ์ยิ่งปกครองแผ่นดินใหญ่
สมาทานกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการประพฤติโดยไม่มีเศษ สงเคราะห์
มหาชนด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการ เมื่อเราเป็นผู้ไม่ประมาทใน
ประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า ด้วยอาการอย่างนี้ พระเจ้าโกศล
พระนามว่าทัพพเสนะ ยกกองทัพมาชิงเอาพระนครเราได้ ทรงทำ
ข้าราชการ ชาวนิคม พร้อมด้วยทหาร ชาวชนบทให้อยู่ในเงื้อม
พระหัตถ์ทั้งหมดแล้ว ตรัสสั่งให้ฝังเราเสียในหลุม เราเห็นพระเจ้า
ทัพพเสนะกับหมู่อำมาตย์ ชิงเอาราชสมบัติอันมั่งคั่งภายในพระนคร
ของเรา เหมือนบุตรสุดที่รัก ฉะนั้น ผู้เสมอด้วยเมตตาของเราไม่มี
นี้เป็นเมตตาบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบเอกราชจริยาที่ ๑๕

มหาโลมหังสจริยาที่ ๑๕

ว่าด้วยจริยาวัตรของมหาโลมหังสบัณฑิต

[๓๕] เรานอนอยู่ในป่าช้า เอาซากศพอันมีแต่กระดูกทำเป็นหมอนหนุน

เด็กชาวบ้านพวกหนึ่ง พากันเข้าไปทำความหยาบช้าร้ายกาจนานัปการ อีกพวกหนึ่งร่าเริงดีใจ พากันนำเอาของหอม ดอกไม้ อาหาร และเครื่องบรรณาการต่างๆ เป็นอันมากมาให้เรา พวกใดนำทุกข์มาให้เราและพวกใดให้สุขแก่เรา เราเป็นผู้มีจิตเสมอแก่เขาทั้งหมดไม่มีความเอ็นดู ไม่มีความโกรธ เราเป็นผู้วางเฉยในสุขและทุกข์ ในยศและความเสื่อมยศ เป็นผู้มีใจเสมอในสิ่งทั้งปวง นี้เป็นอุเบกขาบารมีของเรา ฉะนี้แล.

จบมหาโลมหังสจริยาที่ ๑๕

รวมจริยาที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ยุธัญชยจริยา ๒. โสมนัสสจริยา ๓. อโยฆรจริยา
๔. ภิงสจริยา ๕. โสณนันทปัณฑิตจริยา ๖. มูคผักขจริยา
๗. กปิลราชจริยา ๘. สัจจสวหยปัณฑิตจริยา ๙. วัฏฏกโปตกจริยา
๑๐. มัจฉราชจริยา ๑๑. กัณหทีปายนจริยา ๑๒. สุตโสมจริยา
๑๓. สุวรรณสามจริยา ๑๔. เอกราชจริยา ๑๕. มหาโลมหังสจริยา
เป็นอุเบกขาบารมีดังนี้

พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ตรัสแล้ว เราได้เสวยทุกข์และสมบัติมากมายหลายอย่าง ในภพน้อยภพใหญ่ ตามนัยที่กล่าวแล้วอย่างนี้ แล้วจึงได้บรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุด เราได้ให้ทานอันควรให้ บำเพ็ญศีลโดยหาเศษมิได้ถึงเนกขัมมบารมีแล้ว จึงบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุดเราสอบถามบัณฑิตทั้งหลายทำความเพียรอย่างอุกฤษฏ์อย่างถึงขันติบารมีแล้วจึงบรรลุโพธิญาณอันสูงสุด เรากระทำอธิษฐานอย่างมั่น ตามรักษาสัจจวาจา ถึงเมตตาบารมีแล้ว จึงบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุด เราเป็นผู้มีจิตเสมอในลาภและความเสื่อม

ลาภ ในยศและความเสื่อมยศ ในความนับถือและการดูหมิ่นทั้งปวง
แล้ว จึงบรรลุสัมโพธิญาณอันสูงสุด ท่านทั้งหลายจงเห็นความ
เกียจคร้านโดยความเป็นภัย และเห็นการปรารภความเพียรโดยเป็น
ทางเกษมแล้วจงปรารภความเพียรเถิด นี้เป็นคำสั่งสอนของ
พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงเห็นความวิวาทโดยความเป็น
ภัย และเห็นความไม่วิวาทโดยเป็นทางเกษมแล้วจงกล่าววาจาอ่อน
หวานอันสมัครสมานกันเถิด นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงเห็นความประมาทโดยความเป็นภัย และ
เห็นความไม่ประมาทโดยเป็นทางเกษม แล้วจงเจริญมรรคอันประ
กอบด้วยองค์ ๘ ประการเถิด นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายฯ

ทราบว่า พระผู้มีพระภาคเมื่อจะทรงยกย่องบุรพจรรยาของพระองค์ จึงได้ตรัสธรรมบรร
ยายชื่อพุทธาปทานีย์ ด้วยประการฉะนี้แล.

จบจริยาปิฎก

สโมธานกถา

สรุปการบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทัศ

[๓๖] การบำเพ็ญบารมีอันเป็นเครื่องบ่มพระโพธิญาณเหล่านี้ จัดเป็นบารมี
๑๐ อุปบารมี ๑๐ ปรมัตถบารมี ๑๐ คือการบำเพ็ญทานในภพที่ตถา
คตเป็นพระเจ้าสิวิราชผู้ประเสริฐเป็นทานบารมี ในภพที่เราเป็น
เวสสันดรและเป็นเวลามพราหมณ์ เป็นทานอุปบารมี ในภพที่เรา
เป็นอกิติดาบสอดอาหารนั้น เป็นทานอุปบารมี ในภพที่เราเป็น
พระยาไก่ป่า สีลวนาคและพระยากระต่าย เป็นทานปรมัตถบารมี
ในภพที่เราเป็นพระยาวานร ช้างฉัททันต์ และช้างเลี้ยงมารดา

เป็นศีลบารมี พระผู้มีพระภาคผู้แสวงหาคุณยิ่งใหญ่ตรัสไว้ดังนี้ การรักษาศีลในภพที่เราเป็นจัมเปยยกนาคราช และภูริทัตตนาคราช เป็นศีลอุปบารมี ในภพที่เราเป็นสังขปาลบัณฑิต เป็นศีลปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นยุธัญชยกุมาร มหาโควินทพราหมณ์ คนเลี้ยงช้าง อโยฆรราชโอรส ภัลลาติ สุวรรณสาม มฆเทวะและเนมิราช บารมีเหล่านี้เป็นอุปบารมี ในภพที่เราเป็นมโหสถผู้เป็นทรัพย์ของรัฐ กุลฑลตัณฑิละและนกกระทาบารมีเหล่านี้เป็นปัญญาอุปบารมี ในภพที่เราเป็นวิธูรบัณฑิตและสุริยพราหมณ์มาตังคะ ผู้เป็นศิษย์เก่าของอาจารย์บารมีทั้ง ๒ ครั้งนี้ เป็นปัญญาบารมี ในภพที่เราเป็นพระราชาผู้มีศีล มีความเพียร เป็นผู้ก่อให้เกิดสัตตุภัสตชาดก บารมีนี้แลเป็นปัญญาปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นพระราชาผู้มีความเพียรบากบั่น เป็นวิริยปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นพระยาวานรผู้มีครุธรรม ๕ ประการ เป็นวิริยบารมี ในภพที่เราเป็นธรรมปาลกุมาร เป็นขันติบารมี ในภพที่เราเป็นธรรมิกเทพบุตร ทำสงครามกับอธรรมิกเทพบุตร เรียกว่าขันติอุปบารมี ในภพที่เราเป็นขันติวาทีดาบส แสวงหาพุทธภูมิด้วยการบำเพ็ญขันติบารมี ได้ทำกรรมที่ทำได้ยากเป็นอันมาก นี้เป็นขันติปรมัตถบารมี ในภพที่เราเป็นสสบัณฑิต นกคุ่ม ซึ่งประกาศคุณสัจจะ ยังไฟให้ดับด้วยสัจจะ นี้เป็นสัจจบารมี ในภพที่เราเป็นปลาอยู่ในน้ำ ได้ทำสัจจะอย่างสูงยังฝนให้ตกใหญ่ นี้เป็นสัจจบารมีของเรา ในภพที่เราเป็นสุปารบัณฑิตผู้เป็นนักปราชญ์ ยังเรือให้ข้ามสมุทรจนถึงฝั่ง เป็นกัณหทีปายนดาบส ระงับยาพิษได้ด้วยสัจจะ และเป็นวานรข้ามกระแสแม่น้ำคงคาได้ด้วยสัจจะ นี้เป็นสัจจอุปบารมีของเรา ในภพที่เราเป็นสุตโสมราชา รักษาสัจจะอย่างสูง ช่วยปล่อยกษัตริย์ ๑๐๑ นี้เป็นสัจจปรมัตถบารมี อะไรที่จะ

เป็นความพอใจไปกว่าอธิษฐาน นี้เป็นอธิษฐานบารมี ในภพที่เรา
เป็นมาตังฎิล และช้างมาตังคะ นี้เป็นอธิษฐานอุปบารมี ในภพ
ที่เราเป็นมูคผักขกุมาร เป็นอธิษฐานปรมัตถบารมี ในภพที่เป็น
มหากัณหฤาษี และพระเจ้าโสธนะ และบารมีสองอย่าง คือในภพ
ที่เราเป็นพระเจ้าพรหมทัตต์ และคัณฑิติณฑกะ ที่กล่าวแล้วเป็น
เมตตาบารมี ในภพที่เราเป็นโสณนันทบัณฑิตผู้ทำความรัก บารมี
เหล่านั้นเป็นเมตตาอุปบารมี เมตตาบารมีในภพที่เราเป็นพระเจ้า
เอกราช เป็นบารมีไม่มีของผู้อื่นเหมือน นี้เป็นเมตตาปรมัตถบารมี
ในภพที่เราเป็นนกแขกเต้าสองครั้ง เป็นอุเบกขาบารมี ในภพที่เรา
เป็นโลมหังสบัณฑิต เป็นอุเบกขาปรมัตถบารมี บารมีของเรา ๑๐
ประการนี้ เป็นส่วนแห่งโพธิญาณอันเลิศ บารมียิ่งกว่า ๑๐ ไม่มี
หย่อนกว่า ๑๐ ก็ไม่มี เราบำเพ็ญบารมีทุกอย่างไม่ยิ่งไม่หย่อน เป็น
บารมี ๑๐ ประการฉะนี้แล.

จบสโมธานกถา

จบจริยาปิฎก
